

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**TÜRKİYE VE ALMANYA'DA HAZIRLANAN SOSYAL İNCELEME
RAPORLARININ SİSTEM KURAMI BAĞLAMINDA ANALİZİ**

DOKTORA TEZİ

EMİNE ATAMAN

DANIŞMAN: DOÇ. DR. HARUN CEYLAN

**YALOVA
MART 2023**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

TÜRKİYE VE ALMANYA'DA HAZIRLANAN SOSYAL İNCELEME
RAPORLARININ SİSTEM KURAMI BAĞLAMINDA ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

EMİNE ATAMAN
187303001

DANIŞMAN: DOÇ. DR. HARUN CEYLAN

YALOVA
MART 2023

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım “TÜRKİYE VE ALMANYA’DA HAZIRLANAN SOSYAL İNCELEME RAPORLARININ SİSTEM KURAMI BAĞLAMINDA ANALİZİ” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Emine ATAMAN

ÖNSÖZ

Yüce Rabbime, verdiği nimet ve ihsan ettiği kolaylıklardan dolayı hamd ediyorum. Nitekim O'nun (c.c.) yardım ve inayeti olmasaydı elbette ki bu tez bitmezdi.

Tez konumun sistem kuramıyla ilişkili olması, esasında bana evrenle ilgili etraflıca düşünme ve ona başka bir gözle bakmayı öğretti. Rahman suresinde geçtiği gibi *“Güneş ve Ay belli bir hesaba göre hareket etmektedir. Yıldızlar da Ağaçlar da Allah’a secde ederler. Göğe gelince Allah onu yükseltti, kâinattaki mükemmel ahengi sağlayan ölçü ve dengeyi koydu (4-7).* Allah’u Teâla herşeyi muazzam bir sistem içerisinde yaratmıştır. Yer yüzündeki herşey bir ölçü ve denge dahilinde görevini yerine getirir, şayet bu ölçü ve dengede bozulmalar, sapmalar olursa düzen bozulur, kargaşa oluşur. Tıpkı toplumdaki düzen bozulduğunda, sosyal sorunların baş göstermesi gibi. İşte tam da burada sistemi anlamamızın nedeni insanların toplum içinde daha mutlu ve huzurlu yaşamalarına sosyal hizmet aracılığıyla ön ayak olmaktır.

Tez çalışmam süresince değerli bilgi ve tecrübeleri ile bana yol gösteren, motive eden ve destek veren kıymetli tez danışmanım Doç. Dr. Harun Ceylan’a teşekkürlerimi sunarım. Önerileriyle tez konumu güzel bir noktaya taşıyan hocalarım Prof. Dr. Ali Rıza Abay ve Prof. Dr. Muharrem Es’e içten teşekkürlerimi sunarken içime sinen bir çalışma olduğunu belirtmeliyim. Bu günlere gelmemde üzerimde büyük emeği olan, görüş ve önerileriyle tezime katkı sunan muhterem hocam Prof. Dr. İsmail Barış’a minnet duygularımı sunarım. Değerli hocam Doç. Dr. Hasan Hüseyin Taylan’a tezime katkılarından dolayı teşekkür ederim. Tez çalışmam süresince bana güç vererek önerileriyle destek olan arkadaşım Dr. Şeniz Bayır Aslan’a teşekkür ederim. Araştırma sürecinde dökümanlara erişimde gerekli izin ve kolaylığı sağlayan Artvin Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürü Şentürk Ağırbaş’a teşekkür ederim. Yine araştırmama döküman sağlama konusunda yardımcı olan Köln’deki sosyal hizmet uzmanı arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Araştırma sorularıma görüşleriyle katkı sunan sosyal hizmet uzmanlarına teşekkür ediyorum.

Beni bu günlere getiren, dualarıyla her zaman yanımda olan canım annem, babam ve kardeşlerime teşekkür ederim.

Mart, 2023

Emine ATAMAN

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
TABLOLAR LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
ÖZET	xv
ABSTRACT	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1.Çalışmanın Problemi	4
1.2.Çalışmanın Amacı	5
1.3.Çalışmanın Önemi	5
1.4.Çalışmanın Yöntemi.....	5
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Bir Meslek Olarak Sosyal Hizmetin Tarihsel Gelişimi.....	7
2.1.1. Türkiye’de sosyal hizmetin gelişimi.....	10
2.1.2. Almanya’da sosyal hizmetin gelişimi.....	11
2.2. Sosyal Hizmette Kuramın Yeri ve Önemi.....	14
2.2.1. Sosyal hizmetin yararlandığı kuram ve yaklaşımlar.....	18
2.3. Sistem Kuramında Kavramlar ve Tanımlar.....	21
2.3.1. Sistem kuramı	22
2.3.2. Sistem kuramının tarihsel gelişimi	24
2.3.3. Ludwig von Bertalanffy’nin genel sistem kuramı	25
2.3.3.1. Açık ve kapalı sistemler	26
2.3.3.2. Homeostasis	28
2.3.3.3. Entropi.....	29
2.3.3.4. İzomorfizm.....	30
2.3.4. Humberto Maturana ve Francisco Varela’nın sistem kuramı.....	31
2.3.5. Talcott Parsons’un yapısal-işlevsel sistem kuramı	32
2.3.5.1. Parsons’un sosyal sistem düşüncesi	34
2.3.6. Niklas Luhmann’ın işlevsel-yapısal sistem kuramı.....	36
2.3.6.1. Sosyal sistemler.....	38
2.3.7. Sosyal sistemin türleri	40

2.3.7.1. Etkileşim sistemleri	40
2.3.7.2. Örgüt/organizasyon sistemleri.....	41
2.3.7.3. Toplumsal sistemler	41
2.4. Türkiye ve Almanya’da Sosyal Hizmet Sistemi	42
2.5. Sistem Kuramının Sosyal Hizmetle İlişkisi.....	45
2.5.1. Sistem kuramının sosyal hizmete katkıları	48
2.5.2. Sosyal hizmette sistem kuramı uygulaması	51
2.6. Sosyal Hizmet Uygulaması Olarak Sosyal İnceleme Raporu	58
3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	61
3.1. Araştırmanın Modeli	61
3.2. Yorumlayıcı (Hermenötik) Yaklaşımda Nitel Araştırma	66
3.3. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği	70
3.4. Verilerin Analizi	75
3.5. Araştırmada Karşılaşılan Zorluklar	76
3.6. Araştırma Alanı	77
3.7. Araştırma Grubu	79
3.8. Literatür Analizi	81
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	93
4.1. Türkiye ve Almanya’da Hazırlanan Sosyal İnceleme Raporlarının Sistem Kuramı Bağlamında Değerlendirilmesi ve Karşılaştırmalı Analizini İçeren Vaka Örnekleri	93
4.1.1. Çocuklara yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri.....	94
4.1.1.1. Çocuklara yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi	100
4.1.1.2. Çocuklara yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi	103
4.1.2. Gençlere yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri.....	104
4.1.2.1. Gençlere yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi	108
4.1.2.2. Gençlere yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi	110
4.1.3. Yaşlılara yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri.....	111
4.1.3.1. Yaşlılara yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi	115
4.1.3.2. Yaşlılara yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi	118
4.1.4. Engellilere yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri.....	119

4.1.4.1. Engellilere yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi	123
4.1.4.2. Engellilere yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi	125
4.1.5. Ailelere yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri	126
4.1.5.1. Ailelere yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi	131
4.1.5.2. Ailelere yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi	134
4.1.6. Kadınlara yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri	135
4.1.6.1. Kadınlara yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi	139
4.1.6.2. Kadınlara yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi	142
4.1.7. Evde bakıma yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri	143
4.1.7.1. Evde bakıma yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi	147
4.1.7.2. Evde bakıma yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi	149
4.1.8. Rehabilitasyona yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri	150
4.1.8.1. Rehabilitasyona yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi	153
4.1.8.2. Rehabilitasyona yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi	156
4.1.9. Velayete yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri.....	157
4.1.9.1. Velayete yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi	162
4.1.9.2. Velayete yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi	165
4.1.10. Koruyucu aileye yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri	165
4.1.10.1. Koruyucu aileye yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi	171
4.1.10.2. Koruyucu aileye yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi	173
4.2. Türkiye ve Almanya'daki Sosyal İnceleme Raporlarını Hazırlayan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Görüşlerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	174
4.2.1. Sosyal hizmet uzmanlarının kuramlardan faydalanmalarına ilişkin görüşler	176

4.2.1.1. Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanlarının kuramlardan faydalanmalarına ilişkin bulguların değerlendirilmesi.....	177
4.2.1.2. Almanya’deki sosyal hizmet uzmanlarının kuramlardan faydalanmalarına ilişkin bulguların değerlendirilmesi.....	179
4.2.2. Türkiye ve Almanya’deki sosyal hizmet uzmanlarının sistem kuramını raporlarında kullanmalarına ilişkin görüşler	181
4.2.2.1. Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanlarının sistem kuramını raporlarında kullanmalarına ilişkin bulguların değerlendirilmesi	182
4.2.2.2. Almanya’deki sosyal hizmet uzmanlarının sistem kuramını raporlarında kullanmalarına ilişkin bulguların değerlendirilmesi	184
4.2.3. Sistem kuramının uygulamaya katkılarına ilişkin görüşler	186
4.2.3.1. Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanlarının sistem kuramının uygulamaya katkılarına ilişkin bulguların değerlendirilmesi.....	186
4.2.3.2. Almanya’deki sosyal hizmet uzmanlarının sistem kuramının uygulamaya katkılarına ilişkin bulguların değerlendirilmesi.....	188
4.2.4. Sosyal hizmet uzmanlarının kuramlardan faydalanmada yaşadığı güçlüklerle ilişkin görüşler	189
4.2.4.1. Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanlarının kuramlardan faydalanmada yaşamış oldukları güçlüklerle ilişkin bulguların değerlendirilmesi	190
4.2.4.2. Almanya’deki sosyal hizmet uzmanlarının kuramlardan faydalanmada yaşamış oldukları güçlüklerle ilişkin bulguların değerlendirilmesi	192
5.TARTIŞMA, SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	195
5.1. Tartışma.....	195
5.2. Sonuçlar	198
5.2.1. Doküman incelemelerinden elde edilen sonuçlar	200
5.2.2. Birey ve aile sistemine yönelik sonuçlar	204
5.2.3. Görüşmelerden elde edilen sonuçlar	208
5.2.4. Teze bütüncül bir bakış.....	209
5.3. Öneriler.....	212
5.3.1. Sosyal hizmet uzmanlarına yönelik öneriler.....	212
5.3.2. Gelecekte yapılacak araştırmalara yönelik öneriler.....	213
KAYNAKLAR.....	215
EKLER	227
ÖZGEÇMİŞ	237

KISALTMALAR LİSTESİ

BA	: Bachelor Lisans Derecesi
FH	: Yükseköğretim
IASSW	: Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği
ISWF	: Uluslararası Sosyal Hizmet Federasyonu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KMÇ	: Korunmaya Muhtaç Çocuk
MERNİS	: Merkezî Nüfus İdaresi Sistemi
NAWS	: Ulusal Sosyal hizmet Uzmanları Birliği
ÖRN	: Örneğin
SİR	: Sosyal İnceleme Raporu
SHM	: Sosyal Hizmet Merkezi
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
ŞÖNİM	: Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SOYBİS	: Sosyal Yardım Bilgi Sistemi
TDK	: Türk Dil Kurumu
VB	: Ve Benzeri

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 2.1. Sosyal hizmet uygulama kuramları ve katkıları	18
Tablo 2.2. Sosyal sistemin ihtiyaçları ve karşılanmaları.....	35
Tablo 2.3. Sosyal hizmet sistemleri	52
Tablo 3.1. Araştırmaya veri sağlayan dokümanlara ve katılımcılara ilişkin bilgiler	81
Tablo 3.2. “Sistem” ile ilişkili 1997 ve 2021 yılları arasında hazırlanan lisansüstü tezler	82
Tablo 3.3. “Sistem kuramı” ile ilgili yurt içinde yapılmış yüksek lisans düzeyinde tezler	86
Tablo 3.4. “Sistem Kuramı” ile ilgili yurt içinde yapılmış doktora düzeyinde tezler	88
Tablo 3.5. Sistem kuramı ile ilgili hazırlanan başlıca bilimsel makaleler	89
Tablo 3.6. Sistem kuramı ve sosyal hizmet ile ilgili hazırlanan bilimsel makaleler	91
Tablo 4.1 Sosyal inceleme raporlarının konularına göre dağılımı	94
Tablo 4.2. Çocuklara yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler.....	100
Tablo 4.3. Gençlere yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler.....	108
Tablo 4.4. Yaşlılara yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler.....	115
Tablo 4.5. Engellilere yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler.....	123
Tablo 4.6. Ailelere yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler	131
Tablo 4.7. Kadınlara yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler	139
Tablo 4.8. Evde bakıma yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler	147
Tablo 4.9. Rehabilitasyona yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler	154
Tablo 4.10. Velayete yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler.....	162
Tablo 4.11. Koruyucu aileye yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler	171
Tablo 4.12. Araştırmada görüşmeye katılan sosyal hizmet uzmanlarına ilişkin bilgiler	175

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Sistemin genel yapısı ve unsurları	28
Şekil 2.2. Luhmann'ın sistemler sınıflandırması	39

TÜRKİYE VE ALMANYA'DA HAZIRLANAN SOSYAL İNCELEME RAPORLARININ SİSTEM KURAMI BAĞLAMINDA ANALİZİ

ÖZET

Sosyal hizmet uygulamalı bir bilim olarak çeşitli kuramlardan faydalanmaktadır. Bu kuramlardan birini de sistem kuramı oluşturmakta ve uygulamaya katkı sunmaktadır. Bu çalışma da bu bilgiden hareketle sosyal inceleme raporlarını kuramsal yönden ölçen bir çalışmanın olmayışına dayanmaktadır. Araştırma sorusu sosyal hizmet uygulamalarının bir çıktısı olan sosyal inceleme raporlarında sistem kuramının kullanılıp kullanılmadığını, alt sorusu da Türkiye ve Almanya'da hazırlanan sosyal inceleme raporlarının benzerlik ve farklılıklarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Söz konusu amaçla bu çalışma, nitel araştırmayla temellendirilmiş ve Türkiye ve Almanya'da sosyal hizmet uzmanlarınca hazırlanmış olan çocuk, genç, yaşlı, engelli, aile, kadın, evde bakım, rehabilitasyon, velayet ve koruyucu aile alanlarındaki 20 sosyal inceleme raporu, doküman incelemesi yöntemiyle sistem kuramı bağlamında değerlendirilerek analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularını desteklemesi açısından Türkiye ve Almanya'da hizmet sunan 10 sosyal hizmet uzmanının sistem kuramı ve sosyal hizmet üzerine görüşleri de değerlendirilmiştir.

Doküman incelemelerinde her iki ülkenin karşılaştırılmasına dayanan bulgulara göre çıkan benzer sonuç, sosyal hizmet uzmanlarının bireyin etkileşimde bulunduğu sistemleri bütün olarak ele alarak müdahalelerde bulundukları yönündedir. İki ülkenin farklılıkları noktasında ise Türkiye'deki uygulayıcıların sosyal inceleme raporlarında sıklıkla "sosyal hizmet alanyazınına" atıfta bulundukları, karar verme sürecinde "bütüncül değerlendirme" kavramına vurgu yaptıkları anlaşılmıştır. Almanya'daki uygulayıcıların sosyal inceleme süreç yönetiminde inisiyatif kullandıkları, formel sistemlerle etkileşimlerini rapora yansıttıkları, incelemenin hane dışı mekânlarda da gerçekleştiği ve müracaatçılar üzerinde betimleme yaptıkları anlaşılmıştır. Görüşmelerden elde edilen bulgular, her iki ülkede de sosyal hizmet uzmanlarının bireyin ve ailenin iyilik halini önceleyerek sistem bakış açısını raporlarına yansıttıkları, karar alma ve değerlendirme süreçlerinde sistem kuramından faydalandıkları yönünde olmuştur.

Çalışmanın bütünsel sonucu ise sistem kuramı bilgisinin kullanıldığı bir sosyal inceleme raporunun müracaatçıların değerlendirilmesi ve onlar için etkin bir müdahale gerçekleştirilmesinde bütüncül bir bakış sunarak doğru karar almaya fayda sağladığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Sistem Kuramı, Sosyal İnceleme Raporu, Türkiye, Almanya

ANALYSIS OF SOCIAL STUDY REPORTS PREPARED IN TURKEY AND GERMANY IN THE CONTEXT OF SYSTEM THEORY

ABSTRACT

Social work as an applied science makes use of various theories. One of these theories is system theory and contributes to the application. Based on this information, this study is based on the absence of a study that theoretically measures social review reports. The research problem aims to reveal whether the system theory is used in social study reports, which are an output of social work practices, and the sub-question aims to reveal the similarities and differences of the social study reports prepared in Turkey and Germany. For this purpose, this study is based on qualitative research and prepared by social workers in Turkey and Germany, 20 social analysis reports in the fields of child, youth, elderly, disabled, family, women, home care, rehabilitation, custody and foster family, document analysis method. evaluated and analyzed in the context of systems theory. In order to support the findings of the research, the views of 10 social workers who provide service in Turkey and Germany on systems theory and social work were also evaluated.

According to the findings based on the comparison of both countries in the document reviews, a similar result is that social workers intervene by considering the systems in which the individual interacts as a whole. In terms of the differences between the two countries, it has been understood that practitioners in Turkey often refer to "social work literature" in their social review reports, and they emphasize the concept of "holistic evaluation" in the decision-making process. It was understood that the practitioners in Germany took initiative in the social investigation process management, reflected their interactions with the formal systems in the report, the examination also took place outside the household and they made descriptions on the clients. The findings obtained from the interviews were that social workers in both countries reflected the system point of view in their reports by prioritizing the well-being of the individual and the family, and benefited from systems theory in their decision-making and evaluation processes.

The holistic result of the study reveals that a social review report in which systems theory knowledge is used provides a holistic view in evaluating clients and performing an effective intervention for them, and helps to make the right decision.

Keywords: Social Work, Systems Theory, Social Analysis Report, Turkey, Germany

1. GİRİŞ

Gönüllülük ve hayırseverlik hareketinden doğan sosyal hizmet, disiplinleşme sürecinde iki temel kuram üzerine oturmuştur. Birincisi psikolojik kuramlar, diğeri ise sosyolojik kuramlardır. Sosyal hizmetin bilim sahasına girmiş olduğu 19. yüzyılın sonlarında hasta olarak kabul edilen bireyin problemlerinin kendi iç dinamikleriyle çözüleceğine yönelik algı hâkim olmuştur. Psikodinamik kuramların bireyi, bütünüyle anlamadaki yetersizliği ve sosyal hizmetteki “sosyal” kavramının ele alınmasındaki eksikliği, sosyoloji kuramlarını bireyi toplum içerisinde değerlendirebilme açısından gerekli kılmıştır. Sosyal hizmet biliminin ilerleyen dönemlerinde sistem kuramı bağlamında bireyin sosyal çevreyle karşılıklı etkileşimi dikkate alınarak bütüncül değerlendirilebileceği ve sorunların çözülebileceği algısı oluşmuştur (Zastrow, 2016, s. 15-17). Sistem kuramı, sosyal hizmet uygulamalarında bireylerin yanı sıra grup, aile ve toplumu bir bütün olarak ele alan başat kuramlardan biri olmuştur.

Türkiye’de İslami uygulamalar başta olmak üzere Selçuklu’dan Osmanlı’ya vakıf geleneği ile süregelen yardımlaşma ve dayanışmaya dayalı bir uygulama geçmişi bulunmaktadır (Akyıldız ve Abay, 2017, s. 150). Türk geleneğinde var olan yakın akrabalık ve komşuluk ilişkileri, sosyal ağlar, kültürel zenginlik ve sosyal sermaye unsurları sosyal hizmet uzmanına olayları bütünüyle anlama ve yerel değerlendirmede potansiyel oluşturmaktadır. Güncelde sosyal hizmet mesleği; yardıma muhtaç bireylere organize bir yardım oluşturulması için sorunların, eşitsizliklerin, kişilere veya sınıflara özgü mağduriyetin, ayrımcılığın ve toplum kaynaklı sorunların işlenmesi için sosyal bilimsel bir temele yerleşmiştir (Bommers ve Scherr, 2000, s. 30).

Sosyal hizmette kuramlara ve deneysel araştırmalara başvurmak artık vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Kuramlar; sosyal hizmet uzmanlarına, müracaatçılarına nasıl bir müdahale gerçekleştirecekleri konusunda mantıksal bir yol çizmektedir. Sosyal hizmet araştırmasında karşılaşılan pek çok problemin çok düzeyli ve karmaşık olduğunu kabul etmek, gerçek sorunu belirlemede ve doğru tanımlamada yardımcı olmaktadır (Krysiak ve Finn, 2015, s. 89). Son yıllarda sosyal bilimler alanında sıklıkla karşımıza çıkan sistem kuramı kavramı, esas itibarıyla insanların belli konularda derinleşirken olayın bütününe göz ardı etmelerine bir çözüm getirmek amacıyla ortaya çıkan ve ilgi gören bir kuramdır (Merten, 2000).

Her birey birbirinden değişik sistemlerden meydana gelen bir çevre içerisinde meydana gelir. Başlıca sistemler; aile sistemi, eğitim sistemi, sağlık sistemi, inanç sistemi ve politik sistemdir. İnsanlar tüm bu sistemler çerçevesinde düşünce, duygu, bilgi ve diğer etkileşimlerini paylaşmak için bir alıcıyla iletişime geçerler (Müftüler, 2019, s. 102). İnsanlar, toplum ve dünya sürekli birbiriyle iletişim halinde olan karmaşık alt sistemler grubuna aittir. Sistem kuramında bu etkileşim halinde bulunan ögeler arasında yaşanan sorunların çözümüne yönelik nelerin yapılması gerektiği, hangi unsur ve etkenlerin dikkate alınması gerektiği sistem bakış açısıyla çözümlenebilmektedir (Staub-Bernasconi, 1995).

Sistem düşüncesi ile bakıldığında yaşam alanında ortaya çıkan problemlerin çözümü noktasında nereden başlanması gerektiği fikri oldukça karmaşıktır. Zira problemler, fazlasıyla birbirleriyle ilişkilidir. Bilinen klasik yöntemlerle bu problemlerin çözümü pek de mümkün görünmemektedir. Çünkü sebep sonuç ilişkileri kendini tekrar eder. Bu vesileyle sistem düşüncesi sorunların çözümü noktasında yeni bakış açısını ortaya koymaktadır (Akkuş ve Alevok İzci, 2018, s. 224). Bu bakış açısı, var olan karmaşıklığa düzen oluşturma ve sorunu bütüncül değerlendirme imkânı sunmaktadır.

Sistem kavramı esas olarak parçalar arasında muazzam ilişkilerin var olduğunu açıklayan bir düşüncedir. Sistem, karşılıklı ilişkilerin bulunduğu ögeler topluluğudur (Bertalanffy, 1956; Pegels, 1976). Sistem düşüncesi problemi bütün yönleriyle ele alır ve içinde barındırdığı parçalar arasında meydana gelen etkileşimlere odaklanır (Tecim, 2004, s. 79). Genel sistem kuramında esas olan, olgu ve olayları tek bir bakış açısından değil, bütünüyle belirli bir çerçeve içerisinde inceleyerek olayları anlama ve çözümlemedir. Bir sorunu sistem çerçevesinde incelemenin ana unsuru, parçaları ayrı ayrı değil bütünüyle kavramak, böylece değişimin nedenini bütünsellik bakış açısıyla gösterebilmektir (Dinçer ve Fidan, 1996, s. 167; Gez, 2011, s. 6).

Tüm bu teorik veriler ışığında sistem kuramı, son yıllarda sosyal hizmet uygulamaları ve müdahalelerinde aranılan bir yaklaşım haline gelerek önemli bir yer edinmiştir. Toplumu anlama ve açıklama noktasında sosyal hizmet bilimine ciddi katkılar sağlayan sistem kuramı, sosyal bilimlerde bir araştırma sahası oluşturmıştır. Sistem kuramı düşüncesiyle ve sosyal hizmet uzmanı “her sistem bir diğerini etkiler” ilkesiyle problemleri değerlendirmeye almaktadır (Artan, 2010, s. 9). Dolayısıyla parçaları

bütünlük içerisinde ele almak problemlerin teşhisinde ve müdahalelerin uygulanmasında kolaylaştırıcı rehber niteliği taşımaktadır.

Temeli biyoloji biliminden gelen sistem kuramı, 1950’li yıllarda sosyal bilimlerde çalışmalarında uygulanmaya başlanmıştır. Dünyada sistem kuramı bağlamında sosyal hizmet ile ilgili ilk çalışma Gordon Hearn’ın 1969 yılındaki yayınlamış olduğu “Genel Sistem Yaklaşımı: Bütüncül Bir Sosyal Hizmet Kavramının Katkıları” “The General Systems Approach: Contributions Toward an Holistic Conception of Social Work” adlı kitabıdır (Duyan, 2019, s. 7). Diğeri ise Niklas Luhmann’ın 1973 yılında yayınladığı “Değişen Sosyal Koşullarda Yardım Biçimleri” “Formen des Helfens im Wandel Gesellschaftlicher Bedingungen” adlı klasik denemesi ile olmuştur (Merten, 2000, s. 7). Luhmann’ın 1984 yılında yayınlamış olduğu, modern toplumların alt sistemlerini incelediği “Sosyal Sistemler” “Soziale Systeme” adlı eseri sistem kuramına giriş niteliği taşımaktadır (Yoldaş, 2019, s. 2).

Türkiye’de sistem kuramı bağlamında sosyal hizmet alanında yapılan ilk bilimsel çalışma, Uğur Özdemir’in 1992 yılında yayınladığı “İsteyerek Düşük Yapan Kadınların Aile İşlevleri ve Ruhsal Belirti Düzeylerinin Sistem Yaklaşımı İçinde Değerlendirilmesi” adlı tez çalışmasıdır (Özdemir, 1992). Bu doktora tez çalışmasıyla ilişkili olarak hazırlanan ilk makale çalışması ise Özlem Cankurtaran Öntaş ve Sinan Akçay’ın yayınlamış oldukları “Niklas Luhmann’ın Sistem Teorisi ve Teorinin Sosyal Hizmet Disiplinindeki Yansımaları” adlı makale çalışmasıdır (Cankurtaran Öntaş ve Akçay, 2014). Türkiye’de sistem kuramı bağlamında müstakil olarak yararlanılan ilk kitap kaynakları Yunus Yoldaş’ın 2004 yılında yayınlamış olduğu “İşlevsel-Yapısal Sistem Kuramı” ve 2019 yayınlamış olduğu son çalışması “Sistem Kuramı” isimli kitaptır (Yoldaş, 2019).

Çalışmanın genel hatlarına gelince çalışmanın giriş bölümünde çalışmanın genel çerçevesi çizilmiş, çalışmadaki bölümler ve ana başlıklara dair yer verilmiş ve çalışmanın problemi, amacı ve önemi de yine giriş bölümünde ele alınmıştır.

Çalışmanın devamında ise öncelikle çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçeve başlığı altında sosyal hizmetin dünyada ve Türkiye’deki gelişimi, sosyal hizmette kuramın yeri ve önemi işlenmiştir. Diğer başlıkta “Sistem Kuramı” ana hatlarıyla işlenmektedir. İlk olarak Ludwig von Bertalanffy’nin genel sistem kuramı, Talcott Parsons’un yapısal-işlevsel kuramı, Maturana ve Varela’nın sistem kuramı ve

Luhmann'ın işlevsel-yapısal sistem kuramı incelenmiştir. Son olarak Türkiye ve Almanya'da sosyal hizmet sistemi, sistem kuramının sosyal hizmetle ilişkisi ve sosyal inceleme raporu açıklanmıştır.

Araştırmanın metodolojisi ana başlığı altında ise araştırmanın modeli, yorumlayıcı (hermenötik) yaklaşımda nitel araştırma, araştırmanın veri toplama tekniği, verilerin analizi, araştırmada karşılaşılan zorluklar, araştırma alanı, araştırma grubu ve sistem ve sistem kuramıyla ilişkili akademik çalışmaların analizinin bulunduğu doküman analizi yer almaktadır.

Araştırmanın bulgular ve yorumlar ana başlığı altında Türkiye ve Almanya'da hazırlanan çocuk, genç, yaşlı, engelli, aile, kadın, evde bakım, rehabilitasyon, velayet ve koruyucu aile alanlarındaki sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi ve karşılaştırmalı analizi yer almaktadır. Ayrıca Türkiye ve Almanya'da sosyal inceleme raporlarını hazırlayan sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerine ilişkin bulgular ve değerlendirmeleri işlenmektedir.

Çalışmanın sonunda ise tartışma, sonuçlar ve bu sonuçlara ilişkin sosyal hizmet uzmanlarına ve gelecek çalışmalara yönelik önerilere yer verilmektedir.

1.1.Çalışmanın Problemi

Bu çalışmanın temel problemi, sosyal inceleme raporlarında kuramların ve/veya yaklaşımların kullanılıp kullanılmadığı sorusuna cevap aramaktır. Çalışmanın problemi aynı zamanda sosyal inceleme raporlarında yer alan değerlendirmeleri kuramsal yönden ölçen bir sistemin olmayışına dayanmaktadır. Bu sebeple Türkiye ve Almanya'da sosyal hizmet uzmanları tarafından hazırlanmış olan mevcut sosyal inceleme raporlarının bu temel problem bağlamında analiz edilerek veri elde edilmesinin gerekli olduğu düşünülmüştür.

Bu çalışmada cevabı aranılan araştırma sorusu “Sosyal hizmet uygulamalarının bir çıktısı olan sosyal inceleme raporlarında sistem kuramı kullanılmakta mıdır?” Bu ana soru sosyal hizmet uygulamalarının bir çıktısı olan sosyal inceleme raporlarında sistem kuramının kullanılıp kullanılmadığı hakikatini bulmaya çalışmaktadır.

Çalışmanın alt sorusu ise “Türkiye ve Almanya'da hazırlanan sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında benzerlik ve farklılıkları nelerdir?” şeklindedir

ve Türkiye ve Almanya’da hazırlanan sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında benzerlik ve farklılıklarını ortaya çıkarmaktır.

1.2.Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, söz konusu sosyal inceleme raporlarını sistem kuramı bağlamında değerlendirerek Türkiye ve Almanya’da hazırlanan sosyal inceleme raporlarının karşılaştırılması vesilesi ile sistem kuramı bağlamında nasıl değerlendirildiğini ortaya çıkarmak, aralarındaki benzerlik ve farklılıklarının ortaya çıkmasını sağlamaktır. Ayrıca sosyal hizmet uzmanlarının sistem kuramı üzerine görüşlerini anlamak, müdahalelerinde sistem kuramını kullanıp kullanmadıklarını ortaya çıkarmaktadır.

1.3.Çalışmanın Önemi

Son yıllarda farklı disiplinler de olmak üzere sosyal hizmet uygulamalarında sistem kuramına artan ilgi göze çarpmaktadır. Sistem kuramı, sosyal hizmet uygulamalarına pratik zemin hazırlaması sebebiyle sosyal sorunların çözümü noktasında, üzerinde önemle durulması gereken yöntemlerden biri olmuştur. Bu çalışmada sistem kuramına artan ilginin sosyal hizmet mesleki uygulamalarında sosyal inceleme raporlarına yansıtılıp yansıtılmadığını anlamak açısından önem arz etmektedir.

Görüşmelerde sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerine yer verilerek de müdahalelerinde sistem kuramını kullanıp kullanmadıkları ve uygulamaya yansımaları ortaya çıkarılmaktadır. Bu araştırma ile sosyal inceleme raporları bilimsel yöntemlerle analiz edilip değerlendirilerek uygulamadaki başarı ve eksikliklerin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Son olarak sistem kuramının sosyal hizmet müdahalelerine yansımalarını anlamaya yönelik özgün ilk girişim olarak literatüre ve akademiye katkı sunacak bir kaynak olmasıdır.

1.4.Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, sosyal hizmet uygulamalarının bir ürünü olan sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında nasıl analiz edildiğini anlamaya ve değerlendirmeye yönelik olarak hazırlanan nitel bir araştırmaya dayanmaktadır. Yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımına dayanan nitel bir araştırmaya dayanan çalışmada gömülü teori deseni ile bütüne ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada doküman incelemesi/analizi ile

Çalışmayı güçlendirme, derinlik kazandırma, güvenirliği artırma sağlanmış ve tutarlılık açısından katılımcılarla görüşme faaliyetiyle de çalışma güçlendirilmiştir.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde sosyal hizmetin gelişimi, sosyal hizmette kuramların kullanılması ve sistem kuramı başlıklarına yer verilmiştir.

2.1. Bir Meslek Olarak Sosyal Hizmetin Tarihsel Gelişimi

İnsan toplulukları, toplumsal yaşamın başından itibaren toplum içinde yer alan engelli, yaşlı, yoksul gibi toplumun imkân ve hizmetlerinden yeterince faydalanamayan kişilere yardım etmektedir. Bütün dinlerde bu anlayışın somut örnekleri mevcuttur. Batı Hristiyan toplumunda yardım mevzusu Orta Çağ'dan beri "kilise hayırseverliği" adı altında sürdürülmüştür. 12. ve 13. yüzyılda lonca faaliyetleri aracılığıyla hem ekonomik hem de sosyal yardımlaşma faaliyetleri yürütülmüştür. Sosyal politikanın ilk uygulamalarına örnek olarak ise 16. yüzyılda İngiltere'de devlet eliyle yoksullara yardım konusunun güvence altına alınması örnek olarak verilebilir. 1601 yılında Kraliçe Elizabeth tarafından yürürlüğe konulan Yoksulluk Yasası bakıma muhtaçlara devletin bakma yükümlülüğünü getirmiştir (Şeker, 2008, ss. 28-31). Ancak ilerleyen dönemlerde yoksulluğun bir suç olarak görülmesi, yoksulların karın tokluğuna güç koşullarda yaşaması ve çalıştırılmaları eleştirel tartışmalara konu olmuştur

Sosyal hizmet disiplini "bakım bilimi" adı altında yoksulların bakımı geleneği ile doğmuş ve 19. yüzyıldan beri ise kendini refah devletinin bir parçası olan bir meslek olarak ifade etmiş ve geliştirmiştir (Scherpner, 1974). Sosyal hizmetin tarihi serüveni makro boyutta 18. ve 19. yüzyıllarda Batı dünyasında gerçekleşen sistemsel dönüşümler ve bu dönüşümlerin meydana getirdiği sosyal, ekonomik alanlardaki yapısal sorunlar ve bu sorunlara çözüm bulma arayışları şeklinde gerçekleşmiştir (Engelke, 1999). Sosyal hizmetin kökleri, genel olarak toplumun yoksulluk ve eşitsizlik sorunu ile başa çıkma çabalarına dayanmaktadır. Sanayileşme süreciyle meydana gelen sosyal olaylar ve sorunlar, sosyal yapı ve kurumlarda dönüşüm meydana getirmiştir. Bunun yanı sıra bu süreç aile, çocuk, işsizlik, göç, hastalık gibi farklı sorun alanlarını da beraberinde getirerek mevcut sorunlara yenilerinin de eklenmesine sebep olmuştur.

Sosyal hizmet tarihi, Orta Çağ'daki "Caritas" kilisesinin yardım faaliyetleri ile başlamaktadır. O zamanlar, yoksulluğun Tanrı tarafından verildiği kabul ediliyordu ve bu görüşün hâkim olduğu toplumda yoksulluğun yerleşik statüsü bulunmaktaydı. Zenginler için fakirlik, sadaka vermek için bir sebepti ve bu şekilde günahlarını telafi edebiliyorlardı.

Manastırlar, zenginlerin bağışladığı bu sadakaları yaşlılar, hastalar, engelliler ve dilenen çocuklar için finanse etmek için kullanmaktaydılar (Wendt, 2020).

Otuz Yıl Savaşları (1618-1648)'ndan sonra Protestan ahlakının etkisi ile toplumda, çalışma yaşamında ve yardım biçiminde farklı bir bakış açısı hâkim olmaya başlamıştır. Çalışmak artık her insanın görevi olarak görüldüğünden işe uygun olarak değerlendirilen herkes çalışmak zorundaydı ve çalışmayan herkes cezalandırılmak gibi bir durumla karşı karşıyaydı. Bu dönemin yoksul yardımı alanındaki merkezî kurumları, yoksullar evi, çalışma evi veya ıslah kurumu olarak da bilinen bir çeşit cezaevlerinden meydana gelmekteydi. Bu gelişmelere paralel olarak da dilencilik yasaklanmış ve herkesin çalışması zorunlu hale getirilmiştir (Wendt, 2020).

17. yüzyılda Protestan ahlakının etkisi altında o güne kadar etkili olmuş olan çalışmaya karşı var olan bakış açısı değiştiği için çalışmak artık herkes için bir görev olarak görülmekte, çalışabilecek durumda olanlar, çalışmadıkları takdirde cezalandırılmaktaydılar. Yoksul evleri aynı zamanda cezaevi veya ıslah müessesesi denilen zamanın merkezî "refah kurumu" durumuna gelmişlerdir. Fakirler ve dilenciler burada çalıştırılmakta, böylece toplumda "ahlaki reform" adı altında bir dönüşümün başlangıcı oluşturulmak hedeflenmekteydi (Kuhlmann, 2014).

Sanayileşmenin başlamasıyla 19. yüzyılda ve bunun sonucunda ortaya çıkan kitlesel sefalette, “toplumsal sorunlara” yeni cevaplar aranmıştır. Bu doğrultuda sosyalistler; anti-kapitalist oluşumlar ve sendikalar geliştirmişler, kiliseler; Caritas gibi yardım derneklerini, burjuva sınıfı; hayır kurumlarını, devletler ise ilk sosyal güvenlik sistemlerini geliştirmişlerdir. Söz konusu zamanın tipik sosyal yardım kurumlarını, toplum tarafından finanse edilen yoksul bakım sistemleri meydana getirmekteydi (Kuhlmann, 2014).

Avrupa’da Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra devletler ve toplumlar, toplumsal sorunlara acil durumların etkisi altında devlet müdahaleleriyle karşılık vermişlerdir. Örneğin Gençlik Refah Yasası, Reform pedagojisi, Gençlik Mahkemeleri Yasası, Refah Yönetmeliği gibi atılımlar ile yeni hedefler ve yöntemler geliştirilmiştir (Kuhlmann, 2014). 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarına doğru sosyal hizmet profesyonelleşmeye ve sosyal alanda eğitim veren okullar ilk defa açılmaya başlamıştır. Sosyal eğitim kurumları aracılığıyla devlet, çocuğun kurumsal olarak koruma altına alınmasında ve bakımında görev ve sorumluluk üstlenmeye başlamıştır (Wendt, 2020).

Sosyal hizmetin tarihsel gelişiminde hem Avrupa'da hem de ABD'de de gönüllü kadınlar, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kitlesel yoksulluğun yol açtığı insani sefaletten dolayı mevcut duruma tepki göstermişlerdir. Bu tepkilerini ve faaliyetlerini de kadın hareketleri adı altında gerçekleştirmişlerdir. Jane Addams ve İlse von Arlt sosyal hizmetin merkezî kurucu figürleri ve rol modellerini oluşturan kadınlar arasında yer almaktadırlar. Bir kadın hareketi başlatarak özverili çalışmalarıyla toplumsal sefaletin giderilmesi yönünde araştırmalar yapmış, yoğun çabalarla sefaleti giderme çalışmalarını başlatmış ve devam ettirmişlerdir. Bu faaliyetlerin en başında yerleşim yeri hareketi gelmektedir. Yoksulların yaşadığı arka mahallelerin analizinden başlayan gönüllü yardım hareketi, zamanla sistematikleşerek ve profesyonelleşerek meslekleşme sürecine girmiştir. Diğer taraftan erkek egemen dünyada toplumsal eşitlikler için uğraş vermişlerdir. Bu anlamda klasik yoksul yardım geleneğinin dönüşümünün de öncüleri olmuşlardır (Engelke, 1999, s. 363).

Yasal bağlamda ilk sosyal refah girişimi, yoksul birey ve ailelere yardımı esas alan, Griscom tarafından oluşturulan Yoksulluğu Önleme Derneğinin faaliyetleridir. Sosyal hizmetin bir hayırseverlik etkinliğinden mesleki bir disipline dönüşmesinde ilk adım 1893 yılında ABD'nin Massachussets eyaletine bağlı Pittsfield'de kurulan özel sosyal hizmet eğitimidir. Sosyal hizmetin bir disiplin anlayışı ile oluşturulan ilk kitabı Sosyal Teşhis "Social Diagnosis" Mary Richmond tarafından yazılmıştır. Richmond 1898 yılında ilk sosyal hizmet kursunu açmıştır. Sosyal hizmet alanında yayınlanan ilk dergi ise 1891 yılında Hayır Kurumları İncelemesi adı altında kurulmuş ve 1952 yılına kadar yayınlarını sürdürmüştür (Şeker, 2008, s. 58; Zastrow, 2016, s. 4). Böylelikle sosyal hizmetin kuramsal ve uygulama anlamında ilk gelişmelerine katkı sağlanmıştır.

İngiltere'de ise 1873 yılında Londra'da gerçekleşen hayırseverler ve hayırsever dernekleri konferansları meslekleşme sürecinde ilk adım olmuştur. Sosyal hizmetin eğitim düzeyindeki öncü okulu 1899 yılında Hollanda Amsterdam'da açılmıştır. 1904 ve onu takip eden yıllarda Almanya, İsviçre ve İngiltere'de sosyal hizmet okulu sayısı toplamda 14'e yükselmiştir. Sosyal hizmetin uluslararası bir boyut kazanması ise 1920 yılında Şili'de açılan sosyal hizmet okulu ve 1938 yılında Hindistan'da açılan sosyal hizmet okulları ile sağlanmıştır (Şeker, 2008, s. 59; Zastrow, 2016, s. 4). Evrensel bir niteliğe sahip olma yolunda yavaş adımlarla ilerleyen sosyal hizmetin meslekleşme süreci doğu toplumlarında batı toplumlarına göre daha yavaş ilerlemiştir.

Sosyal hizmetin bir bilim olarak kurulması 100 yılı aşkın süredir devam eden bir süreç içerisinde olmuştur. Ne yazık ki bugüne kadar genellikle siyasi veya mesleki nedenlerle ortaya çıkan eleştiriler sebebiyle bir bilim olarak sosyal hizmetin defalarca sorgulandığı görülmektedir. Güncelde homojen bir mesleki geleneğin olmayışı, yüksek finansal maliyetler, sosyal hizmetin özelleştirilmesi başlıca tartışma sebeplerini ve konularını teşkil etmektedir (Engelke ve diğ., 2018).

2.1.1. Türkiye’de sosyal hizmetin gelişimi

Türkiye geleneksel aile yapısı ve Orta Asya’dan beri süregelen yardımlaşma ve dayanışma ruhu içerisinde bulunan bir medeniyete sahiptir. Tarihsel gelişime bakıldığında Türk toplumunda vakıf geleneğinin bulunduğu ve korunmaya muhtaç çocuklar, yaşlı, engelli, hasta, öksüz gibi mağdur gruplara sağlanan destek ve yardımların çeşitli hayır vakıfları, han, aşevi, hastane, kervansaray, imarethaneler aracılığıyla gerçekleştirildiği görülmektedir (Atatanır, 2016). Vakıflar yardım dışında eğitim, sağlık gibi toplum hizmetleri de sunmuşlardır.

18. yüzyılda sosyal yardım faaliyetleri Osmanlı’da vergiler aracılığı ile uygulanmaya başlanmıştır. Anadolu’da dinsel temelli sosyal yardım faaliyetleri, sosyal hizmetin meslekleşme sürecini geciktirmiştir. Osmanlı’dan süregelen vakıf faaliyetleri, İslami bir geleneğin yansıması olarak yoksul, yetim, yaşlı, dul gibi her türlü gruba hitap etmekte ve hizmet vermekteydi. 19. yüzyılda Osmanlının kurumsallaştırdığı Darüşşafaka, Darülaceze ve Kızılay gibi yardım kuruluşları, günümüzdeki sosyal hizmet faaliyetlerinin ilk yasal örneklerini oluşturmaktadırlar. 1902’de kurulan Darülhayr-i Âli ile de korunmaya muhtaç çocuklara yönelik ilk kurumsal bakım hizmeti sunulmaya başlanmıştır (Şeker, 2008).

Türk sosyal hizmet geçmişinde kurum bakımının temelini oluşturan “ıslahhaneler” işleyişi bakımından, korunmaya muhtaç çocukların bakımını üstlenen bugünkü modern kuruluşların ilk örneklerini oluşturmaktadırlar. Osmanlı döneminin sosyo-ekonomik yapısına bakıldığında yoksullukla mücadele kapsamında sosyal yardımlaşmanın ve dayanışmanın başarılı örneklerinin bulunduğu görülmektedir. Anadolu’ya miras kalan önemli gelenek ahilik sistemi hem üretim sisteminde hem de toplumsal yardımlaşmada öncü konumda olmuştur. 1839 Tanzimat Fermanı diğer adıyla Gülhane Hattı-Hümayun’u (ferman) ile başlayan yenileşme ve sanayileşme çabaları, aynı zamanda sosyo-ekonomik gelişmelerin de ilk adımlarını oluşturmaktadır. Mithat Paşa’nın ıslahhanelerin kurulması

yönünde attığı adımlar, sosyal hizmetin ilk nüvelerini oluşturan gelişmeler olarak kayda değer adımlardır (Çavuşoğlu, 2014, ss. 10-11).

Sosyal hizmetin bir meslek olarak ülkemize girişi 1959 yılında Sosyal Hizmetler Enstitüsü aracılığıyla gerçekleşmiştir. 1961 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren Sosyal Hizmetler Akademisi, Birleşmiş Milletler Sosyal Refah Komitesi aracılığıyla sosyal hizmetin mesleki ve bilimsel temellerine ilişkin çalışmalar başlatmıştır (Şeker, 2008, s. 51).

Türkiye'de profesyonel anlamda ilk sosyal hizmet uzmanı Columbia üniversitesine bağlı sosyal hizmet bölümünden 1923 yılında mezun olan Sabiha Sertel'dir. Profesyonel anlamda ilk sosyal hizmet eğitimi, 1961 yılında Sosyal Hizmetler Akademisi aracılığıyla başlamıştır. Bu akademiden mezun olanlar, sosyal hizmetler mütehassısı unvanını almışlardır. 1967 yılında kurulan sosyal hizmet bölümünden mezun olanlar ise sosyal hizmet uzmanı unvanı almışlardır (Karakuş, 2015, s. 170).

1959 yılında gerçekleştirilen 1. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı, sosyal hizmet üzerine Türkiye'de yapılan ilk bilimsel etkinliktir. 1961 yılında sosyal hizmet uzmanlarının yetişmesi için ilk eğitim düzeyinde okul açılmıştır. 1983 yılında kurulan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) mesleki örgütlenmede ilk adımı meydana getirmektedir. Türkiye'de 1967 yılında ikinci sosyal hizmet bölümü Emre Kongar tarafından açılmıştır. Sosyal hizmetin kuruluş süreci çetrefilli ve dağınık bir süreç olmuştur. Sosyal hizmetin yerleşik bir düzene oturması için 2000'li yılların ortalarına kadar gelinmesi gerekmiştir (Ataman, 2018, s. 11).

Türkiye'de de sosyal hizmet bölümü tanınırlığını arttırdıkça lisans düzeyinde eğitim veren okul sayısı artmıştır. Hâlihazırda Türkiye'de 57 üniversitede sosyal hizmet lisans eğitimi verilmektedir (YÖKATLAS, 2021). Sosyal hizmet, son yirmi yılda hizmet sunumunda muazzam ölçüde genişleyen çalışma alanına sahip olmuştur. Bu alanların genişlemesi, mesleğin toplum içindeki yerinin belirlenebilmesini ve çağdaş toplumsal yaşamın kanıksanmış bir parçası olarak görülmesini sağlamıştır. Görünür ve bilinir oldukça meslek kendini tanıtmada, hizmet alanlarını genişletmekte daha başarılı olup yol kat edebilmektedir.

2.1.2. Almanya'da sosyal hizmetin gelişimi

Sosyal hizmetin Almanya'daki tarihi Orta Çağ'a kadar uzanan dinî ve hayırseverlik uygulamalarına dayanmaktadır. Bu sebeple her şeyden önce buradaki manastırlar ve buna bağlı

hastaneler; yaşı, hasta, yetim bireylere veya yoksul sosyal sınıflardan diğer muhtaç kesimlere kadar toplumun birçok kesimine hizmet veren merkezî bir sosyal kurum olarak işlev görmüşlerdir (Buck, 1982). 19. yüzyılın başlarından itibaren ekonomik anlayışta yaşanan değişim kapitalist ekonomiyi devreye sokmuş ve sonuç olarak da geniş nüfus tabakalarının yoksullaşmasına yol açılmıştır. Kitlel olarak yaşanan sefalet artık çözülmesi gereken toplumsal sorun olarak görülmeye başlanmıştır (Kuhlmann, 2014). Bunun için de sorunları çözmek amacıyla çeşitli adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda devletler; sosyal güvenliği geliştirmiş, kiliseler iç misyonunu değiştirmiştir.

Almanya’da yoksullara yardım geleneği genellikle kilisenin faaliyetlerine bağlı olarak yürütülmekteydi. O zamanlar yardım işlevi yine kiliseye bağlı olarak hizmet veren fahri hemşireler ve rahibeler (Almonerler) tarafından gerçekleştirilmekteydi. Yoksul ve hastalara yönelik olarak yardım görevlerini üstelenen ve kilise kökenli Caritas Derneği ilk sosyal hizmet uygulamasını üstlenmiştir. Diğer bir yardım organizasyonu olan Kızıl Haç (Rotes Kreuz) insani yardım konusunda geniş yelpazede hizmet sunarak dezavantajlı gruplara yardım hizmeti sunmuştur (Wendt, 2020).

Almanya’da Alice Salomon’un öncüsü olduğu Kadın Hareketi “Frauenbewegung” ile 1908 yılında ilk kez sosyal hizmet alanında meslekleşme adımı atılmıştır. Bu adımla ilerleyen süreçte uygulamaya sokulan fahri/gönüllü çalışan kadınlara yönelik sosyal hizmet eğitimi farklı üniversitelerde verilmeye başlanmıştır (Bommes ve Scherr, 2000, s. 27). Sosyal hizmetin Almanya’daki kurucusu olarak bilinen Salomon, birçok yardım organizasyonunun kurulması, feminist hareket ve akademinin ilerlemesinde rol üstlenmiştir.

Almanya’da sosyal hizmet, 1990’lardan beri geleneksel sosyal eğitim (sosyal pedagoji) ve sosyal hizmet mesleki disiplinleri için bir temel kavram olarak kullanılan uygulamalı bir bilim ve profesyonel uygulamanın adıdır. İlk mesleki uygulamalar çocuk ve gençlik çalışmaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Nando Belardi, 1980 yılında hazırlamış olduğu dört ciltlik bir akademik ders kitabında sosyal hizmet terimini ilk kullananlardan biridir. Editör ve başyazar olarak daha önce ayrı iki alan olan sosyal eğitim (pedagoji) ve sosyal hizmet arasındaki ilişkisel bağı, ortak mesleki müdahale, temel bilimsel disiplinler (psikoloji, sosyoloji) aracılığıyla savunmuştur. Belardi sosyal hizmet terimiyle, uluslararası alanda kullanılan sosyal hizmet terimi arasındaki bağlantıyı da teşvik etmeyi amaçlamıştır. Almanya’da sosyal hizmet, bilimsel disiplinin yanı sıra sosyal hizmet uzmanları ve sosyal pedagoglar olarak bilinen meslek gruplarının faaliyetlerini kapsamaktadır (Belardi, 1980).

Almanya'da 2001 yılından itibaren sosyal hizmet, Alman Akademik Konferansı ve Eğitim ve Kültür İşleri Bakanlığı tarafından resmî olarak bir akademik bilim olarak kabul edilmiştir. İlerleyen zamanlarda farklı Avrupa ve ABD gibi ülkelerde bağımsız bir bilimsel mesleki disiplini haline gelmiştir. Bir bilim ve uygulama mesleği olarak sosyal hizmet, çok sayıda akademik bölüme ve araştırma projesine ev sahipliği yapmıştır. Sosyal hizmet, tanım olarak bilimsel verilere dayalı, uygulamalı, sosyal ve toplumsal sorunları araştırmaya ve çözümlemeye, azaltmaya veya ortadan kaldırmaya yönelik olarak çalışan bir meslek olarak tanıtmıştır (Lambers, 2013).

Almanya'da sosyal hizmet, akademik derslerde giderek yaygın bir şekilde sosyal hizmet veya sosyal pedagoji terimleriyle anılmaktadır. Sosyal pedagoji ile sosyal hizmet arasındaki temel fark, sosyal pedagojinin önleyici vasfıyla “hareket etmesi”, “sunması” ve “başlatması”dır. Sosyal hizmet ise gerektiğinde “tepki veren”, “müdahale eden” ve bir istismar/ihmal vakası bildirildiğinde “idari/yasal olarak devreye giren” bir mesleki uygulamadır. Almanya'da hem mesleki hem de akademik birliğe sahip olan bu kavramlarda sosyal hizmet; yaşam koşullarının değiştirilmesine yardımcı olan bir meslek olarak sosyal pedagoji ise yaşam tarzını değiştiren bir alan olarak ayırt edilebilir. Tarihsel gelişim sürecinde sosyal pedagoji, daha fazla eğitsel çerçevede ve gençlik refah kurumları için kullanılırken sosyal hizmet muhtaçlara yardım gibi eğitsel olmayan etkinlik alanlarını içermektedir. Burada sosyal hizmeti diğer mesleklerden ayırt eden ve müdahale bilimi olarak algılanan bir müdahale sistemi mevcuttur (Menneman ve Dumann, 2018).

Almanya'da sosyal hizmetler merkezî bir sistemin denetiminde, yerel yönetimler tarafından, sivil toplum kuruluşları, kiliseler ve özel teşebbüsler tarafından verilmektedir. Belediyelere bağlı gençlik daireleri (Amt für Jugend und Familie) sosyal hizmetlerden sorumlu kurumlardır. Örnek olarak Almanya'da çocuğun sağlığının risk altında olup olmadığını görmek için gençlik dairesi tarafından hanesinde ziyaret edilen bir müracaatçı için gerçekleşen bir müdahalede müracaatçıların işlevsel bir yaşam sürmesinde onun desteklemesi ve çocuğun korunaklı bir şekilde büyüebilmesi için gerekli yardım planı uygulanmaktadır. Gençlik dairesi, 8. sosyal yasa kitabına göre çocuk ve gençlik yasasında (Sozialgesetzbuch VIII, SGB Kinder und Jugendgesetz) yer alan hükümlere göre gerekli yasal uygulamaları yerine getirmektedir. Sosyal hizmet meslek elemanları bu yasaya göre gerekçeli kararlarını raporlaştırarak müracaatçılarla ilgili kararları alabilmektedirler (Staub-Bernasconi, 2018).

Yerel yönetimlere bağlı belediyelerde gençlik daireleri dışında sosyal hizmetler, sağlık sigortası şirketine, özel teşebbüslere, sivil toplum kuruluşlarına ve kiliselere bağlı olarak faaliyetlerini icra etmektedir (Sozialesstudieren, 2021). Almanya, refah uygulamalarında ailelerin yaşam durumlarını ve farklı aile formlarını esas alarak çocuk, ebeveyn ve bakım parası adı altında finansal hizmetler sunmaktadır (Barış ve Ataman, 2019, s. 94).

Almanya'da sosyal hizmet eğitimi, diğer ülkelere göre farklılıklar göstermektedir. Almanya'da eğitim politikası federal eyaletlerin bir görevidir. Üniversite politikaları da federal devletin sorumluluğundadır. Bologna sürecinin bir yansıması olarak hukuk, sosyoloji, antropoloji ve pedagoji gibi diğer disiplinler giderek daha fazla sosyal hizmet bakış açısıyla ele alınmaya başlanmıştır (Sozialarbeitstudium, 2021). 2006 yılında Alman üniversitelerinde 70 sosyal hizmet bölümü akademik disiplin olarak yeterlilik çerçevesine uygun sertifika almıştır (Hartmann ve Herzog, 2013).

Genelci sosyal hizmet eğitiminin yanında lisans düzeyinde uzmanlaşma bölümleri de yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu bölümler bağımlılık ve sosyal hizmet, göç ve sosyal hizmet, klinik sosyal hizmet şeklindedir. Sosyal hizmet mesleğindeki lisansüstü dereceler ise yüksek lisans ve doktora programları ile alınabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanı unvanı, Bologna (Bachelor of Arts- BA) süreciyle beraber sosyal hizmet lisans bölümünden mezun olduğunda sosyal pedagoğ / sosyal hizmet uzmanı olarak iki unvan birden alınmaktadır. Yüksek lisans düzeyinde mezuniyet sonrası ise uzman sosyal hizmet uzmanı ve uzman pedagoğ dereceleri ile unvan alınmaktadır (Sozialarbeitstudium, 2021).

2.2. Sosyal Hizmette Kuramın Yeri ve Önemi

Bu bölümün temel amacı kuramın ne olduğu ve sosyal hizmet müdahalelerinde kullanılan kuramların neler olduğunu açıklamak ve anlamaya yardımcı olmaktır. Bu ilk bölümde öncelikle sosyal hizmette kuramın yeri ve sonrasında ise sırasıyla sosyal hizmetin yararlandığı mevcut kuramlar ve kuram-bilgi ilişkisinin ve kuramlar arasındaki farkların üzerinde durulmaktadır. Bu çalışmada Türkçe'de teori anlamını taşıyan kuram kavramının kullanımı tercih edilmektedir.

Kuram, yanlışlanmadığı sürece doğru olarak kabul edilen genellemelere verilen addır ve kuramlar önermelerden oluşmaktadır. Kuram, en yalın şekli ile bir şeyin neden o şekilde olduğuna ilişkin bir açıklama sunarak olgular arasında gerçekleşen ilişkilerin tanımlanmasıdır (Krysik ve Finn, 2015, s. 99).

Sosyal hizmet uzmanları mesleklerinde ne yapmaları gerektiğini ve kendilerinden beklentilerini bilmek ve yerine getirmek durumundadırlar. Bunu gerçekleştirmek amacıyla uygulama ve müdahalelerinde kuramlara göre hareket etmektedirler. Sosyal hizmet için kuram, tüm sorun gruplarıyla çalışmada uygulamalara yön veren önemli bir bileşendir (Payne, 2020, s. 18). Kuram aracılığıyla durumları ve davranışları açıklamak, tahminler yürütmek, değerlendirmeler yapmak, uygulamaya bir çerçeve çizmek ve tekniği belirlemek mümkün olmaktadır.

Kuram ve uygulama arasındaki ilişki, uygulayıcıların ve teorisyenlerin geçmişte ve şimdi devam ettikleri bir tartışma mahiyetindedir. Ancak uygulama temelli bir yaklaşım tahmine, denemeye dayalı olacağından kuramsal bilgiyi de içeren bir bilgi temeliyle donanmadan uygulamayı sürdürmek riskli bir stratejidir (Thompson, 2014). Bu sebeple uygulamada kuramlardan faydalanma, sosyal hizmette önemli bir yere sahip tartışmalardan birini oluşturmaktadır. Zira başarılı bir uygulama için kuramsal bilginin mi yoksa uygulamadan gelen bilginin mi mesleki yeterlilikte belirleyici olduğu sıkça rastlanılan bir konudur. Ancak iyi seçilmiş kuramlar, uygulayıcıya bir konuda derin düşünme, sorgulama cesareti vermenin yanı sıra müracaatçının hayatına ve sorunlarının karmaşıklığına vakıf olmayı ve saygı duymayı da öğretebilmektedir (Yeler, 2020).

Öncelikle kuramın esasen gözleme dayalı, soyut ve sistematik bilgileri kapsayan ve bir bilim dalına ait temel prensiplerin bütünü olduğu söylenebilir (Bayır Aslan ve Güngör, 2019). Sosyal hizmet bağlamında aslında uygulama da özel bir değişim oluşturmak için bilgiyi kullanma ve kuramı uygulama sürecinin kendisidir. Kuram tarafından desteklenmeyen uygulama kendi kendini tekrarlamaya ve kısırlaşmaya doğru gidebilmektedir (Sheafor ve Horejsi, 2016).

Sosyal hizmet bağlamında ise kuram, sosyal hizmet uzmanlarının birey, grup, çeşitli topluluklar ve toplumcu yaklaşımına yön veren pratiklerin temel bileşenidir denebilir. Bu sebeple uygulama için en uygun yöntemin belirlenmesinde yardımcı olurlar (Teater, 2015). Kuramlar, hayatın içinde olup biten olay ve olguları, bilimsel yöntemle elde edilen bilgilerle açıklamaya olanak sağlamaktadırlar (Yeler, 2020).

Sosyal hizmet; mekanik, üzerinde kafa yorulmaksızın yapılabilecek bir meslek değildir. Bu sebeple uygulamanın sırtını dayayacağı bir bilgi temeline ihtiyaç bulunmaktadır. Bilgi temeli ise uygulayıcıların, kuramcılarının ve araştırmacıların bilgi birikiminden meydana gelmektedir. Sosyal hizmet içinde kuram; toplumsal ortama, değişen sorunlara, politik

koşullara göre değişim ve gelişim gösteren dinamik bir yapı arz etmektedir (Thompson, 2016, ss. 83-84).

Sosyal hizmet mesleki yönü ile uygulamaya dönükken bilimsel ve akademik yönü ise bilgiye ve kurama dayalı bir yapıdadır. Bilgi temeli, kuramsal bilgi, olgusal bilgi ve uygulamaya dayalı bilgiden oluşmaktadır. Üç bilgi türünden kuramsal bilgi; insanları, durumları, sorunları açıklayan kuramlar olduğu gibi sosyal hizmetin işlevini, amaçlarını izah eden kuramlardan da meydana gelmektedir (Bayır Aslan ve Güngör, 2019).

Ayrıca (Bayır Aslan ve Güngör, 2019) söz konusu kuramlar aracılığıyla uygulamanın çerçevesi belirlenebilmekte, uygulamada yararlanılacak teknikler tespit edilebilmektedir. Buradan hareketle denilebilir ki kuramdan, kuramsal bilgiden istifade etmek sosyal hizmet uzmanı için etik bir sorumluluktur. Zira hem uygulamanın sonuçlarını ve başarısını etkilemekte hem de farkında olunsun veya olunmasın hâlihazırda bu kuramlardan faydalanılmaktadır.

Sosyal hizmet mesleki olarak gerçekleştirilirken bilgi temeline ihtiyaç vardır ve bu bilgi temeli uygulamayı destekleyen kuramsal bilgiden de oluşmaktadır. Ayrıca sosyal hizmete akademik bir alan özelliğini veren de kuramsal bilgidir. Bu sebeple uygulama yahut planlı değişim süreci, kuramsal bilgi yetkinliğini de içermektedir (Bayır Aslan ve Güngör, 2019). Bu bilgi eksikliği ile gerçekleştirilecek uygulamanın başarısızlığı (Thompson, 2016) sadece başarısız bir uygulama olmamakta durumu daha da kötüleştirme ihtimalini de içinde taşımaktadır. Çünkü bu tür bir bilgi eksikliği sonucu yapılan başarısız uygulama; ailelerin parçalanması, öz güvenin zedelenmesi, bağımlılığın oluşması, damgalama, ayrımcılık ve baskıyı pekiştirme gibi olumsuz sonuçları içinde barındırmaktadır.

Kuram, uygulamanın daha iyi kavranmasını ve anlaşılmasını sağlayarak müdahalenin başarılı olmasında katkıda bulunmaktadır. Kuram ve uygulama arasında işlevsel bir bağ olduğundan bahsedilebilir. Uygulama somut ve parçalı bir yapıda olduğu için kuram, mevcut olguya soyut ve bütünsel bakabilmeyi sağlamaktadır. Buradan hareketle uygulamaya destek olan kuramsal bilgiden ve katkısından söz edilebilir (Bayır Aslan ve Güngör, 2019). “Sosyal hizmetin mesleki uygulamalarını gerçekleştirmede birçok kuramdan yararlandığı vurgusunun, disiplinlerarası bir meslek olmanın yanında eklektik özelliğini açığa çıkardığı düşünülmektedir” (Barış ve Ataman, 2020, s. 43).

Genel anlamda kuram, bilimsel yöntemler aracılığıyla sosyal hizmette kanıta dayalı ve kanıtla desteklenen bir üründür. Uygulamayı sürdüren sosyal hizmet uzmanının müdahale

yanında bilimsel çalışmayı da sürdürmesi gerekmektedir. Bu sayede sosyal hizmet uzmanı, bilimsel temellere dayalı teknikler kullanılabilir ve mesleki faaliyetleri sağlam şekilde sürdürebilir. Kuramsal bilgi ve düşünceye sahip sosyal hizmet uzmanları, uygulamada eldeki bilgiler üzerinden yola çıkan birer meslek elmanı olabilirler. Herhangi bir meslek ve/veya disiplin, bilgi kaynağında ve uygulamada bilimsel yöntem kullandıkça bilimsel olma özelliğini kazanır ve devam ettirebilir. Kuramsal yol, eldeki bilgilerini kanıtların mevcut vakada nasıl kullanacağını rehberi durumundadır (Yıldırım ve Yıldırım, 2008). Ayrıca mevcut vakadaki sorunun belirlenmesi ve tanımlanmasında, alanla ilgili kavramlar ve terminolojinin bilinmesi de kuramsal bilgiye dâhildir.

Ancak (Bayır Aslan ve Güngör, 2019) uygulamanın bireysel ve mikro düzeyde müdahale düzeyinde kalması, problem çözme odaklı olunması, sosyal hizmetin sadece meslek olarak görülmesi kuramsal yapısını, kuramlarla olan bağı ve bilimsel özelliğini zayıflatmaktadır.

Sosyal hizmet uygulamasında kuramsal yaklaşım, üç farklı şekilde uygulamaya etki edebilmektedir. Bir, bizatihi kuramın kendisi bir şeylerin neden olduğuna dair ispatlanabilir açıklamalar sunarlar. İki, bir form üzerinde, yapılacak çalışmanın organize tasviri olan modelleri belirlemeye yardımcı olurlar. Üçüncü olarak da özel bir durumu yahut dünyayı anlamlandırma yolu olan perspektife etki edebilirler. Bütün bunlara ek olarak da kuram sosyal hizmet uzmanına gözlem, açıklama ve tahmin konularında yardımcı olabilme olanağı sağlamaktadır. Uygulamada kuramdan istifade etmek sosyal hizmet uzmanlarına, uygulamalarında kendilerini güvende hissetme ve faaliyetlerine güven duygusu da sunabilmektedir (Yeler, 2020).

Sosyal hizmet uzmanları uygulamalarında, içinde bulunulan koşul ve amaçlara bağlı olarak eklektik bilgi temelini kullanarak farklı kuram ya da yaklaşımı seçebilir, yöntemi birleştirebilir. Örneğin birey merkezli olarak başladığı sosyal hizmet müdahalesinde paralelinde görev merkezli yaklaşım boyutuna geçebilir. Diğer taraftan şayet kuram veya yöntem herhangi bir durumda işlevsel olmazsa ve müracaatçı direnç gösterirse sosyal hizmet uzmanı daha fazla zorlamamalı ve ısrar etmemeli, bunun yerine durumu yeniden değerlendirerek koşullara ve müracaatçının mevcut durumuna göre yeni kuram ve yöneme başvurabilmelidir (Teater, 2015, ss. 14-15).

Buradan hareketle belirtilmelidir ki kuramsal bilgi, faydalı ve işlevsel olabildiği ölçüde geçerliliğini muhafaza edebilmektedir. Aksi durumda kuramı olduğu gibi bırakıp mevcut şartlara göre değiştirmeden, olduğu şekliyle kullanmakta ısrar etmek, güncel hayatı ve

koşullarını, sorunlarını yok saymak olmaktadır. Bu tür bir kuramın faydasından ve işlevselliğinden söz etmek de mümkün olmayacaktır.

2.2.1. Sosyal hizmetin yararlandığı kuram ve yaklaşımlar

Sosyal hizmet uzmanlarının uygulamada yararlandığı birtakım kuramlar bulunmaktadır. Bu bölümde kuramlar çeşitli gruplara ayrılmakta ve kuramlar, düşünsel temelleri altında yatan önemli dayanaklar ortaya konularak açıklanmaktadır. Sosyal hizmet müdahalelerinde kuramlar içerisinden uygun olanın seçilmesi veya kuramların müdahalenin söz konusu olduğu vakaya uygun olarak eklektik şekilde birleştirilmesi söz konusu olabilmektedir. Başka bir söyleyişle müdahalede kullanılan uygun kombinasyonun oluşturulmasını sağlamak da mümkündür denebilir.

Sosyal hizmette kişisel çalışma, sosyal gruplarla ve topluluklarla çalışma sosyal hizmetin klasik yöntemleridir. Modern sosyal hizmet yöntemleri ise konuşma psikoterapisi, sistemik danışmanlık, müracaatçı odaklı danışmanlık, yaşam-dünyası oryantasyonu veya güçlendirme yaklaşımları gibi yöntemlerdir (Michel-Schwartz, 2007).

Sosyal hizmet biliminin gelişim sürecinde kuramsal tartışmalar psikodinamik kuramın incelenmesi üzerine olmuştur. 1970'lerden beri süregelen kuramsal tartışmalar, sosyal hizmeti ve sosyal hizmet uzmanlarını yeni fikirler içeren alternatif kuramlara yönlendirmiştir (Payne, 2020, s. 51). Aşağıda tasnif edilen tabloda, yaygın olarak kabul gören 11 farklı sosyal hizmet uygulama kuramları ile bu kuramların hedefleri ve yararları üzerine bilgiler yer almakta, söz konusu kuramlar açıklanarak karşılaştırılmaktadır.

Tablo 2.1. Sosyal hizmet uygulama kuramları ve katkıları

Kuramlar	Sosyal hizmet hedefleri	Uygulama katkıları
Psikodinamik kuramlar	Problem Çözme Hedefi	Bireylerin içselleştirdikleri davranış ve duyguların meydana gelmesindeki ve karşılaşmış oldukları sorunları çözmedeki öneme vurgu yapar.
Kriz ve Görev Odaklı Yaklaşım		Problemleri çözmek amacıyla aktif çabalara yanıt verecek net ve açık sorunlarla kısa sürede, yoğun düzeyde yapılandırılmış bir şekilde müdahalelerde bulunmaya odaklanır.
Bilişsel-Davranışçı Yaklaşım		Bireylerin problemlerinin kaynağını ortaya çıkarmada ve o problemi

		işlemede davranışların akılcı bir yöntemle önemini vurgular.
Sistem ve Ekolojik Sistem Kuramı		Bireyler arası çalışmayı; bireyle, aile, gruplar, topluluklar ve çeşitli sosyal kurumlarla müdahalelerde bulunarak bütünleştirir.
Makro Uygulama / Sosyal Gelişim / Sosyal Pedagoji	Problem Çözme ve Güçlendirme hedefi	Eğitsel ve sosyal alanlara, müşterek ilgi alanlarına ve ortak stres durumlarına sahip bireylere bu problemlerin üstesinden gelmeleri için ortaklaşa iş birliği içerisinde çalışacak ilgi alanlarına yönlendirme yapılır.
Güçler Yaklaşımı / Çözüm Odaklı Yaklaşım	Güçlendirme hedefi	Müracaatçıların ve aile üyelerinin gözle görülür problemlerini ele alır, geleceğe ümitli ve olumlu bir şekilde bakabilmelerini, kendilerinin güçlü yanlarını bulmalarını sağlar.
Hümanist / Varoluşçu / Manevi Yaklaşım		Kişiler ve grupları bir güç kaynağı olarak ele alır, farklı deneyimlerini paylaşarak insani gelişimlerine odaklanır.
Güçlendirme Yaklaşımı / Savunuculuk	Güçlendirme ve Sosyal değişim hedefi	Bireylerin yaşamlarını daha iyi anlamalarını ve yaşamlarında gerçekleşen farklı değişiklikleri idrak etmelerine yardımcı olan tecrübe ve ortaklıkları oluşturur.
Eleştirel Kuram	Sosyal Değişim hedefi	Problemlerin ya da sosyal işlevsizliğin altında yatan birtakım faktörleri çözümleme ve analiz yoluyla elde eden, var olan düzene yönelik bir eleştirel bakış açısını sunar.
Feminist Kuram		Kadınların toplumsal ve sosyal ilişkilerini etkileyen durumlarda akılcı bir bilinç oluşturmak amacıyla iş birliğine dayanan grup çalışmaları ve diyaloglarla toplumdaki baskı durumuyla karşılaşan kadınların mevcut konumlarını ortaya koyar ve müdahalelerde bulunur.
Ayrımcılık-Baskı Karşıtı / Kültüre Duyarlı Yaklaşım		Kültürel ve etnik farklılıkları, çatışmaları ve engelleri açıklayan bu yaklaşım insanların farklılıklarına ve sosyal kimliklerine yönelik olarak saygın bir görüş geliştirir.

Kaynak: Payne, 2020, ss. 51-52.

Bu tabloda görülen sınıflandırma, sosyal hizmetin amaçları üzerinde uzun süredir süregelen tartışmaların bir yansıması olarak görülebilir. Kuramların var olma amaçları, birbirinden farklı sosyal hizmet uygulamaları ve müdahaleleri için katkı oluşturmaktır.

Sosyal hizmette başlıca kuramlar diğerlerinden daha sık tekrar etmektedir. Kapsamlı araştırmalar neticesinde öncelik sıralamasında üç kuramın uygulamada kullanıldığı göze çarpmaktadır. Bu kuramlar psiko-dinamik kuramlar, bilişsel-davranışçı yaklaşım ve sistem kuramı/ekolojik sistem kuramlarıdır. Söz konusu kuramlar, sosyal hizmetin ana temelini oluşturmanın yanı sıra sosyal hizmet uzmanlarına uygulamada sağlam bir zemin oluşturmaktadır. Öte yandan yapılan araştırmalar neticesinde, ilk üç kuramın dışında yaygın olarak kullanılan görev odaklı, krize müdahale, çözüm odaklı, birey merkezli ve güçlendirme kuramlarının geniş bir yere sahip olduğu ortaya konmuştur (Payne, 2020, ss. 53-54). Tüm sosyal hizmet kuram ve yaklaşımları, uygulayıcının kendi bağlamıyla faydalı noktalara odaklanmasını ve uygulamanın hedefini en uygun şekilde belirlemesini sağlamaktadır.

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu'nun hazırlamış olduğu disiplinler tanımı da sosyal hizmetin bireysel sorunları çözme, güçlendirme ve sosyal değişim kuramlarına odaklandığı vurgulanmaktadır (Payne, 2020, s. 55).

Sosyal hizmette uygulayıcılar, mevcut kuramları uygulama amacıyla iki farklı yolu seçmektedirler. İlki seçicilik, ikincisi ise eklektizmdir. Buna göre sosyal hizmet uzmanı müdahalede bulunmak amacıyla kuramları gözden geçirerek uygulamada içlerinden yararlanacağı kuramı seçebilmektedir. Uygulamada seçicilik, müracaatçı sistemiyle arzu edilen sonuçların elde edilmesinde katkı sağlamaktadır. Eklektizm ise farklı kuramlardan fikir elde etmek, bu fikirleri uygulayıcının beceri ve tercihlerine uygun olarak müracaatçı üzerinde birleştirmek şeklindedir. Sosyal hizmet uzmanı faydalandığı kuramın uygulamadaki katkısını, değerini ve amacını yeterince idrak edip uygun kombinasyon oluşturmalıdır (Payne, 2020, ss. 57-58). Seçici eklektizm modeli “Teorilerin çeşitliliği ve modellerin karışımından oluşan unsurların uygulanmasının daha büyük bir kullanımı”na (Yıldırım, 2007, s. 42) karşılık gelmektedir.

Sosyal hizmet disiplininde kuram ve uygulama birbirinden ayrılmaz bir bütündür (Gray ve Webb, 2013, s. 4). Kuram bilgisi sunan sosyal hizmet eğitimi, uygulayıcılara öz farkındalık ve güven sunarken diğer yandan müdahalelere de kimlik çerçevesi sağlamaktadır (Hindmarsch, 1992). Payne (2020), ileri sürdüğü tezinde kuram ve uygulamanın ayrılmaz

bir bütün olduğunu ancak bu düşünceyi uygulamaya dönüştürme çabasının zorluğuna dikkat çekmektedir. Secker'in 1993 yılında yapmış olduğu araştırmada, sosyal hizmet kuramını uygulamaya aktaran öğrencilerin büyük çoğunluğunun kuram ve uygulamayı bütünleştirmede sıkıntılar yaşadıklarını açıklamıştır. Diğer taraftan öğrenciler ise sosyal hizmet eğitiminde öğrendikleri kuramı uygulama açısından zorlandıklarını belirtmişlerdir (Secker, 1993).

Türkiye’de sosyal hizmet mesleği ve disiplininin yeterince tanınmadığına ilişkin tartışmalar devam etmektedir. Kuşkusuz sosyal hizmetin kuram ve uygulamada zeminine yeterince oturmamış olmasının etkileri, diğer taraftan uzun yıllar yardıma dayalı bir meslek algısının devam ediyor olmasının etkileri halen görülmektedir (Şeker, 2008). Bu sebeple sosyal hizmet uzmanlarının kuramsal bilgiyi görünür kılması, araştırma süreçlerinin eleştirel bir gözle değerlendirilmesi ve müdahale becerilerinin geliştirilmesi açısından gerekli görülmektedir.

2.3. Sistem Kuramında Kavramlar ve Tanımlar

Sistem kavramı TDK (2021) sözlüğüne göre “düzen, bir sonuç elde etmeye yarayan yöntemler düzeni, yol, yöntem, bir aracı oluşturan düzen, düzenek, tertibat, model ve dizge” anlamlarına gelmektedir. Sistem, kelime olarak Yunanca ‘systema’ kelimesinden gelmekte olup birleşme ve bir araya gelme anlamında kullanılmaktadır (Duyan, 2019, s. 9). Farklı bilim dallarındaki araştırmaların bir sonucu olarak meydana çıkan bu kavram, disiplinler arasında önemli bir yere sahiptir ve farklı şekillerde analiz edilerek çeşitli sahalarda kullanılan faydalı bir kavram olma niteliği taşımaktadır (Demir ve Gümüsoğlu, 1986, s. 2).

Sistem kavramı esas olarak parçalar arasında muazzam ilişkilerin var olduğunu açıklayan bir düşüncedir. Sistem, karşılıklı ilişkilerin bulunduğu ögeler topluluğudur (Bertalanffy, 1956, s. 2; Pegels, 1976). Sistem, farklı parçalardan meydana gelen ögelerin oluşturduğu topluluk, nesneler arasındaki ilişkiler bütünü, plana uygun tasarlanmış bütün, karmaşık bütün anlamına gelmektedir (Eren, 1998, s. 9; Uygur, 2010, s. 59). Sistem kavramı kendisini meydana getiren ögeler ve bu ögeler arasında gerçekleşen ilişkiler bütünü olarak sistemi oluşturan ögeler bütünden ayrı tutulamaz. Sistemde gerçekleşen değişimler zamanla dengesizliğe neden olabilmektedir. Sistemler de tıpkı insan organizması gibi çevresel kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Sistemler yaşamlarını idame ettirmek için alt

sistemlere ve ögelerin karmaşık iç kontrolüne gereksinim duymaktadır (Baltacı, 2019, s. 3).

Sistem, karşılıklı etkileşim halinde olan ve birbirlerine bağlı parçaların meydana getirdiği bir bütündür. Başka bir ifadeyle “aralarında ilişki bulunan birimler bütünü” olarak tanımlanabilir (Danış, 2006, s. 47). Sistem, farklı elemanlar arasındaki yapısal ilişkileri gösteren bir yaklaşımdır (Müftüler, 2019, s. 102). Sistem, ortak bir payda için beraber çalışan parçaların oluşturduğu grup olarak tanımlanır (Forrester, 1973, s. 1). Sistem, belli başlı bir görevi yerine getirme amacıyla var olan, ilişkili ve kurallı bir yapı dâhilinde yer alan ögelerin karşılıklı etkileşim halinde meydana getirdiği bir düzendir (Kirst-Ashman ve Hull, 1999, s. 10; Kumkumoğlu, 2001, s. 32). Sistem, alt sistem adını alan birtakım parçalardan oluşur, bu parçalar arasında sağlam bir ilişki mevcuttur ve bu parçalar çevreyle etkileşim halinde olup bütünü oluştururlar (Tortop ve diğ., 1999).

Sistem, en kapsamlı anlamıyla belli bir işlevi gerçekleştirecek biçimde organize olan birbiriyle ilişkili belirli parçalardan oluşan bir bütün olarak belirli amaçları yerine getirme yeteneğine sahip olup, aralarında karşılıklı etkileşimler bulunan ögeler bütünüdür (Baykara Acar ve Acar, 2002, s. 30; Yetim, 1996, s. 59; Bayraktar, 2017, s. 20). Sistem bir çıktı şeklinde bilgi, organizma veya enerji üretmek için belirli bir zaman zarfında işlem yapan, belirli amaçlar peşinde olan ögeler bütünü olarak ifade edilir (Yenisu ve diğ., 2019, s. 521). Sistemi “girdileri çıktılara dönüştüren bir işlem yapıcı” olarak adlandırmak da mümkündür (Şarman, 1992, s. 6).

Sistem, çevre ile etkileşimde olan, girdi ve çıktıları, iç ve dış unsurları birbirinden ayrı olan tutarlı bir bütün şeklinde tanımlanabilir. Sistem düşüncesi izafi bir bütünü çözümlemeye yarayan kuramsal bir bakış açısıdır. Bu kuramsal yaklaşım sistemin bütünü kavrayabilmek için ögeler arasındaki ilişkilere ve etkileşimlere vurgu yapar.

2.3.1. Sistem kuramı

Bilindiği üzere sistem kuramı ilk yıllarında doğa bilimlerinde bir analiz aracı olarak kullanılmış, sonraki yıllarda sosyal bilimlere dâhil edilmesi sağlanmıştır. Sistem kuramı bir bütünün parçaları arasındaki iletişimi kavramaya yarayan bir yaklaşımdır (Baykara Acar ve Acar, 2002, ss. 29-30). Sistem kuramı son senelerde büyük ilgi uyandıran sosyal bilimlerin farklı alanlarında üzerinde özenle durulan kavramlardan bir tanesidir. Sistem kuramı, içerisinde farklı kuramların geliştirilebileceği, ilişkilerin kurulabileceği, düzenlenebileceği ve analiz edileceği bir çerçeve sunmaktadır. “Zira sistem yaklaşımı,

karmaşık bir olgu ile karşılaştığında onu daha küçük ve daha az karmaşık parçalara ayırarak, onları ayrı ayrı incelemekte ve daha sonra da elde ettiği bulguları bir araya getirerek “bütün” hakkında bir fikre sahip olmaktadır. Böylece sistem, geleneksel analitik düşünce yerine, tüm olguları “sistem” olarak algılayan sentez anlayışını ortaya koymaktadır” (Topbaş, 2009, s. 42).

Sistem kuramını diğer düşüncelerden ayıran özellik geleneksel analitik düşünce yöntemi yerine olgu ve olayları bir sistem anlayışıyla çözümlemeye çalışmasıdır. Sistem kuramı, geniş bir bakış açısına sahip olarak sistemlerin yaşayan veya yaşamayan varlıklara kadar işlevlerini tanımlamada kullanılabilirler. Diğer yandan sistemde var olan alt sistemlerin kesişmelerini ve dengede olma halinin sürekliliğini vurgular (Kirst-Ashman ve Hull, 1999, s. 14). Sistem kuramı, esas olarak olayları bir bütün halinde analiz etmeyi öngören bir düşünce şeklidir (Yetim, 1996, s. 59). Sistem kuramı bileşenler, değişkenler, parametreler, ilişkiler, kısıtlar ve ölçütlerden oluşmaktadır (Erkut, 2000, s. 41). Sistem analizinin özü karşılıklı ilişki içerisindeki öğelerin karmaşıklığını ve parçaların bütünü kavramaktır (Brody ve Nair, 2020, s. 45).

Sistem kuramına verilebilecek en anlaşılır örneklerden birisi insan vücududur. Bir sistem olan insan vücudu sinir, dolaşım, solunum gibi farklı sistemlerden meydana gelmektedir. Sistemin düzenli ve sağlıklı bir şekilde görevini ifa etmesi için kendi alt sistemlerince iyi bir şekilde işlenmesi gerekir. Keza bir alt sistemde meydana gelebilecek bir işlevsizlik bütün diğer alt sistemleri de tahrip edecektir. Bu nedenle sistemi bütünüyle değerlendirmek önemlidir (Tortop ve diğ., 1999, s. 231). Sistem kuramı bireyi bir sistem olarak düşündüğü gibi okul, aile, din gibi alt sistemlerin ve toplum gibi üst sistemlerin de varlığını kabul eder (Rogers ve diğ., 2019, s. 198).

Sistem kuramı çevrenin iç ve dış etkenlerinin durumu hakkında bütünüyle ele alma, sorunları teşhis etmede yalnız bir sebep üzerinde odaklanmama, sorun hakkında kapsamlı düşünme olarak nihayetinde çözüme yönelik imkânlar sunar. Sistem, geçmiş ve gelecekte ziyaden şimdiyi inceler ve ana odaklanır (Dinçer, 1990, s. 405).

Sistem kuramı bütünü parçalarıyla birlikte ele almayı ve parçaların birbirleriyle olan ilişkilerini kavramayı sağlayan bütüncül bir perspektif sunmaktadır. Sistemler arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişki aktörler aracılığıyla değişime uğramaktadır. Sistemin herhangi bir parçasında gerçekleşen farklıklar bir diğer parçayı da etkilemektedir (Badak ve Özdaşlı, 2019, s. 852).

2.3.2. Sistem kuramının tarihsel gelişimi

Bilimin sosyal bilimlere uyarlanma fikri 17. yüzyılda Avrupa’da Aydınlanma çağı adı verilen dönemde oluşmuştur. Eski yöntemlerle insanı anlamanın yerine ölçüme ve gözleme dayalı mantıksal pozitivizm ve nesnel akılcılık geçmiştir (Krysik ve Finn, 2015, s. 38). Modern sistem kuramını değerlendirebilmek için öncelikle tarihi serüvenden geçtiği aşamalara bakmak gereklidir.

İlk çağda insan, anlaşılmayan kozmik güçler arasında kendini yöneten güçler tarafından hizaya getirildiğine inanıyordu. Felsefe ve doğa bilimleri, çeşitli deneylerle bir düzenin var olduğuna olan inancı kanıtlama yoluna gittiler. 20. yüzyıl, bilimsel alanda önemli gelişmelerin yaşandığı yıllara tanıklık etmiştir. Bu gelişmelerden biri de sistem kuramının bilimsel araştırmalarda kuramsal bir dayanak olarak kendisinden yararlanılmasıdır.

Sistem kavramını yüzyıllar sonra bile belki en iyi tanımlayan ifadeler Aristo’nun deyişi ile yüzyıllar öncesi hayatımıza girmiştir. Aristo’nun “bütün, parçaların toplamından daha büyüktür”, “bütün, kendisini oluşturan parçaların toplamından fazladır”, “sistemin bütünü, parçaların toplamından daha fazladır” görüşleri genel sistem kuramının temelini oluşturmaktadır (Teater, 2015, s. 27; Erkut, 2000, s. 16). Bu görüşler dünya düzeninin çözümlemesinde güncelde halen geçerli sistem sorunsalının temelidir.

Newton’un bakış açısına göre kâinat dev mekanik bir saat gibi işlevini yerine getirmektedir. Büyük çarklar küçük çarkları hareket ettirirken birbirine bağımlı olarak görevlerini yerine getirirler. Newton’cu yaklaşımda şayet bir sistemin gereksinimleri bilinirse ileride ortaya çıkacak herhangi bir problemi öngörmek mümkündür. Zira yalnızca küçük değişimler büyük değişimlere neden olmaktadır. Sistemin karmaşıklığı evrende henüz yeteri kadar değişkenin öngörülememesi demektir. Newton’un dünya anlayışı yalnızca fizik alanıyla kısıtlı kalmamış, aynı zamanda farklı bilim dallarını da etkisi altına alarak bir sistem anlayışıyla olası mümkün sorunların çözümlenebileceğine ilişkin inanın doğmasına sebep olmuştur (Bayraktar, 2017, s. 7).

20. yüzyıla doğru mekanik dünya düşüncesi giderek karmaşık ve düzensiz olarak değerlendirilen doğa olaylarını izah etmekte yetersiz kalmıştır. 20. yüzyılda “Kelebek Etkisi” olarak adlandırılan ve önemsenmeyecek kadar küçük olan olayların esasında büyük dev tesadüfi olaylara sebep olabileceği düşüncesi bilim dünyasında farklı şekillerde ortaya konmuştur (Bayraktar, 2017, s. 8). Bu etkiler bilim dünyasındaki paradigma değişiminde başı çeken unsurlardır.

Genel sistem kuramında en temel kavram ünlü Alman düşünür Hegel tarafından ortaya konulmuştur. Düşünüre göre bir işlevi meydana getiren bütün, daima içinde bulunan elemanların toplamından büyüktür. Bütün, ögelerin doğasını niteler, ögeler bütünden ayrı incelendiğinde gerekli sonucu vermezler (Eren, 1998, s. 4). Ögelerin birbiriyle bağı ve ilişkisi ilk defa Hegel ile sahaya sürülse de bir yöntem olarak 1937’de Bertalanffy tarafından bir bildiride sunulmuştur (Gez, 2011, s. 7).

Genel sistem kuramı ilk olarak Bertalanffy tarafından “Biyolojik Sistemlerin Yasası” adı altında ilk tohumunu atmıştır. İkinci adım ise Ashby’nin düşünebilen bütün sistemleri göz önüne alarak bu sistemler üzerinde deneyler yapması ile devam etmiştir (Yenisu ve diğ., 2019, s. 524). Bertalanffy, karmaşık parçaların bir arada bulunarak işlevlere sahip bir bütünlük oluşturacağını açıklar. Genel sistem kuramı biyoloji, mühendislik, psikoloji, sosyal bilimler gibi birçok farklı alanı etkisi altına almıştır. Bu kuramın amacı sistemin karmaşık ilişkilerini anlama ihtiyacını gidermektir. Bertalanffy, bireyin tüm sistemler arasında en karmaşık sistem olduğunu savunur (Teater, 2015, ss. 25-26).

2.3.3. Ludwig von Bertalanffy’nin genel sistem kuramı

Genel sistem kuramının temelini atan kurucusu Ludwig von Bertalanffy 20. yüzyılın biyoloji alanında önemli katkıları olan bilim insanıdır. Bertalanffy, genel sistem kuramının kurucusu olarak farklı disiplinler arası çalışmalar için teorik zemin hazırlamıştır. Çalıştığı alanlar biyofizik, fizyoloji, kanser araştırması, felsefe ve psikolojidir. Tüm bunların yanında sistem yöntembilimini sosyal sistemlere uygulayan ilk bilim insanlarından biridir (Yoldaş, 2004, s. 15; Müller, 1996, s. 153; Payne, 1997, s. 137).

Bertalanffy, sistemi nesnelerle olaylar arasındaki ilişkileri açıklayan bir unsur olarak ele almaktadır. Bilim insanı Newton’dan etkilenen Bertalanffy, biyoloji çalışmalarında fizik kanunlarından faydalanan sistem modelinin gelişmesini sağlamıştır. Buna göre her bir fenomen ya da olgu genel geçer olan doğa kanunlarına dayanarak deneysel ortamlarda gözlemlenme imkanına sahiptir. Doğada yaşayan her bir organizma tekil olarak ayrı ayrı incelenmemekte, bilakis yaşayan canlı organizmaların sistemleri bütün halinde ele alınmaktadır (Yoldaş, 2019, s. 15).

Bertalanffy tarafından 1940’lı senelerde ortaya atılan ve 1950’li yıllarda Rose tarafından geliştirilen sistem kuramının ana temelinde “karmaşık doğa olaylarını sayısal bilimle ifade edilemeyeceği” sorunu yatmaktadır. Bertalanffy genel sistem teorisi adlı kitabında kapalı durumdaki mekanik şemaları neden sonuç ilişkileri ile çözümlenemeyeceğini belirtmiştir.

Buna göre sayısal bilimlerde üzerine çalışılan sistemler kapalı sistemlerdir (Bertalanffy, 1969, s. 12). Doğada yer alan bütün sistemler çevreleriyle devamlı bir surette etkileşim halindedirler. Açık sistemlerde canlı organizmalar çevreleri ile enerji ve madde alışverişinde iken kapalı sistemlerde ise bu mümkün değildir (Bertalanffy, 1969, s. 53).

Bertalanffy genel sistem kuramında yaşayan bütün organizmaların bir sistem olduğunu, onun da alt sistemlerden meydana geldiğini savunmaktadır. İlerleyen dönemde sistem kuramını, biyoloji ve teknik bilimlerin yanında sosyal sistemlere aileler, gruplar ve toplumlar bazında uyarlamıştır (Payne, 1997, s. 137). Genel sistem kuramı; bir yapıştırıcı unsur olarak nesneleri ve insanları birbirinden ayrı değil, birbirleriyle olan ilişkileri içerisinde anlamak gerektiğini açıklar (Özbesler ve Bulut, 2013, s. 98).

Genel sistem kuramı yeni nesil bilim dallarına kaynaklık etmek için başvuru alan önemli kaynak haline gelmiştir. Örneğin sibernetik, oyun kuramı, enformasyon kuramı ve benzeri diğer bilim dallarında uygulanabilir bir modeldir. Bertalanffy'nin geliştirdiği sistem kuramı son 40 yılda sosyoloji, psikoloji, ekonomi, siyasal bilimler, tıp, astronomi ve nöroloji gibi birçok farklı bilim dalında başvuru alan uygulama yöntemidir (Yoldaş, 2019, s. 7).

Sistem düşüncesi Bertalanffy'e göre tüm bilim dallarında karşılaşılmasının yanında bilim diline, medyaya ve günlük dile de girmiştir. Genel sistem kuramı gelişiminde bazı kavramları beraberinde getirmiştir. İletişim, denge, anlam, düzen, işlevsel farklılaşma bunlardan biridir (Kaban, 1994, s. 219). Genel sistem kuramına göre insanlar sosyal bir ağın içerisinde yer alan bir organizma olarak görülmektedir. İnsanın gelişimi içerisinde bulunduğu aile, ev, okul, kültür gibi sistemlerin içerisinde gerçekleşen etkileşimlerle evrilir. Bir sistem dâhilinde yaşanan değişimler diğer sistemleri de etkilemektedir (Danış, 2006, s. 46). Bertalanffy'nin bilim sahasına sürdüğü genel sistem kuramına ait farklı kavramlar karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, açık ve kapalı sistemler, entropi, izomorfom, homeostasis ve emergenz kavramlarıdır (Müller, 1996, s. 64). Aşağıda genel sistem kuramında kullanılan başlıca kavramlara değinilmektedir.

2.3.3.1. Açık ve kapalı sistemler

Genel sistem kuramında sistemler kapalı ve açık olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bertalanffy, açık sistemleri kendi kendini organize eden, yeniden üreyen ve devam ettiren örgütlü bir sistem olarak kapalı sistemleri ise kendilerini yeniden üretemeyen organizmalar olarak açıklamaktadır. Kapalı sistem, çevresi ile bir ilişkisi olmayan sistemdir (Yoldaş, 2019, s. 17; Turan, 1999, s. 278). Sistemler çevreleriyle girmiş oldukları etkileşime göre kapalı ya

da açık olarak sınıflandırılır. Sistem, çevrede etkinliğini gösterir. Sistemin faal olması için içerisinde enerji, girdi ve bilgiyi açık sistemler işlemektedir. Ancak sistemin çevresi ile herhangi bir ilişkisi söz konusu değilse bu kapalı sistem olarak adlandırılır (Akkuş ve Alevok İzci, 2018, s. 228).

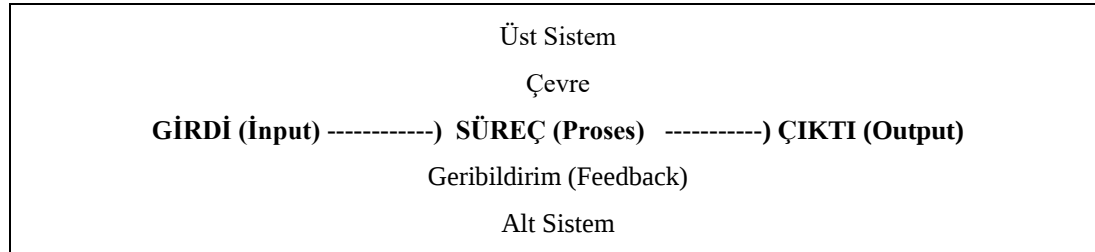
Toplumsal bakış açısına göre bir sistem, çevresiyle kurduğu ilişkiye göre açık veya kapalı sistem olarak nitelendirilebilir. Açık sistemlerin çevre ile münasebeti kapalı sisteme göre daha güçlüdür. Ayrıca açık sistemin değişime uğraması onun dinamik olma özelliğini de açığa çıkarmaktadır (Dönmezer, 1978, s. 155). Açık sistemler değişim sürecinde elde edilen çıktıları çevreye enerji ve hizmet olarak geri bildirirler. Geribildirim yoluyla faaliyetlerinin düzenliliğini denetlerler. Dış çevredeki bozulmalara karşı dengede durma çabasını gösterirler. Dolayısıyla entropinin duyarlılığını azaltırlar (Tortop ve diğ., 1999).

Açık sistemin önemli niteliklerinden bir tanesi çevreye uyum sağlama amacıyla değişimlerdir. Bu şekilde sistem kendisini yeni olanaklara adapte edebilmektedir. Çevreye uyum sağlama ancak sistemin dış çevre hakkında genel bir bilgiye hâkim olmasıyla mümkündür (Kaban, 1994, s. 221). Açık sistemler çevreye bağlı olarak enerji ve bilgi üretimi yapılabilirler. Kapalı sistemlerde ise bütün etkinlikler çevreden bağımsız olarak sadece bilgi girdisinin olduğu sistemlerdir (Yenisu ve diğ., 2019, s. 52).

Kapalı sistemler belli bir iç denge durumuna geldiğinde sabit hareket ederler ve kendilerini değiştirmeyerek çevreyle değişim sürecine girmezler. Buna karşılık açık sistem ise çevresi ile değişim ilişkisine girer. Sistem, daima girdi-çıkıtı ilişkisine cevap vermesinden dolayı iç dengeye ulaşamamaktadır (Müller, 1996, s. 64). Mekanik sistemler çevre ile münasebetleri oldukça düşük olan kapalı sistemlerdir ve bunlara makine örneği verilebilir. Kapalı sistemde meydana gelen bozulmalar bir müddet sonra sistemi entropiye uğratar (Uygur, 2010, s. 66).

Sistem kuramının dört ana unsuru vardır. Sistem ve unsurları girdi (input), süreç (proses), çıktı (output) ve geri bildirim (feed back)'den oluşmaktadır (Koçel, 2005, s. 245; Yetim, 1996, s. 60; Koyunoğlu, 2008, s. 32). Sistem parçaların ve değişkenlerin ilişkilerine odaklanmaktır. Girdi, farklı sistemlerden getirdiği bilgi, enerji veya iletişimi paylaşır. Sistemin faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi için çevreden elde ettiği her şey girdidir. Süreç, sistemin çevreden elde ettiği bilgileri işleterek hizmete sunmasıdır. Çıktı, sistemin çevreden elde ettiği girdileri belli bir işlem sonrasında çevrede bıraktığı etkidir. Çıktı; bilgi, enerji ve iletişimi çevreye aktarırken organizasyonun ortaya çıkardığı ürünler anlamına gelmektedir.

Geri besleme ise sistemin değerlendirilmesi için gerekli verilerin toplanması işlemidir. Organizasyonun amaçları ve çevreyle münasebetinin bilgisini sunar (Brody ve Nair, 2020, s. 46; Yetim, 1996, s. 59; Ashman ve Hull, 1999, s. 12; Yalçın, 2019, ss. 34-35). Aşağıdaki şekilde sistemin yapısı ve unsurları görülmektedir.

Şekil 2.1. Sistemin genel yapısı ve unsurları

Kaynak: Akkuş ve Alevok İzci, (2018, ss. 227-228); Payne, (2020, s. 247); Yetim, (1996, s. 60).

Şekle göre sistemler etkinliklerinin devamı için çevreden gelen girdileri kullanarak süreç sonunda çıktıya dönüştürerek çevreye aktarır (Gez, 2011, s. 14). Açık sistemlerde geri bildirim vasıtasıyla faaliyetler değerlendirilerek çevresel değişimlere ayak uydurulur ve dinamik denge korunur (Şimşek, 2005, s. 93). Sistem; sürecin meydana gelmesi için girdi, çıktı, süreç ve geri besleme unsurlarını barındırmak durumundadır. Sistem sınırları olan bir çevreden oluşmaktadır. Sistem etkin ve faal bir yapıya sahip olarak sınırsız ilişki içerisinde yer almaktadır. Sistemin varlığını devam ettirebilmesi için ve düzenli çalışabilmesi için girdi, süreç, çıktı ve geri bildirim unsurlarını bir arada bulundurması gerekir. Bu şekilde işlevini başarıyla yerine getirir (Kumkumoğlu, 2001, s. 33-34).

2.3.3.2. Homeostasis

Sistem dinginliği anlamına gelen bu kavramda sistem yaklaşımının anahtar kelimeleri ilişki, bütünlük ve dengedir (homeostasis). Sistem bir kere parçalara ayrıldığında artık yeterince izah edilemeyeceğini öne sürülür (Zastrow, 2016, s. 15). Bertalanffy'e göre dengeli durum anlamına gelen homeostasis kavramı açık sistemlerdeki iletişimi açıklamak için kullanılmaktadır. Bir sistem öz yapısını dış çevredeki olaylara ve etkilere karşı kontrol sağlayarak dengesini koruma altına alır. Biyolojik, ekolojik ve sosyal sistemler homeostatik olarak değişimlere karşı iç yapılarını korumak adına tepki gösterirler. Şayet denge kurma gerçekleşemezse farklı bir davranış durumuna geçilebilir, hatta sistem yok olabilir (Yoldaş, 2019, s. 12). Denge kavramı homeostasis sistemi düzenli halde tutmaya yarayan bir eğilimdir (Ashman ve Hull, 1999, s. 12).

Sistem ögelerinin birbirlerini nasıl etkilediğini ve değiştiğini anlayarak bütünü üzerinde anlam çıkarmak mümkündür. Sistem; içeriğinde girdi, süreç, çıktı ve değerlendirmenin yer aldığı geri bildirim barındırır. Her bir sistem diğer alt sistemlerden etkilenmektedir. Bu etkilenmenin sonucunda homeostasis (denge) kavramı devreye girer (Rogers ve diğ., 2019, s. 199). Sistemin devamlılığı girdiyi alıp kullanmasıyla ilişkilidir. Sistem homeostatik bir dengeye sahip olarak varlığını dengede sürdürme çabasıdadır (Payne, 2020, s. 248). Açık sistemlerin önemli özelliği çevreyle uyumlu olabilmesidir. Sistem şayet dış çevre ile uyumsuz halde ise yeni koşulların gelişmesine göre alt sistemlerdeki işlev sistemlerinde değişikliğe gidebilir. Çevre, açık sistemlerin iletişimini denetleyerek gerekli denetlemeyi yapar. Böylece sistem geçerli olan düzenin devamlılığını sağlar. Sistemin bu niteliğine denge denilmektedir (Turan, 1999, s. 279). Sistemde alt sistem düzensiz bir şekilde çalışırsa sistemi bütünüyle olumsuz halde etkileme durumu olabilir. Açık sistemler çevre ile münasebetinde dengeli olma eğilimi taşımaktadır. Denge, sistem içerisinde girdi ve çıktılarından meydana gelen oranı gösterir. Tüm açık sistemler, çevreye karşı duyarlı olmak durumunda iken kapalı sistemde böyle bir zorunluluk söz konusu değildir (Yetim, 1996, s. 59).

2.3.3.3. Entropi

Sistem dağınıklığı anlamına gelen bu kavram sisteme giren enerjinin birbiriyle teması ve ısı kaybı sebebiyle vazifesini tam manasıyla yerine getirememesi olarak adlandırılır. Entropi, çevrenin daima düzensizliği ve dağınıklığının bir ölçüsüdür ve bu durum artma eğilimindedir (Müller, 1996, s. 68; Koçel, 2005, s. 251).

Sistemin en ayırt edici niteliği sahip olduğu parçaların birbiriyle uyum içerisinde olmasıdır. Ancak bazen bu uyum söz konusu olmayabilir. Bu durumda değişim meydana gelerek etkileşimde olduğu diğer parçalarda bozulma oluşturur (Tortop ve diğ., 1999, s. 232). Entropik sistemler bilgi alışverişinde bulunamadıklarında zayıflayıp yok olmaya mahkûmdurlar (Payne, 2020, s. 248).

Açık sistemler çevre ile iletişim halinde olan sistemlerdir. Bu sistemler çevreden enerji nakleder (input), bu enerjiyi kullanır ve dışarıya çıktı (output) olarak verir. Açık sistemin çevreden aldıkları enerjilere göre varlıklarını koruyabilme imkânları vardır. Fakat kapalı sistemler bu şekilde gelen bilgilere yanıt verme ve kendilerini ayarlama durumlarının olmamasından dolayı bozulmaya giderek entropiye uğrarlar (Kaban, 1994, s. 220; Gez, 2011, s. 11).

Entropi, düzenin bulunduğu bir ortamdan karmaşıklığın olduğu yere doğru akan bir durum olarak izah edilebilir. Evrende yaşanan hadiselerin artık geri döndürülmez olması da entropinin bir sonucudur. Örneğin kaza yapan bir otobüs, yağan yağmur, suyun içerisinde eriyen şeker gibi örneklerde önceki hallerine dönüşün mümkün olmadığı açıktır (Bayraktar, 2017, s. 11). Karmaşıklık, tahmin edilemezlik ve entropi arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Karmaşıklık öğelerin çeşitliliğiyle paraleldir. Sistemlerde dinamik olarak artan karmaşıklık beraberinde entropinin kuvvetini de artırmaktadır (Bayraktar, 2017, ss. 12-13).

Her sistem farklı aşamalarla kendini oluşturur. Bazen sistemin gelişimi fonksiyonunu yerine getiremediğinde dengenin bozulması muhtemeldir. Dolayısıyla sistemde bozulma meydana gelir. Sistemler varlığını idame ettirmek için negatif entropi işlevini harekete geçirirler. Şayet açık sistemler çevreden gerekli doğru enerjiyi depolarsa entropi önlenemez. Dolayısıyla enerjinin etkin kullanımı dengenin korunmasında önemli bir rol oynar (Baykara Acar ve Acar, 2002, s. 31).

Sosyal sistemlerde gelişme süreci devamlıdır ancak sisteme dâhil olan parçaların tek ya da bütün olarak değerlendirilmesi icap etmektedir. Entropi, sistemin karmaşıklık ve düzensizlikle oluşan tepkisidir. Sistemler dışardan gelen bilgi, enerji ve materyali değerlendiremediğinde bozulmalar oluşur. Bu bozulmalar kapalı sistemlerde sıklıkla karşılaşılan bir durumdur (Akkuş ve Alevok İzci, 2018, s. 232).

2.3.3.4. İzomorfizm

Bertalanffy, izomorfizm terimini sistem uygunluğu olarak açıklar. Sistemin içinde bulunan öğelerin birbirleriyle olan uygunluğu ve bunların arasındaki ilişkileri açıklayan bir unsur olarak görür. Bir sistemin devam etmesi ancak kendi süreçleri içerisindeki uygunlukla mümkün olmaktadır (Yoldaş, 2019, s. 11). Birbirinden farklı sistemlerin aralarında eş benzerlik olarak nitelendirilen izomorfizm kavramı ortaya çıkmaktadır. İzomorfizmde amaç, genel sistem kuramına uygun olarak yapısal benzerlikleri sayısal olarak ortaya çıkarmaktır (Bayraktar, 2017, s. 10).

Sistem uyumu, sistemin görevlerini gerçekleştirmek için çevrenin değişimine adapte olmasına denir. Uyum mekanizması sistemin devamı için dışa açık olarak çalışır. Sistemin çevre koşullarına uyumu zamanla iç değişimlere de yansır (Akkuş ve Alevok İzci, 2018, s. 231). Açık sistemler için başarı, çevreyle uyumuna orantılıdır ancak kapalı sistemler için

bu söz konusu değildir. Çevre bütün sistemler için aynı öneme sahip olmasa da sistemin işleyişinde çevre koşullarının önemi büyüktür (Uygur, 2010, s. 63).

2.3.4. Humberto Maturana ve Francisco Varela'nın sistem kuramı

Sistem kuramında değerler dizisinin değişimi Humberto Maturana ve Francesco Varela'nın geliştirmiş olduğu "Autopoiesis" kavramının Luhmann tarafından sistem kuramına uyarlanması ile başlamıştır. 'Auto' Yunanca'da kendi, 'poiesis' ise yapma sözcüklerinden oluşan birleşik bir sözcük olan kendi kendini üretmek, öz üretim ve kendi kendini oluşturmak anlamlarını taşımaktadır (Yoldaş, 2019, s. 36).

Bu kavram ilk olarak iki nörofizyolog Maturana ve Varela tarafından 1970'li senelerde bilim sahasına sürülmüştür. Canlılara yönelik olarak genel bir kuram oluşturma çabası içeren autopoiesis sözcüğü "kendini yaratma" anlamına gelmektedir. Autopoietik sistemler kendilerini yeniden üretirken allopoiesis sistemler ise bu kavramın zıttı olarak kendilerinden farklı sistemleri üretirler (Dür, 2012, s. 133).

Kendini yeniden üretme kavramı ilk defa Maturana ve Varela tarafından biyoloji bilimi alanında ortaya konmuştur. Kendini yeniden üretme terimi, hücrelerden dünya sisteminin anlaşılmasına kadar oldukça geniş araştırma imkânlarını doğurmuştur. Kendini yeniden üretme "sistemlerin, kendilerini oluşturmaları veya daha geniş açıdan kendilerini yaratmaları veya kendilerini düzenlemeleri" anlamını taşımaktadır (Ritzer ve Stepnisky, 2018, s. 263). Autopoiesis kavramı kendini oluşturan öğeleri yeniden üreterek kendisini çevreden ayırır (Ertong, 2011a, s. 47). Biyoloji biliminden doğan kendi kendini üretme kavramı, evrene ve toplumlara kadar farklı sistemlerin anlaşılmasında rehberlik eder (Ritzer, 2011, s. 195).

Kendi üreten (autopoiesis) sistemlerde üretim etkileşim aracılığıyla gerçekleşir. Her bir birim, sistem tarafından üretilir. Sosyal ve biyolojik sistemler, operasyonel biçimde kapalı olarak kendi kendini üretirler. Her bir sistem zamanla değişime uğrayarak farklılaşır. Sistemde farklılaşma karmaşıklıkla mücadele etmek içindir. Değişimle baş etmede sistem iç ve dış çevre ile alt sistemlere ayrılır (Luhmann, 1995).

Maturana ve Varela yaşayan sistemleri "öz üretimli makineler" olarak adlandırmaktadırlar. Bu sistemler üretim sürecinde etkileşim ve dönüşüm halinde olan ağ mekanizması tarafından organize olmaktadır. Böylece kendi kendilerini yeniden üretirler. Yaşamayan sistemler (makineler) ise öz üretimsiz (Allopoiesis) sistemlerdir (Yoldaş, 2019, s. 40). Dolayısıyla bir üretimin parçası değildirler. Luhmann'a göre toplum bir sosyal sistem

olarak bütüncül, kapalı, kendini kendisini idame ettiren, düzenleyen (autopoietisch) bir yapıdadır (Çelik, 2007, s. 62).

2.3.5. Talcott Parsons'un yapısal-işlevsel sistem kuramı

Yapısal-işlevsel sistem kuramının kurucusu Talcott Parsons, düşüncesini Bronislaw Malinowski'nin kurumlar kuramı, Herbert Spencer'in evrim kuramı ve Sigmund Freud'un motivasyon kuramından ilham alarak geliştirmiştir (Yoldaş, 2019, s. 20). Parsons'un yapısal-işlevselci kuramı 1930'lu ve 1970'li senelerde Amerika ve Avrupa'da etkili bir bilimsel düşünce tarzıydı. Tarihi seyri August Comte ve Herbert Spencer'e dayanan sistem kuramı, Parsons'un bu düşünceye “yapıyı” eklemesiyle gelişme imkânı bulmuştur (Slattey, 2007, s. 376).

Parsons, 1937 yılında genel bir eylem kuramı inşasını amaçladığı “Toplumsal Eylemin Yapısı” kitabında Durkheim, Weber ve Marx'ın görüşlerine de yer vermiştir. Bu kuramsal arayış sonucunda insanların etkinliğinin temelinde yatan nedenlerin ekonomik güdüler ve çıkarlar olduğunu reddeder. 1951'de yayınladığı ikinci çalışması olan “Sosyal Sistem” ile düşüncelerindeki istikrarlı duruş dikkat çekmektedir (Layder, 2014, s. 18). Buna göre toplumsal düzen önemli ölçüde aile kurumunun varlığıyla dengesini koruyabilir. İnsanların birtakım yanlış eğilimlerini azaltan değerler vardır. Toplumsal normlar bu değerleri korumada öncül görevi üstlenmektedir (Layder, 2014, s. 19). Parsons toplumda minimal olarak görülen çekirdek değerlerin esasında toplumsal bütünleşmeye aracı olduğuna dikkat çeker. İnsanların ihtiyaçlarının karşılanmasında işlevsel bir görev üstlenen kurumlar, değerler, normlar, kural ve hükümler vardır. Evlilik bir kuruma örnek olarak verilebilir, örgüte ise içinde farklı rol dağılımlarının bulunduğu aile örneği verilebilir (Yoldaş, 2019, s. 20).

Parsons toplumu, yapı ve fonksiyonlardaki değişimler ve ögeler arası ilişkiler ile çözümlemeye çalışmıştır. Düşünüğe göre toplumdaki her yapı bir işlevi yerine getirir (Zencirkıran, 2016, s.49). Fonksiyon ya da işlev kavramı, bir sistemin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik faaliyetler bütünü olarak açıklanır (Ritzer ve Stepnisky, 2018, s. 242).

Yapısal-işlevsel yöntemde toplum iki yaklaşımla çözümlenebilir. Birinci yöntemde toplum yaşayan bir organizmaya benzetilir ve hayatta kalabilmek isteyen canlıların çevreye adapte sürecinde varlığını sürdürmek için dinamik bir niteliğe sahiptir. İkinci yöntemde ise sistem kuramı çerçevesinde kurumların oluşturduğu alt sistemler incelenir. Bir kurumda meydana gelen değişimler diğerlerini de etkilemektedir. Dolayısıyla alt sistemde meydana gelen

bozulmalar etkileşim sürecinde bir üst yapı oluşturarak varlığını dengede tutmaya çalışırlar (Zencirkıran, 2016, s. 49). Örneğin bir sistem olarak ekonomik dengenin bozulması, aile sisteminde de çözümlere farklı sorunlara yol açmaktadır.

Yapısal-işlevsel kuram, norm ve değerleri toplumun ana temeli şeklinde görür. Üstü örtük anlaşmalara dayanan toplum düzenini ve toplumsal değişimin zaman içerisinde yavaş seyirde meydana geldiğini savunur (Ritzer ve Stepnisky, 2018, s. 237). Yapı, sosyal münasebetlerin bulunduğu, kurumların bütünü ve karmaşık bir sistemi içeren bir ilişkiler ağıdır. Parsons yapıyı, birbirinin içine girmiş özerk parçalardan meydana gelen düzenliliği ve devamlılığı olan bir sistem olarak nitelendirmiştir. Din, aile gibi kurumlar sistem ve yapılara örnektir (Şener, 2009, s. 44).

Genel Sistem Kuramı, Parsons'ın görüşüne göre bir sistem olan toplum, değişen bir bütünden başka bir şey değildir. Çevre, sisteme değişim için baskı uyguladığında, sistem ya kendisini değişime uğratarak ya da çevre üzerinde değişime yönelik etkiler meydana getirerek varlığını devam ettirir. Bu bağlamda sistem, “kendi kendisini düzenleyen bir bütündür”. Sistem kuramı öncelikle ‘yapı’ ve ‘işlev’ kavramlarını merkeze almaktadır. Bu minvalde ‘yapı’, sistemin içerisinde meydana gelen düzen sağlayan kurallar bütünü, ‘işlev’ ise sistemin devamı ve korunması için katkı sağlayan bir olgudur (Çelik, 2007, s. 53-54).

Parsons, sistem kuramında toplumsal sistemin özelinde aile sistemi, politik sistem, ekonomik sistem gibi alanları da göstermektedir. Sistemin bir bütün meydana getirdiği, zaman içerisinde değiştiği ve dengeli olma durumuna evrildiği, sistem ve çevre arasında karşılıklı alışverişe dikkat çekmektedir (Müftüler, 2019, s. 102). Parsons'un yapısal-işlevselcilik olarak adlandırdığı bu düşünce akımında toplumun yapısı ve kuşaktan kuşağa aktarım önem arz etmektedir. Bu yaklaşımda toplumun değerleri ve geleneklere bağlılıkla toplumsal çatışmanın en aza indirgenmesi beklenmektedir. Toplumsal sistemi oluşturan öğelerde alt sistemler, norm, değer, roller gibi insan davranışları önemsenir (Müftüler, 2019, s. 101).

Toplumu sistem ve alt sistemlerle ayıran Parsons, toplumun işlevsel özelliğini de “bütünleşme” ile açıklamaktadır. Buna göre toplum birbiriyle ilişkili olarak bir bütün halinde mevcuttur. Bu bütüne ait parçalar birbirinden ayrı tutulamaz. Şayet bütünün bir parçasında bir değişme söz konusu ise sistemde dengesizliğe neden olmaktadır (Çelik, 2007, s. 53; Baltacı, 2019, s. 3). Yapısal-işlevsel kuramda Parsons denge konusuna dikkat

çeker. Öte yandan toplumsal sistemin iç ve dış problemlerinden bahsederek toplumdaki dayanışma, bütünleşme ve düzenin sağlanması, kaynak oluşturma gibi sorunları irdelemektedir. Neticede toplumsal sistemin dengeli olma hali alt sistemler arasında meydana gelen karmaşık ilişkilere bağlıdır (Müftüler, 2019, s. 102).

Parsons, toplum özelliklerini kişilik özellikleri ile ilişkilendirir. Öte yandan bir toplum sisteminde var olan etkileşim süreçleri “uyum, durum kontrolü, duyguların dışa vurumu ve üyelerin bütünleşmesi” şeklinde ifade eder (Kongar, 2007, s. 115). Toplumsal sistem kuramında Parsons, toplumsal düzen ve uzlaşya büyük önem atfetmektedir. Geçmişte sistemlerin ve alt sistemlerin değişime uğraması ve yeniden bütünleşmeyle uyum çabaları toplumsal değişimi göstermektedir (Müftüler, 2019, s. 103).

2.3.5.1. Parsons’un sosyal sistem düşüncesi

Yapısal-işlevsel kurama göre toplumda yer alan kurumlar, organizasyonlar ve birimlerin belli görevleri ve işlevleri vardır. Bu işlevler ögeler aracılığıyla birbirine bağlıdır. Bu bağlılık toplumun dengeli ve uyum halinde bütünlük sağlamaktadır. “Sosyal yapının ögelerinden kaynaklanan karşılıklı işlevsel ilişkiler ağı bireylerin ve grupların toplum içindeki yerlerini belirler, onları belirli davranış kalıplarına yöneltir. Beklentilerini, tutum ve davranışlarını yönlendiren değer yargılarını, norm ve düşünce sistemlerini etkiler” (Çelebi, 2004, s. 85). Dolayısıyla bireyler davranışlarını uyumlanma çerçevesinde sosyal kurumların tutumlarına göre belirlerler.

Parsons, kültürel yapıların korunmasına yönelik vurgusunda toplumun ortak değer ve işlevlerine işaret eder. Sistemler mümkün olduğunca kendi ögeleriyle bütünleşmek durumundadır. Norm ve değerlerle kültürel geleneklere bağlılığın, toplumda genel bir bütünleşme sağlayacağını vurgular. Parsons’un toplumsal yapıyı korumanın kültürel sistemle mümkün olduğu tezine göre bir toplumun kültürel sistemi ne kadar sağlam ve zengin olursa yapılar da o derece sağlam olur. Böylece sistem, toplumsal çevre koşullarından gelen yönlendirmelere karşı kendini güvence altına alarak yapısını korur. Şayet sistem kendini korumaya almaz ve yönlendirmelere karşı koyamaz ise bozulmaya uğrar (Yoldaş, 2019, ss. 26-27).

Parsons’un sosyal sistem düşüncesi birbirini etkileyen ve etkileşim halinde olan bireylerin düşünceleri, anlayış ve ortak fikirlerini içermektedir. Zaman içerisinde davranışlarla insanlar ilişkilerinin yönlerini belirleyecek beklentiler geliştirirler. Dostluk örneğinde olduğu gibi zaman içerisinde karşılıklı güven ve anlayış çerçevesinde uzun süreli geliştiği

görülebılır. Ancak sosyal sistemin zaman içinde kendini tekrarlayan çıkar ve beklenti neticesinde değıştiğı anlaşılmaktadır. Çağdaş toplumda bu beklentiler informal olarak evrilir ve kurumsallaşır (Dieckmann, 2005, s. 58).

Parsonsa göre toplumdaki bütünleşme sistemin varlığını sürdürmesi için gerekli unsurdur. Yapı korumaya örnek olarak toplumsal bir alt sistem olan ailenin işlevinin garanti altına alınması verilebilir. Kültürel sistem sosyal sistemin oluşum sürecindeki en uzun dönemi içerir. Kültürel sistem, toplumun geçmişten geleceğe ananelerini temsil eden bir birikimdir. Her toplumun kültürel sistemi koruması norm ve değerlerin korunmasıyla paralellik gösterir (Jensen, 1999, s. 77).

Parsons, toplumun oluşum sürecinde farklı organizasyonlardan meydana geldiğini öne sürer. Parsons'a göre sosyal sistemlerin sağlıklı bir şekilde işleyebilmeleri için bir toplumda birtakım ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Parsons burada insanı yaşayan organizmalara benzeterek yiyecek içecek gibi gereksinimlerin sosyal sistem için de geçerli olduğunu savunur. Aşağıdaki tabloda farklı kesimlerce karşılanması gerekli dört temel sosyal sistem ihtiyaçları şunlardır (Layder, 2014, ss. 20-24).

Tablo 2.2. Sosyal sistemin ihtiyaçları ve karşılanmaları

Alt Sistemler	İşlevsel Zorunluluklar	Kurumsal Göstergeler
1. Davranışsal Organizma	Uyum/uyma	Ekonomi- Para
2. Kişilik Sistemi	Amaca Ulaşma	Siyasal Sistem-İktidar
3.Sosyal/Toplumsal Sistem	Bütünleşme	Topluluk ve Kültürel Öğeler
4. Kültürel Sistem	Yapı Koruma	Akrabalık-sosyalleşme

Kaynak: Baltacı (2019, s. 6); Layder (2014, s. 24); Yoldaş (2019, s. 32); Ritzer ve Stepnisky (2018, s. 247).

Parsons bu tasnifi kullanarak toplumun devamlılığını bir bütün olarak anlamaya olanak sağlar. Davranışsal organizma dış çevreye uyum sağlama ve onun dönüşümüne uyum sağlamakla görevli bir işlevdir. Toplum, çevrenin kaynaklarından yararlanarak mal ve zenginlik üretir. Ekonomik alt sistem ise toplumun emek gücünü, üretimini gerçekleştirmesi vasıtasıyla çevreye uyum sağlamasıdır.

Kişilik sistemi hedefe ulaşmak için sistemin amaçlarını bilmek ve gerekli olan kaynakları oluşturmaktadır. Siyasal alt sistem, toplumun amaçlarına uygun olarak bireyleri harekete geçirmesidir. Diğer yandan iktidarın yasal güç kullanımı sonucunda hedeflere ulaşılması amaçlanır Ayrıca bireyin dünyaya karşı sergilemiş olduğu duygu, düşünce, inanç, amaç,

hedef gibi çeşitli unsurlardan oluşur. Bu özellikler sosyal alanlardaki içe yansıtılmış gelenekler ve ahlaki standartların bir sonucudur (Layder, 2014; Ritzer ve Stepnisky, 2018).

Toplumun etkisiyle bireylerin gruplarla psikolojik temelli bağı oluşur. Sosyalizasyon süreciyle toplumun değer ve normları birey tarafından kanıksanarak yapıların korunması sağlanır. Ayrıca toplumsal alanlarda değer ve normları (kültür) eyleyenlerin içselleştirmesine olanak sağlar (Layder, 2014; Ritzer ve Stepnisky, 2018).

Kişilik sistemi toplumsal ve kültürel sistemler tarafından denetlenen ve organizmasına yön verilen bir sistemdir. Kişilik, birtakım gereksinim eğilimleri ile bileşmektedir. Parsons'a göre bireyler (eyleyenler) toplumda üç farklı gereksinim eğilimi taşırlar. Birincisi, bireyler onaylanma ve sevgi arayışı içerisindeyler. İkincisi, eyleyenler kültürel değerleri içselleştirmeyi seçerler. Üçüncüsü, eyleyenlerin toplumsal rol beklentileri vardır (Ritzer ve Stepnisky, 2018, s. 249).

Parsons tezinde toplumsallaşmanın başarılı bir şekilde gerçekleşmesi için değer ve normların içselleştirildiğini ve eyleyenlerin bunu bilinçlerine yerleştirerek sisteme hizmet ettiğini savunur. Öte yandan toplumsallaşmayı ömür boyu sürüp giden bir deneyim silsilesi olarak görür.

2.3.6. Niklas Luhmann'ın işlevsel-yapısal sistem kuramı

Niklas Luhmann (1927-1998), işlevsel-yapısal sistem kuramını Parsons'un yapısal-işlevsel sistem kuramını kritik ederek geliştirmiştir. Kuram günümüzde yalnızca sosyolojide değil farklı disiplinlerarası çalışmalar ve analizler için de bir zemin oluşturmaktadır (Yoldaş, 2019, s. 42). Parsons'un otuzlu yıllarda ortaya koymuş olduğu yapısal-işlevsel sistem kuramını Luhmann 1970'lerde işlevsel-yapısal sistem kuramı olarak geliştirerek farkını ortaya koymuştur (Yoldaş, 2004, s. 55).

Luhmann, sistem kuramı'nı Parsons'dan etkilendiği yapısal-işlevsel kuramı ve Bertalanffy'den aldığı genel sistemler kuramının birleşiminden ortaya çıkan bir yaklaşımla geliştirmiştir (Ritzer ve Stepnisky, 2018, s. 261; Çelik, 2007, s. 71). Sistem kuramını geliştirmesindeki amaç, toplumu sistemler aracılığıyla çözümlemeye çalışmasıdır. Toplumsal sistemi çözümlemede merkezi öneme sahip olan üç kavram karşımıza çıkmaktadır. Bunlar sistem-çevre ayrımı, kendini yeniden üretme ve farklılaşmadır (Ritzer ve Stepnisky, 2018, s. 262).

Sosyoloji kuramlarında yeni işlevselci akımın öncüsü Luhmann, sistem düşüncesini Parsons'un sistem kuramından etkilenerek geliştirmiştir. Parsons sosyal sistem kuramının ana çıkışını Hobbes'un ortaya atmış olduğu problem sorusu "Sosyal yapı nasıl mümkün olur?" üzerinden geliştirmiştir. Parsons'a göre "Toplumsal yapı, genel olarak değerler uzlaşmasının bir sonucudur." Sosyal yapının idame ettirilebilmesi ancak değerler ve normlar üzerinden gerçekleşir. Bu yapı sosyal sistem dâhilinde kurumsallaşarak bireyler tarafından sosyalleşme sürecine dâhil edilir. Buna göre toplumsal eylemler bir sosyal düzen içerisinde bireylerin etkileşimleri sonucu ortaya çıkan sosyal, kültürel ve kişisel etmenlerdir (Yoldaş, 2019, ss. 42-43). Luhmann, geliştirdiği kuramında sistemin çevrenin karmaşıklığını en aza indirme amacıyla var olduğunu öne sürmektedir. Parsons'da yapı kavramı işlev kavramının önüne geçmektedir. Luhmann'da ise işlev kavramı ön plandadır.

Parsons'un bir devamı niteliğinde olan Luhmann, toplumu yapısal yönden korumak yerine ilişkileri koruma altına alma fikrini savunmuştur. Sosyoloji ve birçok bilim dallarında sistem düşüncesi ile çözümlemede fark yaratmıştır. Luhmann, toplumu iletişim ile ilişkilendirmiştir (Ertong, 2011, s. 8). İşlevsel-yapısal sistem kuramı çözümlemeli bir yöntemdir. Luhmann, sistemlerin kendisi ve çevre ile ilişkili olan öz referanslı sistemler olduğunu açıklamaktadır (Luhmann, 1995).

Luhmann, toplumu kendi ögesini üreten, sınırları olan, kapalı ve öz referanslı bir sistem olarak tanımlamaktadır. Toplumun ana ögesi iletişimdir ve iletişim toplumun üretmiş olduğu bir var olma durumudur. Luhmann, toplumun evrim sürecine dikkat çeker. Evrim, deneme yanılma yoluyla kendini yeniden üretebilir. Sistem herhangi bir farklılaşma ile karşılaştığında çevrenin de yardımıyla sistem parçalarının farklılaşma süreci başlar. Sonuç olarak farklılaşan sistem kendini yeniler (Ritzer, 2011).

Luhmann'a göre sosyal sistemlerde insan kavramı yoktur iletişim kavramı vardır (Yoldaş, 2004, s. 107). Luhmann, toplumla ilgili düşüncelerini açıklamak için ev metaforunu kullanır. Evin yapım aşamasında parçaları, tuğlaları, odaları birer bireye benzetir. Ev yapımının bitimi sonucunda artık bireylere odaklanmak gerekmemektedir. Zira tuğlalar duvar boyasının arkasında kalarak görünmezler. Burada söz konusu olan o odaların içerisindeki aktif yaşanılanlardır. Odaların içindeki hayat alt sistemleri oluşturur. Luhmann toplum açıklamasında bireylerin yaptıklarına değil sosyal sistemin yaptıklarına odaklanmaktadır (Alver, 2006, s. 148).

Sistem kuramı toplumsal hayatın karmaşıklığının bir düzene konması ve yeniden yapılandırılması amacıyla şekillenmektedir. Kuramı önemli kılan unsur, çağdaş toplumsal yaşamın karmaşıklığını denetim altına almaktır. Farklı bir yaklaşımla geleneksel, birincil ailesel ilişkilerin yerini alan modern yaşamla gelişen formel ve ikincil ilişkiler sistemi karmaşıklığa sürüklemektedir (Erdem ve Özen, 2003, s. 54).

Luhmann, çağdaş yaşamın üretmiş olduğu riskler karşısında karmaşıklığı azaltmak için toplumsal sistem kuramının devreye girmesi tezini öne sürer. “Luhmann modern toplumun karmaşıklık üreten yapısından dolayı, gelecek konusunda da pek iyimser değildir. Ona göre modern dünya, normların paylaşılabilesine ve hatta değerlerin genelleştirilebilmesine izin vermeyecek kadar karmaşıktır. Bu anlamda Luhmann, hâlen mevcut olan toplumsal mutabakata fazla değer verdiği için Parsons’ı eleştirir” (Çelik, 2007, s. 65).

“Luhmann’ın sistem kuramında özne olarak ‘insan’ yoktur. Bu kurama göre sosyal sistemler, insanlardan ve somut eylemlerden meydana gelmez, iletişimden oluşur. İnsan sosyal sistemler için toplumun bir parçası değildir, öge olarak çevreye aittir” (Yoldaş, 2019, s. 135). Luhmann’ın anlaşılmayı güç kılan soyut ve karmaşık bir örüntüye sahip olan düşünceleri, sosyolojik çözümlemelerde eleştiri unsuru olmaktadır. Luhmann, toplumu bir bütün olarak anlama noktasında iddialı bir şekilde tezini geliştirmiştir.

2.3.6.1. Sosyal sistemler

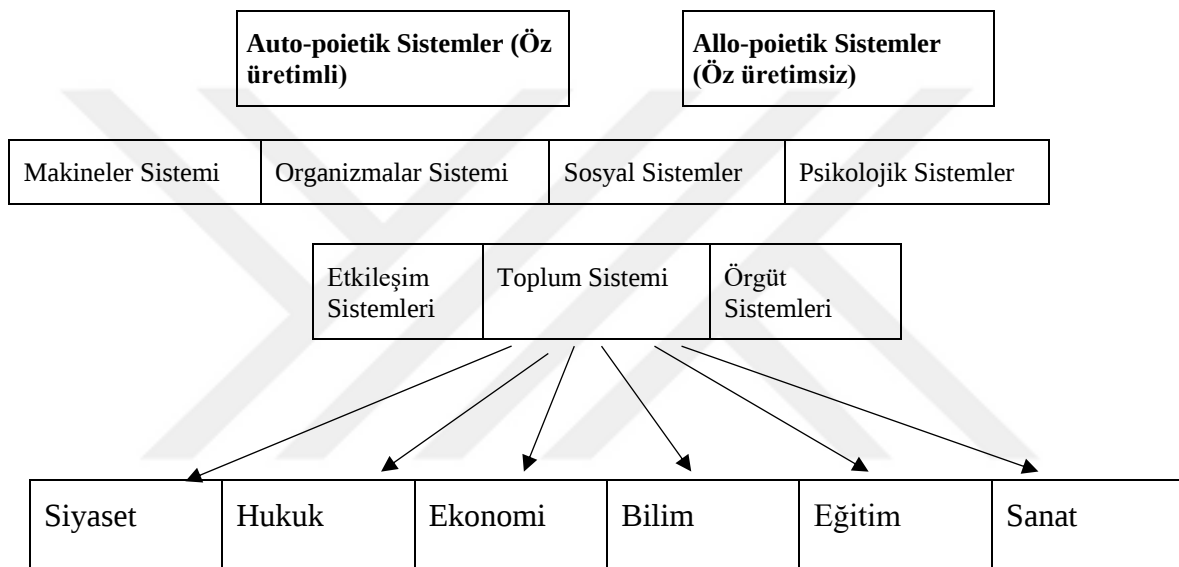
Sosyal sistemler öz üretimli olarak sistem-çevre ayrımı içerisinde kurulurlar. Bu sistemin önemli ögesi olan iletişim, anlamı ele almaktadır. Sosyal sistemler, eylemler ve insanlardan değil iletişimden meydana gelirler. Luhmann, öz üretim kavramını işlevsel-yapısal sistem kuramına uyarlayarak genel sistem kuramındaki değerler dizisi değişimiyle birlikte toplum sistemine sosyal sistemler adını vermiştir (Yoldaş, 2019, s. 46).

Toplum, insanlar arasında gerçekleşen münasebetleri bir düzene koyma noktasında sosyal sistemin bir tezahürüdür. Bir toplumda yer alan alt sistemler eğitim, politika, din, ekonomi gibi birbirinden ayrımlaşır. Bu ayrım sistem-çevre bakış açısını ortaya koyar. Bu çerçevede örnek olarak politika sistemi ve ekonomik sistem eğitimi çevrelediği gibi eğitim sistemi de ekonomi ve politika sisteminin çevresini oluşturmaktadır. Bu sistemler arasındaki ayrımlar, sistemlerin birbirleri arasındaki karşılıklı bağımlılığın ve ilişkili olduğunun bir tezahürüdür (Luhmann, 2002, s. 20).

Sosyal sistemler bir toplumda insan gruplarından oluşan biçimsel (aile, okul vb.) veya biçimsel olmayan sistemlere denir. Burada sistemler grup oluşturma amacıyla insanların

çeşitli dil, dinî inanç, maddi ve manevi menfaatleri doğrultusunda meydana gelir. Nihayetinde her bir birey kendisi olduğu gibi bir sisteme dâhil olur ve sosyal sistemin bir ögesi, bir parçası olarak alt sistem sınıfına girer (Yenisu ve diğ., 2019, s. 525).

Luhmann sistem kavramında, bir sistemin içinde ve dışında bir ayrımın olması gerektiğini savunurken çevrenin de sınırlanması gerekliliğine dikkat çeker. Hiçbir sistem yoktur ki çevresiyle ilişkili halde olmasın. Bütün sistemler (sosyal, psikolojik, biyolojik) iç ve dış yani sistem/çevre ayrımıyla nitelik kazanırlar (Çelik, 2007, s.56). Luhmann, sosyal sistemleri birbirinden ayırarak aralarındaki farkı üç ayrı düzlemde ortaya koymuştur (Yoldaş, 2019, s. 46).

Şekil 2.2. Luhmann'ın sistemler sınıflandırması

Kaynak: Luhmann (1984); Yoldaş, (2019, s. 46).

Şekilde görüldüğü üzere Luhmann, birinci düzlemde öz üretimli ve öz üretimsiz olmak üzere sistemleri ikiye ayırmıştır. İkinci düzlemde sosyal sistemlerin altında makineler, organizmalar ve psikolojik sistemleri işlemiştir. Üçüncü düzlemde sosyal sistemlerin oluşumunu etkileşim, örgüt ve toplum sistemi ile çözümlemiştir. Son olarak alt sistemlerde ise siyaset, hukuk, bilim, ekonomi gibi farklı disiplinlerini ayırmıştır (Yoldaş, 2019, s. 47).

Luhmann, şekildeki sınıflandırmada özellikle sosyal sistemler üzerinde yoğunluk göstermekte ve çağdaş toplumu bir işlev sistemi olarak göstermektedir. İşlev sistemleri siyaset, ekonomi, eğitim, hukuk gibi alt sistemlerden meydana gelmektedir (Cankurtaran Öntaş ve Akçay, 2014, s. 100). Sistemler öz referanslı elemanlardan oluşan işlev sistemiyle birbirine bağlıdır. Ögeler arasındaki etkileşim kendini üretmesi için çevreye kapalı olmaları önemli özelliklerindendir (Yoldaş, 2004). Öz referanslı sistemler operasyonel (işlevsel)

olarak kapalıdır ve kendi düzenlemesini kendi yapmaktadır (Cankurtaran Öntaş ve Akçay, 2014, s. 101). Sosyal sistemler değişim sürecinde çevrelerinden farklılaşarak diğer sistemlere de başvurabilirler. Luhmann'a göre çağdaş toplum farklı alt sistemlerle farklılaşmaktadır. Örneğin siyasal alt sistem, eğitim alt sistemi, bilim alt sistemi gibi. Dolayısıyla her bir işlev sistemi kendi dışında yeni bir işlev sisteminin çevresini oluşturur.

Luhmann, sosyal sistemlerin işlev sistemlerini tasnif ederek kod, program, araç ve işlev içeriklerini açıklamıştır. İşlevsel sistemler kapalı olarak çevreleriyle girdikleri etkileşimlere kendi kodlarıyla tepki verirler (Ertong, 2011, s. 11). Bu bağlamda tabloda görülen örneklerde ekonomi, parayı; siyaset, gücü; bilim, bilimsel algıyı ve hakikati aracı yaparak dünyayı görmeye olanak sağlar. İşlev sisteminde her bir kodlama pozitif ve negatif yönleri olan ikili bir önem ortaya koymaktadır. Bu çözümleme örneğin siyaset için iktidara sahip olmak-olmamak, hukuk için ise yasal olan-yasal olmayan, ekonomi için sahip olmak-olmamak gibi kodlarla gerçekleşir.

2.3.7. Sosyal sistemin türleri

Luhmann, sosyal sistem kuramı çözümlenmesinde ayrımlarını etkileşim sistemleri, örgüt (organizasyon) sistemleri ve son olarak toplum sistemleri üzerinden gerçekleştirmektedir (Yoldaş, 2019; Çelik, 2007, s. 59; Ertong, 2011). Toplum sisteminde ayırım yapmak için etkileşim ve örgüt sistemi kullanılır. Her toplum mutlaka etkileşim sistemiyle var olmaktadır. Etkileşim olmadan toplumun var olması mümkün değildir. Her bir etkileşim sistemi özerk olarak ve toplumun bir ögesi olarak varlıklarını sürdürürler.

2.3.7.1. Etkileşim sistemleri

Etkileşim sistemleri toplumdaki bireylerin arasında gerçekleşen duyarlılık temelli iletişimlerdir. Etkileşim sistemi halihazırda toplum tarafından oluşturulmaz. İletişim vasıtasıyla toplum kendi içerisindeki toplumu gerçekleştirir. Toplum içerisindeki insanların birbirlerine karşı nasıl davranmaları gerektiği konusu “duyarlılık” ile mümkün olmaktadır. Etkileşim sistemindeki önemli belirgin özellik çifte durumsallığın iletişim aracılığıyla çözümlenmesidir. Etkileşimde bulunan her birey sisteme kendi yaşam şekillerini ve davranış kalıplarını dâhil eder (Yoldaş, 2019, s. 116). Etkileşim sisteminde var olmak veya var olmamak durumunun ayırımı, sistem ve çevre farkı ile açığa kavuşmaktadır. Toplum kendini yeniden üreten iletişim odaklı bir olgudur. Etkileşimde konuşma (lisan) önem arz etmekte ve iletişime katılan her bireyin alıcıya karşı geribildirim sorumluluğu vardır (Yoldaş, 2019, s. 117).

Sistem ve çevre ayrımında çevre sistemden daha karmaşık bir yapıda olup ancak seçimle çözümlenmektedir. Etkileşim sistemleri insanların birbirleriyle gerçekleştirdikleri etkileşimde dil, konuşma gibi işlevlerle meydana gelir (Özdemir, 2000, s. 168). Toplumsal sistemler etkileşim ve organizasyon sistemlerinin bir bütünü olarak özel bir konuma sahiptir. Luhmann'a göre toplum bireyler arasında gerçekleşen iletişimsel faaliyetlerden, görüş ve fikir birliğinden meydana gelir. Toplum iletişimsiz düşünülemez. İşlemsel yönden kapalı olan toplum, iletişime açık çevreye uyum sağlayan bir yapı olarak değişime tabidir. Toplumda yer alan etkileşim sistemleri (selam vermek, sohbet etmek), örgüt sistemleri (üniversite, adliye) ve işlevsel yönden farklılaşmış alt sistemler (sağlık, hukuk, din) oluşturmaktadır (Çelik, 2007, s. 61).

2.3.7.2. Örgüt/organizasyon sistemleri

Örgüt/organizasyon sistemleri, sosyal sistemlere bağlı olarak var olurlar ve yalnızca kendi oluşturdukları kararlarla varlıklarını sürdürürler. Luhmann, örgüt oluşumunu kendini sürekli olarak tekrarlayan ve öz üretimlerini bu tekrarlı kararlara bağlayan bir nitelik olarak adlandırmaktadır. Örgüt oluşturulmasında üyenin gerçekleştirmesi gereken tanıma kuralı vardır. Bu kural sisteme dâhil olan üyenin örgüt içerisindeki varlığı ve rollerini kabul şartlarını tanımasıyla mümkündür (Yoldaş, 2019, s. 119).

Bir örgüte dâhil olmak, bireysel bir kararın sonucudur ve o üyelikten ayrılmak da yine o karara binaen gerçekleşir. Örgütler kararların verildiği bir organizasyon olarak alt sistemlere bağlıdır (Luhmann, 1997a). Her örgütün farklı işlev sistemleri, toplumun farklı kesimlerine yönelik olarak ayrım içerisinde. Bunlar, devlet örgütü, sağlık sistemi, eğitim sistemleri gibidir. Luhmann, birbirlerine bağlı örgütlerin işlev sistemlerinde faydalı olduğuna dikkat çekmektedir. Örneğin toplum ve devlet ele alındığında her iki örgüt sisteminin karşılıklı bağımlılık ve bağlayıcı kararlarla demokratik düzenin var olmasını sağlaması gibi. Örgüt sistemleri bireyler arasında gerçekleşen özel koşulların organize edilmesiyle meydana gelir. Örneğin uyulması gereken yasalar gibi (Özdemir, 2000, s. 168). Tam da burada her iki sistemin birleştiği alanda toplumsal sistemler var olmaktadır.

2.3.7.3. Toplumsal sistemler

Luhmann'a göre çağdaş toplumlar işlevsel yönden farklı sistemlere ayrılırlar. Ekonomi, hukuk, siyaset, din ve bilim gibi toplumsal sistemin kuruluşları merkezî işleme dayanmaktadır. Bu merkezî işlem, iletişim kanalıyla toplumu meydana getirir (Krause, 1996, s. 42). "Sosyal sistemde işlevsel alt sistemler özgül bir toplumsal problemin

çözümüne ve belirli toplumsal işlevlerin yerine getirilmesine hizmet ederler. Böylelikle her bir alt sistem toplumdaki işlevlerine göre farklılaşır” (Çelik, 2007, s. 62). Toplum insanlardan veya insanların eylemlerinden ziyade iletişimin sonucu olarak varlığını sürdürür. Luhmann, sistem-çevre farklılaşmasından meydana gelen toplumu içerisinde alt sistemleri ele alan “geniş sosyal sistem” olarak üç farklı kuramla analiz etmektedir (Luhmann, 1997a). Bunlar; genel istem kuramı, sosyal sistemler kuramı ve toplum sistemi kuramıdır.

Genel sistem kuramı öz üretimli, kapalı, sosyal ve iletişimsel bir bütünlük içerisinde tanımlanır. Luhmann, toplum tanımını bireylerin iletişimsel davranışlarının bir toplamı olarak görmektedir. Toplum insanların belli amaç, görüş ve fikir birliklerinden oluşur. “Luhmann, toplumsal sistem kuramında, sosyal sistemlerin özel durum olarak algılanmasından ve bir sosyal sistemin aynı zamanda bütün diğer sistemleri içinde barındırmasından yola çıkmaktadır” (Yoldaş, 2019, s. 124). İnsan, sosyal bir varlık olarak ahlaki gelişime toplum veya devlet kanalıyla ulaşabilir. Toplumun önemli aksiyonlarından biri sosyal sisteme sahip olarak evrim sürecini denetlemesidir. Evrim kavramını yapı değişimi olarak adlandırmak mümkündür ve toplum bir evrim neticesinde oluşmaktadır (Luhmann, 1997a).

Toplumsal sistemler, çevreden bağımsız şekilde bireylerin eylemleri anlamlı ve etkileşim halinde olduğunda var olurlar (Çelik, 2007, s. 59). Toplumsal sistem insanların bir arada bulunduğu ve birbirlerini etkilediği aktörler bütünlüğüdür. Aktörün toplum içerisinde sergilediği davranışlar ve etkileşimler toplumsal kurum tarafından belirlenir. Bu belirleme bir nevi bireye belli eylemlerde dış baskının uygulanmasıdır. Nihayetinde toplumdaki olgu ve olaylar toplumsal kurumlar tarafından düzene konulduğunda toplumsal yapının oluşumundan söz edilebilir (Baltacı, 2019, s. 5). Eleştirmenlere göre Luhmann, sosyal sistemleri (etkileşim, örgüt ve toplum) insanlardan değil, insanların iletişiminden meydana gelen kapalı yapılar olarak gördüğü için, bireyi saf dışı bırakmakla itham etmektedirler (Çelik, 2007, s. 71).

2.4. Türkiye ve Almanya’da Sosyal Hizmet Sistemi

Anayasal olarak güvence altına alınmış sosyal devletler olarak Türkiye ve Almanya, toplumun dezavantajlı kesimlerine sosyal hizmet uygulamalarını sunmaktadır. Devletin vatandaşlarına sunduğu bir yasal hak olarak sosyal hizmet uygulamaları benzer olarak her iki ülkede de sistemli bir şekilde yürütülmektedir. Her iki ülkenin hizmet düşüncesi benzer

özellikler taşısa da kurumsal işleyiş bakımından farklılıklar göstermektedir. Bakanlıkların teşkilat şemasıyla ilgili şu ayrıma değinmekte fayda vardır. Türkiye’de sosyal hizmetlerin hizmet sağlayıcısı merkezi sistem yani devlettir. Almanya’da ise sosyal hizmetlerin büyük kısmı vakıflar ve belediyeler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) 1893 yılında çocuk, genç, engelli, yaşlı, yoksul ve bağımlılık alanı gibi birçok sorun alanına hitap eden kurum olmuştur. 2011 yılında 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, genel müdürlükleri ve alt kuruluşlarını idaresine alarak kamu ve kamuya bağlı özel kuruluşları bir çatı altında toplamıştır. Güncelde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adıyla hizmetlerini sürdürmektedir. Bakanlığa bağlı teşkilatlardan bazıları şu şekildedir: Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü (AİLE, 2022).

Federal Aile, Yaşlı, Kadın ve Gençlik Bakanlığı 1953 yılında Aile İşleri Bakanlığı adı altında kurulmuştur. Bakanlık görevleri kapsamında aile yardımı, nafaka avansı, doğum izni, ebeveyn yardımı, çocuk parası, konut yardımı gibi alanlardan sorumludur. Bakanlığın tüm bu sorumluluk alanlarının yanında babaların ailedeki rol ve işlevlerini güçlendirme, şiddet içermeyen eğitim ve yoksulluğun önlenmesi strateji çalışmaları da yer almaktadır. Bakanlık teşkilatına bakıldığında Federal Yaşlı Hizmetleri Bakanlığı, Kadın Eşitliği Çalışmaları, Federal Gençlik Bakanlığı, Federal Gönüllü Hizmeti, Refah Örgütleri ve Sivil Katılım yer almaktadır (BMFS, 2022).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Derya Yanık, Türkiye’de hizmet veren sosyal hizmet merkezi sayısını 377 olarak açıklamış, ilerleyen yıllarda bu sayının artacağı bilgisini vermiştir (TRT, 2022). Sosyal hizmet merkezlerine bağlı alt birimlere ait kuruluşlar; çocuk, genç, engelli, yaşlı ve kadın gibi alanlarda yer almaktadır. Almanya genelinde hizmet veren Gençlik Dairelerinin (Jugendämter) sayısı ise toplamda 617 olarak açıklanmıştır (BMFS, 2022). Gençlik dairelerine bağlı kurum ve kuruluşlar çocuk, genç, engelli, yaşlı ve kadın alanlarına göre sayı bakımından değişmektedir.

24. Ulusal Sosyal Hizmet Sempozyumunda Cumhurbaşkanlığı Sosyal Politikalar Kurulu Başkanı olarak görevini icra eden Prof. Dr. Vedat Işıkhani tarafından sunulan istatistikî verilere göre Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve özel sektörde hizmet veren sosyal hizmet uzmanı sayısını 7981 olarak açıklanmıştır (Sosyal

Hizmet Sempozyumu, 2022). Özel sektöre ait verilerin büyük çoğunluğu Aile Bakanlığı'na bağlı hizmet veren engelli ve yaşlı bakım hizmet veren kuruluşlarda çalışan meslek elemanlarıdır. Almanya'da Ağustos 2021 yılı Ulusal İş Ajansı'nın (Bundes Agentur für Arbeit) istatistiki verilerine göre sosyal hizmet sektöründe görev yapan sosyal hizmet uzmanı sayısı 321.000 olarak açıklanmıştır (ARBEITSAGENTUR, 2022).

Almanya'da Aile, Yaşlı, Kadın ve Gençlik Bakanlığı merkezi yetkilerini eyalet ve belediyelere devretmiştir. Sosyal hizmetler çalışmalarını sivil toplum kuruluşları, kiliseler ve özel kuruluşlar aracılığıyla vermektedir. Almanya'da engelli hizmetlerinin % 80'i, çocuk ve gençlik hizmetlerinin % 68'i, yaşlı hizmetlerinin %'51'i Katolik, Protestan ve Yahudi vakıflarına bağlı olarak yürütülmektedir (Çağlar, 2015: 85). Türkiye'de ise merkezi yönetim sorumluluğunda ve denetiminde kamu, özel kuruluşlar aracılığıyla sosyal hizmetler yürütülmektedir.

Türkiye ve Almanya'da sağlanan sosyal hizmet sunumundaki en temel fark Almanya'da sosyal hizmetlerin büyük oranda devletin kontrolünde kiliselere bağlı (dini vakıflar) gruplar tarafından yerine getirilmesidir. Diğer taraftan Federal bir yönetim şekline sahip olan Almanya'da sosyal hizmetler Eyalet ve belediyelerce birbirinden ayrı olarak sunulmaktadır (Akyüz, 2019, s. 113).

Sosyal hizmet sistemine genel bir karşılaştırma yapmak gerekirse Almanya'nın profesyonel anlamda sosyal hizmet uygulama ve modelleri Türkiye'den deneyim olarak yarım asrı aşkın deneyim fazlalığı vardır. Türkiye ve Almanya'da odak noktasının bireyin iyilik halinin öncelenmesi olmakla birlikte aile kurumunu korumaya yönelik politikalardan oluşmaktadır. Her iki ülkede de aile, toplumun temel yapıtaşı olarak toplumun devamlılığı için korunması gereken kurum olarak gören muhafazakâr anlayışla birbirine benzemektedir. Aynı zamanda her iki devlette ihtiyaç sahibi vatandaşlarını piyasanın olumsuz koşullarından korur ve gerekli müdahaleyi uygular (Uyanık, 2018).

Türkiye ve Almanya'daki sosyal hizmet uygulamaları ülkeleri aynı zamanda sistemleriyle ilişkili olarak sosyal refah politikasını, yerel ve kültürel değerlerini, aile kurumunu ve bireyciliği ne şekilde ele aldığını gösteren çıktılardır.

Almanya uzun süredir nüfus politikalarını aile kurumunu korumaya yönelik sosyal refah politikalarını doğum yardımı, ebeveynlik parası, sürekli çocuk parası ve ek yardımlar gibi hizmetler aracılığıyla sürdürmektedir. Türkiye'de ise bir seferliğe mahsus doğum yardımı,

şartlı sağlık ve eğitim yardımı, muhtaç ailelilerin çocuklarına yönelik gelir tespitiyle yardım sunumunu gerçekleştirmektedir.

Almanya’da Türkiye’dekine benzer sağlık sigortasının dışında farklı bir model olarak bakım sigortası uygulaması mevcuttur. Odak kesim nüfusun büyük kısmını oluşturan yaşlılar için gelecekte bakım garantisi veren hizmet sunumudur. Bakım sigortası Sosyal Yasa 11. Kitabında yer alan hükümlere göre vatandaş, pirim ödediği sürece bakım hizmeti alabilme hakkına sahiptir (Pfelegeversicherung, 2023). Türkiye’de ise bakım sigortası hizmet modeli bulunmamaktadır. Türkiye’deki bakım parası uygulaması muhtaç bireylerin aileleriyle yaşamasının öncelendiği bir sistemin dışı vurumudur.

Türkiye’deki sosyal hizmet sunumunda bakıma/korunmaya muhtaç çocuğun genellikle ailesinin yanında sosyo-ekonomik destekle desteklenmesi öncelenir. Bunun yanında çocuk koruma kanununa göre gerekli tedbirler alınır. Almanya’da ise bakıma/korunmaya muhtaç çocuklar için genellikle kuruluş bakım modeli veya koruyucu aile hizmet modeli sunulmaktadır. Bir karşılaştırma yapmak gerekirse 2021 yılı verilerine göre Almanya’da kuruluş bakımından yararlanan çocukların sayısı 127 bin 700, koruyucu aile yanında yaşayan çocukların sayısı ise 87 bin 300’dür (Destatis, 2022). Türkiye’de 2021 yılı verilerine göre kuruluş bakımından faydalanan çocukların sayısı 13 bin 303, koruyucu aile yanında yaşayan çocukların sayısı ise 6 bin ise bu sayı 8 bin 459’dur (TÜİK, 2023).

Buna göre Almanya’da kuruluş bakımı ve koruyucu aile hizmet modellerinin sunumu Türkiye’nin on katı civarındadır. Bu sonuç, her iki ülkenin politika, eğitim, kültürel ve yerel sistemiyle bağlantılı olarak çok boyutlu değerlendirmeye açık bir farktır. Almanya’nın sosyal hizmet uygulamasında Türkiye’den yarım asır farkla ileride olduğu düşünülürse sosyal hizmet sisteminin yerleşik bir konuma oturduğu söylenebilir.

2.5. Sistem Kuramının Sosyal Hizmetle İlişkisi

Bu bölümde kuramsal çerçevenin derinlemesine işlendiği ve çalışmanın temel konusunu oluşturan sistem kuramı ve sosyal hizmet ilişkisine ayrıntılı bir şekilde yer verilmektedir. Kuram, yanlışlanmadığı sürece doğru olarak kabul edilen genellemelere verilen addır. Sosyal hizmette sistem kuramı genel bir yaklaşım prensibi olarak sistem kuramına dayanmaktadır. Bu çalışmada da sistem kuramına uygun olarak uyarlanan sistem bakış açısının tezahürü gösterilmektedir.

Sosyal hizmet mesleği var olma sebebi olarak bireylere yardımda bulunma ve bireylerin sağlığını, gelişimini ve sosyal işlevselliğini iyileştirmeyi destekleyen bir oluşumdur

(Gitterman ve Germain, 2008, s. 5). Sosyal hizmetin uluslararası tanımında insan ve çevrenin etkileşiminin odağına dikkat çekilmektedir. Buna göre sosyal hizmet bireylerin çevreleriyle etkileşimde bulunduğu alanlara müdahale eder (IFSW, 2021). Bu sebeple sosyal hizmet uygulamalarının ana işlevlerinden bir tanesi “çevresi içerisinde birey” bakış açısını kullanarak insanları, çevreleri ile olan ilişkileriyle birlikte ele almaktır.

Bilindiği gibi sosyal hizmetin meslekleşmeye başladığı ilk yıllardan itibaren insan davranışını anlamada sorunlu bireyleri hasta olarak gören medikal model anlayışına yani tıbbi model anlayışına evrilme olmuştur. Tıbbi model, bireylerin iç dinamiklerine bakarak sorunların çözümünde duygu ve davranışlarda sağaltım sağlamayı amaçlamış, çevreden ziyade birey ve birey kaynaklı sorunlar üzerine odaklanılmıştır. Başka deyişle birey, çevresinden ve koşullarından bağımsız şekilde sorun olarak görülmüştür. Ancak 1960’lı yıllardan itibaren bireyin çevresel faktörlerinin sorgulandığı dönem başlamıştır. Böylelikle bireylerin davranışlarını değerlendirme çerçevesinde sistem yaklaşımı esas alınmaya başlanmıştır (Zastrow, 2016, s. 15).

Sistem kuramı, sosyal hizmet disiplini üzerinde önemli bir etkiye 1960’lardan itibaren sahip olmaya başlamıştır. Sosyal hizmette sistem kuramı iki farklı türde kendini göstermektedir. Bunlardan ilki genel sistem kuramı, ikincisi ise ekolojik sistem kuramıdır (Galuske, 2007). Bu çalışmada genel sistem kuramı esas alınmaktadır.

Sistem kuramının temeli Ludwig von Bertalanffy tarafından ortaya atılmıştır. Bertalanffy, karmaşık şeylerin bir arada bulunma halini, daha basit yapıların işlevlerini yerine getirerek daha üst bir bütün oluşturduğu şeklinde açıklamıştır. Genel sistem kuramı, başta biyoloji bilimi olmak üzere mühendislik dalları, psikoloji, sosyoloji, yönetim bilimi ve sosyal hizmet gibi bilim dallarında uygulanmaktadır. Sistemler açık ve kapalı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sistem, kendisi dışında bir etken tarafından etkileniyor ise açık, dışardan gelen etkenlerden etkilenmiyorsa kapalı sistemdir (Teater, 2015, s. 26). Buna göre sistem kuramı karmaşık parçaların birbirinden nasıl etkilendiğine odaklanmakta ve bunların bir araya geldiğinde nasıl bir bütün oluşturduğunu anlamaya çalışmaktadır.

Sosyal hizmette sistem kuramını kullanan ilk bilim insanı Hearn 1958 ve 1969 yıllarında yapmış olduğu çalışmalarla alana ilk katkılarını gerçekleştirmiştir. Diğer önemli etki ise Goldstein ve Pincus Minahan (1973)’ın sosyal hizmet müdahalelerine sistem düşüncesini uyarlamasıyla oluşmuştur. Ekolojik sistem kuramı üzerine ilk katkı ise Siporin (1975) ile Gitterman ve Germain (1979) tarafından gerçekleştirilen çalışmalardır (Payne, 2020, s.

249). Sosyal hizmet alanında sistem kuramını ilk kez Goldstein (1973-77) ve Pincus ve Minahan (1993-97) kullanmışlardır. Bu kuramcılara göre sosyal hizmet uzmanları açık sistemde birey, aile ve grupları kullanarak çerçeve dâhilinde toplumu değerlendirebilmektedir (Teater, 2015, s. 26).

Gelinen son noktada sosyal hizmet uzmanları birey, aile, grup ve topluluklarla çalışırken müracaatçının içinde bulunduğu sorunlu ve karmaşık yaşam koşullarını dengelemeye ve iyileştirmeye yönelik olarak sistem kuramını esas almaktadırlar. Sistem yaklaşımında esas, bireylerin ve grupların ilişkilerinde denge ve bütünlüğü sağlamaktır. Sistem kuramına ait olan anahtar kavramlardan “bütünlük” ilkesi, sistem içerisinde yer alan farklı unsurların bir araya getirilerek bütüncül bir bakış açısı ortaya koymaktır. “İlişki” kavramı, sistem içerisinde yer alan parçalar arasında gerçekleşen iletişimlerdir. “Denge” kavramı ise sistemin kendisini korumak ve yeniden üretmek amacıyla başvurulmuş düzenleme etkinliğidir (Zastrow, 2016, ss. 15-16).

Pincus ve Minahan, sistem düşüncesinin sosyal hizmet uygulamalarında dört maddede kullanıldığını ifade etmektedir. Bunlardan ilki müracaatçı sistemini değiştirmeye yönelik uygulamalar, ikincisi bir değişim ajanı olan sosyal hizmet uzmanının planlı değişimi uyguladığı bireylere yönelik uygulamalar, üçüncüsü hedef sistemi değiştirmeye yönelik uygulamalar. Son olarak ise sosyal hizmet uzmanlarının amaç ve görevlerini yerine getirdikleri eylem sistemi uygulamalarıdır (Pincus ve Minahan, 1973, s. 54).

Sosyal hizmet uzmanları mesleki amaçlarını gerçekleştirebilmek için hedef sistemi değiştirmeyi ya da etkilemeyi hedefleyerek uygulamayı gerçekleştirirler. Burada hedef kitle; birey, aile, grup olabilirken mikro düzeyde bir çocuğun davranış bozuklukları hedef olabilir. Makro düzeyde politikacılar aracılığıyla değiştirilen sosyal politika uygulamaları söz konusu hedeflere örnek olarak verilebilir (Duyan ve diğ., 2014).

Zapf, sosyal hizmetin sistem düşüncesinde çevre ile ilgili literatürde üç ortak alanın olduğunu belirtir. Birincisi; bireyler yaşadıkları çevrede insani faaliyetlerde bulunmaları dolayısıyla sosyal hizmet çevre ile bireyin iyilik halini bütünleştirmektedir. İkincisi; çevreyle uyumlu yaşamak sürdürülebilirlik için önem arz etmektedir. Üçüncü ortak alan ise çevreyle yaşanan problemlerde multidisipliner uygulamalara ihtiyaç bulunduğu bilgisidir (2010).

Teater, sistem kuramı ve sosyal hizmet arasındaki ilişkiyi; bütüncül, güçlendirici ve baskı karşıtı uygulamalardaki önemli ortak değerler olarak açıklamaktadır (2015). Howe ise

sistem kuramı ile aile etkileşimlerine odaklanarak söz konusu düşüncenin aile terapisi uygulamaları için yararlı olduğunu vurgulamaktadır. Sosyal sistemin ve ekolojik sistem kuramının eleştirisi de bulunmaktadır. Bu eleştirilere göre bu kuramda, bireylerin çevreleri ile olan münasebetlerinde olumlu ve güçlü yanlarını açığa çıkarmak yerine, mevcut problemlere ve bireyin çevreye olan uyum sorununa daha çok odaklanıldığına dikkat çekilmektedir. Bir diğer eleştiri ise sosyal hizmet uygulamalarında sosyal analizin uygulamaya yeterince dâhil edilmemesidir (Howe, 1987).

Sistem kuramını sosyal hizmete uyarlamadaki ana amaç, olumlu değişimi yaratacak müdahalede bulunmak için hedeflenen sistemi belirlemektir. Uygun sistem belirlendiğinde negatif etki eden diğer sistemler ve onların arasında gerçekleşen iletişim değerlendirmeye alınabilmektedir (Teater, 2015, s. 29). Örnek olarak okulda davranış sorunları olan çocukla çalışma yaparken öncelikle çocuk hedef sistem şeklinde belirlenebilir, negatif davranışlarını değiştirmek amacıyla psikolojik kuramlardan faydalanılabilir (örneğin bilişsel-davranışçı yaklaşım). Beraberinde ise çocuk bütün olarak değerlendirilmekte ve bir sistem olarak ele alınmakta ve çocuğun etkileşim halinde olduğu aile, arkadaş, grup gibi alt sistemler de değerlendirmeye dâhil olmaktadır. Bu şekilde sosyal hizmet uzmanı uygulamada uygun sisteme karar verebilmektedir.

2.5.1. Sistem kuramının sosyal hizmete katkıları

Bu bölümde sistem kuramının sosyal hizmet bilimine katkıları ele alınmaktadır. Sosyal hizmet mesleği, farklı düzeylerdeki sorun grupları için farklı müdahale yöntemleri uygulayarak birçok sistemin iletişim ve etkileşimlerine odaklanır. Sosyal hizmet uygulama sahasındaki birey, aile, grup ve topluluklar farklı düzlemlerde sisteme dâhil olmaktadır.

Sosyal bir varlık olan insanın içerisinde var olduğu sistemler üç çeşittir. Bunlar; aile, akraba, komşu ve iş arkadaşları gibi grupları içine alan doğal sistemlerdir. Resmî düzlemde bir gruba veya kuruma dâhil olan, sonradan elde edilen ilişki türleri formel sistemlerdir. Örneğin bir dermeğe üyelik gibi resmî olan sistemler bu türdendir. Son olarak okul, hastane ve herhangi bir kamu kurumuna dâhil olan sistemler ise topluluk sistemlerini oluşturmaktadırlar (Artan, 2010, s. 18).

Sistem kuramı, sosyal hizmet uzmanlarına evreni ne şekilde işleyecekleri ve görecekları hakkında kavramsal bir bakış açısı getirmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, çevresi içerisinde birey ilkesine dayanarak farklı sistemlerin etkileşimleri üzerinde dururlar. Sistem bakış açısı, işlevsel bir bütün oluşturmada rehber niteliği taşımaktadır. Sosyal hizmet

uzmanları, sosyal hizmet müdahalelerinde yalnızca müracaatçılarla değil müracaatçının içerisinde bulunduğu etkileşimlerle de iletişime geçmektedirler (Duyan, 2019, s. 20).

Sosyal hizmette sistem kuramı, müracaatçıların içerisinde bulunduğu zorlu yaşam koşullarının karmaşıklığını düzene koymak ve sistemleri işlevsel hale getirmek amacıyla bütüncül bir değerlendirme yapmaya olanak sağlar. Bu bağlamda sistem kuramının, sosyal hizmet müdahalesini güçlendirdiği belirtilmelidir.

Forder (1976), sistem kuramını sosyal hizmet uygulamaları açısından dört ana başlık altında şekillendirmiştir. Bunlardan bir tanesi sistem kuramı insan, kişi ve toplum hakkında felsefik bir katkı sağlar. İkincisi, sosyal hizmet uzmanına bireylerin ya da ailelerin durumları ile ilgili değişik sistemlerin ilişkileri olarak değerlendirme yapma konusunda cesaret vermiş olmasıdır. Üçüncüsü, sosyal hizmet uzmanlarının hangi sistemlerin müdahale hedefinde olduğunun kararını alırken ciddi manada sistem kuramından yararlanabilirler ve bakış açıları gelişebilir. Son olarak sistem kuramı sosyal hizmet süreçlerini açıklamak şeklinde katkı sağlamaktadır. Sosyal hizmet ve sistem kuramını kullanmakla birlikte esas itibarıyla artık aile terapisine doğru bir yönelim de söz konusu olmuştur. Aile terapinin uygulamalarında bütün terapistler, vakayı bir nebze sistemik olarak da incelemek durumundadırlar, başka türlü incelenirse bireysel terapiye dönüşmektedir.

Sistem düşüncesinin sosyal hizmete en belirgin katkısı; bireyleri, aileleri, grupları ve farklı sosyal kurumları içeren çeşitli müdahalelerle birlikte bireylerin diğer sosyal gruplarla ilişkisini bütünleştiren müdahaleleri içermesidir. Sistem kuramı ile sosyal ve bireysel etkenlerin birbirleriyle ne şekilde etkileşime girdiklerine odaklanılabilmekte ve bu sayede bireylerin çevrelerine daha uyumlu bir halde yaşayabilmeleri amacıyla yardımcı olunmaktadır (Payne, 2020, s. 239). Sistem kuramı, sosyal hizmet meslek elemanlarına gerek kuramsal gerekse müdahale boyutlarıyla farklı bir bakış açısı sunarak kendine has bir insan ve toplum portresi çizmektedir (Ataman, 2022, s. 184).

Sosyal hizmetin uygulamadaki amaçlarını gerçekleştirmek için kullandığı hedef sistemler, bir sosyal sorunu onarma ya da değiştirme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Tam da bu değişimin odak noktasında birey, aile, grup veya topluluk olması söz konusudur. Sistem kuramının sosyal hizmet disiplinine olan katkıları aşağıda yer almaktadır:

- Sistem kuramıyla birtakım disiplinlerden alınan veri ve sonuçlar, sistemli duruma getirilerek sosyal hizmet uygulamalarında işlevsellik sağlanır.

- Sistem kuramının içerdığı kavramlar, sosyal hizmet uygulamalarında her düzeyde müracaatçıya uyarlanabilir. Sistem kuramı; alt sistemlerin sistemin bütününe yönelik olarak hareket eden, çevreden girdi alan, çevreye çıktı veren, geribildirim uygulayan bir süreçtir. Bu sistem süreci, sosyal sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik olarak sorun oluşturan ilişkilerini onarmada işlevsel olabilir.
- Sistem kuramı bilgisi sayesinde sorunların parça halinde tek değil, bütünlük içerisinde değerlendirilmesi mümkündür. Bilgi toplamada sistemli hareket etmek, işlevsellik açısından önemlidir.
- Sistem kuramı, sosyal hizmet açısından bireyin gelişimi ve değişimine ayrıcalık verir. Bireyin kendi gücünü kullanarak çevresini değiştirebilme potansiyeline inanır. Bireyin de sosyal çevreyi etkileyebilme özelliği, sosyal hizmet açısından olumlu değişim için yararlıdır.
- Sistem kuramı, değişime ayak uyduran açık sistem profiline uygun olarak sosyal hizmet müdahalelerinde bireylerarası etkileşime odaklanır.
- Sistem kuramına göre sistemde yer alan bir parçanın yeri değiştiğinde diğerini de etkilemesi üzerine gerçekleşen zincirleme etkiler, farklı sistemlerin işlevlerinde de değişim göstermektedir. Bundan hareketle sosyal hizmet müdahalelerinde yerinde ve doğru kararlar alınması büyük öneme sahiptir.
- Son olarak sosyal hizmet kuruluşları, sosyal hizmet uzmanları ve müracaatçı arasında gerçekleşen etkileşimlerin de birbirini etkileyen unsurlar olduklarını unutmamak gerekmektedir (Artan, 2010, s. 19).

Bu minvalde sosyal bir ortamda ilişkinin varlığı mevcut ise orada bir sistemin var olması söz konusudur. Her sistemin bir diğerini etkilediği ve sistemlerin bütün halinde değerlendirilmesi gerektiği sosyal hizmet uygulaması açısından anahtar kavramlar olmalıdır. Bu bağlamda sistem kuramının kavramsal bilgisi, sosyal hizmet müdahalelerinde faydalı bir altyapıyı meydana getirmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, bu kavramsal bilgi ile sistemleri bir bütün olarak değerlendirebilme yeteneğine sahip olmalıdır. Örneğin toplumun temel yapı taşı olan aile kurumu sistem olarak ele alınmalıdır. Ailenin parçalanması, boşanma durumunda boşanmış ebeveynlerin her birinin bir çocuğu velayet altına alması gibi örnekler aile sistemini etkilemektedir. Diğer taraftan ailede gerçekleşen ani ölüm, doğum gibi değişimler zamanla dönüşüme ve uyum sağlamaya meyillidir.

Sisteme dâhil olan girdi ve çıktılar, yapı ve işlevler üzerinde değişim oluşturabilen etkiler yaratmaktadırlar.

2.5.2. Sosyal hizmette sistem kuramı uygulaması

Sistem kuramının sosyal hizmetteki en temel noktası, sosyal müdahaleyi bireysel yardım ile bütünleştirmesidir. Sistem kuramı, olayları çok faktörlü açıklamaya imkân sağlamaktadır. Ekolojik sistem yaklaşımı, bireyin psikolojik yönden dengeli olması üzerine odaklanmaktadır. Sistemler ise mikro, mezzo ve makro sistemleri içermektedir. Makro sistem, alt sistemlerinde yer alan mezzo ve mikroyu içermektedir. Buna göre denebilir ki müdahale sistemi daha büyük bir sistemin bir parçası olarak kendinden küçük sistemleri içermektedir (Payne, 2020, s. 240).

Sistemler, bilgi ve eylemin var olduğu ve içerisinde enerjinin olduğu süreçte birbirleriyle etkileşim halindedirler. Sistem yaklaşımında sosyal ağ oluşturma düşüncesi uygulamada önemli nitelik taşımaktadır. Sistemler; bireyler, aileler ve toplumun mevcut kaynaklarına, aralarındaki bağlara ve bu bağların uyumlu olmasına yardımcı olmaktadır. Yaşam problemleri bir sisteme enerji uygular. Bu sistem, yakın bir sosyal çevre de olabilir (Payne, 2020, s. 240). Sosyal hizmette sistem kuramı üzerine tartışmalar dört temel noktayı kapsamaktadır (Payne, 2020, ss. 241-246):

- Sistem düşüncesi, problem çözme odaklı sosyal hizmette sosyal olanı içermektedir. Sistem kuramı, sosyal hizmete katkı sunan bir yaklaşım olarak bireylerin psikolojik yönden işlevsellik kazanmasının yanında sosyal faktörleri de kapsamaktadır. Sistem kuramı bağlamında sosyal hizmet bireyin yanı sıra çevrelerine ve farklı gruplarla olan bağlantılarına odaklanır.
- Sistem düşüncesi sosyal değişime odaklanmaktan ziyade var olan mevcut düzene uyum sağlamayı kabul etmektedir.
- Sistem düşüncesi çok faktörlü açıklamalara müsaade eder ancak sistemin mevcut karmaşıklığı harekete geçmek için kesin bilgiler veremez.
- Sistem kuramındaki ekolojik düşünce, psikolojik ve bireysel denge düzeyinde uygulanırken geniş alana hitap etmez.

Sosyal hizmette sistem kuramı, evrendeki her şeyin birbiriyle bağlantısını açıklar. Bir sisteme müdahale edildiğinde içindeki parçalar yeniden organize olur ve yeniden şekillenir. Sistemdeki bir üyede gerçekleşen değişiklik diğerlerine de yansır.

Sosyal hizmette sistem kuramı temel noktası yalnızca bireye odaklanmaktan kaçınılmaktadır. Pincus ve Minahan 1973 yılında yapmış oldukları çalışmada sosyal hizmette geçerli olan sistemleri tasnif etmiştir.

Tablo 2.3. Sosyal hizmet sistemleri

Sistem	Açıklaması	Ayrıntılı bilgi
Değişim Ajanı Sistemi	Sosyal hizmet uzmanları ve hizmet verdikleri kurumlar (Sosyal hizmet sistemi)	Sosyal hizmet uzmanının çeşitli kaynak, kurum ve yasal politikalardan yararlandığı, değişimi kolaylaştıran sistemdir.
Müracaatçı Sistemi	Yardım talep eden ve sosyal hizmet sistemi ile ilişkili birey, aile, grup ve topluluklar	Değişimin gerçekleştiği birey, aile, grup ve topluluklar. Müracaatçılar yardım talep etmek için karar verirler. Müracaatçılar sosyal hizmet uzmanının uygulama da ilişkili olacağı kişilerdir.
Hedef Sistem	Sosyal hizmet sisteminin hedefe ulaşmak amacıyla değiştirmeye çalıştığı kesim	Müdahalenin uygulandığı hedef kişi. Müracaatçı ve hedef kitle farklı olabilirler.
Eylem Sistemi	Sosyal hizmet sisteminin hedefe ulaşmada beraber çalıştıkları kesim	Müdahalenin uygulanması için gerekli kaynak ve kurumlarla iş birliği sağlanması. Müracaatçı, hedef ve eylem kitlesi farklı olabilir.
Mesleki Sistem	Sosyal hizmet sistemini ve eylem sistemini etkileyen mesleki sistemler.	Mesleki sistemler tüm sosyal hizmet uygulamalarını kapsamaktadır.

Kaynak: Pincus ve Minahan 1973, s. 89; Payne, 2020, s. 254.

Sosyal hizmet uzmanı her bir sistemden faydalanırken aynı zamanda farklı sistemleri bir araya getirerek gerekli değişimi sağlayabilir. Sosyal hizmette sistem kuramının temel varsayımlarına bakıldığında ilişkiler, bağlantılı olma durumu, farklı sistemler arasında etkileşimler ve karşılıklı bağımlılığın söz konusu olduğu görülmektedir. Sosyal hizmette sistem kuramı, insanın bir yönüyle müdahalesine odaklanan medikal model yaklaşımını önermez, fakat bir sistem olan insanın diğer sistemlerle olan ilişkilerinin değerlendirmesini yaparak sorunları azaltacak değişimler için farklı sistemlere başvurur (Teater, 2015, s. 32).

Sistem düşüncesi bütün faktörlerle müdahalede tutarlılığı sürdürmeye yardımcı olmaktadır. Çünkü sosyal hizmet uzmanlarının etkileşime geçmesi gereken sistemin bütün unsurlarını değerlendirme ve analiz etmesine olanak sağlamaktadır (Payne, 2020, s. 255). Sistem

kuramı sayesinde mevcut koşullardan, onun olanak ve sınırlılıklarından başlayarak hedeflenen ekti ve sonuçlar üzerine değerlendirme yapılabilmektedir.

Sistem kuramı, vaka yönetiminde bireyler arasında gerçekleşen etkileşimlerin nasıl gerçekleştiğine vurgu yapmaktadır. Sistem kuramı uygulamasında müracaatçı birey dışında diğer bireyler ile çalışmak ve onları müdahaleye dahil etmek bir avantaj sağlamaktadır. Bireyin içerisinde bulunduğu aile, farklı kurumlar, komşu ve iş arkadaşları müracaatçının iletişim ağlarının müdahaleye nasıl etkisi olabileceğini açığa çıkarabilmektedir. Sosyal hizmette diğerleri ile ortak çalışma, sistem düşüncesinin bir ürünüdür (Payne, 2020, s. 257).

Sosyal hizmet uygulamalarında sistem kuramı, öncelik olarak vakaların değerlendirilmesinde kullanılmaktadır. Sosyal hizmet uzmanı bu kuramla müracaatçı sistemini ve onu etkileyen diğer sistemleri tanımlar ve çerçeve sunar. Çoklu sistem yöntemiyle uygun müdahalenin hangisi olduğuna karar verilirken bakış açısının genişlemesini sağlar (Teater, 2015, s. 32).

Sistemler, içinde bulundukları çevre ve girdilerden etkilenmektedirler. Bir bilgi olan girdi, sistem tarafından işlenmekte ve bunu geribildirim olarak dışarıya vermektedir. Örneğin bir sohbet esnasında annenin sözünü kesen çocuğa karşı verdiği uyarı girdi olmaktadır. Çocuğun annesini sözlü olarak anladığını bildiren geri bildirim ve çocuğun artık konuşurken annesinin sözünü kesmemesi de çıktı olarak açıklanabilir (Teater, 2015, s. 32). Aşağıda sistem kuramı bağlamında bir vaka örneği verilmektedir.

Vaka örneği 1:

Randeep 43 yaşında, Güney Hindistan'da doğmuş Hintli bir erkektir. Üniversite okumak için 19 yaşında İngiltere'ye taşınmıştır. Randeep 42 yaşındaki beyaz İngiliz Natalie ile 22 yıldır evlidir ve Natalie ve Randeep üç çocuklarıyla birlikte İngiltere'de yaşamaya devam etmektedirler. Randeep yaklaşık altı ay önce işten çıkarılmıştır ve yeni bir iş bulamamaktadır. İşten çıkarıldığından beri bunalımda olduğunu hissetmektedir ve özellikle çıkarıldığı iş yerinde ayrımcılığa uğradığı için enerjisi ve gücü olmadığını söylemektedir. Nathalie kendi işi ile ailesini desteklemek zorunda kalmıştır ve Natalie Randeep'ten herhangi bir yardım ve destek almadığını düşünmektedir. Eğer Randeep bunalımı ile mücadeleye başlamazsa ve aileye destek vermezse Natalie Randeep'ten ayrılacağı şeklinde onu tehdit etmektedir. Randeep size bunalım problemi ile havale edilmiştir (Teater, 2015, s. 39).

Örnekten gösterilen vakanın bütüncül bir yaklaşımla çözümlenmesi mümkündür. Sosyal hizmet uzmanı bu çözümlemede öncelikle hangi sisteme müdahale edileceğini belirler. Sosyal hizmet uzmanı, Randeep ile yapılan görüşmeler neticesinde onun kişisel ve sosyal ilişkileri konusunda bilgi sahibi olur. Randeep, uğramış olduğu haksızlıktan dolayı kaygı durumunun bozulduğunu, kendini başarısız hissettiğini ve etnik kökeninin getirmiş olduğu ayrımcılıkla başa çıkmakta zorlandığını anlamıştır. Diğer taraftan da bozulan aile

ilişkilerini onarmak istediğini belirtmiştir. Sosyal hizmet uzmanı, Randeep'in yalnızca bireysel sorunlarla baş etmediğini, aynı zamanda ilişkili olduğu pek çok faktörün kendisini olumsuz etkilediğini anlamıştır (Teater, 2015, s. 39).

Sistem kuramı bağlamında yapılan değerlendirmeye göre Randeep, uğramış olduğu haksızlık ve ırkçılıkla yüzleşmektedir. Eşi ile yaşamış olduğu sorunlar nedeniyle onun getirmiş olduğu üzüntü (girdi) Randeep'in iç dünyasında işlenerek (işlem) depresif bir yaşam sürecine (çıktı) neden olmaktadır. Sosyal hizmet müdahalesinde yer alan birden fazla sistem aşağıda açıklamaları ile birlikte gösterilmektedir:

- Bireysel sistem: Randeep'in girmiş olduğu bunalımda psikolojik danışmanlık hizmeti alması.
- Çift sistemleri: Eşler arasında yaşanan problemlerin giderilmesinde aile terapisi/aile danışmanlığı hizmeti alınması.
- Hukuki sistemler: Randeep'in yaşamış olduğu ayrımcılık ile ilgili yasal yollara başvurusu.
- İş arama sistemleri: Randeep'in iş bulması amacıyla çeşitli programlardan yararlanması.
- Topluluk sistemleri: Randeep'in aynı etnik kökene sahip gruplarla sosyal ağının oluşturulması (Teater, 2015, s. 40).

Sonuç olarak değişim faili olan sosyal hizmet uzmanıdır, müracaatçı sistemi Randeep, kurum ve kaynaklardır, hedef sistem Randeep ve yasal sistemlerdir, eylem sistemi ise sosyal hizmet uzmanı, Randeep ve yasal sistemlerdir. Tüm bu sistemler sistem odaklı vaka değerlendirmesinde ve karar vermede yararlanılan sistemlerdir (Teater, 2015, s. 41).

Aşağıda sistem düşüncesindeki esas başlıca sistemleri içeren bir vaka örneği yer almaktadır. Bu vaka örneği sistemdeki alt sistemleri içeren çok unsurlu açıklamaya izin vermektedir.

Vaka Örneği 2:

Joanie Marsalis, hiperaktif çocuğu Pete ile ilgilenmeyi çok stresli bulmaktaydı ve kendini her zaman Pete'in isteklerini yerine getirmeye zorladı. Bu durumun, Pete üzerinde sakinleştirici bir etkisi vardı. Fakat bu durum, Joanie için daha fazla baskı demektir. Çünkü sakin ortamı sürdürmek için her zaman orada olmalıydı. Kocasını Sevvı, Joanie'in arabuluculuk yapmaya çalıştığı Pete ile çatışmaya girdi. Joanie'nin sürekli Pete ile ilgilenmesi, kendisine Sevvı ile ilgili olan kişisel aktivitelerini paylaşmak ve rahatlamak için yeterli yeri ve zamanı vermemesi anlamına gelmekteydi.

Bu duygularla başa çıkmak için seçenekler nelerdir? Joanie ailesinin davranış kalıplarını değiştirmek için bir süre daha fazla stres üstlenebilir ve sonrasında uzun vadede üzerindeki baskı daha az olacaktır. Örneğin, onun Sevvı'nın kendisi ile sürekli olarak ilgilenmelerine biraz ara vermeleri gerektiğini Pete'in kabul etmesini sağlayabilir. O, Pete başkalarına karşılık

vermeyi öğrenebilsin diye belirli zamanlar için alternatif destek sistemlerini keşfedebilir ve böylece o ve Sevvı, Pete'in davranışlarına karşı her zaman anlayışsız olacaktır. O, Pete ve Sevvı ile birlikte özel zaman geçirerek hepsini ödüllendirebilir. Pete'in davranış sorunlarıyla başa çıkmak için ortak bir yaklaşımı kabul etme konusunda Sevvı ile birlikte çalışılabilir" (Payne, 2020, s. 244).

Marsalis ailesinin dâhil olduğu Joanie, Pete ve Sevvı, okul ilişkileri, iş ilişkileri ve topluluk olarak başlıca sistemler yer almaktadır. Bireyler başlıca mikro sistemlerdir. Joani'nin ailesi, Sevvı'nın iş arkadaşları ve Pete'in okul arkadaşları mezzo sistemi ifade etmektedir. Topluluk ise makro sistemi temsil etmektedir. Bu vakanın sistem kuramı düzeyinde çözümlenmesinde sorunları ele alırken birçok unsur üzerinde durulması gerekmektedir. Bir çocuk destek hizmeti, problemlı çocuk olan Pete'ye mezzo düzeyde aile ile birlikte verilebilir. Çünkü Pete'in aile bireyleri arasında sorun haline gelmesinde, ilişkiler ağına odaklanmak iyi bir tercih olabilir.

Vaka Örneği 3:

Yılmaz ailesinde baba Ahmet 24 yaşında, anne Nermin 19 yaşında, tek çocukları Ayşegöl 3 yaşındadır. Yılmaz çifti yaklaşık olarak 4 yıl önce evlenmişlerdir. Ayşegöl annesi Nermin tarafından fiziksel istismara maruz bırakıldığı için komşuları tarafından polise şikâyet edilmiş ve Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nden gelen sosyal hizmet uzmanının raporu ve çocuk mahkemesinin kararıyla geçici olarak çocuğun koruma karar çıkartılarak yuvaya alınmasına karar verilmiştir. Aynı mahkeme kararında çocuğun ailesinin İl Müdürlüğü'nden aile danışmanlığı hizmetinden yararlandırılması uygun bulunmuştur. Bu vakanın sorumluluğu ise sosyal hizmet uzmanı Songöl'e vermiştir (Artan, 2010, s. 17).

Bu örnekte görölen vaka öyküsü sistem yaklaşımı bağlamında değerdendirildiğinde aileyi sistem olarak ele almak gerekir. Ailenin sınırlarını sosyal hizmet uzmanı, anne ve baba oluşturmaktadır. Buna göre sistemin her bir üyesinin görev ve sorumlulukları vardır. Sosyal hizmet uzmanının aile ile yapılan görüşme ve hazırlamış olduğu sosyal inceleme raporuna göre ailenin mevcut ekonomik sorunları ve buna bağlı olarak gelişen aile içi huzursuzlukları ile çocuğa yönelik fiziksel davranışları ortaya konmuştur. Sosyal hizmet uzmanı, burada aile için güçlendirme yaklaşımı müdahalesini uygun görmüştür.

Sistem kuramı bağlamında kullanılan girdi kavramına göre Yılmaz ailesinin problemleri, sosyal hizmet uzmanının mesleki bilgisi ve kuruluşun kaynakları bir girdi olarak değerdendirilir. Sosyal hizmet müdahalesinin somut anlamda gerçekleştiği, sorunların çözümü noktasında ekonomik ve psiko-sosyal desteğin verilerek değışimin başlatılması süreç olarak değerdendirilir. Gerçekleşen sosyal hizmet müdahalesinin ailede yaratmış olduğu etki, ailenin işlevsel hale gelmesi, sorunların çözüme kavuşması ise çıktı olarak değerdendirilir. Diğer taraftan sosyal hizmet müdahalesinin olumlu çıktısının tersine başarısız çıktı da gerçekleşebilir. Aileye yönelik hazırlanan müdahalenin etkin bir şekilde

uygulanamaması, ailenin gerekli psiko-sosyal desteği almayı reddetmesi gibi durumlar da söz konusu olabilir.

Aşağıda, Artan ve diğerlerinin (2018) hazırlamış oldukları örnek vaka analizi sunulmaktadır.

Vaka Örneği 4:

İl Müdürlüğü Engelli Hizmetleri Alanında Sosyal Hizmet Uzmanı olarak görev yaparken T. Ailesi hakkında müdürlüğümüze gelen ihbar sonucunda sorunun tespiti ve tanımlaması yapıldıktan sonra müdahale planı dahilinde uygun sosyal hizmet modellerinin belirlenmesi, ilgili sistemlerle yürütülen koordinasyon ve iş birliğini de içeren bütüncül bakış açısıyla aileye sunulan destek, sosyal hizmet uzmanının sistem teorisi boyutunda yürüteceği mesleki çalışma, sosyal hizmet uzmanının rol ve fonksiyonlarını içerecek şekilde olgu sunumu yapılmaya çalışılacaktır. Olgu sunumuna geçilmeden önce T. Ailesi hakkında tanıtıcı bilgiler aşağıda verilmiştir.

Sorunun Tanımı

H. Mahallesi Muhtarlığı, 23.12.2008 tarihinde İl Müdürlüğüne yapmış olduğu başvuruda mahalle sınırları içerisinde yer alan T. Ailesini oluşturan ebeveynlerin ebeveynlik rollerinden beklenen görev ve sorumlulukları yerine getiremediğini, çocukların bakımı ve gözetiminde yetersiz kaldıklarını belirterek kurum bakımına alınmasını talep etmiştir.

15.01.2009 tarihinde ev ziyareti yapılarak anne ile görüşme gerçekleştirilmiş, çocuklarıyla ilişkisini ve iletişim örüntülerini gözlemlemek amaçlanmıştır. Çocukların farklı gelişen çocuk özelliği taşıdığı, anne ile ilişkilerinde rahat oldukları, bireysel bakımları ve hijyenlerinin yerinde olduğu, annenin çocuklara karşı ilgili olduğu gözlemlenmiş, annenin sorulara uygun cevap vermede zorlanması, konu tekrarlarının olması, negatif tutum ve davranışları, çocukların kurum bakımına alınacağına ilişkin kaygısının yol açtığı kanaatinden hareketle, çocukların anne ile yaşamasını sağlayacak müdahale planının oluşturulması üzerinde düşünülmüştür.

Yapılan tespit ile çocukların aile yanında kalarak ailenin ihtiyaç analizlerinin çıkarılması planlanmıştır.

A) Sağlık Alanına İlişkin İhtiyaç Analizi:

1. Anne ile yapılan görüşmede sorulan soruları anlamada zorluk yaşaması, konu tekrarları, negatif tutumları nedeniyle psikiyatrik konsültasyona ihtiyaç duyulmuştur. 2. Çocuklar V.T. ve B.T.'nin göz teması uzun süreli kurmamaları, amaçlı konuşmanın gelişmemesi, B.T. de ekolali, V. T.'nin aşırı hareketliliği gibi davranışların varlığı nedeniyle psikiyatrik konsültasyona ihtiyaç duyulmuştur.

B) Barınma Alanına İlişkin İhtiyaç Analizi:

Yapılan ilk ziyarette ailenin yaşadığı ev tek katlı gecekondü şeklinde olup kapısı kırık, arkasına piknik tüpü konarak kapatılmış, içeri girilen ara koridorda bozuk bir çamaşır makinesi, duvardaki sıvalarda kabarma, dökülme, tavanda bulanık kontur plakların kırık olduğu görülmüş, mutfağın kullanılır nitelikte olmadığı, konutta sadece bir odanın işlevsel kullanıldığı tespit edilmiştir. Ev her türlü haşerenin üremesine elverişli olup hijyen sağlanamadığı için ailenin konut değişimini gerekli kılmaktadır.

C) Eğitim Alanına İlişkin İhtiyaç Analizi:

Çocukların farklı gelişen çocuk olmalarına rağmen bugüne kadar özel eğitim ile ilgili herhangi bir kuruluşa başvuru yapılmadığı öğrenilmiştir. Anne ve söz konusu çocuklar arasında düğümlemişlik ve ayrışma problemi belirgin olup farklı gelişen çocukların rehabilitasyon merkezine başlatılmasının ayrışma probleminin çözümünde bir işlev göreceği düşünülerek özel rehabilitasyon merkezine yönlendirme ile ilgili çalışmaların başlanması hedeflenmiştir.

D) Ekonomik Alana İlişkin İhtiyaç Analizi:

Ailede sürekli gelir getirici durumda olan Z.T. bir cami vakfının çay ocağında temizlik görevlisi olarak çalışmakta, elde ettiği gelir ile ailesinin temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamadığı gibi ev

kirasını da ödemekte zorluklar yaşanmaktadır. Bu nedenle farklı gelişen çocuklar için sağlık kurulu raporunda ağır derecede engelli tanısını almaları halinde aileye asgari ücret tutarında evde bakım aylığı, ekonomik destek bağlanması, aynı anda 2022 Sayılı yasadan yararlanılması planlanmıştır.

E) Danışmanlık Alanına İlişkin İhtiyaç Analizi:

Ebeveynlerin çocuklarının farklı gelişen çocuk özelliği taşıdıklarının farkında olmadıkları gözlenmiştir. Bu tip çocuklara sahip olmanın aile üyelerinde yarattığı sosyal baskı, çocuklarla iletişim kurma, baş etme stratejileri, problem çözme becerileri, farklı gelişen çocuğa sahip olmanın anne ve baba için anlamı, yaşam döngüsü boyutunda yeni yapıya uyumda gerekli esnekliği potansiyelini geliştirme, sosyal sistemlerle ilişkiler ile ilgili çalışmalar hedeflenmiştir.

Anne ile yapılan görüşmede ruh sağlığına ilişkin problemler gözlenmiş, yine çocukların farklı gelişen çocuk özelliğinde olması nedeniyle ilçe belediyesi Sağlık ve Sosyal İşler Müdürlüğü ile iletişime geçilmiş, ailenin psikiyatri kliniğine götürülmesi sağlanmış, çocuklar hakkında sağlık kurulu raporu çıkartılmıştır. Çocuklar ağır derecede engelli tanısı aldığı için evde bakım hizmet modelinden yararlandırılması için çalışma başlatılmıştır. Anneye Majör depresyon tanısı konmuş, ilaçların takibi ve düzenli kullanımını sağlamada söz konusu belediyenin Sağlık ve Sosyal İşler Müdürlüğünde çalışan bir hemşire görevlendirilmiştir.

Hemşirenin aileyi ziyarette aksamaları olması olasılığına karşı cami vakfında ilaçlar tutulmuş, oradaki görevlilerden destek alınmıştır. Ailenin bulunduğu konutun hijyenik olmaması, çöp ev niteliğinde bulunması sebebiyle muhtarlık aracılığıyla yeni bir ev bulunmuştur. Aileye evde bakım hizmet modelinden yararlanıncaya kadar K. Çocuk Yuvası Derneği ve SYDV'dan ekonomik destek sağlanmıştır.

Ailenin yeni taşındığı binada olumsuz bir durumun yaşanmasını önlemek için bina sakinleri ile görüşülmüştür. Bu görüşmede muhtarlık ve belediyenin ilgili birim yetkilileri hazır bulunmuştur. Ailenin yaşadığı bu geçiş sürecine uyum sağlamada problem yaşaması, baş etme stratejilerinde yetersiz kalması nedeniyle komşularla tekrardan görüşülmüş olmasına rağmen ev sahibinin gerekli desteği sunmaması üzerine ikinci bir eve muhtarlık vasıtasıyla geçiş yapılmıştır. Bu süreçte ailenin periyodik takipleri yapılarak yaşanması muhtemel sorunlara anında müdahil olunması planlanmıştır.

Daha öncede belirtildiği gibi anne ve çocuklar arasında iç içe geçmişlik, düğümlenmişlik, ayrışma problemi belirgin olup aileyi oluşturan alt sistemlerden anne ve çocuklar arası koalisyon dikkat çekmektedir. Baba bu yapıda dışlanıp ötekileştirilmekte ve ailede bir üçgenleşme yaşandığı izlenimi ortaya çıkmaktadır. Bu üçgenleşmeyi bozmak, düğümlenmişlik ve ayrışma probleminin çözümü için anne ile çalışarak çocukların özel rehabilitasyon merkezine başlaması sağlanmıştır. İlk etapta annenin çocuklarla gitmesi sonraki aşamada çekilmesi hedeflenmiş ve uygulamaya geçilmiştir. Aile üyelerinin ikinci evdeki davranışları bina sakinleri tarafından muhtarlığa şikâyet edilmiştir. Bunun üzerine tekrar ev ziyareti düzenlenmiş, yapılan çalışmada ailenin oturduğu binanın sakinlerinin birbirleriyle akraba oldukları, birbirleriyle ilgili problemleri bu aile üzerinde tanımlamaya çalıştıkları ve çatıştıkları tespit edilmiş ve problem çözümlenmiştir.

Sağlanan ekonomik destek aile üyelerinde güven duygusu oluşturmuştur. Ayrıca sosyal hizmet mesleğinin önemli yaklaşımlarından biri olan güçlendirme yaklaşımının aile ile çalışmada etkili olduğu görülmüştür. Babanın aile içerisinde sorumluluk alma, faturaları yatırma işlemini üstlenmesi, bunun takibini yaptığını uzmana göstermek durumunda olması, söz konusu görevleri üstlenmesinde olumlu etki yaratmıştır. Aile daha iyi koşullarda bir ev tutmak için aracı kullanmadan üçüncü bir eve kendi istekleri ile taşınmışlardır.

Ancak yeni yerleşilen yerdeki komşularla annenin çatışma yaşaması, annenin ilaç kullanmayı ret etmesi, çocuklara sınır koymada zorlanması, V.T.'nin evden uzaklaşıp kayıp olması, muhtarlığın tekrardan kuruluşa bilgi vermesi üzerine söz konusu çocuklar kurum bakımına alınmışlardır” (Artan ve diğ., 2018, ss. 13-19).

Yukarıda çocukların kurum bakımına alınması konulu sosyal inceleme raporunda sosyal hizmet uzmanı ihbar yapılan aile üyeleri ile ilgili tanıtıcı bilgiler, sorunun tanıtımı, sağlık, eğitim, barınma, ekonomik ve danışmanlık alanlarına ilişkin ihtiyaç analizini yazmıştır.

Sistem kuramına göre müracaatçı sistemi olan T ailesi ve onu çevreleyen birtakım sistemler mevcuttur. Bunlar hukuk sistemi, ilgili Sosyal Hizmet Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, komşular, psikiyatri birimi, özel rehabilitasyon merkezi ve muhtarlıktır. Tüm bu sistemler aynı zamanda sosyal hizmet uzmanının iş birliği yaptığı eylem sistemleridir. Aile ise değişimin gerçekleşeceği hedef sistemdir.

Vaka bütüncül değerlendirildiğinde aile içerisinde yaşanan sorunlar, annenin ve çocukların yaşamış oldukları sağlık sorunları, ailenin çocukları ihmal ettiği gerekçesiyle ihbar edilmesi bir girdi olarak değerlendirilebilir. Aileye uygulanan sosyal hizmet müdahalesinde değişim sürecinin başlatılarak diğer sistemlerin de dahil edilmesi süreç olarak değerlendirilebilir. Son olarak sosyal hizmet müdahalesi sonucunda ailenin sağlık kuruluşuna gönderilmesi, aileye vakıf aracılığıyla yardım bağlanması, muhtarlık aracılığıyla yeni bir ev bulunması, çocukların özel eğitimden faydalanması noktasında okula yerleştirilmesi ve tüm bu sürecin sonunda çocukların kurum bakımına yerleştirilmesi ise çıktı olarak değerlendirilebilir.

2.6. Sosyal Hizmet Uygulaması Olarak Sosyal İnceleme Raporu

Sosyal hizmet bir bilim ve meslek olarak teorik bilgi birikimin yanında pratik uygulamanın da hayata geçirildiği bir bütünü teşkil etmektedir. Bu bölüm sosyal hizmette rapor nedir, sosyal inceleme raporu nasıl yazılır sorularının cevabının yer aldığı bir rehber niteliğindedir. Çalışmanın alan araştırması bölümüne çerçeve sunacak olması bakımından sosyal inceleme raporu yazma teknikleri, olgu analizleri ile somut bir şekle büründürülmüştür.

Türk Dil Kurumu'na göre rapor “Herhangi bir işte, bir konuda yapılan inceleme ve araştırma sonucunu, düşünceleri veya gözlemleri bildiren yazı” anlamına gelmektedir (TDK, 2021). Genel manada üst merciler tarafından talep edilen bir konuda bilgi içeren, bilgilerin düzenli ve tutarlı olarak giriş, gelişme ve değerlendirmeye sonuçlandırıldığı yazılı metinlerdir (Tomanbay, 2010, s. 145).

Sosyal hizmette kayıt tutmak; müracaatçı hakkındaki problem, tedavi yöntemi, müdahale planı, sosyal, ekonomik ve sağlık durumlarıyla ilgili bilgileri değerlendirme ve sevk etme gibi birtakım işlemlerin yazılı olarak dosyalanması işlemlerini içermektedir (Altındağ, 2020, s. 133). Sosyal hizmet uygulamalarında pratiklik sağlayan sosyal inceleme raporları müracaatçının farklı kuruluşlara yönlendirilmesi noktasında yasal bir evrak niteliği taşımaktadır.

Sosyal inceleme raporu sosyal hizmet uzmanları tarafından yazılan bir mesleki değerlendirme çıktısıdır. Sosyal hizmet uzmanları sosyal inceleme raporunu yazabilme becerisini dört senelik akademik eğitime ve pratik bilgiye dayalı olarak kazanırlar. Bu raporu yazmaktaki ana amaç, müracaatçıları bütün yönleriyle mesleki çerçevede mikro, mezo ve makro seviyelerde değerlendirebilmektir (Artan ve diğ., 2018, s. 1).

Bir sosyal hizmet uygulama çıktısı olan sosyal inceleme raporu, mesleki jargonda kısaca SİR olarak da adlandırılmaktadır. Sosyal inceleme raporları müracaatçıyı, ailesi ve çevresiyle birlikte tanıma imkânı sağlamaktadır. Bu raporlar, gereksinim alanları olan ekonomik destek, sosyal destek, psikolojik destek, sosyal bakım veya rehabilitasyon gibi sorun alanları için hazırlanmaktadır (Tomanbay, 2010, s. 185). Sosyal inceleme raporları biçimsel olarak standart formlarda olup özü itibarıyla birbirinden farklı içerikleri ihtiva etmektedir. Buna göre bir raporun yazılabilmesi için mesleki bilgi, kuram bilgisi, lisans düzeyinde eğitim ve pratik beceri gerekli iken rapor yazımında mesleki etik ve değerlerin de dikkate alınması gerekir.

Sosyal hizmet mesleği ihtiyaç sahibi birey, grup ve topluluklara güçlendirme odaklı hizmet vermektedir. Sosyal hizmet uzmanları; yaşlı, engelli, hasta, suça sürüklenen ve korunmaya muhtaç çocuklar, şiddet mağdurları, mülteciler ve evsizler gibi birçok farklı birey ve grupla çalışmaktadırlar. Bu anlamda sosyal hizmet uzmanları müracaatçı profillerini tanımalı, onların ihtiyaç profillerine göre müdahale planı oluşturmalıdır. Bu planı gerçekleştirirken müdahaleyi yazılı hale getirmelidir. Bir sosyal hizmet mesleki faaliyeti olan rapor yazmak, müracaatçı sistemini tanımayı hedefler. Sosyal hizmet uzmanları müracaatçı ve çevresinde bulunan sistemden elde ettikleri veriler ışığında bir müdahale planı belirleyerek en uygun hizmeti sunarlar (Tekindal, 2020, s. 104).

Bu raporların nitelik ve nicelikleri kurum ve kuruluşlara bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Örneğin sosyal hizmet merkezinin bir çıktısı olarak sosyal inceleme raporu hazırlanırken bir engelli bakım merkezinde durum değerlendirme raporları hazırlanabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları uygulamada sosyal inceleme raporları yazarken birtakım değerlendirmelerde bulunmak durumundadırlar. Müracaatçı sisteminin geçiş ve gelişme aşamaları, kişilerarası alanlar, çevre sistemleri, toplumsal bağlam, özel hususlar ve tinsellik konuları sosyal hizmet uzmanı için bir değerlendirme kılavuzudur (Artan ve diğ., 2018, s. 11).

Sosyal inceleme raporlarının iki farklı süreci bulunmaktadır. İlki, müracaatçının mevcut durumu üzerine var olan ekonomik, sosyal ve kültürel unsurların ve gözlemlerin yazılı halde yansıtılması, diğeri ise bu bilgilerin müracaatçıyla yapılacak olan sosyal hizmete bir zemin oluşturacak bir şekilde yorumlanmasıdır (Karataş, 2016, s. 69).

Sistem kuramı esas alınarak gerçekleştirilen sosyal incelemede, sosyal hizmet müdahale yönteminin bilgi, beceri ve değer unsurları göz önüne alınmaktadır. Sosyal hizmet merkezlerinde hazırlanan sosyal inceleme raporları genellikle üç bölümden oluşmaktadır: Resmî bilgilerin olduğu kısımda müracaatçıya ait kişisel bilgiler, değerlendirme kısmında bireysel ve sosyal çevreye ilişkin bilgiler, son olarak müdahale kısmında ise müracaatçı hakkında verilecek karara ilişkin öneriler yer almaktadır. Tüm bu verilerin ışığında sosyal hizmet uzmanı planlı değişim sürecini başlatmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Çalışmanın bu bölümünde “Türkiye ve Almanya’da Hazırlanan Sosyal İnceleme Raporlarının Sistem Kuramı Bağlamında Analizi” başlıklı doktora tez çalışmasının metodolojisi anlatılmaktadır. Bölümde araştırmanın modeli, yorumlayıcı yaklaşımda nitel araştırma, veri toplama tekniği, verilerin analizi ve karşılaşılan zorluklar, araştırma alanı ve grubu, doküman analizinin yapıldığı kuruluşlara dair genel bilgiler başlıkları yer almaktadır. Bölümün son kısmında ise sistem ve sistem kuramıyla ilişkili olarak hazırlanan akademik çalışmaların bulunduğu literatür analizi işlenmektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma yöntemlerinden olan nicel ve nitel yöntemler birbirinden farklı araştırma yaklaşımlarını içermektedirler. Her iki yöntemdeki bilimsel süreç benzer olsa da nitel yöntemin farklı desen ve teknikleri bulunmaktadır. Bir bilimsel araştırmanın yöntem/model kısmında okurların çalışmanın amacı, problemi, deseni, veri kaynakları ve araştırmacının rolü ile ilgili olarak bilgilendirilmesi (Creswell, 2014, s. 183) gerektiğinden çalışmada hangi yöntemin, niçin kullanıldığı bu başlık altında anlatılmaktadır.

Yöntem, belirli bir görevi yerine getirmede amaçlara ulaşmak için gerekli olan tekniktir. Diğer taraftan belirli olgularla karşılaşıldığında ne yapılacağını belirler (Teater, 2015, ss. 10-12). Yöntem, başlangıç noktasından varış noktasına kadar planlanan rotadır. Teknikler, üzerinde anlaşmaya varılan ve istenen çözüme yönelik ortak yollar bulabilmek için genellikle çok karmaşık problemlerin ve çatışma durumlarının ayrıntılı problemlerini belirlemek için kullanılmaktadırlar (Ehrhardt, 2009). Perspektif, yaşamın belli bir yönünü kavramaya yönelik bir bakış açısıdır. Bu bakış açısı, anlama ve değerlendirmeye olanak sağlamaktadır (Saalabey, 2009, s. 5). Perspektif, tutarlı ilke ve değerleri esas alan bir düşünce biçimidir. Bir duruma nasıl baktığı ile ilgili bir bakış açısı ortaya koyar (Payne, 2020, s. 24). Perspektif belli tecrübelere, söz ve ilkelere dayanan bakış açısıdır. Çerçeve, bir bilgiyi sistemli hale getirerek uygulamada gerekli olan bilgiyi seçme imkânı sunar. Model, karmaşık olayları mantıksal çerçevede yapısal bir şekilde düzenleyen ve tutarlı olmasına yardımcı olan kuram veya yöntemdir (Payne, 2020, s. 24; Teater, 2015, s. 12).

Sosyal hizmet disiplininin akademideki önemli bileşenlerinden biri araştırmanın niteliksel ve niceliksel irdelenmesinin yanı sıra teorik düzeyde ortaya konulmasıdır. Sosyal hizmette bilimsel yönetime dayanan sosyal hizmet araştırması, sistematik bir yolla mümkün olabilmektedir. Bilimsel yöntem, beş aşamalı bilgi toplama sürecini içermektedir. Bunlar;

bir konu ya da sorunu belirlemek, konu üzerine çalışılacak sorunu tanımlamak, sorunun cevabını alabilmek için bir plan oluşturmak, bilgi toplama süreci ve toplanan bilgilerden bir sonuç ortaya çıkarmaktır (Krysik ve Finn, 2015, s. 31).

Bilimsel bir araştırma sürecine, belirlenmiş araştırma konusuyla ilgili olarak öncelikle araştırma yaklaşımının seçimi ile başlanmaktadır. Bir bilimsel araştırmanın ne şekilde sürdürüleceği araştırmanın yöntemi ile ilintilidir. Araştırmada hangi yaklaşımın kullanılacağına dair karar verilmesinde araştırmanın problemi ana belirleyicilerden biridir. Bir diğer ifade ile araştırmanın problemi, yaklaşımı da belirlemektedir ve bilimsel araştırmalarda kullanılan üç temel yaklaşım nitel, nicel ve karma yaklaşımlardan ana probleme en uygun yöntem kullanılmaktadır (Creswell, 2014, s. 3).

Araştırma modeli veya başka ifade ile yaklaşımı, yöntemi ise “araştırma probleminin en güvenilir bilimsel yolla nasıl çözüleceğini gösteren mantık düzeni yani yoludur” (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2013, s. 95) ve daha önce de belirtildiği üzere araştırmaya konu olan problemle bağlantılı bir durumdadır.

Araştırmanın problemi ile yöntemi arasındaki ilişki daha net bir ifade ile belirtilmelidir ki “Araştırmanın neyi aradığı bilinmeden nasıl arayacağını bilmek mümkün değildir. Bu nedenle araştırma sorularıyla yöntem arasında sıkı bir ilişki vardır. Yöntemin belirlenmesinde araştırma soruları büyük önem taşır, hatta yöntemi araştırma soruları belirler ve farklı soruları cevaplamak için farklı yöntemlere ihtiyaç vardır.” (Ceylan, 2013, s. 104).

“Bilinmeyen, düşünsel süreçler ya da deneysel yoldan araştırmayı gerektiren konulara problem ya da sorun” (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2013, s. 82) denmektedir ve “Her araştırma ya bir sorunu sorun olmaktan çıkartmaya yani çözmeye ya da belirli bir soru/soruları cevaplamaya yöneliktir. Araştırmacı, araştırmanın amacı ile araştırmada irdelenecek problemi anlamlı bir biçimde ilişkilendirebilmelidir.” (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2013, s. 83).

Bu bağlamda araştırmanın temel problemi, sosyal inceleme raporlarında kuramsal yaklaşımların kullanılıp kullanılmadığı sorusuna ve raporlarda yer alan değerlendirmeleri kuramsal yönden ölçen bir sistemin olmayışına dayanmaktadır. Bu sebeple Türkiye ve Almanya’da hazırlanan mevcut sosyal inceleme raporlarının bu temel problem bağlamında analiz edilmesinin ve veri elde edilmesinin gerekli olduğu düşünülmüştür.

Çalışmanın ana probleminin anlaşılması için Türkiye ve Almanya’da hizmet veren sosyal hizmet uzmanlarının sistem yaklaşımını nasıl değerlendirdikleri üzerine görüşmelerin

gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Söz konusu bu ihtiyaç ve problemten yola çıkılarak belirlenmiş olan araştırmanın amacını ise sosyal hizmet uygulamalarının, sistem kuramının katkıları bağlamında analiz edilmesi oluşturmaktadır.

Buna göre araştırmanın problemi olarak araştırma sorusu şu şekilde belirlenmiştir:

- Sosyal hizmet uygulamalarının bir çıktısı olan sosyal inceleme raporlarında sistem kuramı kullanılmakta mıdır?

Araştırmanın alt sorusu ise şu şekilde oluşturulmuştur:

- Türkiye ve Almanya’da hazırlanan sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

Çalışmanın söz konusu probleminin cevaplanması nitel yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Zira nitel araştırmalarda nicel araştırmalar gibi değişkenler açıkça ortada olmadığından veriler, anlamının odağa alındığı bir anlayışla analiz edilmelidir. Bu sebeple de çalışma; sosyal hizmet uygulamalarının bir ürünü olan sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında nasıl analiz edildiğini anlamaya ve değerlendirmeye yönelik olarak hazırlanan nitel bir araştırmaya dayanmaktadır.

İnsanların zihninde oluşturdukları imgeleri ve sosyal olayları nasıl değerlendirip anlam verdiklerini ortaya çıkarma olanağı sunması sebebiyle bu araştırmada nitel araştırma yönteminin kullanılması tercih edilmiştir. Nitel çalışma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” şeklinde tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu sayede sosyal hizmet uzmanlarının sistem kuramını nasıl değerlendirdikleri anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın planlanması ve hayata geçirilmesi aşamalarında esneklik imkânı sunan nitel çalışma yöntemi, araştırmaya farklı boyutlar kazandırmaktadır. Diğer taraftan öngörülemeyen birtakım sonuçlarla yeni deneyimler de sunmaktadır. Nitel çalışma yapan araştırmacı, ilgili konuda literatür taramasını yapmış olmalıdır. Çalışmanın kuramsal zemini, doküman incelemesi çerçevesinde uygulamaya oturtulmuştur.

Nitel çalışmalarda yararlanılan görüşme yapma veri toplama tekniği, araştırmanın katılımcılarının bakış açılarını, dünyayı nasıl algıladıklarını ortaya koymaktadır (Karataş, 2016). Bu bağlamda nitel yöntemin sağladığı esneklik, araştırma konusunun katılımcının bakış açısından sunması bakımından insan doğasına daha uygun olduğu iddia edilebilir (İlgar ve İlgar, 2013).

Nitel araştırma yönteminde açıklamaktan ziyade anlamaya yönelik “nasıl” sorusunun cevabı aranmaktadır. Bu sebeple araştırma konusu sadece neden sonuç ilişkisi ile değerlendirilmeyip herhangi bir araştırma olgusunun diğer olgularla ilişkisi bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Nitel araştırma yönteminde tümevarımsal analiz kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, ss. 48-54). Bu bağlamda da bu araştırma, belli sayıda katılımcıyla gerçekleştirilmiş ve genel hakkında bilgi verdiği için tümevarımsal yönetime göre gerçekleştirilmiştir. Ayrıca nasıl sorusunun cevabı, az katılımcıdan elde edilen ayrıntılı verilerin derinlemesine ve betimleyici bir şekilde analizi ile nitel araştırmaların gerektirdiği anlama odaklı yaklaşım ortaya konarak çalışma gerçekleştirilmiştir.

Bilimsel bir araştırma sürecinde araştırmanın problemi belirlendikten ve problemi araştırmaya, cevaplamaya en uygun yöntem seçildikten sonraki aşamada araştırmanın nasıl sürdürüleceğinin tespit edilmesi gelmektedir. Bu tespitten kasıt ise araştırmanın deseninin belirlenmesidir.

Her bir bilimsel yöntem (nicel, nitel veya karma yöntem olabilir) birbirine benzeyen süreçler içerseler de verileri elde etmede farklı yaklaşımlar ve teknikler içermektedirler. Nitel araştırma yöntemi içinde farklı araştırma desenleri bulunmaktadır (Creswell, 2014, ss. 183-187). Araştırma deseni tanımlamasının yanında ‘araştırma geleneği’ ‘araştırma yaklaşımı’ ve ‘araştırma stratejisi’ kullanımları da mevcut (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 75) olmasına rağmen bu çalışmada ‘araştırma deseni’ kullanımı tercih edilmektedir.

Araştırma deseni “araştırmanın yaklaşımını belirleyen ve çeşitli aşamalarının bu yaklaşım çerçevesinde tutarlı olmasına rehberlik eden bir strateji” (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 75) şeklinde tanımlanabilmektedir. Nitel araştırmalarda kullanılan başlıca desenler temelde beş grupta toplanmaktadır ve kültür analizi, olgubilim (fenomenoloji), kuram oluşturma (gömülü teori/grounded theory), durum çalışması, eylem araştırmasıdır (Creswell, 2015).

Kuram oluşturma veya gömülü teori deseni, iki bilim insanının (Glaser ve Strauss) sağlık alanındaki araştırmalarıyla temellenmiş ve bu araştırmaların sonucunda ortaya çıkmış bir desendir. Bu araştırmacılar çalışmaları esansında, mevcut kuramların katılımcıların durumuna uymadığını görmüşlerdir (Creswell, 2015, s. 84). Söz konusu çalışmalarında bu araştırmacılar tarafından yeni kavramlara ulaşılmış, yeni açıklamalar getirilmiştir. Özetle veriye dayanan, açıklayıcı yeni bir teori kurulmuştur. Gömülü teori deseni, araştırmada katılımcının yüklediği anlamı merkeze alma açısından fenomenolojik desenle benzerlik

göstermesine rağmen fenomenolojiden farklı olarak mevcut kavramlara yeni bir anlayış getirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 82).

Bilimsel çalışmalarda araştırmacıya farklı araştırma yöntemi sunan nitel yöntem, gömülü teori seçeneğiyle çalışmaya esneklik katmaktadır. Gömülü teoride amaç, veri toplama yöntemiyle kurama yani bütüne ulaşmaktır. Diğer bir ifadeyle tüme varmaya çalışmaktır. Bunu yaparken veri toplama ve analizde farklı teknikler bir arada kullanılmaktadır (Bulduklu, 2019, s. 1). Gömülü teoride esas itibarıyla kuram, verinin içerisinde gizlidir ve bu gizli olan veri hipotezden etkilenmeden ortaya çıkabilmektedir.

Bu bağlamda nitel çalışmalarda hipotezin gömülü olduğu ve veriler elde edildikçe ortaya çıktığı söylenebilir. “Bir diğer deyişle toplanan veriler sürekli olarak analiz edilir, geri dönülür, tekrar tekrar bütüne ulaşma yolunda yeni veriler elde edilmeye çalışılır. Konuyu savunanlar bir metot olarak teorinin veri içinde gizli olduğu ve gömülü olanın bu veriyi bağımsız biçimde; hiçbir görüşten etkilenmeden esnek ve sistemli bir biçimde ortaya çıkarılabileceğini ileri sürmektedirler.” (Bulduklu, 2019, s. 2).

Gömülü teoride başlıca iki yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki sistematik yaklaşımdır ve Strauss ve Corbin tarafından sistematize edilmiştir. Diğer yaklaşım ise yapısalci yaklaşımdır ve Charmaz tarafından sistematize edilmiştir. Ancak gömülü teorinin bir kuram olmadığı bir araştırma stratejisi olduğu ve bu bağlamda mevcut kuramları doğrulamak yerine yeni kuram geliştirmeye katkı sunan bir yöntem olduğu söylenmelidir. Zaten gömülü teorinin bir diğer adlandırılması olan temellendirilmiş teoriden kasıt da araştırma sonucunda geliştirilecek kuramın araştırmada elde edilen verilerle temellendirildiğinin gösterilmesidir. Bu araştırma deseni, esasında tümevarımsal olsa da tündengelimsel yöntem de kullanılabilmektedir (İlgar ve İlgar, 2013).

Çalışmanın nitel saha araştırması çerçevesinde gerçekleştirilen veri toplama faaliyeti doküman incelemesi ve katılımcılarla görüşme yapmak yoluyla gerçekleştirilmiştir. Böylece araştırma sorusuna somut delillerle yanıt aranırken bulgu ve sonuçlarının karşılaştırılarak ortaya konulması uygun görülmüştür.

Tüm bu metodolojik veriler ışığında çalışmamız sosyal hizmet uygulamalarının sistem kuramı bağlamında analizini konu edinmektedir. Sosyal hizmette sistemik düşünce ele alınarak genel hatlarıyla işlenmektedir. Bu vesileyle sosyal hizmet ve sistem kuramının bağı ve ilişkisinin açığa çıkması beklenmektedir. Çalışmanın konusu Türkiye ve Almanya’da hazırlanan sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında

karşılaştırmalı analizi olarak ortaya çıkmaktadır. Hazırlanan raporlar nitel yöntemde yer alan doküman analizi tekniği ile araştırmaya veri sağlamaktadır. Çalışmanın temel amacı sosyal hizmet uygulamalarını, sistem kuramının katkıları bağlamında sosyal inceleme raporları üzerinden analiz edip değerlendirmeye sunmaktır. Böylece Türkiye ve Almanya’da hazırlanan sosyal inceleme raporlarının karşılaştırılması ile sistem kuramı bağlamında nasıl değerlendirildiği ortaya çıkacaktır. Diğer taraftan Türkiye ve Almanya’da sosyal hizmet uygulaması gerçekleştiren sosyal hizmet meslek elemanlarının sistem kuramı üzerine bireysel görüşleri de alınmaktadır.

Çalışmada, söz konusu raporları yazmış, bunu deneyimlemiş katılımcıların bireysel görüşlerinin alındığı görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, esasında anlama odaklı araştırmalardır (Creswell, 2014, s. 4) ve söz konusu teknik bilindiği üzere anlama odaklı nitel araştırma yöntemine dahildir.

Nitel araştırmacılar, araştırma verilerini tek bir kaynaktan sağlamak yerine çoklu veri sağlama tekniklerini de kullanabilirler (Creswell, 2014, s. 185). Bu bağlamda bu tez çalışması, nitel çalışmalarda kullanılan veri sağlama tekniklerinden doküman analizi ve görüşme tekniklerinin ikisini kullanarak nitel yöntemin gereklerini yerine getirdiğini göstermektedir.

Nitel araştırma yönteminde olgular açıklanmaktan ziyade anlaşılacak üzere araştırıldığından ve bir problemi insanların nasıl anlamlandırdığını anlamaya yönelik bir yaklaşım olduğundan (Creswell, 2014) bu çalışmanın kuramsal temelini yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımı oluşturmaktadır.

3.2. Yorumlayıcı (Hermenötik) Yaklaşımda Nitel Araştırma

Bilim olmanın başlıca kriteri olan araştırma yöntemi sosyal bilim disiplinleri için de en önemli noktayı oluşturmaktadır. “Çünkü, sosyal bilimi bilimsel yapan, araştırma metodolojisi” (Neuman, 2014, s. 117). Söz konusu araştırma yöntemleri ve/veya modelleri farklı felsefik kökenler ve sosyal bilim yaklaşımları ile temellendirilmektedir. Bu sosyal bilim yaklaşımlarının başlıca kategorizasyonu “pozitivist yaklaşım, yorumlayıcı yaklaşım ve eleştirel yaklaşım” şeklinde yapılmaktadır (Suğur, 2012, s. 34).

Söz konusu yaklaşımlar en belirgin olarak şöyle ifade edilebilir; “Pozitivizm, en eski ve en yaygın kullanılan yaklaşımdır. Yorumlayıcı yaklaşım, yüz yılı aşkın tartışmalarda güçlü azınlık konumunu korumuştur. Eleştirel sosyal bilim... tartışmanın tüm alanının göstermek

için ve öteki yaklaşımları eleştirdiği ve onların ötesine geçmeye çalıştığı için dahil edilir.” (Neuman, 2014, s. 120).

“Bilimsel araştırma yaklaşımları nicel geleneği esas alan pozitivist paradigma, nitel araştırmaların temellendirildiği yorumsamacı paradigma olmak üzere iki temel boyutta sınıflandırılmaktadır.” (İlgar ve İlgar, 2013, s. 197). Nitel araştırma yöntemi, araştırma problemini yorumlayıcı yaklaşımla incelediği (Karataş, 2017) için yorumlayıcı yaklaşımın ne olduğu, nasıl bir yaklaşım olduğu anlaşılmalıdır.

Sosyal bilimlerdeki mevcut yaklaşımlardan yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımının kökleri Alman sosyolog Max Weber ve Alman filozof W. Dilthey’e dayandırılmaktadır. Dilthey biri “soyut açıklama” diğeri ise “anlama” (Verstehen) olan iki bilim şekli olduğunu söylemektedir. Weber ise “toplumsal eylemin” araştırma konusu olması gerektiğini söylemektedir (Neuman, 2014, s. 129).

Her iki bilim insanının yorumlayıcı anlayışın gelişimindeki katkılarıyla ilgili denilebilir ki “Sonuç olarak Dilthey’in kültür bilimlerinin yöntemini temellendirmede kullandığı hermeneutik, yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımının temel dayanağını oluşturur. Ne var ki Dilthey’den sonra Max Weber’in (1864-1920) pozitivistliğe önemli eleştiriler getiren bilim anlayışının yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımının gelişiminde önemli bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir.” (Suğur, 2012, s. 43).

Bu bağlamda getirmiş olduğu eleştirilerle sosyal bilimin yöntemine katkı sunan ve “Pozitivizme karşı değer-yargılarını yücelten Weber, öznenin çözümlenmesinde ve toplumun betimlenmesinde fiziki olarak görülen nedenleri değil de bu problemlerin altında yer alan dinamiklerin açığa çıkartılmasını gerekli görmüştür.” (Acar, 2020, s. 75).

Yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımının dayandığı hermenötik ise Yunan mitolojisindeki Hermes ile ilişkilidir. “Zor olanı basit hale getirmek” şeklinde tanımlanabilecek hermenötik ise yazılı, sözlü veya görsel olabilecek herhangi bir metnin içindeki anlamın “keşif” için okunmasıdır. Ancak bu okuma, her bir okuyucunun kendi deneyimi, bakış açısı ile ilgili olmakla beraber metnin her bir parçasının bütün ile ilişkisini de görmeyi gerektiren derin bir okuma şeklidir (Neuman, 2014, s. 131).

Daha iyi bir ifade ile yorum bilgisi yani hermenötik “metne dayalı malzemenin dinî ve edebi incelemelerinden doğmuş olan, metnin derinlemesine incelenmesinin ve parçalarının bütünle ilişkilendirilmesinin daha derin anlamları ortaya çıkarabildiği bir yöntemdir.” (Neuman, 2014, s. 130).

Bilim evrimleşen bir insan eylemidir ve on dokuzuncu yüzyıl başlarına kadarki dönemde insan davranışları hakkında yazanlar ve düşünenler, bu alanlarda faaliyet gösterenler; filozoflar ve din alanındaki alimler olmuştur. Söz konusu bu etkinliklerini de sahaya veya verilere dayanan uğraşlar olmaktan ziyade gözlem veya deneye dayanmayan kavramsal tartışmalar şeklinde gerçekleştirmişlerdir. Ancak toplumsal olanın da bilimsel yolla incelenebileceği fikri oluşmaya başlayınca bilimsel yöntemi zaten meşru görülen doğa bilimlerini taklit etmenin veya bu alanın yöntem ve tekniklerini sosyal alana uyarlamının ilk çıkar yol gibi görüldüğü belirtilmelidir (Neuman, 2014, ss. 129-130).

Yirminci yüzyılda oluşmaya başlayan sosyal bilimler, sosyal bilimlere göre daha erken oluşmuş ve bilimsel yöntemi oturmuş fen/doğa bilimlerinin mevcut paradigması olan pozitivist bir bilim anlayışının olduğu bilimsel bir ortamda hayat bulmuştur. Mevcut bilimsel ortamda ve etkinliklerde pozitivist anlayışın baskınlığı görülmektedir. Henüz oluşum aşamasındaki sosyal bilimler ve bu alanda çalışma sürdüren bilim insanları; bilim payesi alabilmek için yöntem, teknik ve yaklaşımlarını doğa bilimlerindeki pozitivist anlayışa göre bu çizgide şekillendirmiş ve gerçekleştirmişlerdir. Yapmış oldukları “insan, toplum ve kültür” araştırmaları ise pozitivism dairesinde kalmıştır. Ayrıca pozitivist anlayışta bir araştırma konusunun bilimsel olması için araştırma sonuçlarının sayısal olarak ifade edilebilmesi ve analiz edilebilmesi, “nedensellik” ilkesi ile açıklanabilmesi, toplumsal ve insani olguların doğa bilimlerindeki gibi bağımlı-bağımsız değişken olarak ele alınmasını gerektirmekteydi (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 34). Ancak toplumsal olay ve olgularda değişkenler açıkça belirlenememektedir. Bu durum nicel yöntemin içinde yer aldığı pozitivist yaklaşımı da toplumu ve insanı anlamada yetersiz bir durumda bırakmaktadır.

Doğa bilimlerinin paradigması ve dünya görüşü ile şekillenen sosyal bilim yaklaşımı pozitivism başka bir ifade ile “pozitivist sosyal bilim” dir ve “toplumsal araştırmaya üç ana yaklaşımdan nedensel yasaları keşfetmeyi, dikkatli ampirik gözlemleri ve değerden bağımsız araştırmayı vurgulayan” (Neuman, 2014, s. 120) yaklaşım olarak tanımlanabilir.

Ancak zamanla doğa bilimlerinin paradigması içinde oluşan ve onun etkilerini taşıyan yöntemlere ve haliyle pozitivism sosyal bilimler içinden eleştiriler getirilmeye başlanmıştır. Söz konusu eleştiriler başlıca olarak doğa bilimleri ile sosyal bilimlerin araştırma nesnelerinin farklılığını vurgulamak minvalinde olmuştur. Bu eleştirilere göre insan ve toplum davranışı, doğa bilimlerinin araştırma nesneleri olan doğal olaylar ve

süreçler gibi öngörülebilir yasalara bağlı değildir ve sosyal bilimlerin araştırma konusu olan insan ise bilinç ve iradeye sahiptir (Turhanoglu, 2012, s. 20).

Başka bir ifade ile “Sosyal bilimlerin doğa bilimleri üzerinde şekil alması ve toplumsal eylemin kesin bir disiplin altında açıklanamaması farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır.” (Acar, 2020, s. 73). Ayrıca bilimsel bir araştırma yöntemi, bütün bilim dalları için geçerli olmakla beraber her bir bilim dalının kendine has özellikleri bulunmaktadır (İslamoğlu ve Alınışık, 2013, s. 33). Tüm bu sebeptendir ki doğa bilimlerinin ve sosyal bilimlerin zorunlu olarak birbirinden farklı yöntemleri olmalıdır.

Bu eleştirilerle şekillenen yorumlayıcı sosyal bilim “genel olarak sosyal bilimlerde egemen olan pozitivist sosyal bilim yaklaşımına pek çok noktada eleştirel bakmaktadır. Bu bakımdan yorumlayıcı sosyal bilim, bazı çevreler tarafından pozitivist sosyal bilimin eleştirisi veya karşıtı olarak nitelendirilmektedir (Suğur, 2012, s. 42).

Pozitivizmin temel kuramları “yapısal-işlevsel, rasyonel seçim ve değişim”dir ve bu yaklaşımı kullanan araştırmacılar kesin ölçülebilir, sayısal veriler ve hipotezlerin test edilmesiyle ilgilenmektedirler. Buna karşılık yorumlayıcı yaklaşım toplumsal eylemin nasıl oluştuğunu ve insan etkileşimini anlamaya odaklanmaktadır (Neuman, 2014, s. 120).

Yorumlayıcı yaklaşım içinde yer alan nitel araştırma yöntemi, farklı disiplinlere ve teorik temellere dayanmaktadır. Söz konusu disiplinlerin başlıcaları ‘antropoloji, felsefe, humanistik psikoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji, çevre psikolojisi, dilbilim’dir. Tüm bu disiplinleri kapsayan disiplinlerarası bir anlayış sunan nitel araştırma, kökenindeki çok disiplinli yapıya uygun olarak da bütüncül bir perspektifi içermektedir. Söz konusu bu perspektif de insan yapısının karmaşık ve çok katmanlı yapısını araştırmaya imkân sunan zengin bir birikim sunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, ss. 42-45).

Biyo-psiko-sosyo-kültürel özelliklere sahip manevi boyutu olan insanı, tek bir bilim dalının bakış açısıyla anlamak ve açıklamaya çalışmak yeterli olmamaktadır. Aynı zamanda insanın düşünce ve davranışları da durağan olmayıp, sürekli değişkenlik arz etmektedir. Dolayısıyla karmaşık ve kompleks ilişkiler ağı içerisinde yaşamını sürdüren insanı anlamak için bütüncül bir bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır (Karataş, 2017, s. 70).

Yorumlamacı sosyal bilim yaklaşımı içinde yer alan nitel araştırma yöntemi, nesnesi veya konusu insan, toplum ve davranışları olan sosyal bilimlerde araştırılan konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayarak söz konusu ihtiyaca cevap verecek özelliktedir.

Bu bağlamda nitel yöntemle dayanan araştırmaların belirlenen başlıca özellikleri şunlardır: “Doğal ortama duyarlık, araştırmacının katılımcı rolü, bütüncül yaklaşım, algıların ortaya

konması, araştırma deseninde esneklik, tümevarımcı analiz ve nitel veri” dir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 47).

Sonuç olarak bu çalışma, yorumlayıcı sosyal bilim anlayışıyla temellenmiş nitel bir araştırmaya dayanmaktadır. Sosyal hizmet uygulamalarının sistem kuramı bağlamında analizini konu edinen bu çalışmada, sosyal hizmet müdahalesinin planlamasında ana yol gösterici olan sosyal inceleme raporlarının hazırlanışında, vakaya bütüncül bakmayı sağlayan sistem kuramının kullanımının ve istenen bütüncül bakışa katkısının anlaşılmasına yönelik olarak Türkiye ve Almanya olmak üzere iki ülkede hazırlanan raporlar ve uygulamalarında rapor yazmış olan sosyal hizmet uzmanları araştırmaya dahil edilmiştir.

Farklı iki ülkenin karşılaştırılması yoluyla uygulama için uygun bir model hazırlanmasında farklı ülkelere veri sağlanmakta, karşılaştırma ve analiz imkânı elde edilmektedir. Araştırmada kullanılan veri kaynaklarından olan raporlar, doküman analizi tekniği ile sosyal hizmet uzmanları ile de görüşme tekniği ile araştırmanın saha aşaması gerçekleştirilmiştir. Bütün bunlar araştırmanın amacına ulaşmasında nitel yöntemin ve araştırma tekniklerinin söz konusu bu tez çalışması için en uygun yöntem olduğunu göstermektedir.

3.3. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği

Araştırmanın problemi belirlendikten sonra araştırmanın üzerinde temellendiği yönetime de karar verilmiştir. Bilimsel araştırma süreci göz önünde bulundurulduğunda sıradaki aşamanın araştırma problemini ele almada verilerin hangi teknikle elde edileceğidir. Nitel araştırmaların özellikleri arasında çoklu teknikleri içerebilmeleri de yer almaktadır. Tek bir veri kaynağıyla araştırmayı gerçekleştirmek yerine doküman inceleme, gözlem ve görüşme gibi çoklu tekniklerle veri toplanabilmektedir (Creswell, 2015, s. 45).

Bu bağlamda çalışmanın saha araştırması safhasında nitel yöntemde yer alan doküman analizi ve görüşme tekniği çalışma için uygun görülen teknikler olarak tespit edilmiştir.

Son yıllarda farklı disiplinler olmak üzere sosyal hizmet uygulamalarında sistem kuramına artan ilgi göze çarpmaktadır. Sistem kuramı, sosyal hizmet uygulamalarına pratik zemin hazırlaması sebebiyle sosyal sorunların çözümü noktasında, üzerinde önemle durulması gereken yöntemlerden biridir. Bu çalışmada sistem kuramına artan ilginin sosyal hizmet mesleki uygulamalarında sosyal inceleme raporlarına yansıtılıp yansıtılmadığını anlamak açısından önem arz etmektedir.

Çalışmanın konusunu içeren Türkiye ve Almanya'daki sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi ile her iki ülkenin raporlarındaki benzerlik ve farklılıklarının ortaya konulması düşünülmektedir. Görüşmelerde ise sosyal hizmet uzmanlarının müdahalelerinde sistem kuramını kullanıp kullanmadığı ortaya çıkacaktır.

Özetle bu araştırma ile sosyal inceleme raporları bilimsel yöntemlerle analiz edilip değerlendirilerek uygulamadaki başarı ve eksikliklerin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

Sistem kuramı, karmaşık ve soyut doğası gereği Türkiye'de pek de araştırılmayan konular arasında yer almaktadır. Sistem kuramı bağlamında sosyal hizmete yönelik hazırlanan mevcut çalışmaların yeterli olmayışı bu eksikliği giderme anlamında önemli kaynak niteliği taşımaktadır.

Çalışmanın önemi, sistem kuramının sosyal hizmet mesleki uygulamalarına ve/veya müdahalelerine yansımalarını anlamaya yönelik özgün ilk girişim olmasıyla ortaya çıkmaktadır. Çalışma hem literatüre hem de akademik camiaya katkı sunacak bir kaynak olması açısından ayrıca önemlidir.

Bu çalışmanın üzerinde yapıldığı nitel yöntem içindeki gömülü teori deseninde veriler; görüşme, gözlem, doküman üzerinden elde edilmektedir ve makbul olanı ise bu tekniklerin birlikte kullanılmasıdır (İlgar ve İlgar, 2013). Bu bağlamda çalışmada nitel araştırma yöntemi içinde yer alan doküman incelemesi ve görüşme tekniği temel veri sağlayıcılarıdır.

Bu vesileyle çalışmada iki veri toplama tekniğini kullanılmasıyla yöntem güçlenmektedir. Bu şekilde gerçekleştirilecek doktora çalışması sonunda hazırlanacak tezin sosyal hizmet bilimine yenilik getirmesi de amaçlanmakta ve amacın gerçekleştirilmesinde, bilimsel araştırma tekniği araştırmaya geçerlik ve güvenilirlik kazandırmaktadır. Bilindiği üzere “Veri çeşitlemesi yapmak araştırmacıya, araştırmasının güvenilir olduğunu kanıtlamasını da sağlamaktadır.” (Kıral, 2020, s. 175).

Bu bağlamda doküman analizi yardımcı veri kaynağı olabildiği gibi ana veri kaynağı da olabilmektedir. Ayrıca doküman analizinin kullanılacağı araştırmalarda doküman analizinden sonra görüşme tekniğine geçilmesi bu dokümanlardan edinilen veriler ışığında görüşmelere derinlik kazandıracağından araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini arttıracığı söylenmelidir (Sak ve diğ., 2021). Bu çalışmada da önce doküman analizi gerçekleştirilmiştir. Böylece araştırmanın görüşme tekniği kısmından önce görüşme

sorularının nasıl olacağı, nelerin üzerinde durulacağı ve sorular arasında/içinde tutarlılığın sağlanması konusunda araştırmacıya veri sağlayarak katkı sunmuştur.

Çalışmanın bu aşamasında kullanılan tekniklerin neler olduğunun açıklanması uygun görülmüştür. Söz konusu açıklanacak tekniklerden ilkinin doküman analizi oluşturmaktadır.

Doküman, belge anlamına gelmektedir ve doküman incelemesi, araştırmaya konu olan belgelerin bilimsel bir sistem içinde analiz edilmesi olup nitel araştırmalarda kullanılan bir tekniktir. Nitel yöntem kapsamında yer alan diğer veri toplama tekniklerinde olduğu gibi esas amaç da verileri yorumlayarak anlamı ortaya çıkarmaktır (Kıral, 2020, s. 173).

Mevcut bir başka tanımlamaya göre ise “Doküman analizi, araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilen bilimsel bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem, alanyazında çoğunlukla diğer araştırma yöntemlerinin tamamlayıcısı olarak hizmet ederken, tek başına bir yöntem olarak da kullanılmaktadır.” (Sak ve diğ., 2021, s. 228).

Araştırmada kullanılan veri toplama tekniklerinden doküman incelemesi veya doküman analizi “Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 217) olması bakımından tercih edilmiştir.

Bu sebeple de bu tez çalışmasında “farklı veri kaynaklarını ve yöntemlerini kullanarak araştırmadaki inandırıcılığı artırmak, kategorilemeye yardımcı olmak, sınıflamak, çalışmada yapılanları desteklemek ve onaylamak” amaçlanmaktadır (Kıral, 2020, s. 175).

“Dokümanlar, uzun yıllardır nitel araştırmalarda önemli bir unsur olmuştur. Doküman çeşitleri olarak kitaplar, mektuplar, dergiler, günlükler, haritalar, çizelgeler, istatistikler, anayasa ve yönetmelikler, yasal metinler, gazeteler, fotoğraflar, anılar, röportajlar, okul kayıtları, sağlık ve kamu kayıtları, resimler, videolar, mesajlar vb. sayılabilir.” (Kıral, 2020, s. 171). Söz konusu belgelere sanat eserleri, not defterleri, kılavuzlar, broşürler de eklenebilir (Kıral, 2020). Bu çalışmadaki dokümanlar Türkiye ve Almanya’da hazırlanmış olan sosyal inceleme raporlarından oluşmakta ve bu raporlar kamu kurum kayıtlarıdır.

Dokümanlar farklı özelliklerine göre çeşitli şekillerde sınıflandırılmışlardır. Örneğin niteliklerine göre yazılı, görüntülü, sesli, görsel belgeler şeklinde ayrılabilirler. Bulundukları ortama göre sınıflandırma ise muhafaza şekliyle ilgilidir. Dokümanın kitapta olması, bilgisayar, cd vb. ortamda olmasına işaret etmektedir. Kişisel ve kurumsal olarak

sınıflandırmak da mümkündür. Birincil ve ikincil dokümanlar (birincil doküman kişinin kendisinin hazırladığı, ikincil doküman başkası tarafından hazırlanan) ayrımı ise bilgi kaynaklarına dayanan bir sınıflandırma olmaktadır (Kıral, 2020, s. 174).

Yukarıdaki sınıflandırmalara dayanarak bu çalışmada incelenen raporların şu şekilde tasvir edilmesi mümkündür:

- Niteliklerine göre yazılı belgelerdir.
- Kurumsal belgelerdir.
- Bilgi kaynaklarına göre ikincil (başkası tarafından yazılan) belgelerdir.
- Yazılı ortamda yer alan belgelerdir.

Doküman analizinde de bilimsel bir araştırmanın gerektirdiği etik özen gösterilmelidir. Örneğin gerçek kurum, kişi, yer adları ilgili kişilere/kurumlara/kuruluşlara zarar vermemek için gizlilikleri korunmalı, gereken izinler alınmalıdır (Sak ve diğ., 2021). Bu gibi durumlarda isimler değiştirilebilir veya boş bırakılabilir. Bu çalışmada gereken etik hassasiyet gösterilmiş, raporlarda gerçek kişi, kurum, kuruluş ve yer adları boş bırakılmıştır. Bu şekilde gizlilik şartı yerine getirilmiştir.

Bu çalışmada rastgele örnekleme seçim yöntemi kullanılarak raporlarda sistem kuramı bilgisinin kullanılıp kullanılmadığı araştırılmıştır.

Bu tez çalışmasının saha araştırması aşamasında kullanılan bir diğer teknik ise nitel araştırmalarda araştırmacılar tarafından çoklukla tercih edilen görüşme tekniğidir. Söz konusu teknik “Daha önceden belirlenmiş olan ve herhangi bir amaca yönelik gerçekleştirilen, karşıdaki kişiye yöneltilen soru sorma yöntemiyle yanıtlar alarak gerçekleştirilen etkileşime dayalı bir iletişim sürecine denir.” (Yüksel, 2020, s. 548) şeklinde tanımlanabilir.

Sosyal bilimlerde en çok kullanılan teknik olarak görüşme görülmektedir. Bu durumun görüşme tekniğinin insanların deneyimlerini, inançlarını, düşüncelerini ve görüşlerini anlamada etkili olmasından kaynaklandığı söylenebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 147). Hatta görüşme tekniği içerdiği etkileşimden dolayı “bir iletişim çeşidi olarak” da görülebilmektedir (Yüksel, 2020, s. 548).

“Nitel araştırmanın güçlü bir modeli olan görüşme; doğru ve araştırmanın uygunluğuna göre kullanıldığı zaman araştırmaya çok boyutlu bir özellik katmaktadır. Görüşme tekniği ile yapılmış olan araştırmalarda; araştırmanın konusu ile ilgili derinlemesine bilgi

toplanmakta ve araştırma verilerinin farklı boyutlar ile ele alınması sağlanmaktadır.” (Yüksel, 2020, s. 552). Bu sebeple bu tez araştırmasında görüşme tekniği, doküman analiziyle beraber kullanılmıştır.

Görüşme tekniği farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Örneğin katılanların sayısına göre görüşme tekniğinde bireysel ve grup görüşmeleri bulunmaktadır. Görüşülen kişilere göre ise halkla, uzmanlarla ve önderlerle yapılan görüşmeler de bulunmaktadır. Kurallarına göre sınıflandırıldığında ise yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme tekniğinin mevcut olduğu bilinmektedir (Yüksel, 2020, ss. 548-549).

Görüşme tekniğinin bu özellikleri göz önünde bulundurulduğunda bu araştırmadaki görüşme tekniği:

- Bireysel görüşme,
- Uzmanlarla gerçekleştirilen bir görüşme
- Yapılandırılmış bir görüşmedir.

Araştırmanın doküman analizi çalışması kapsamında 2020-2021 yılları içerisinde Türkiye’de Artvin Sosyal Hizmet Merkezinde değerlendirilmiş/sonuçlanmış sosyal inceleme raporları ve Almanya’daki Köln Gençlik Dairesindeki değerlendirilmiş/sonuçlanmış sosyal inceleme raporları gözden geçirilmiştir. Araştırma bulgularının yorumlanmasında farklı vaka örneklerinin analiz edilmesi uygun görülmüştür.

Nitel araştırma metoduyla gerçekleşen bu çalışmada sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında nasıl değerlendirildiğini ve raporlarda bu yaklaşımın kullanılmasını anlamaya yönelik olarak çalışma gerçekleştirilmiştir. Bütüncül bir kavrayış sunması açısından geniş örneklem kitlesi yerine araştırmanın amacına uygun küçük örneklem grubu ve amaca uygun dokümanla çalışılması uygun görülmüştür (Kümbetoğlu, 2012).

Veri toplama tekniğinde, sosyal inceleme raporları ve sosyal hizmet meslek elemanlarıyla yapılan görüşmeler farklı seçenekler kullanılarak elde edilmiştir. Söz konusu veriler üzerinden derinlemesine inceleme ve analiz yapılarak bulgu ve sonuçlar ortaya çıkarılmıştır.

Türkiye’deki veri toplama sürecinde araştırma yapmak amacıyla Artvin Valiliği oluruyla Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’nden gerekli yasal izin alınmıştır (28.12.2021 tarih ve 2167204 sayılı Valilik Makam Olur’u yazısı). Aynı zamanda Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu’ndan Etik Onay İzni alınmıştır (06.03.2022 tarih 2022/30 protokol no).

Kişisel verilerin korunması kapsamında sosyal inceleme raporları yalnızca sosyal hizmet uzmanı gözetiminde gizlilik kararı esas alınarak elde edilmiştir. Sosyal inceleme raporlarında ilgili kişiyi, aile ve sosyal çevresini tanıtıcı bilgiler elde edilmiş, “Dosya İncelemesi Bilgi Formu” kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Sosyal hizmet meslek elemanları ile görüşmeler yüz yüze, çevrimiçi ve e-posta yoluyla gerçekleşmiştir.

Almanya’daki veri toplama sürecinde ise Köln Gençlik Dairesinde çalışmakta olan sosyal hizmet meslek elemanları tarafından gönüllülük esasıyla kişisel verilerin gizliliği dikkate alınarak e-posta yoluyla dosya alışverişi gerçekleştirilmiştir. Sosyal hizmet meslek elemanları ile gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler ise internet ortamında çevrimiçi görüşme ve e-posta yoluyla elde edilmiştir. Almanya’dan elde edilen verilerin içerikleri Türkçeye tercüme edilerek okuyucunun konuyu net bir şekilde anlaması sağlanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Nitel çalışmalardaki veri analizi çalışmayı gerçekleştiren araştırmacının sahadan toplamış olduğu bilgilerin içerisinde yer alan, keşfedilmeyi bekleyen bir süreç olarak görülür (Yüceer, 2020, s. 105). Bu bilgiyi keşfetme amacıyla veri toplama araçları olarak doküman incelemesi ve görüşme yöntemleri kullanılarak analizler yapılmıştır. Analiz aşamasında dokümanlar ve sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri tek tek incelenerek verileri sistemli hale getirmek adına kategorilere ayrılarak temalar oluşturulmuştur. Dolayısıyla araştırmanın analizi; içerik ve betimsel analiz çerçevesinde yapılmıştır.

İçerik analizi, araştırmacının elde ettiği verilerden temalar (kategoriler) oluşturmaktır. İçerik analizinde ana hedef birbirlerine yakın olan verilerin belli temalarla okuyucunun bulguları daha rahat kavrayacağı şekilde düzenli hale getirerek yorumlamasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Çalışmada kullanılan ikinci analiz yöntemi ise betimsel analizdir. Betimleme yaparak verilerin olduğu gibi anlatıldığı ve resmedildiği bir analiz yöntemidir. Betimlenen veriler sebep-sonuç ilişkisiyle yorumlanarak okuyucuya aktarılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Çalışmada tablolar yorumlandığı için içerik analizi, söylemlere yer verildiği için betimsel analiz kapsamında değerlendirilmiştir.

Çalışmayı yapan araştırmacı tüm söylemlerden elde etmiş olduğu tema ve söylemleri yorumlayarak daha ileriki bir aşamaya geçer (Yüceer, 2020, s.107). Bu çalışmanın yöntemi olan yorumlayıcı yaklaşım da burada somut şekle bürünmektedir.

Özetle betimsel ve içerik analizinin çıktıları aşama olarak şu şekilde gerçekleşmektedir: Belge ve görüşmelerden elde edilen verilerin işlenmesi, verilerin tema ve kodlar oluşturularak söylem analizi oluşturmak, son olarak da araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanmasıdır.

Bu çalışmanın içerik analizlerinde herhangi bir bilgisayar destekli paket program kullanılmamıştır. Araştırmacı, uzman görüşünden faydalanarak elde edilen verileri yorumlamıştır.

3.5. Araştırmada Karşılaşılan Zorluklar

Çalışmanın saha araştırması aşamasında, tez konusunun kapsamı ve konusu gereği birtakım sınırlılıklar yaşanmıştır. Aşağıda söz konusu bu zorluklar ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

Çalışmanın kuramsal çerçevesinin yazıldığı kısımda sosyal hizmet ve sistem kuramı ile ilgili Türkçe literatürün sayı ve çeşit bakımından az oluşu temel kısıtlılığı, mevcut olanların da genellikle yurt dışı çalışmalarından oluşu çalışmadaki başlıca sınırlılığı oluşturmaktadır.

Öncelikle örnekleme oluşturan sosyal hizmet uzmanlarından Almanya’da bulunan sosyal hizmet uzmanlarıyla zamansal, mekânsal ve finansal sınırlılıklar ve yaşanan pandemi sebebiyle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilememiştir. Bu sebeple söz konusu sosyal hizmet uzmanlarıyla internet aracılığıyla, internet üzerinden dosya alışverişi yapılmıştır. Ancak bu aşamada da cevap yazacağını bildirip yazmayanların olması katılımcı sayısının daha fazla olması konusunda en büyük engeli oluşturmaktadır.

Ayrıca görüşmelerin yazışma ile yapılması yüz yüze görüşmelerdeki avantajların önüne geçmiştir. Görüşme tekniğinin güçlü yönleri arasında sözel olmayan davranışları gözleme imkânı, görüşmecilerin anlık tepkileri kaydedebilmesi, araştırmacının veri toplamaya katılması gibi özellikler bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, ss. 152-153). Bu bağlamda görüşmelerin yazışma üzerinden gerçekleştirilmiş olması araştırma için sınırlılıklar oluşturmıştır. Bu durumun araştırmacının katılımcılara dair gözlem yapmasının ve anlık tepkileri ölçmesinin önüne geçtiği söylenebilir.

Araştırmanın Türkiye kısmında ise pandemi süreciyle beraber Türkiye’nin farklı illerindeki dokümanlara erişimin kısıtlı olması veri toplamadaki diğer bir sınırlılığı oluşturmaktadır. Doküman analizinde dokümanlara ulaşım başlıca zorluklardan birini oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Çalışmanın saha araştırması aşamasının pandemi sürecine

denk gelmesi ve pandemi ortamında yaşanan seyahat sınırlaması gibi sebepler araştırma için sınırlılık meydana getirmiştir.

Görüşme tekniğinin zayıf yönleri arasında zaman ayırma güçlüğü, bireylere ulaşma güçlüğü, zaman, maliyet gibi zorluklar bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, ss. 154-156). Bu bağlamda bu çalışmada Türkiye kısmında da görüşmecilerle randevu ayarlamaktan iletişim kurmaya kadar belli başlı zorluklar yaşanmıştır. Aynı şekilde görüşmecilerin zaman ayıramaması, bireylere ulaşma güçlüğü gibi araştırmaya dair bazı sınırlılıklar yaşanmıştır.

3.6. Araştırma Alanı

Araştırmanın doküman analizi çalışması kapsamında Türkiye’den Artvin Sosyal Hizmet Merkezindeki ve Almanya’daki Köln Gençlik Dairesindeki sosyal inceleme raporları incelenmiştir. Bu sebeple çalışmanın bu başlığında Artvin ve Köln şehirlerinin kısaca tanıtılmasına yer verilmektedir. Diğer taraftan doküman analizinin yapıldığı kuruluşlar ve bu kuruluşların bağlı olduğu Bakanlıklara dair genel bilgilere yer verilmiştir.

Artvin İli

Artvin ili Türkiye’nin Karadeniz bölgesinde Doğu Karadeniz bölümünde yer almaktadır. Artvin ilinin nüfusu; Gürcüler, Ahıska Türkleri, Lazlar ve Hemşinliler’den oluşmaktadır. Çay ve fındık tarımına dayanan bir sanayisi ve gelir kaynağı bulunmaktadır. Dağlık bir yapısı bulunmasının yanında yaylaları ile bilinmektedir. Madencilik önemli ekonomik faaliyetler arasında yer almaktadır. Ayrıca eğitim durumu bakımından Türkiye’de ortalamanın üzerinde bir yeri vardır (ARTVİN, 2022) Aralık 2021 tarihli nüfus kayıt sistemine göre Artvin geneli 169.543 nüfusa sahiptir (TÜİK, 2021). Artvin ili, araştırmacının yaşadığı ilçe olan Borçka’ya yakınlığı sebebiyle araştırma alanı olarak tercih edilmiştir. Diğer taraftan dokümanlara erişimdeki yasal prosedürlerin ve sosyal hizmet uzmanlarına erişimin pandemi şartlarında tek şehirle sınırlı kalmasının daha az riskli olacağı düşünüldüğünden tercih edilmiştir.

Artvin Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü

Araştırmanın Artvin ayağında yer alan Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, il genelinde vatandaşların sosyal hizmet uygulamalarından faydalanmaları amacıyla hizmet veren çatı kuruluştur. İl müdürlüğüne bağlı olarak il ve ilçelerde yer alan kuruluşlar; Artvin Sosyal Hizmet Merkezi (SHM), Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi, Şiddeti Önleme ve İzleme

Merkezi (ŞÖNİM), Ardanuç Engelsiz Yaşam Bakım, Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi, Şavşat Huzurevi, Murgul Huzurevi ve Hopa Sosyal Hizmet Merkezidir. Diğer taraftan merkez ve ilçeleri olmak üzere Ardanuç, Arhavi, Borçka, Hopa, Murgul, Şavşat ve Yusufeli’nde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) yer almaktadır (ARTVİN, 2022). Bu çalışmada Artvin ve Hopa Sosyal Hizmet Merkezlerindeki dokümanlardan ve orada hizmet veren sosyal hizmet uzmanlarının öznel görüşlerinden faydalanmıştır.

Köln Şehri

Köln şehri, Almanya’nın dördüncü büyük şehri olup ülkenin batı kısmında yer almaktadır. Bir metropol olan şehir, ulaşım ve konum olarak merkezî bir konumda yer almaktadır. Sahip olduğu bu önemden dolayı tarihsel olarak ve günümüzde de önemli bir yere sahiptir. Batı Almanya’daki en büyük eğitim ve araştırma merkezi olmasının yanında kongre, iş ve kültür merkezidir. Berlin’den sonra en fazla göçmen nüfusu barındıran şehirdir. Köln nüfusu 2021 verilerine göre 1.079.301’dir (STADTKÖLN, 2021).

Köln şehri kozmopolit yapısı sebebiyle hizmette de çeşitlilik barındıran bir yapı arz etmektedir. Bu tez çalışmasında farklı vaka örneklerinin analiz edilmesi çalışmanın kapsayıcılığı bakımından istenen bir durum olduğundan Köln şehri araştırma alanı olarak belirlenmiştir. Ayrıca uzaktan farklı kurumlarla bağlantı kurup gereken prosedürleri yerine getirmek, farklı merkezlerle irtibat kurmak ve dönüş almak, ilgili kurumlara gidip bire bir talepte bulunamamak gibi zorluklardan dolayı çalışma tek şehir ile sınırlandırılmıştır.

Ayrıca Köln, araştırmacının lisans eğitimini aldığı ve bir süre sosyal hizmet alanında hizmet verdiği yer olması sebebiyle bağlantı kurmak ve dönüş almak konusunda kolaylık sağlayacağı için de araştırma alanı olarak tercih edilmiştir. Zira Almanya’dan gönderilen araştırmadaki dosyalar, sosyal hizmet uzmanları tarafından gizlilik esasına dayalı olarak gereken değişiklikler yapıldıktan sonra gönüllülük esasıyla paylaşılmıştır. Özetle bu paylaşımda araştırmacının profesyonel iş bağlantılarının olumlu katkısından istifade edilebilmesi için Köln şehri tercih edilmiştir.

Köln Şehri Çocuk, Genç ve Aile Dairesi (Amt für Kinder, Jugend und Familie)

Araştırmanın Köln ayağında yer alan Çocuk, Genç ve Aile Dairesi halk dilinde kısaca Gençlik Dairesi (Jugendamt) olarak kullanılmaktadır. Almanya’da sosyal hizmetler yerel yönetimler ve ona bağlı kurum ve kuruluşlar tarafından işletilmektedir. Gençlik Daireleri, her bir belediyenin hizmet sunumunu gerçekleştirdiği kuruluşlardır. Köln Anakent

Belediyesine bağlı faklı 11 ilçede Gençlik Daireleri bulunmaktadır. Bunlar: Chorweiler Gençlik Dairesi, Ehrenfeld Gençlik Dairesi, Innenstadt Gençlik Dairesi, Kalk Gençlik Dairesi, Lindenthal Gençlik Dairesi, Mülheim Gençlik Dairesi, Nippes Gençlik Dairesi, Porz Gençlik Dairesi ve Rodenkirchen Gençlik Dairesidir. Her belediye, bünyesinde Genel Sosyal Dairesi (boşanma, velayet, aile danışmanlığı, öğrenci danışmanlığı, ihmal ve istismar danışmanlığı), Sosyal Yardım Dairesi (annelik yardımı, babalık izni yardımı) ve Acil Durum Raporlama Dairesi yer almaktadır (STADTKÖLN, 2022).

Köln’de vakıf, dernek, kilise ve özel kuruluşlara bağlı olarak 148 sosyal hizmet kuruluşu yer almaktadır (İNFOSOZIAL, 2022). Bu araştırmada Kalk İlçesi Gençlik Dairesi (Bezirkjugendamt Kalk) ve özel kuruluş olan Köln Uluslararası Aile Yardımı kuruluşunda (Internationale Familienhilfe Cologne) yer alan dokümanlardan ve orada hizmet vermekte olan sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerinden faydalanılmıştır.

3.7. Araştırma Grubu

Çalışmanın araştırma grubunu, Almanya ve Türkiye olmak üzere iki ülkeden sosyal inceleme raporları ve bu raporları yazmış sosyal hizmet uzmanları oluşturmaktadır. Türkiye’deki mevcut durumun ortaya konması amacının yanında karşılıklı analize imkân verilmesi için ikinci bir araştırma grubu seçme ihtiyacı doğduğunda Almanya seçilmiştir. Bunda araştırmacının sosyal hizmet lisans eğitimini bu ülkede almış olmasının, Almanya’da iki yıl yarı zamanlı sosyal hizmet elemanı olarak deneyim sahibi olmasının ve Almanya’da hizmet çeşitliliğinin bulunmasının etkili olduğu belirtilmelidir.

Araştırmanın örnekleme, 2020-2021 yılları arasında Türkiye ve Almanya’da sosyal hizmet meslek elemanlarınca hazırlanmış olan toplamda 20 sosyal inceleme raporundan ve uygulamalarında sosyal inceleme raporu hazırlamış 10 sosyal hizmet uzmanının görüşlerinden oluşmaktadır.

Bilimsel bir araştırmada bazı durumlarda evren (araştırmanın verilerine dayanarak ulaşılan sonucun genelleneceği grup) araştırmacının ulaşabileceğinden daha büyüktür. Bu sebeple de araştırma için bir örneklem seçilir. Bu bağlamda örnekleme “ana kitleyi nitelik ve nicelik yönünden temsil edebilecek bir kümenin çekilmesi işlemidir” (İslamoğlu ve Alınçık, 2013, s. 181).

Nitel araştırma yönteminde, nicel yöntemin gerektirdiği genellemeci ve çokluğa dayalı örneklem sisteminden farklı olarak araştırma problemini araştırmaya en iyi imkânı veren örneklerin seçilmesine öncelik verilmektedir. Nicel araştırmalarda genelleme yapmak

amacıyla olabildiğince büyük bir örneklem elzem iken nitel araştırma yönteminde araştırmalar görüşmeler ve gözlemle yapıldığından geniş bir örneklem şart koşulmamaktadır. Ayrıca örneklemin yeterliliği verilerin kendini tekrar etmeye başladığında anlaşılmaktadır (Baltacı, 2019a).

Araştırma örneklemini seçerken araştırmacının kullanabileceği bazı yöntemler vardır. Araştırma örnekleminin seçimi nitel araştırmada bir ölçüde farklıdır. Örneğin, ilgili evrende yer alan tüm bireylerin örnekleme yer alma konusunda aynı şansa sahip olmalarını sağlamaya çalışan seçkisiz (rastgele) örnekleme yöntemi birçok nitel araştırmada kullanılamaz. Her şeyden önce nitel araştırmada örneklemin geniş olması çoğu zaman mümkün değildir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 95).

Nitel araştırma kapsamında örnekleme yöntemleri arasında Aykırı veya Anormal Durum Örnekleme, Yoğunluk Örnekleme, Maksimum Çeşitlilik Örnekleme, Benzeşik (Homojen) Örneklem Odaklanmak, Tipik Durum Örnekleme, Kritik Durum Örnekleme, Kartopu veya Zincir Örnekleme, Amaçlı Rasgele Örnekleme, Ölçüt (Kriter) Örnekleme (Baltacı, 2018) gibi örnekleme çeşitleri bulunmaktadır.

Bu bağlamda yöntemler arasından örnekleme yöntemi seçiminde araştırmacının sorularının cevabının karşılanacağı ve dokümanlara ulaşılabilecek yol çizen “amaca yönelik örneklem” yöntemi esas alınmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Söz konusu yöntemde amaç, araştırma problemini temsil etme konusunda en uygun olan örnekleme, araştırma grubunu belirlemektir.

Görüşmeler bağlamında ise katılımcılar, sosyal inceleme raporu yazmış sosyal hizmet uzmanlarından oluşmaktadır. Zira “kuram oluşturma çalışmasında araştırmacı teorisinin gelişimine katkı sağlayacak bireyleri seçer” (Creswell, 2015, s. 155) ve en uygun katılımcılardan bir örneklem oluşturur.

Bu amaçla birlikte sosyal inceleme raporları, konu başlıkları esas alınarak “rastgele örneklem yöntemi” ile seçilmiştir. Araştırmada örneklem grubunu oluşturan sosyal hizmet uzmanları ve sosyal inceleme raporları veri kaynakları olarak esas alınmıştır (Neuman, 2014). Sosyal hizmet uzmanları ile yapılan görüşmeler kartopu örnekleme yöntemi ile gerçekleşmiştir. Bu anlamda mevcut görüşmelerde oluşan yeni öneriler üzerine diğer meslek elemanları ile görüşmeler gerçekleşmiş ve katılımcı sayısının artırılması yoluyla örneklem genişletilmiştir.

Kartopu örnekleme, araştırma problemi ile ilgili kişilerin belirlenmesinde etkili olan bir tekniktir. Mevcut katılımcılardan araştırma konusunu kimlerin bilebileceği bilgisine ulaşılabilmektedir. Bu şekilde çalışma ilerledikçe edinilen yeni isimlerle örneklem kartopu

misali büyüebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Söylendiği şekilde bu yöntem sayesinde örneklem genişletilebilmiştir.

Bu araştırmada doküman analizi yoluyla Türkiye ve Almanya’da hazırlanan sosyal inceleme raporları birincil öznelerdir. İkincil özneler ise sosyal inceleme raporlarını hazırlayan sosyal hizmet uzmanlarıyla yapılan görüşmelerdir.

Bu doğrultuda Türkiye’den 10, Almanya’dan 10 sosyal inceleme raporu sistem kuramı bağlamında ayrıntılı olarak incelenmiş ve analiz edilmiştir. Diğer taraftan sosyal hizmet müdahalesi kapsamında sosyal inceleme raporlarını hazırlayan Türkiye’den 5, Almanya’dan 5 sosyal hizmet uzmanı ile bire bir görüşme, çevrim içi ve e-posta yoluyla bilgi ve deneyim paylaşımı sağlanmıştır. Örneklemde yer alan katılımcıların seçiminde pandemi nedeniyle maksimum çeşitlilik sayısına ulaşamamıştır.

Tablo 3.1. Araştırmaya veri sağlayan dokümanlara ve katılımcılara ilişkin bilgiler

Araştırmanın Veri Kaynakları ve Katılımcıları	Sayı	Kullanılan Araç
2020-2021 yılları arasında Türkiye’de hazırlanmış sosyal inceleme raporlarının incelenmesi	10 rapor	Dosya soru inceleme formu Elektronik posta
2020-2021 yılları arasında Almanya’da hazırlanmış sosyal inceleme raporlarının incelenmesi	10 rapor	Dosya soru inceleme formu Elektronik posta
Sosyal Hizmet Merkezinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarıyla görüşme	5 katılımcı	Yapılandırılmış görüşme formu Birebir görüşme ve e-posta
Gençlik Dairesinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarıyla görüşme	5 katılımcı	Yapılandırılmış görüşme formu Konuşma kayıtları ve e-posta

3.8. Literatür Analizi

Literatür taraması çalışmanın probleminin oluşturulmasında ciddi bir adım olarak daha önceden yapılan araştırmaların taranmasıdır. Bu taramada, ilgili alanda araştırmacının neler yakaladığını ortaya koyması beklenir. Literatür taraması ile hâlihazırda üretilen bilgi konusunda bütüncül bir anlayış kazandırılır (Krysik ve Finn, 2015, s. 97).

Türkiye’de 1977 yılından 2021 yılına kadar “sistem kuramı” üzerine yapılmış lisansüstü çalışmaların sayısı Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi internet sitesinden elde edilen veriler ışığında elde edilmiştir. Literatür taramasında lisansüstü çalışmalar “sistem kuramı”, “sistem teorisi” ve “sistem yaklaşımı” kavramları sınırlı tutularak aranmış ve analiz edilmiştir. Buna göre günümüze kadar sistem kavramlarıyla ilişkili olarak “sistem kuramı” “sistem teorisi” ve “sistem yaklaşımı” ile ilgili toplamda 96 lisansüstü çalışma yapılmıştır. Bunlardan 63’ü yüksek lisans düzeyinde, 33’ü ise doktora düzeyindedir. Aşağıda lisansüstü tezlerin hangi konu başlığında, hangi derecede ve hangi anabilim dallarına ait olduğunu gösteren tabloya yer verilmiştir.

Tablo 3.2. “Sistem” ile ilişkili 1997 ve 2021 yılları arasında hazırlanan lisansüstü tezler

Lisansüstü Tezler	Yüksek Lisans	Doktora	Anabilim Dalı
Sistem Kuramı		+	Elektrik Mühendisliği
Sistem Kuramı	+		Halkla İlişkiler
Sistem Kuramı		+	Hukuk
Ekolojik Sistem Kuramı	+		Eğitim Bilimleri
Sistem Teorisi	+		Kamu Yönetimi
Sistem Teorisi	+		Güzel Sanatlar
Sistem Teorisi		+	Biyoloji
Sistem Teorisi		+	Biyofizik
Sistem Teorisi		+	Biyofizik
Sistem Teorisi		+	Biyofizik
Çok Düzeyli Sistem Teorisi		+	İşletme
Uluslararası Sistem Teorisi	+		Uluslararası İlişkiler
Uluslararası Sistem Teorisi	+		Uluslararası İlişkiler
Gri Sistem Teorisi	+		Endüstri Mühendisliği
Gri Sistem Teorisi	+		İşletme
Gri Sistem Teorisi	+		Zooteknik
Gri Sistem Teorisi	+		Matematik
Gri Sistem Teorisi	+		Endüstri Mühendisliği
Gri Sistem Teorisi		+	Makine Mühendisliği
Gri Sistem Teorisi		+	İşletme

Gri Sistem Teorisi		+	Kamu Yönetimi
Gri Sistem Teorisi	+		Bilgisayar Mühendisliği
Sistem Yaklaşımı	+		Bilgisayar Mühendisliği
Sistem Yaklaşımı	+		Çevre Bilimleri
Sistem Yaklaşımı	+		Bilgisayar Mühendisliği
Sistem Yaklaşımı	+		Mimarlık
Sistem Yaklaşımı	+		Eğitim Bilimleri
Sistem Yaklaşımı	+		Eğitim Bilimleri
Sistem Yaklaşımı	+		Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri
Sistem Yaklaşımı	+		Teknoloji Eğitimi
Sistem Yaklaşımı	+		Denizcilik
Sistem Yaklaşımı		+	Şehir Planlama
Sistem Yaklaşımı	+		İşletme
Sistem Yaklaşımı	+		İşletme
Sistem Yaklaşımı		+	Ekonomi
Sistem Yaklaşımı	+		İşletme
Sistem Yaklaşımı	+		Kamu Yönetimi
Sistem Yaklaşımı		+	Turizm
Sistem Yaklaşımı	+		İşletme
Sistem Yaklaşımı	+		İşletme
Sistem Yaklaşımı	+		Eğitim Bilimleri
Sistem Yaklaşımı		+	İşletme
Sistem Yaklaşımı	+		Kamu Yönetimi
Sistem Yaklaşımı	+		Eğitim Bilimleri
Sistem Yaklaşımı	+		Kamu Yönetimi
Sistem Yaklaşımı	+		İşletme
Sistem Yaklaşımı	+		İşletme
Sistem Yaklaşımı	+		İşletme
Sistem Yaklaşımı	+		Bilgi ve Belge Yönetimi
Sistem Yaklaşımı	+		Sosyal Hizmetler
Sistem Yaklaşımı	+		Eğitim Bilimleri
Sistem Yaklaşımı	+		Makine Mühendisliği

Sistem Yaklaşımı	+		İşletme
Sistem Yaklaşımı		+	Eğitim Bilimleri
Sistem Yaklaşımı	+		İşletme
Sistem Yaklaşımı		+	İşletme
Uzman Sistem Yaklaşımı		+	İşletme
Uzman Sistem Yaklaşımı		+	Bilgisayar Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı	+		İnşaat Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı		+	Giyim Endüstri
Uzman Sistem Yaklaşımı		+	Endüstri Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı	+		Giyim Endüstri
Uzman Sistem Yaklaşımı	+		Çevre Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı	+		Bilgisayar Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı	+		Bilgisayar Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı	+		İnşaat Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı	+		Endüstri Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı	+		Makine Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı		+	İşletme
Uzman Sistem Yaklaşımı		+	Bilgisayar Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı	+		İşletme
Uzman Sistem Yaklaşımı	+		Endüstri Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı	+		İşletme
Uzman Sistem Yaklaşımı	+		İnşaat Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı		+	Makine Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı	+		Makine Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı		+	Endüstri Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı		+	Makine Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı		+	Makine Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı		+	İşletme
Uzman Sistem Yaklaşımı	+		Eğitim Bilimleri
Uzman Sistem Yaklaşımı		+	Endüstri Mühendisliği
Uzman Sistem Yaklaşımı	+		Bilgisayar Mühendisliği
Optimum Sistem Yaklaşımı	+		Endüstri Mühendisliği

Dinamik Sistem Yaklaşımı	+		Bilgisayar Mühendisliği
Dinamik Sistem Yaklaşımı		+	Elektrik Elektronik Mühendisliği
Dinamik Sistem Yaklaşımı	+		Matematik
Ekolojik Sistem Yaklaşımı		+	Sosyal Hizmet
Ekolojik Sistem Yaklaşımı	+		Sosyal Hizmet
Ekolojik Sistem Yaklaşımı		+	Sosyal Hizmet
Karma Sistem Yaklaşımı	+		Bilgisayar Mühendisliği
Dünya Sistemi Yaklaşımı		+	Şehir ve Bölge Planlama
Akıllı Sistem Yaklaşımı	+		İnşaat Mühendisliği
Soft Sistem Yaklaşımı	+		Ekonomi

Kaynak: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp> (Erişim Tarihi 08/02/2021).

Tabloda görüldüğü üzere sistem kuramı ile ilişkili başlıklar; ekolojik sistem kuramı, çok düzeyli sistem teorisi, uluslararası sistem teorisi, gri sistem teorisi, aile sistem teorisi, genel sistem teorisi, siyasal sistem teorisi, fuzzy sistem teorisi, uzman sistem yaklaşımı, optimum sistem yaklaşımı, dinamik sistem yaklaşımı, ekolojik sistem yaklaşımı, karma sistem yaklaşımı, dünya sistemleri yaklaşımı, sosyo-ekolojik sistem yaklaşımı, akıllı sistem yaklaşımı ve soft sistem yaklaşımıdır.

Tabloya göre interdisipliner bir kavram olan sistem kuramının farklı anabilim dalları ve disiplinler içerisinde bilimsel çalışmalara ışık tuttuğu gözlenmiştir. Sistem yaklaşımında görülen çarpıcı örneklerde sistem kavramının yalnızca sosyal bilimlerde değil, işletme, eğitim bilimleri, biyofizik ve mühendislik alanlarında da etkin çalışma alanı olduğu anlaşılmıştır. Diğer taraftan gri sistem teorisi ve uzman sistem yaklaşımının mühendislik alanlarında yoğun şekilde çalışıldığı görülmüştür. Bu çalışma alanı gösteriyor ki sistem kuramı yalnızca sosyal alanda değil matematik biliminde de ihtiyaç duyulan bir kuramdır.

Sosyal hizmet anabilim dallarında yapılan çalışmalara bakıldığında ekolojik sistem yaklaşımının doktora düzeyinde ön planda olduğu, özgün olarak sistem kuramı açısından henüz bir doktora çalışmasının yapılmamış olduğu görülmektedir. Buna göre ekolojik sistem yaklaşımı adı altında sosyal hizmet ile ilişkili 2 doktora tez çalışması yapılmıştır. Yüksek lisans düzeyinde ise 1'i ekolojik sistem yaklaşımı ve 1'i de sistem yaklaşımı adı altında olmak üzere 2 tez çalışmasının yapıldığı anlaşılmıştır. Aşağıda örnek olması açısından hazırlanmış tablolarda yazar adı, çalışmanın yapıldığı yıl, tez adı ve ilgili anabilim dalı özellikle belirtilmiş olup özet halde bulgu ve sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 3.3.“Sistem kuramı” ile ilgili yurt içinde yapılmış yüksek lisans düzeyinde tezler

Yazar Tarih	Tez Başlığı İlgili Anabilim Dalı	Bulgular / Sonuçlar
Yüksek Lisans Düzeyinde		
Uğur Özdemir 1992	“İsteyerek Düşük Yapan Kadınların Aile İşlevleri ve Ruhsal Belirti Düzeylerinin Sistem Yaklaşımı İçinde Değerlendirilmesi” Sosyal Hizmet	“Bu tez, gebeliklerini istemli düşükle sonlandıran kadınları bir sistem bütünlüğü içerisinde ele alarak demografik, psikolojik, sosyal, aile ilişkileri, tutum ve davranış özellikleriyle aile işlevi ve ruhsal yönden değerlendirmektedir. Çalışmada söz konusu olan fenomenlerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre kadınların farklı eğitim düzeylerinde, ekonomik ve sosyal güvence yönünden sıkıntılı oldukları gözlenmiştir. Psikolojik belirtiler olarak vicdan azabı, günah ve suç işleme hislerinin yanında sakinlik, utanma ve pişmanlık duyguları yaşadıkları anlaşılmıştır. İstemli düşük yapan kadınların bilhassa düşük öncesi yoğun ruhsal belirliler taşıdıkları ortaya çıkmıştır.”
Müjgan Bozkaya 1993	“Sistem Yaklaşımı ile Hazırlanan TV Eğitim Programlarının Etkinliği (Açıköğretim Fakültesi Örneği)” Sinema ve televizyon	“Çalışmada, bir televizyon programı sistem yaklaşımıyla kendisini oluşturan alt sistemlerin planlama, hazırlık ve televizyona uyarlanması sonucunda izleyicinin üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırmada ilgili ünitelerin arşiv taraması yapılmıştır. Sistem yaklaşımı ile hazırlanan iktisat ve sosyoloji derslerine dâhil olan deneme ve kontrol grubu öğrencileri arasındaki başarı etkisi istatistik ve sinema yolu ile açıklanmıştır. Elde edilen bulgulardan, her iki grup içerisinde sistem yaklaşımıyla hazırlanan dersleri izleyen öğrencilerin daha başarılı sonuçlar elde edebileceği anlaşılmıştır.”
Süreyya Kumkumoğlu 2001	“Hizmet Pazarlamasında Sistem Yaklaşımı, Karar Verme Süreci ve Hayat Sigortası Sektörüne Yönelik Bir Uygulama” İşletme	“Bu tezde kuramsal çerçeve oluşturulurken sistem yaklaşımıyla karar verme süreci ile ilgili hayat sigortası sektörüne yönelik bir örnek çalışma oluşturulmuştur. Müşterilerin ihtiyaç ve beklentilerine yönelik sunulan model önerisinde karar verme sürecinde sistematik yaklaşımın rekabet koşullarında kaçınılmaz koşul olduğu anlaşılmıştır. Buna göre işletmelerinde sistematik davranmakla müşterilerin ileriye yönelik daimi müşteri olabileceği kanısına varılmıştır. Sistem yaklaşımıyla oluşturulan karar verme süreci modelinin kişilere göre farklılıklar gösterebileceği öngörülmüştür.”
Emre Birgül 2008	“İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Mevcut Eğitim Sistemine İlişkin Görüşlerinin Sistem Yaklaşımına Göre Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi (Muğla İli Örneği)”	“Bu çalışmada Muğla merkezde bulunan okul yöneticilerinin mevcut eğitim sistemini nasıl değerlendirdiklerine yönelik nicel anket çalışması uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre eğitim organizasyonlarının ana birimi olan okullara gerçekleşen eğitimde sistem kuramını bir yaklaşım olarak kullanacak personel için ortak bir görüş kazanmış olmalarını gerektirmektedir. Yöneticilerin sistem yaklaşımını bir eğitim sisteminin oluşturulmasında görüş birliğine gerek duyulmaktadır. Elde edilen ortak görüşe göre yeni bir

	Eğitim Bilimleri	eğitim sisteminin kurulabilmesi için eski sistemin gelenekleri bırakılmalıdır.”
Fulya Koyunoğlu 2008	“<i>Sistem Yaklaşımı Açısından Uzaktan Eğitim: İnönü Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi Model Önerisi</i>” Eğitim Bilimleri	“Bu tezde uzaktan eğitim sisteminin değerlendirilmesi yapılarak geleneksel yüz yüze eğitime göre avantaj veya dezavantajları üzerinde durulmuştur. Çalışmada internet tabanlı uzaktan eğitimin hangi bileşenlere sahip olması gerektiği, tespit edilen eksikliklerin giderilmesi hususunda öneriler sunulmuştur. Geliştirilen İnönü Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi model önerisi ile altyapı, müfredat, ders içeriği değerlendirme sistemi gibi unsurlar ele alınmıştır. İnönü Üniversitesi’nin internet tabanlı uzaktan eğitime ders içeriği tasarımı açısından, personel ve donanım sıkıntılarının giderilmesi, ders içeriklerinin oluşturulması ve ders tasarımlarının yapılması durumunda uygun olacağı sonucuna varılmıştır.”
Kaan Gez 2011	“<i>T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Örneğinde Sistem Kuramı Çerçevesinde Organizasyonlarda Medya Analizi</i>” Halkla İlişkiler ve Tanıtım	“Medya analizi ile organizasyonlarda gerçekleşen faaliyetlerin amacına ne kadar ulaştığı ve kamuoyuna ne kadarının nasıl ulaştığı görülmektedir. Çalışmadan el de edilen bulgulara göre açık bir sistem olan organizasyonların en önemli özelliği çevreleriyle sürekli bir dinamik ilişki içinde olmasıdır. Çevresinden aldığı, girdi dediğimiz malzeme, enerji ve bilgiyi işleyerek çıktıya dönüştürür ve bu çıktıyı tekrar çevresine ihraç eder. Organizasyonlar parçalarıyla ve çevresiyle sürekli bir etkileşim içerisindeyler. Organizasyonlar parçalarını diğer bir ifade ile alt sistemlerini değiştirerek çevresine uyum sağlarlar. Organizasyonlar için çevreden bilgi edinmede en önemli yöntemin medya analizi olduğu anlaşılmıştır.”
Betül Can 2015	“<i>Niklas Luhmann’ın Genel Sistem Teorisinde Din ve Toplum</i>” Felsefe ve Din Bilimleri	“Teorik bir çalışma olan bu tezde, dünya toplumunu üzerinde çalışmış olduğu sistem yaklaşımıyla açıklamaya çalışan Luhmann, sosyal olguları kavramsal soyutlamalarla açıklamıştır. Luhmann’a göre modern toplum karmaşık bir yapıya sahiptir ve yine toplum karmaşık bir teoriyle açıklanabilir. Modern toplum sistemin alt dalları olan işlev sistemlerinden oluşmaktadır. Bu çalışmaya göre Luhmann sistem teorisi kapsamında din olgusunu incelemiş, dini sistematik bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.”
Tuğçe Kürkçüoğlu 2016	“<i>Açılım Yapmış Gay ve Lezbiyen Birey Ailelerinin Geçirdiği Evrelerin Aile Sistem Teorisine Göre Açıklanması</i>” Klinik Psikoloji	“Bu çalışmada ailelerine gay ve lezbiyen olduklarının açılımını yapan bireylerin ailelerinin geçirmiş oldukları süreçlerin aile sistem yaklaşımına göre stres, travma gibi değişkenleri ele alınarak açıklanmasına çalışılmıştır. Rastgele örnekleme seçilen 88 aileden elde edilen sonuçlara göre aile yapısının sorun çözme, etkileşim, rol dağılımı gibi unsurlarının açılım süreci ve sonrasındaki iletişimi etkilediği, açılım öncesi çocuğun ve ebeveynin şüphe, yaş, eğitim durumlarının süreç üzerinde gözle görünür etkiler bıraktığı tespit edilmiştir. Sonuç kısmında gay ve lezbiyen bireylerin toplumdaki konumları üzerine öneriler getirilmiştir.”
Gülsüm Ege 2017	“<i>Çocukları için Bakım Tedbiri Talep Eden</i>”	“Bu çalışmada, ebeveynlerin yaşam deneyimleri ekosistem yaklaşımı kullanılarak yöntem olarak çoklu düzey ile ele alınmıştır, derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

	<i>Ebeveynlerin Sorun ve Gereksinimlerinin Eko-Sistem Yaklaşımı Temelinde İncelenmesi”</i>	Araştırmanın çıkan sonuçlarından bazıları ailelerin genel olarak anne ve baba olma durumlarının toplumsal cinsiyet öğretisinin etkisi altında olduğu ve kendilerini eğitim yönünden eksik gördükleri anlaşılmaktadır. Ailelerin kurum bakımını en son olarak başvurulabilecek bir çare olarak gördükleri ancak karşılaştıkları problemlerle baş edemedikleri noktada kurum bakımına yöneldikleri öğrenilmiştir. Sonuç olarak ebeveynlerin ortak görüşüne göre her biri kendine özgü olan problemleri olduğu ancak ortak kanının bu problemlerle baş etmede gereksinim duyulan sosyal desteğin yeterli olmayışı olduğu anlaşılmaktadır.”
	Sosyal Hizmet	

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp> (Erişim Tarihi: 08/02/2021).

Tabloda görüldüğü üzere sistem kuramı ile ilişkili farklı disiplinlerden lisansüstü çalışmalar örneklerle verilmiştir. Ağırlıklı olarak sosyal bilimlerin farklı çalışma alanlarının mevcut olduğu görülmektedir. Sosyal hizmet disiplini ile ilişkili olarak sistem yaklaşımı ve ekolojik sistem yaklaşımının esas alındığı iki yüksek lisans tezi örneğine de yer verilmiştir. Aşağıdaki örnekte doktora düzeyinde hazırlanmış tabloda yazar adı, çalışmanın yapıldığı yıl, tez adı ve ilgili anabilim dalı özellikleri belirtilmiş olup özet halde bulgu ve sonuçlara da yer verilmiştir.

Tablo 3.4. “Sistem Kuramı” ile ilgili yurt içinde yapılmış doktora düzeyinde tezler

Yazar Tarih	Tez Başlığı İlgili Anabilim Dalı	Bulgular / Sonuçlar
Doktora Düzeyinde		
İlgın Gökler 2008	<i>“Sistem Yaklaşımı ve Sosyal-Ekolojik Yaklaşım Çerçevesinde Oluşturulan Kavramsal Model Temelinde Kronik Hastalığı Olan Çocuklar ve Ailelerinde Psikolojik Uyumun Yordanması”</i> Uygulamalı Klinik Psikoloji	“Bu doktora çalışmasına göre Aile Sistemleri Kuramı ile birlikte kronik hastalıkların etkisinin sadece çocukla sınırlı kalmadığı, bütün aile üyelerine etki ettiği konusundaki farkındalık anlaşılmıştır. Araştırmada travmatik stresi yordayan farklı değişkenler, sistem kuramı ve sosyal ekolojik kuramı perspektifinde bir kavramsal çerçeve içerisinde şekillenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre ailelerle çalışmak psikologlar açısından önemli doğurguları beraberinde getirmektedir. Kronik hastalığı olan çocuklar ve ebeveynlerine yönelik oluşturulan psiko-sosyal uygulamalar planlanırken stres faktörlerinin olabildiğince aza indirilmesi, destekleyici faktörlerin yardımıyla mümkün olduğu görülmektedir.”
Senem Kozaman 2013	<i>“Sosyo-Ekonomik Sistem Yaklaşımı Bağlamında Uyum Kapasitesi Değerlendirmesi –</i>	“Bu tez çalışmasında sürdürülebilir gelişmenin tanımı, değerlendirme yöntemleri ve çevresel kaynak yönetimi literatürde yer alan organizasyonel kuram, sistem kuramı, ekolojik sistem kuramı, dayanıklılık, karmaşıklık ve uyum yeteneği gibi bilimsel değerler dizisi irdelenmiştir. Batı Ege Bölgesi örneğinde gerçekleşen araştırmanın sonucuna göre

	<i>Batı Ege Bölgesi Örneği</i> Şehir ve Bölge Planlama	yerleşmelerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında gerekli olan uyum kapasitesinin gelişimi maddi kaynakları içeren ekonomik ve fiziksel sermayeden daha çok sosyal, beşerî ve kurumsal sermayenin gelişimi ile ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Öte yandan coğrafi konum, demografik ve fiziksel ve ekonomik alt yapı gibi yerleşme özellikleri uyum kapasitesi ve hasar görebilirliği etkilemektedir.”
Figen Paslı 2017	<i>“Cinsel İstismarın Yasal Sürecinin, Maruz Kalanlar, Ebeveynler ve Profesyoneller Açısından Ekolojik Sistem Yaklaşımına Göre İncelenmesi”</i> Sosyal Hizmet	“Bu tezde, çocuğa yönelik cinsel istismar olgusunun çok yönlü analizi ekolojik sistem kuramı esas alınarak yapılmıştır. Çalışmanın verileri fenomenolojik perspektife uygun olarak çocuklar, aileler ve çalışan personelle yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre çocuktaki zihinsel yetersizlik, risk durumlarını meydana getirebildiği; cinsel istismar olayından sonra ise özkıym görülebileceği, bireysel sistemde cinsel istismarın ortaya çıkmasında en etkili ve en önemli kişinin anne olduğu, adli süreçte toplum sistemlerin olumsuz algıları, cinsel istismara maruz kalan çocuklarda korku, kaygı ve suçluluk gibi duyguları yaratmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre çocuğa yönelik cinsel istismara ekolojik sistem kuramı perspektifinde sosyal hizmet müdahale önerileri ve adli sürecin yönetilmesinde vaka yönetimi modeli sunulmuştur.”
Aysel Tekgöz Obuz 2019	<i>“Ekolojik Sistem Yaklaşımı Kapsamında Suça Sürüklenen ve Hakkında Danışmanlık Tedbir Kararı verilen Çocuklara Yönelik Nitel Bir Çalışma”</i> Sosyal Hizmet	“Bu çalışmada, suça sürüklenen ve hakkında danışmanlık tedbir kararı verilen, farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip 20 kız ve erkek çocuk ve aileleriyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çocuk suçluluğunun nedenleri konusuna ekolojik sistem perspektifiyle yaklaşan bu çalışmada, çocukların suça sürüklenmesinde bireysel nedenlerden ziyade toplumsal faktörlerin etkili olduğu görülmüştür. Çocukları suça yönelten en önemli faktörün aile içi sorunlu ilişkiler olmakla beraber sırasıyla; arkadaş/akran, okul, sosyal çevre (akrabalık, komşuluk, yaşanılan yer), medya, ekonomik faktörler ve madde kullanımı olduğu görülmüştür.”

Kaynak: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp> (Erişim Tarihi 08/02/2021).

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere sistem kuramı üzerinden şekillenen doktora düzeyinde farklı örnekler yer bulunmaktadır. Bu bilimsel çalışmalardan ikisi, sosyal hizmet anabilim dalında ekolojik sistem yaklaşımı esas alınarak hazırlanmıştır. Aşağıdaki hazırlanmış tabloda sistem kuramı, sistem teorisi ve sistem yaklaşımı ile ilgili yayınlanmış makale çalışmaları yer almaktadır.

Tablo 3.5. Sistem kuramı ile ilgili hazırlanan başlıca bilimsel makaleler

Yazar Tarih	Makale Başlığı Dergi Adı	Bulgular / Sonuçlar
Zeynep Y. Kaban 1994	<i>“Genel Sistem Teorisi ve Sibernetik”</i> Marmara İletişim Dergisi	“Makalede, doksanlı yıllarda Türkiye’de henüz gelişmekte olan genel sistem teorisi kavramı ve sibernetik kavramı üzerine genel bir bilgiye ve daha önce yapılmış olan çalışmalara örneklerle yer verilmiştir. Diğer taraftan

		iletişim, denge ve yönetim esasları konuları üzerinde durulmuştur.”
A.Azmi Yetim 1996	“ <i>Spor Yönetiminde Sistem Yaklaşımı</i> Beden Eēitimi ve Spor Dergisi	“alışmada sistem yaklaşımı temel çizgileriyle ele alırken bu yaklaşımın spor yönetiminde hangi anlama geldiēi ve uygulamaya nasıl yansıdıēı anlaşılmaya çalışılmıştır. Buna göre bir spor organizasyonu bir bütün olarak dřnldēinde alt sistemler ve aralarındaki ilişkiler incelenerek sorunların çözüme kavuřacaēı anlaşılmıştır.”
M. Zafer Danış 2006	“ <i>Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı</i> ” Aile ve Toplum	“Bu makalede davranış bilimlerinde ekolojik sistem kuramının nasıl ortaya ıktıēı ve kavramları açıklanmıştır. Mesleki uygulamalarda ekolojik sistem yaklaşımına başvurarak insan davranışının nedenlerini anlama, yorumlama, böylelikle problemleri ana hatlarıyla deēerlendirebilmek imkânı bulunmaktadır. Diēer taraftan birey ve toplum arasındaki etkileşimleri görebilmemize olanak tanımaktadır. Son olarak bireyin sorunlarla baş etme yeteneēi ve uyum sorununun çözümünde imkân saēladıēı anlaşılmaktadır.”
Gl Ertong 2011	“ <i>Niklas Luhmann’ın Sosyal Sistemler Kuramı ve Güven Tartışmaları Baēlamında Saēlık Sistemi</i> ” Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	“Bu çalışmada sosyoloji alanyazınında güven kavramı irdelenmiştir. Sistem kuramı geliştiricisi olan ve Türkiye’de az tanınan Niklas Luhmann’ın kendi kendini yeniden üreten sistem kavramsallaştırması, bir sistem olarak saēlık özelinde güvenin yeri tartışılmaktadır. Bu baēlamda saēlık sisteminin kendi kendini yediden üreten bir sistem dahilinde ele alınabileceēi, sistem yaklaşımı ile güvenin ne şekilde iliřkilendirileceēi temalarına deēinilmektedir.”
Ersin Yenisu, Fatih şahin ve Hasan ztekkelı 2019	“ <i>Yönetim Düşüncesinin Evriminde Sistem Kuramının Etkileri: Kavramsal Bir zmleme</i> ” Akademi Sosyal Bilimler Dergisi	“Yönetim düşüncesi üzerine nitel olarak hazırlanan bu çalışmada betimsel analiz metodu kullanılmıştır. Sistem kuramının ieriēinde olan alt sistem, üst sistem, entropi, kapalı ve açık sistem, evre gibi farklı kavramlar yönetim düşünce olgusunun gelişmesinde önemli katkıda bulunmuştur. Bu makalede sistem kuramının yönetim bilimindeki düşünceye ve uygulamaya, yeni açılımları beraberinde getirdiēi sonucuna anlaşılmıştır.”
Ali Baltacı 2019	“ <i>Sosyal Sistem Kuramı ve Eēitim rgtlerine Etkileri</i> ” Medeniyet Eēitim Araştırmaları Dergisi	“Bu makalede sistem kuramını geliştiren Tarlcott Parsons’ın çalışmaları üzerine kuramsal tarama yapılarak ayrıca sistem kuramının eēitim örgütlerine olan yansımaları da incelemektedir. Çalışma, sırasıyla Parsons’ın yapısal-işlevsel kuramı, genel aksiyon kuramı, örgüt anlayışı ve sistem kuramının eēitimle ilişkisi bölümlerinden meydana gelmektedir. Çalışmada Parsons’ın yapısal-işlevsel kuramı tüm hatlarıyla incelenmiş olup teorinin eēitim örgütlerine ne şekilde etki ettiēine dair teorik bir analiz gerçekleşmiştir.”

Kaynak: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp> (Erişim Tarihi 08/02/2021).

Yukarıdaki tabloda sistem kuramı üzerine farklı disiplinlerden hazırlanmış makale çalışmalarına yer verilmiştir. Ařaēıdaki tabloda ise sosyal hizmet disiplini alanında sistem kuramı ile ilişkili olarak hazırlanmış makalelere yer verilmektedir.

Tablo 3.6. Sistem kuramı ve sosyal hizmet ile ilgili hazırlanan bilimsel makaleler

Yazar Tarih	Makale Başlığı Dergi Adı	Bulgular / Sonuçlar
Hakan Acar 2002	<i>“Sistem Kuramı- Ekolojik Sistem Kuramı ve Sosyal Hizmet: Temel Kavramlar ve Farklılıklar”</i> Toplum ve Sosyal Hizmet	“Bu makale çalışmasında 70’li yıllardan itibaren sosyal hizmet disiplininde gelişen sistem ve ekolojik sistem kuramının mesleki müdahalelerdeki önemi üzerinde durulmuştur. Sistem ve ekolojik kuramların ana kavramları, farklılıkları ve bakış açıları irdelenmiştir. Son olarak mesleki katkıları açıklanmıştır.”
Ural Nadir 2011	<i>“Suça Yönelen Çocuk ve Ailesi ile Çalışma: Ekolojik Sistem Perspektifi Çerçevesinde Örnek Bir Vaka Sunumu”</i> Toplum ve Sosyal Hizmet	“Bugüne kadar suça sürüklenen çocuklar üzerine yapılan çalışmalar ile ilgili literatür incelendiğinde ‘çok sistemli’ yaklaşımların kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada ekolojik sistem bakış açısı, bireyi, ailesini ve çevresini ve ilişkili olduğu çevreyi anlamak değerlendirmek esas alınmıştır. Bir olgu sunumunun yapıldığı bu makalede ekolojik sistem yaklaşımı kapsamında çocuk mahkemesi aracılığıyla Ankara Aile Danışma Merkezine gönderilen bir vaka ile yapılan mesleki müdahale tartışılmıştır. Sonuç kısmında ekolojik sistem yaklaşımının vaka çözümlenmesindeki değerlendirilmesi olumlu ve olumsuz yönleri ile tartışılmıştır.”
Özlem Cankurtaran Öntaş ve Sinan Akçay 2014	<i>“Niklas Luhmann’ın Sistem Teorisi ve Teorinin Sosyal Hizmet Disiplinindeki Yansımaları”</i> Toplum ve Sosyal Hizmet	“Bu çalışmada sistem kuramının geliştirilmesinde büyük katkılar sağlayan Niklas Luhmann’ın sistem kuramının içeriğini tanımak amaçlanmıştır. Sistem kuramının önemli kavramlarından olan kendini yeniden üretme olarak açıklanan “autopoiesis” kavramı üzerinde durulmuştur. Luhmann, toplumun farklı işlev sistemlerine dikkat çekerek her sistemin iletişim kodunun olduğunu açıklamaktadır. Sistem kuramı, iletişim kodu ile sosyal hizmete yeni bir perspektif kazandırmaktadır. Son olarak sistem kuramının sosyal hizmet bilimine katkıları açıklanmaya çalışılmıştır.”
Deniz Yılmaz 2017	<i>“Ekolojik Sistem Yaklaşımı Çerçevesinde Bir Olgu Sunumu: Suça Sürüklenen Çocuk ve Ailesi Üzerine Çalışma”</i> Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi	“Bu makale çalışmasında bir olgu sunumu gerçekleştirilmiştir. Mahkeme tarafında hakkında danışmanlık tedbiri kararı verilen 16 yaşında bir erkek çocuğu ile yapılan mesleki uygulamada ekolojik sistem yaklaşımı esas alınmıştır. Çalışmanın sonucuna göre söz konusu çocuk, içerisinde yer aldığı çevresi ile değerlendirilmiştir. Mesleki müdahale sürecinde çocukta var olan sorunlu davranışların düzeltilmesine yönelik çözümler ortaya konmuştur.”
Figen Paslı 2017a	<i>“Cinsel İstismara Uğrayan Çocukların Ekolojik Sistem Yaklaşımı Açısından İncelenmesi”</i>	“Bu çalışmada çocuğa yönelik işlenen cinsel istismar olayının çok yönlü analizi ekolojik sistem kuramı esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma çıktılarına göre çocuktaki zihinsel kapasite, ergenlik dönemi sorunları cinsel istismara maruz kalmada risk faktörü oluşturabildiği; cinsel istismar olayından sonra ise travma, farklı yetilerde gerileme gibi davranış

	Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi	örüntülerinin görülebileceği, mikro sistemde olayın ortaya çıkmasında etkin ve önemli kişinin anne, daha sonra öğretmeni olduğu anlaşılmıştır. Mikro sistem çerçevesindeki sosyal hizmet müdahalesinin bu problemlere yönelik uygulanan koruyucu, problem çözücü, iyileştirici, güçlendirici yaklaşımı önem arz etmektedir.”
Osman Zorbaz ve Filiz bilge 2019	“Suça Sürüklenen Çocukların Değerlendirilmesinde Ekolojik Sistem Yaklaşımının Kullanımı: Olgu Sunumu” Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi	“Bu makalede suça sürüklenen çocukların psikososyal değerlendirmesi ekolojik sistem yaklaşımı kullanılarak incelenmiştir. Bir vaka sunumunun yapıldığı bu çalışmada suça sürüklenen çocuk ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmada vakanın psikososyal değerlendirmesi ekolojik sistem yaklaşımına göre koruyucu tedbirler ve risk faktörleri ile incelenmiştir. Çalışma sonucuna göre ekolojik sistem yaklaşımının suça sürüklenen çocukların psiko-sosyal yönden ele alınmasında ve değerlendirilmesinde etkin bir biçimde kullanılabileceği anlaşılmıştır.”

Kaynak: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp> (Erişim Tarihi 08/02/2021).

Tablodan anlaşılabacağı üzere Türkiye’de sistem kuramı ile ilişkili toplamda 6 bilimsel makale çalışmasının yapıldığı görülmektedir. Tüm bu makale çalışmaları incelendiğinde 5 çalışmanın ekolojik sistem yaklaşımı ile ilişkili olduğu, yalnızca 1 makale çalışmasının sistem kuramı ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu makale “Niklas Luhmann’ın Sistem Teorisi ve Teorinin Sosyal Hizmet Disiplinindeki Yansımaları” adı altında hazırlanmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümün ilk kısmında Türkiye ve Almanya’da hazırlanan sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında karşılaştırmalı analizini içeren vaka örnekleri sergilenerek sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi ve karşılaştırmalı analizleri yapılmaktadır. Bölümün diğer kısmında ise Türkiye ve Almanya’daki sosyal inceleme raporlarını hazırlayan sosyal hizmet uzmanlarının öznel görüşlerine ilişkin bulgulara yer verilmektedir.

Bu çalışma, alan olarak Türkiye’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Almanya’da Federal Aile, Yaşlı, Kadın ve Gençlik Bakanlığı (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend) bünyesinde verilmekte olan hizmet sunumlarına ilişkin sosyal inceleme raporlarını ve raporların sistem kuramı odağında incelemelerini içermektedir. Çalışma kapsamında yer alan sosyal inceleme raporlarının örneklerinin tümü, mesleki etik ilke ve değerleri esas alacak şekilde gerçek kişileri içermemektedir. Ayrıca vaka örnekleri de kişilerin ve kurumların mahremiyetleri göz önünde bulundurularak analiz edilmiştir. Sosyal inceleme raporlarında yer alan kişi, zaman ve mekân isimleri gizlilik ilkesi dikkate alınarak kaldırılmıştır. Bu minvalde araştırma kapsamında çalışmanın mahiyetini vurgulayan sistem yaklaşımı değerlendirilmeye alınmıştır.

4.1. Türkiye ve Almanya’da Hazırlanan Sosyal İnceleme Raporlarının Sistem Kuramı Bağlamında Değerlendirilmesi ve Karşılaştırmalı Analizini İçeren Vaka Örnekleri

Bu araştırmada aşağıda farklı sorun alanlarına bağlı olarak değişen konu başlıklarını ve alt başlıkları içeren sosyal inceleme raporları analiz edilip değerlendirmeye sunulmaktadır. Sosyal inceleme raporları örnekleri çocuk refahı, gençlik refahı, yaşlı refahı, engelli refahı, aile refahı, kadın refahı, evde bakım, rehabilitasyon, velayet ve koruyucu aile alanlarında konu başlıklarına göre tasnif edilerek sistem kuramı bağlamında değerlendirilerek söz konusu raporların karşılaştırmalı analizleri yapılmıştır.

Etik açıdan sosyal inceleme raporlarında sosyal hizmet etik ilke ve değerleri kapsamında kişisel bilgilerin gizliliği esas alınarak isim, mekân ve zaman bilgileri hassasiyetle gizlenmiştir. Aşağıda konu dağılımının daha anlaşılır olması açısından bir tabloyla içerikler sergilenmektedir.

Tablo 4.1 Sosyal inceleme raporlarının konularına göre dağılımı

Sosyal inceleme raporu konusu	Vaka adı
Çocuk	Vaka 1 Türkiye Örneği Vaka 1 Almanya Örneği
Gençlik	Vaka 2 Türkiye Örneği Vaka 2 Almanya Örneği
Yaşlı	Vaka 3 Türkiye Örneği Vaka 3 Almanya Örneği
Engelli	Vaka 4 Türkiye Örneği Vaka 4 Almanya Örneği
Aile	Vaka 5 Türkiye Örneği Vaka 5 Almanya Örneği
Kadın	Vaka 6 Türkiye Örneği Vaka 6 Almanya Örneği
Evde bakım	Vaka 7 Türkiye Örneği Vaka 7 Almanya Örneği
Rehabilitasyon	Vaka 8 Türkiye Örneği Vaka 8 Almanya Örneği
Velayet	Vaka 9 Türkiye Örneği Vaka 9 Almanya Örneği
Koruyucu Aile	Vaka 10 Türkiye Örneği Vaka 10 Almanya Örneği

4.1.1. Çocuklara yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri

VAKA 1 TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Kurumu

İnceleme Tarihi

Rapor Tarihi

HAKKINDA İNCELEME TALEP EDİLEN ÇOCUKLARIN

Adı Soyadı

T.C. Kimlik Nosu

Anne / Baba Adı

Doğ. Yeri-Tarihi

Cinsiyeti

Öğrenim Durumu

İkamet Adresi

SOSYAL İNCELEMENİN

Nedeni : ... Ağır Ceza Mahkemesinde ... Esas sayılı dosya kapsamında görülmekte olan Çocuğun Cinsel İstismarı davasının mağduru ... hakkında ... Ağır Ceza Mahkemesi'nin Sosyal İnceleme talebine istinaden İl Müdürlüğümüzün ... tarih ve ... Sayılı yazı ile tarafımızdan Sosyal İnceleme talep ettiği görülmüş olup söz konusu talebe istinaden mağdur çocuğun ikamet adresinde ... tarihinde Sosyal İnceleme gerçekleştirilmiş olup iş bu Sosyal İnceleme Raporu tanzim edilmiştir.

GENEL TANITIMI

Sorunun Tanıtımı: ... doğumlu baba ile ... doğumlu annenin ... yılında bir evlilik gerçekleştirdiği, çiftin bu evliliğinden ... doğumlu ..., ... doğumlu ..., ... doğumlu ... isimli üç çocuklarının olduğu, çiftin evlilikleri boyunca ... ilçesinde yaşadığı, ilköğretim ... sınıf öğrencisi olan ...'ın okuluna okul servisi ile gidip geldiğini, şoförün annesinin rahatsızlığı nedeni ile yerine ... isimli şahsı bıraktığını, söz konusu şahsın bir süre sonra öğrencilere sarkıntılık etmeye başladığı, söz konusu öğrenciler arasında mağdur çocuk ...'ın da bulunduğu ve durumu ailesine anlattığı şüpheli şahıstan şikâyetçi olduğu, olayın mahkemeye yansıdığı ve davanın ... Ağır Ceza Mahkemesinde görülmekte olduğu, söz konusu şahsın olay sonrasında tutuklandığı ve cezaevinde olduğunun belirtildiği, ilgili mahkemenin mağdur çocuklar hakkında Sosyal İnceleme talep ettiği görülmüştür

Arşiv bilgisi kayıtları incelendiğinde; Ailenin daha önce Müdürlüğümüzden herhangi bir hizmet almadığı, ... esas Sayılı ... Cumhuriyet Başsavcılığı İddianamesinde ... tarihinde olayın gerçekleştiği, şüphelinin servis şoförü hastalandığı için onun yerine bakmakta olduğu, olay günü mağdurun cinsel bölgelerine dokunmak sureti ile tacizde ve cinsel istismarda bulunduğu, olayın tek bir çocukla sınırlı kalmadığı daha önce başka mağdur çocuklara da bu şekilde dokunmak sureti ile cinsel istismarda bulunduğu bilgisinin yer aldığı ailelerin şüpheli hakkında şikâyetçi olduğu iddianamede asıl servis şoförüne yönelik bir ihmal suçlamasının geçmediğinin görüldüğü bilgilerine ulaşılmıştır.

Baba ile yapılan birebir görüşmede ... Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Müdürlüğünde çalıştığını, düzenli gelirinin olduğunu, eşi ile birlikte ... bölgesinde ikamet ettiğini, olayı kızından ve eşinden duyduğunu ve şüpheli hakkında şikâyetçi olduklarını, olaydan sonra kendilerine yönelik bir tehdit veya farklı bir istismar durumunun söz konusu olmadığını, kızının diğer çocuklara inanmayacaklarını düşünmeleri nedeni ile servisin ön kısmına oturarak, şüpheli şahsı test ettiğini, kızının psiko-sosyal olarak herhangi bir bozukluk göstermediğini, olaydan sonra abartılı davranışlarının veya duygu durumunda aşırı değişimlerin olmadığını, olayın kontrolleri altında olduğunu, ancak çocukların aynı servisle okula gidip geldiklerini bu durum hakkında Milli Eğitime şikâyetle bulunacaklarını belirtmişlerdir.

Anne ile yapılan görüşmede baba ile benzer ifadeler kullanmış olup kendisine veya çocuğuna yönelik aile içinde şiddet veya istismar davranışı olmadığını, dışarıdan herhangi bir tehdit durumunun söz konusu olmadığını belirtmiştir.

Ailenin komşuları ve diğer mağdur aileler ile yapılan görüşmelerde ailenin sosyo-ekonomik olarak ortalama bir aile olduğu, ailenin komşuları ve çevresi ile olumlu ilişkilerinin olduğu, aile içerisinde çocuklara yönelik şiddet uygulayacak ihmal ve istismar edecek bir aile olmadığı, mahallede bu hususta öncü ve bilinçli bir aile olduğu belirtilmiştir.

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

Babanın orta yaşlarda, fiziksel olarak sağlıklı bir görünüme sahip olan, kendisini iyi bir biçimde ifade eden, yapılan görüşmede sakin bir tutum sergileyen, olay hikayeletirmede mantık örgüsünü kurduğu gözlemlenen psiko-sosyal açıdan desteğe ihtiyacı olmadığı düşünülen bir bireydir.

Annenin fiziksel açıdan sağlıklı bir görünüme sahip olduğu, yaşına uygu bir giyiminin olduğunun görüldüğü, psiko-sosyal açıdan sağlıklı bir birey olduğunun düşünüldüğü, kendisini ifade edebildiği ve duygu durumunun duruma uygun olarak kontrolünü sağlayabildiğinin gözlemlendiği bir birey olduğu kanısına varılmıştır.

Çocuk ile yapılan birebir görüşmede çocuğun fiziksel açıdan yaşına uygun sağlıklı bir görünümünün olduğunun gözlemlendiği, kılık kıyafetinin yaşına ve mevsime uygun, temiz olduğunun gözlemlendiği, kendisini ifade edebildiğinin görüldüğü ve psiko-sosyal açıdan sağlıklı olduğuna dair izlenim edinildiği, bilişsel açıdan bir bozukluğu olduğuna dair bir izlenim edinilmediği ve yaşı ve görünüşü itibarı ile sözlerine itibar edilebilir olduğu kanısına varılmıştır.

İŞ VE EKONOMİK DURUMU

Babanın kamuda işçi olarak çalıştığı aylık ... TL gelirinin olduğu ayrıca evde yaşayan babaannenin eşinden kalma emekli maaşının olduğu bu nedenle ailenin sosyo-ekonomik açıdan muhtaç olmadığı düşünülmüştür.

ÖĞRENİM DURUMU

Evde yaşayan babaannenin okuma yazma bildiği, baba ve annenin ortaokul mezunu olduğu, çocukların her ikisinin de ilköğretim ... sınıf öğrencisi olduğu ve ... Ortaokulunda öğrenim gördükleri, ailelerinden alınan bilgi ile okula uyumlu ve başarılı çocuklar oldukları, okulda bulunan sportif ve sosyo-kültürel faaliyetlere katıldıkları bilgilerine ulaşılmıştır.

SAĞLIK DURUMU

Yapılan görüşmelerde ailede sağlık sorunu olan birey olmadığı belirtilmiştir.

SABİKA DURUMU

Ailede sabıka kaydı olmadığı belirtilmiştir.

AİLE VE SOSYAL YAŞANTISI

Yapılan görüşmeler sonucunda; ... ailesinin anne, baba, babaanne ve çocuklardan oluştuğu ailenin sosyo-demografik yapısına göre geniş aile özelliği gösterdiği bilgilerine ulaşılmıştır.

Grup olarak aileler değerlendirildiğinde; Aile içerisinde sevgi bağına dayalı bir iletişimin olduğunun belirtildiği, ailenin geleneksel hiyerarşik düzene sahip olduğu, baba figürünün ailede otoriter bir figür olarak sürdüğü, ailede baskın karakterin babanın olduğu kanısına varılmıştır.

Çevresi içerisinde aile değerlendirildiğinde; ailenin bulunduğu mahallenin daha ziyade sosyo ekonomik açıdan ilçe ortalamasına göre düşük sosyo-ekonomik durumu olan ailelerin yaşadığı bir mahalle olduğu ailenin sosyo-ekonomik olarak mahalle ortalamasının üzerinde olduğu ve mahalleye görece ekonomik açıdan iyi halli bir aile olarak nitelendirilebileceğinin düşünüldüğü, ailenin çevresi ile olumlu ilişkilerinin olduğunun düşünüldüğü bilgilerine ulaşılmıştır.

Sosyal Hizmet yazın alanının bilimsel ilke ve görüşleri doğrultusunda ailenin işlevleri incelendiğinde ailenin ekonomik ihtiyaçların karşılanması hususunda ailenin işlevlerini yerine getirdiğinin düşünüldüğü, bireyin kendisini grup içerisinde anlamlı hissetmesi, aile içerisinde sevgi ve saygı ihtiyacının karşılanması hususunda ailede eksikliklerin olduğunun düşünüldüğü ancak bu sorunların aile içerisinde çözülebilecek durumda olduğunun düşünüldüğü, aile üyelerinin toplum yaşamına hazırlanması, aile üyelerine dini ve sosyal eğitimin verilmesi, aile üyelerinin kendini güvende hissetmesinin sağlanması gibi hususlarda ailenin işlevlerinin yerine getirdiğinin söylemlerden anlaşılmış olduğu ailede aile bütünlüğünün olduğu görülmüş ve bu nedenle ailenin sağlıklı özellikler taşıdığı düşünülmüştür.

YAŞANILAN KONUT DURUMU

Ailenin yaşadığı ev müstakil bir ev olup evin 3+1 olduğu, soba ile ısındığı, evin aileye ait olduğu, evdeki eşyalarının ailenin ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli olduğu evde çocukların sağlıklı bir biçimde yaşayacağı temizlik bilgisi şartlarına uygun bir ortamın bulunduğu, evin aileye ait olduğu bilgilerine ulaşılmıştır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonucunda; doğumlu baba ile doğumlu annenin ... yılında bir evlilik gerçekleştirdiği, çiftin bu evliliğinden ... doğumlu, ... doğumlu ..., ... doğumlu ... isimli üç çocuklarının olduğu, çiftin evlilikleri boyunca ... ilçesinde yaşadığı, ilköğretim ... sınıf öğrencisi olan ...'ın okuluna okul servisi ile gidip geldiğini, şoförün annesinin rahatsızlığı nedeni ile yerine ... isimli şahsı bıraktığını, söz konusu şahsın bir süre sonra öğrencilere sarkıntılık etmeye başladığı, söz konusu öğrenciler arasında mağdur çocuk ...'ın da bulunduğu ve ...'ın durumu ailesine anlattığı şüpheli şahıstan şikâyetçi olduğu, olayın mahkemeye yansıdığı ve davanın ... Ağır Ceza Mahkemesinde görülmekte olduğu, söz konusu şahsın olay sonrasında tutuklandığı ve cezaevinde olduğunun belirtildiği, ailenin durumu incelendiğinde ailede pisko-sosyal desteğe ihtiyaç duyan birey olmadığı, ailede sağlık sorunu olan birey olmadığı, çocuk ...'ın ilköğretim öğrencisi olduğu, olaydan sonra çocuğa yönelik tehdit, ihmal veya istismarın olmadığı, ailenin ekonomik desteğe ihtiyacının olmadığı, ailenin Müdürlüğümüzden herhangi bir tedbir talebinde bulunmadığı, ailenin yaşadığı çevre içerisinde olumlu ilişkileri olan ve düzenli bir aile yaşantısı olan bir aile olarak bilindiği, oturlan evin çocukların yaşayabileceği sağlıklı bir ortama sahip olduğu bilgilerine ulaşılmıştır.

Çocuğun Görüşü ve Talebi; ... ile yapılan birebir görüşmede kendisinden olayın ayrıntılarını anlatmasına gerek olmadığı, ancak istediği takdirde anlatabileceği hatırlatılmış ve öncelikli olarak çocuğu tanımaya yönelik ısınma soruları sorulmuş ve ardından kendisine yönelik ihmal ve istismarın devam edip etmediği, aile içerisinde böyle bir durumun olup olmadığı gibi sorular sorulmuş ve mağdur çocuk bu sorulara olaydan önce veya sonra kendisine yönelik herhangi tehdit veya istismarın olmadığı, ailesinin ihtiyaçlarını karşıladığını belirttiği, Müdürlüğümüzden herhangi bir talebinin olmadığını şüpheli şahıs hakkında şikayetçi olduğunu ve ceza almasını istediğini onun dışında bir talebinin olmadığını belirtmiştir.

Ailenin durumu değerlendirildiğinde;

- 1) Ailede aile birlikteliğinin olması,
- 2) Ailenin kendisine yetecek gelirinin olması nedenleri ile aileye ekonomik açıdan destek verilmesinin uygun olmadığı;
- 3) Ailede psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyan birey olmaması,
- 4) Olay sonrasında çocuğa yönelik herhangi bir tehdit veya şiddet unsurunun olmadığını belirtilmesi,
- 5) Mağdur çocuğun aileye veya okula uyumu ile ilgili bir problem olmadığını belirtilmiş olması,
- 6) Mağdur çocuğun olaydan sonra anormal bir davranış bozukluğu göstermediğinin belirtilmiş olması,
- 7) Mağdur çocuğun 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5. Maddesi 1 bendinde geçen tedbirleri talep etmemiş olması ve olayı unutmak istediğini belirtmiş olması,
- 8) Sosyal Hizmet yazın alanında çocuğun talebi ve görüşüne öncelik verilmesi gerektiği görüşünün yer alıyor olması nedenleri ile mağdur çocuk hakkında 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5. Maddesi gereğince herhangi bir tedbir talebi edilmesinin uygun olmayacağı,
- 9) Mağdur çocuk ve ailesinin mağdur çocuğun şüpheli ile yüzleşmesinin mağdur çocuğa zarar vereceğini düşünmesi nedenleri ile mağdur çocuğun mahkemece de uygun görülmesi halinde 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 22. Maddesinin 3. Bendi kapsamında değerlendirilerek daha önce sorgusu yapılmış ise duruşmada hazır bulundurulmamasının ilgili mahkemeden talep edilmesinin,
- 10) Mağdur çocuğa yönelik cinsel istismar eyleminde bulunan şüpheliye arabayı teslim eden şoför hakkında iddianamede herhangi bir suçlama yapılmadığı görülmüş olması, söz konusu şoförün aracı şüpheliye hangi koşullarda, kimin onayı ile teslim ettiğinin soruşturulmasının gerekli olduğunun düşünülmesi ve olayda ihmali olduğunun tespit edilmesi durumunda bu durumun Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddelerince çocuğun ihmali suçunu teşkil edeceği düşünüldüğünden araçtan sorumlu şoför ve olayda ihmali olması ihtimali olan diğer ilgili birimler hakkında, Türk Ceza Kanunu içeriğinde yer alan suçu bildirme yükümlülüğümüz kapsamında, suç duyurusunda bulunulması için davaya müdahil olunarak Sosyal İnceleme Raporunun bir örneğinin ilgili savcılık makamına gönderilmesinin çocuğun yüksek yararına olacağı kanaatine varılmıştır.

VAKA 1 ALMANYA ÖRNEĞİ

Müracaatçının adı soyadı

Annesinin adı soyadı

Tarih

Adres

Gençlik Dairesi

Yüklenici Kuruluş

Sorumlu sosyal hizmet uzmanı

Yardım kapsamı

1. Denetim çerçevesi/denetim yetkisi

Vaka yönetimi, Kuruluşumuz tarafından ... tarihinde gelen çocuğa yönelik şiddet ihbarı nedeniyle oluşturulmuştur... Gençlik Dairesinin çocuk servisi, ailede bir sosyal inceleme yapmakla görevlendirilmiştir. Bunun nedeni ... ailesinin ortanca oğlu için ... okulundan gençlik dairesi ...'ye yapılan bir ihbardır. İhbar konusu, sınıf öğretmenin çocuğun aile içi şiddete uğradığını yetkililere haber vermesiyle açığa çıkmıştır. Sınıf öğretmeni ve okul sosyal hizmet uzmanı ile yapılan ön görüşmeye göre şiddet mağduru çocuk annesi, babası ve abisi tarafından dövülmektedir. Buna binaen olası riskten korunma ve çocuğun yüksek yararı için destek hizmeti talep edilmiştir.

... tarihinde Gençlik Dairesi acil vaka biriminin almış olduğu karara göre aile, "destekli yaşam grubu" kapsamına alınmıştır. İlgili mağdur çocuk iki haftalık bir kurum bakımı altına alınarak genel durumu izlenerek takibi yapılmıştır. Gerekli profesdör yerine getirildikten sonra aileye şartlı olarak geri getirilmiştir. Gençlik dairesinde çocuk biriminde görevli profesyonellerin ortak görüş ve değerlendirmesine göre ilgili çocuk ve aile için şu önerileri getirmişlerdir:

Haftalık 6 saatlik sosyal pedagojik aile yardımı kapsamında düzenli olarak ev ziyaretleri yapılmalıdır, böylece altı hafta sonra ilgili sosyal hizmet uzmanı tarafından çocuğun esenliğinin değerlendirilmesi ve aile için daha fazla yardıma ihtiyaç duyulup duyulmadığının gerekliliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. Aile yapısı ve gözlemler

... kökenli olan ve şu anda ... şehrinde yaşayan ... ailesinin sorun öyküsü şu şekildedir:

Mağdur çocuğun biyolojik annesi bayan yaşında, şu anki birlikte yaşadığı partneri bay yaşındadır. Annenin eski eşinden iki çocuğu, yeni partnerinden ise bir çocuğu bulunmaktadır. Anne şu anda dördüncü çocuğuna beş aylık hamiledir. Aile geçen yıl iki yaşındaki bebeklerini kaybetmiştir. Yapılan otopsi sonucuna göre bebekte herhangi bir fiziksel şiddete yada bir ihamele rastlanılmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Annenin ilk çocuklarının öz babalarıyla herhangi bir iletişimi bulunmamaktadır. Çocukların velayeti annenin üzerindedir.

Aile üyeleri farklı zamanlarda ülkelerinden Almanya'ya zorunlu olarak gelmişlerdir. Ailede Almancaya çok iyi hâkim olmayan anne ve baba iyi derecede İngilizce bilmektedirler.

... şehrinde yaşayan aile, tüm çocukların bir odayı paylaştığı 2 odalı bir dairede birlikte yaşamaktalar. Küçük bebeğin ölümü aileyi derinden etkilemiştir. Anneye göre bu onun için büyük bir travma olmuştur ve mevcut hamilelikle doğacak yeni bir çocuğun onlara iyi geleceğini düşünmektedir. Çocuğun cinsiyeti hala belirsizdir. Aile en küçük çocuğu yeni doğacak kardeşe hazırladıklarını belirttiler. Anne, Müslüman dini inancına göre ibadetlerini yerine getirdiğini belirterek aile birliğinin önemini açıklamıştır. Düzenli şekilde ibadet etmenin dua etmenin kendisine iyi geldiğini söylemiştir.

Mağdur çocukla yapılan görüşmede çocuk; aktif, iletişime açık, oyun oynamaya hevesli olduğu izlenimi bırakmıştır. İlgili çocuğa yöneltilen soru neticesinde olayın yaşandığı anda kendini kötü hissettiğini, ağladığını belirtmiştir. Çocuk suskun, sakın ve depresif bir hal alarak öğretmenine anlattığı şekilde üvey babası ve ağabeyinden o anda korktuğunu söylemiştir. Çocuk... sınıfa gitmektedir, özel dil programı kapsamında olduğu için Almancasının henüz orta seviyede olduğu anlaşılmıştır. Yine de kendisini, anlaşılır bir şekilde ifade ettiği gözlenmiştir.

Mağdur çocuk, bakıma alındığı çocuk evinin kendisinin hoşuna gittiğini ancak yine de eve gitmek istediğini ve ailesiyle yaşamının onu mutlu ettiğini söylemiştir. Çocuk, yaşanan olaydan sonra artık üvey babası tarafından dövülmeyeceğini ve böylece onu daha çok seveceğini düşünmektedir. Çocuk şu anda neredeyse her şeyin "neden" diye sorgulandığı çok meraklı bir aşamadır. Aile bunun farkında ve bundan dolayı stresli veya rahatsız görünmektedir.

Anne çocuğuna hiçbir zaman el kaldırılmadığını açıklayarak iddiaları reddetmektedir. Ona göre şiddet olayı oğlunun sınıf öğretmenin abartmalarından ibarettir.

Bayan ..., ...'deki bir temizlik şirketinde temizlik personeli olarak arkadaş canlısı bir ekiple tam zamanlı olarak çalışmaktadır. Anne, eşinin okul ödevlerine yardım ettiğini, ev işlerine katkıda bulunduğunu, iletişimlerinin iyi olduğunu belirtmiştir. Gebeliğinin zaman zaman kendisini zorladığını önümüzdeki günlerde doktor kontrolüne gideceğini söylemiştir.

Bay yılında ailesi için Almanya'ya gelmiştir. şehrinde çeşitli yerlerde temizlikçi olarak çalışmaktadır. Sakin, kararlı bir sesi ve konuşma tarzı var. Bay... çocuklarının yanlış yola sapmalarını istemediğini belirterek onların ödev başta olmak üzere okula gitmek gibi sorumluluklarını yerine getirmelerini, ileride iyi bir meslek sahibi olmalarını istediğini belirtmiştir.

Ailenin yaşındaki küçük kızları anaokuluna gitmektedir. Ortanca abisiyle oyunlar oynamayı çok sevip ara sıra annesiyle parka gezmeye gittiğini söylemiş ve oyuncaklarını getirip göstermiştir.

Ailenin büyük oğlu şimdiye kadar içine kapanık ve sessiz görünüyordu. evin sorumluluklarını yerine getirdiğini, annesine yardım ettiğini, kardeşini anaokulundan aldığını söylemiştir. ortaokuluna gitmekte ve sınıfındadır. kendine ait bir oda istemektedir. Görüşmenin geri kalanında odadan ayrılmıştır.

3. Bugüne kadar yapılan çalışma geçmişi

Aile ile gerçekleşen önceki sosyal pedagojik çalışmaların olumlu bir şekilde geliştiği söylenebilir. Aile üyeleri iş birliği yapmaya istekli görünmektedirler. Aileyle gerçekleşen iş birliği sürecinde sosyal hizmet uzmanı aileye çocuk yetiştirme yöntemi hakkında eğitsel çalışmalar yapmaktadır. Aile sisteminin şu anlık işlevsel olduğu gözlenmektedir. Anne ve çocukların yakın bağı dikkat çekmektedir. Mağdur çocuk iki kere çocuk ve ergen psikiyatri polikliniğini ziyaret etmiştir. Diğer taraftan ilgili çocuğun mental durumunu teşhis etmek için ilgili doktordan randevu alınmıştır. Aile, çocuklarının hobilerini yapmaları için onlara olanak vermektedir.

4. Mevcut durum

Aile; yaşadıkları evin kendilerine yetmediğini, yeni doğacak çocukla daha fazla alana ihtiyaç duyduklarını, yeni ev aradıklarını belirtmişlerdir. Mevcut dairenin içi temiz ve düzenli görünmekte ve çocuklar için oyuncaklar bulunmakta. Beslenmeleri için buzdolabında yeterince yiyecekleri olduğu görülmektedir. Ailede büyük bir mali sıkıntı olduğu varsayılmaz. Anne, hamileliği nedeniyle önümüzdeki birkaç hafta içinde işinden ayrılacaktır. Bu nedenle maddi sıkıntılarının beraberinde gelmesi muhtemeldir. Bay mevcut işine devam etmektedir.

Ev işleri bayan ve bay arasında kapasitelerine göre ayrı ayrı dağıtılmıştır. Bay karısına ve çocuklarına her zamankinden daha fazla özen göstermektedir. Çocuklar, okullarına düzenli şekilde devam etmektedirler. Ancak büyük çocuk Korona Pandemisi nedeniyle haftanın üç günü derslerini bilgisayar üzerinden takip etmektedir.

Özet değerlendirme

Aile içi şiddet iddialarına rağmen aile hayatı iyi yapılandırılmış gibi görünmektedir. Ailede maddi ve manevi kaynaklar şu anlık mevcut olarak görülmektedir. Tüm suçlamalara rağmen aile ortanca oğluna yönelik şiddet iddialarını onaylamamaktadır. Yapılan mesleki değerlendirmeye göre anne ve baba, çocuklarına karşı sorumluluk gerektiren davranışları sergilemeye çalışmaktadır. Çocuklara özen, sevgi ve ilgi göstermektedirler. Görüşmelerden elde edilen çıkarımlara göre aile içi şiddet, çocukların itiraz ve çatışmalarında bir eğitim yöntemi olarak zaman içerisinde kanıksanmış bir durum olmuştur. Bu mevcut düzenin değiştirilmesi için ana amaç ailenin çocuk eğitimi üzerine danışmanlık hizmetinden faydalanarak sağlıklı ve işlevsel bir yaşam düzeni oluşturmaktır. Bakım tedbirine sürekli şekilde devam edilmelidir.

Bay ve bayan tarafından iş birliğine istekli bir tutum gözlenmiştir. Şiddet içermeyen bir çocuk yetiştirme hedefine ulaşabilmek için saygı ve itaat değerleri ile karakterize edilen gelenek bilinci oluşturulmalıdır.

İlgili çocuğun okul ve aile arasındaki ilişki, okul sosyal hizmet uzmanının raporu aracılığıyla değerlendirmeye alınabilir. Özetle şu an için herhangi bir riskli durum söz konusu olmamasına rağmen daha fazla eğitsel desteğe ihtiyaç olduğu söylenebilir.

İlgili çocuğun bakım tedbiri 6 ay süreyle yenilenebilir. Ayrıca olumlu gelişmeler muhtemeldir ve açık kaynaklar görünmektedir.

4.1.1.1. Çocuklara yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi

Tablo 4.2. Çocuklara yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler

Türkiye			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Çocuğa yönelik cinsel istismar	Sistem kuramı ekolojik yaklaşım yapısal-işlevsel kuram kriz odaklı yaklaşım	“Grup olarak aile değerlendirildiğinde...” “sosyal hizmet yazın alanının bilimsel ilke ve görüşleri doğrultusunda ailenin işlevleri incelendiğinde...”	Çocuğun ailesi, diğer çocuklar ve aileleri, şoför, kuruluş, Ağır Ceza Mahkemesi
Sistem kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Çocuğun mağduriyeti – çocuk ve aileyle görüşmeler, kaynaklar – Sosyal Hizmet yazın alanında çocuğun talebi ve görüşüne öncelik verilmesi gerektiği			
Almanya			
Vakanın konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Çocuğa yönelik şiddet	Sistem kuramı ekolojik yaklaşım yapısal-işlevsel kuram güçlendirme yaklaşımı kültüre duyarlı yaklaşım	“Aile sisteminin şu anlık işlevsel olduğu gözlenmektedir...” “Görüşmelerden elde edilen çıkarımlara göre aile içi şiddet, çocukların itiraz ve çatışmalarında bir eğitim yöntemi olarak zaman içerisinde kanıksanmış bir durum olmuştur.”	Aile, kuruluş, okul, öğretmen, sosyal hizmet uzmanı
Sistem kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Çocuğun mağduriyeti – Çocuk ve aileyle görüşmeler – Ailenin destekli yaşam kapsamına alınması			

Türkiye’deki sosyal inceleme raporu sistem kuramı bağlamında değerlendirildiğinde yukarıda yer alan çocuğa yönelik cinsel istismar konulu sosyal inceleme raporunda, Ağır Ceza Mahkemesi tarafından talep edilen mağdur çocuğun ikamet adresinde sosyal incelemesi yer almaktadır. Raporda bulunan “sosyal hizmet yazın alanının bilimsel ilke ve görüşleri doğrultusunda ailenin işlevleri incelendiğinde” ifadesi incelemenin ve raporun hazırlanmasında sosyal hizmet uzmanının vakayı kuramsal düzeyde değerlendirdiğini ve kuramlardan faydalandığını göstermektedir. Sadece uygulamaya dayanan bir yaklaşım tahmine, denemeye dayanacağından kuramsal bilgiyi içermeyen bir uygulama risklidir (Thompson, 2016). Vakaya uygun seçilmiş kuramlar, eldeki bilgilerin sistematik değerlendirilmesine imkân vermektedir. Bu örnekte de sistem kuramı aile işlevlerinin değerlendirilmesinde, her bir bireyin değerlendirmeye bir alt sistem olarak dahil edilmesinde kuramın -sistem kuramının- vakayı sistematik ele almayı sağladığı

görülmektedir. Diğer taraftan ailenin içinde bulunduğu olağan dışı kriz durumu nedeniyle çocuğun kriz odaklı yaklaşımla ele alındığı da görülmektedir.

Buna göre raporda söz konusu çocuğun ve ailenin kişisel bilgileri, problemin genel tanıtımı ve kişilik özelliklerine yer verilmiştir. Sosyal hizmet uzmanı yapmış olduğu incelemede ailenin ekonomik, öğrenim, sağlık, sabıka kaydı ve yaşanan konut hakkında bilgiler elde etmiştir. Ailenin sosyal yaşantısı değerlendirildiğinde sosyal hizmet uzmanı aileyi, grup ve çevresi içerisinde değerlendirmiştir. Bu da sosyal hizmet müdahalesinde ekolojik sistem ve sistem yaklaşımının bütüncül bakış açısını ortaya koymaktadır. Çünkü sistem kuramı bir bütünü bu vakada çocuğun tacize konu olması) parçalarıyla (çocuğun ailesi, diğer çocuklar ve aileleri, şoför) ve etkileşimleri ile birlikte ele almayı sağlayarak bütüncül bir perspektif sunmaktadır (Badak ve Özdaşlı, 2019). Sosyal hizmette sistem kuramı sadece uygulamanın merkezindeki kişiyle değil bu kişinin etkileşimde olduğu sistemlerle de ilgili (Duyan, 2019) olduğundan bu vakada da söz konusu çocuk diğer sistemler birlikte ele alınmıştır.

Değerlendirmede yer alan 9. maddedeki çocuğun sorgusu alınmış ise mahkemede hazır bulundurulmaması tavsiyesi, vakanın sosyal bağlam dışında -sistem kuramında yer aldığı gibi- bireyin psikolojik yönden de dengeli (Payne, 2020) olabilmesine odaklanıldığının göstergesidir.

Sistem kuramı bağlamında mağdur çocuğun ailesi, sosyal hizmet uzmanı ve kuruluş her biri sistem olarak ele alınabilir. Müracaatçı sistemine dâhil olan mikro sistemde iletişim kaynakları anne, baba, mağdur çocuk ve komşuların görüşleridir. Tüm bu bilgi kaynakları vakayı bütüncül değerlendirmede yarar sağlamaktadır. Söz konusu kaynaklar sistem kuramında yer alan informal sistem dâhilindedirler. Ağır ceza mahkemesinin talebi, diğer mağdur çocukların aileleri ve sosyal çevreden alınan veriler diğer sistemler (mezzo sistem) olarak değerlendirilebilir. Bu vakada hedef sistem tacize konu olan mağdur çocuk, eylem sistemi iş birliği yapılan hukuk sistemidir.

Yaşanan cinsel istismar olayı ve bunun beraberinde getirmiş olduğu travmalar, ailenin yaşamış olduğu sıkıntı ve endişeler, sosyal hizmet uzmanının mesleki bilgisi ve kuruluşun sunmuş olduğu kaynaklar sistem bakış açısıyla bir **girdi** olarak değerlendirilebilir. Sosyal hizmet uzmanının Ağır Ceza Mahkemesinin talebi doğrultusunda davaya müdahil olarak aile düzeyinde sosyal inceleme yapması, elde edilen veriler, dosya bilgileri, sosyal hizmet uzmanının gerekli kaynakları öneri olarak sunması bir **süreç** olarak değerlendirilebilir. Son olarak sosyal hizmet müdahalesi sonucunda yapılan değerlendirmeye göre çocuğun yüksek

yararı gözetilerek danışmanlık tedbiri ve mahkeme sürecinden mümkün mertebe uzak tutulması yönünde kanaat getirilmesi bir **çıkıtı** olarak değerlendirilebilir. Son olarak suçu bildirme yükümlülüğü kapsamında olayda ihmale sebebiyet veren durumların araştırılması için yargıya müdahil olmak da vakadaki bir diğer çıkıtı olmaktadır.

Almanya'daki sosyal inceleme raporu sistem kuramı bağlamında değerlendirildiğinde; yukarıda yer alan çocuğa yönelik şiddet ihbarı nedeniyle destekli yaşam grubu kapsamına alınan aile hakkında hazırlanan sosyal inceleme raporunda durum değerlendirmesi yapılmıştır. Olayın öyküsünde mağdur çocuğun öğretmeninin ihbarı sonucunda sosyal hizmet müdahale sürecinin başlatıldığı görülmektedir. Sosyal inceleme raporunda mağdur çocuğun ve annesinin kimlik bilgileri, gençlik dairesi ve kuruluşun adı, çalışmayı gerçekleştiren sosyal hizmet uzmanının bilgileri yer almaktadır. Raporun konu başlıklarına bakıldığında denetim çerçevesi, aile yapısı ve gözlemler, bugüne kadar yapılan çalışma geçmişi, mevcut durum ve son olarak özet değerlendirme yer almaktadır.

Sosyal hizmet uzmanı sistem kuramı gereği bütüncül perspektifle (Badak ve Özdaşlı, 2019) değerlendirilmiş, sadece öğretmenin bildirimini ölçü alınıp çocuğun kurum bakımına alınması yerine destekli gözleme alınması bütüncül perspektifi göstermektedir. “Aile sisteminin şu anlık işlevsel olduğu gözlenmektedir.” “Tüm suçlamalara rağmen aile ortanca oğlu ve küçük kıza şiddet iddialarını onaylamamaktadır.” ifadeleri ailenin bir üst sistem olarak bütüncül değerlendirilirken alt sistemlerin de değerlendirmeye alındığını göstermektedir. Bu durum sistem kuramında yer aldığı gibi (Teater, 2015) aile, aile üyeleri ile üyelerin ilişkilerinden meydana gelmektedir ve tek yönlü değil bütüncül değerlendirmeyi gerektirmektedir. Ayrıca Howe (1987) da sistem düşüncesinin aile etkileşimlerine odaklanmasının bu kuramı aile ile ilgili müdahalede faydalı kıldığını vurgulamaktadır.

Sosyal hizmette sistem kuramı esas alınarak yapılan değerlendirmeye göre müracaatçı sistemini (mikro sistem) sosyal hizmet uzmanı, kuruluş, mağdur çocuk ve ailesi oluşturmaktadır. Hedef sistem, değişimin amaçlandığı ailedir. Okul ve öğretmen ise diğer sistemler (mezzo sistem) kapsamında değerlendirilebilir. Sosyal hizmet müdahalesinde beraber iş birliği yapılan okul (okuldan alınan rapor), sağlık (psikiyatri) sistemleri de eylem sistemini oluşturmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanı, kuruluş kaynaklarını kullanarak mağdur çocuk ve ailesini destekli yaşam grubuna dahil etmiştir. Ayrıca aileye danışmanlık hizmeti verilerek gözlemlenmesi

önerisini getirmiştir. Sistem kuramı gereği müdahale bireylerin/ailenin çevrelerine (çevrenin bir parçası olarak ailenin diğer üyelerine) daha uyumlu olmalarına yardımcı olunmaktadır (Payne, 2020). Sosyal hizmet uzmanının değerlendirmesi de bu minval üzere “Şu an için herhangi bir riskli durum söz konusu olmamasına rağmen daha fazla desteğe ihtiyaç olduğu söylenebilir. Ayrıca olumlu gelişmeler muhtemeldir ve açık kaynaklar görülmektedir.” şeklinde bitmektedir. Burada güçlendirme yaklaşımı ve kültüre duyarlı yaklaşımın da yansımaları görülmektedir.

Vaka sistem kuramı bağlamında analiz edildiğinde ilgili çocuğun mağduriyeti, ailenin durumu, çocuğun öğretmeninin kuruluşa başvuruda bulunması **girdi** olarak değerlendirilebilir. Hane ziyaretleri, mağdur çocuk ve aile üyeleriyle yapılan görüşmeler **süreç** olarak değerlendirilebilir. Sosyal hizmet müdahalesi neticesinde ailenin destekli yaşam kapsamına alınarak altı ay süreyle gözlemlenmesi **çıktı** olarak görülebilir.

4.1.1.2. Çocuklara yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi

Sistem kuramı bağlamında her iki sosyal inceleme raporu çocuk refahı üzerinden karşılaştırıldığında her iki vakanın başlangıç öyküsünün çocuklar üzerinden gerçekleşen eylemler sebebiyle olduğu görülmektedir. Aileyi tanıtıcı bilgilere bakıldığında Türkiye’deki raporun daha ayrıntılı bilgi içeriğine sahip olduğu görülmektedir. Her iki sosyal inceleme raporunda da sistem kuramı bağlamında sisteme dâhil olan ailenin ve müdahaleye katkıda bulunan üyelerin işlevlerinin mikro, mezzo düzeyde ve hedef ve eylem sistemi açıklımlarıyla ortaya konulduğu görülmektedir.

Türkiye’deki sosyal inceleme raporuna bakıldığında sosyal hizmet uzmanının sosyal hizmet alanyazınına atıfta bulunarak sosyal hizmetin bütüncül bakış açısının ve ailenin etkileşim sistemlerine odaklandığı görülmektedir. Çocuğu değerlendirmede çocuğun yüksek yararını gözeten yasal maddeye binaen bireyin içsel dinamiğini yansıtan psikolojik faktörlere de dikkat çekilmiştir. Bu durum da sosyal hizmet uzmanının kuramsal bilgisini, uygulamada rapora aktardığı şeklinde anlaşılmaktadır. Almanya’daki sosyal inceleme raporu incelendiğinde çocuğun kurum bakımına alındıktan sonra çocuğun aile içerisinde desteklenmesine yönelik destekli yaşam grubu kapsamına alındığı görülmektedir.

Her iki sosyal hizmet uygulamasında çocuğun yüksek yararı hangi uygulamayı gerektiriyorsa o kapsamda müdahale gerçekleştirilmiştir. Buna örnek olarak Türkiye’deki raporun sonuç ve değerlendirme kısmında, çocuğun işlevselliğini olumsuz yönde etkilememesi amacıyla bakım tedbirinin doğru olmayacağı yönünde kanaat getirildiği

görülmektedir. Ancak Almanya'daki raporda ise söz konusu çocuğun yüksek yararının gözetilerek ve aile üyeleri bütüncül değerlendirilerek aile ilişkilerinin işlevsel hâle gelmesi için kapsamlı bir sosyal hizmet uygulaması gerçekleştirilmektedir. Bunun somut bir çıktısı olarak haftalık altı saatlik düzenli ev ziyaretlerinin yoğun şekilde yapıldığı gözlenmektedir. Bu uygulama, çocuğun ve ailenin aile içerisinde eğitsel faaliyetlerle desteklenmesi yönündedir. Sonuç itibarıyla her iki sosyal inceleme raporunun içeriğinden de anlaşılacağı üzere sistem kuramı bağlamında bir yaklaşımın sergilendiği ve bunun uygulamaya yansıdığı açılımlar görülmektedir.

4.1.2. Gençlere yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri

VAKA 2 TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Kurumu

İnceleme Tarihi

Rapor Tarihi

HAKKINDA İNCELEME TALEP EDİLEN BİREYİN

Adı Soyadı

T.C. Kimlik Nosu

Anne / Baba Adı

Doğ. Yeri-Tarihi

Medeni Durum

Öğrenim Durumu

İkamet Adresi

SOSYAL İNCELEMENİN:

Nedeni : ... köyü muhtarının İl Müdürlüğü'ne sunmuş olduğu ... tarihli dilekçesinde ...'in ruhsal rahatsızlığının bulunduğu, tedavi edilmesi ve yatılı bir kuruluştaki bakım altına alınması yönündeki talebine istinaden ... tarihinde ailenin ikamet adresine gidilerek Sosyal İnceleme gerçekleştirilmiştir. Yapılan Sosyal İnceleme sonucunda iş bu Sosyal İnceleme Raporu tanzim edilmiştir.

GENEL TANITIMI:

Sorunun Tanıtımı: ... doğumlu gencin daha önce ailesi ile birlikte yaşadığı ... köyünden yaklaşık bir yıl önce eğitimi için yatılı yurda alınması nedeni ile ayrıldığı, temmuz ayında köye tekrar dönüş yaptığı, köye döndükten sonra köy halkı ile problemler yaşadığı, köy halkının iddialarına göre komşularını tehdit ettiği, daha önce herhangi bir tedavi görmediğini, herhangi bir sağlık kurulu raporunun olmadığı, köyde yaşayan ailesinin ilgili genç ile ilgilenebilecek psiko-sosyal özelliklere sahip olmadığı,'in kriz döneminde olduğu ve tedavi görmesi gerektiğinin belirtildiği, tarafımızdan ...'in tedavisi ve yatılı bir kuruluşa yerleştirilmesi için talepte bulunulduğu bilgilerine ulaşılmıştır.

Gencin ailesi ile yapılan görüşmede oğullarının çocukken sakin ve içine kapanık olduğunu, kendisine söylenen sözlerle karşı çıkmadığını ve uysal olduğunu belirtmişlerdir. Okulda arkadaş ve öğretmenleriyle iyi geçindiğini ancak son iki yılda arkadaş çevresine yönelik saldırgan davranışları nedeniyle birçok kez şikâyetle oğlunun okuluna gittiklerini söylemişlerdir. Aile, maddi durumlarının iyi olmadığı ve evde dört çocuğunun daha bakımlarına yetişemediklerini söyleyerek oğullarının köye geldikten sonra "ben artık okula gitmeyeceğim, bir daha beni okula

göndermeyin yoksa kaçırım, yurda da göndermeyin” tehdidinde bulunduğu, anne ve babasına karşı çıktığı, kardeşlerine vurduğu öğrenilmiştir.

Köy muhtarı ile yapılan telefon görüşmesinde muhtar bey gencin agresif olduğunu, köy içerisinde sürekli sorun çıktığını ve gencin tedavi edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

...’in komşusu ile yapılan görüşmede sürekli olarak kendisine yönelik küfür etme ve alay etme durumunun olduğunu, köy halkı ile sürekli tartıştığını, ruhsal bir rahatsızlığının olduğunu düşündüklerini, ...’in acil tedaviye ihtiyacının olduğunu belirtmişlerdir.

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ:

Genç ile yapılan birebir görüşmede mevsim şartlarına uygun giysiler giydiği gözlemlense de pantolonunun cep kısmının yırtık olduğu ancak üstü başının temiz olduğunun gözlemlendiği, fiziksel açıdan sağlıklı bir görünüme sahip olduğu gözlenmiştir. Görüşmede neden çevresine karşı saldırgan davrandığı sorulduğunda kendisinin çok üzerine gelindiği, hayattan bunaldığı ve buralardan gitmek istediğini belirtmiştir. Görüşme sürecinde olayları hikâye edişinde mantık örgüsüne sadık kalamadığının ve mantıkdışı söylemlerde bulunduğu görüldüğü anlaşılmıştır. Gencin ilk bakışta sağlıklı olduğuna dair biz izlenim uyandırdığı ancak ilerleyen süreçte psiko-sosyal açıdan sağlıklı olmadığı, kendisi ve çevresinde yaşayan insanlara zarar verebilecek bir yapısının olduğu görülmüştür. Bu görüş, kendisinin umursamaz ve sinirli tavırlarıyla, ortamı terk etme ve sosyal hizmet görevlilerini evlerinden kovma girişimiyle sonuçlanmıştır.

İŞ ve EKONOMİK DURUMU:

Gencin babası özel bir maden şirketinde işçi olarak çalışmaktadır. Anne, ev hanımıdır. Ailenin geçimi babanın maaşı ve köyden elde ettikleri ürünler ile sağlanmaktadır.

ÖĞRENİM DURUMU:

Genç ... lisesi ... sınıfına gitmektedir.

SAĞLIK DURUMU:

İlgili genç çocukken ateşli menenjit hastalığı geçirmiş, onun dışında daha önceden bir hastalık tanısı almamıştır. Şu anki saldırgan tutumları dolayısıyla herhangi bir sağlık kuruluşuna veya psikiyatriye götürülmemiş, dolayısıyla herhangi bir sağlık kurulu raporunun olmadığı belirtilmiştir.

AİLE ve SOSYAL YAŞANTISI:

İlgili gencin ailesi ile birlikte yaşadığı, bulunduğu çevrede kendisine destek olabilecek aile yakınlarının dışında bir sosyal çevre bulunmamaktadır.

Gencin ... tarihinde ... doğduğu, bir süre ailesi ile birlikte ... köyünde yaşadığı ilkökul ve ortaokulu bağlı bulunduğu ilçede okuduğu, daha sonra lise eğitimi için ... lisesinin yatılı okulunda kaldığı öğrenilmiştir. Derslerine ilgisiz ve arkadaşlarına karşı saldırgan tutumlarının olduğu anlaşılmıştır. Okul yetkililerinin gencin bir psikiyatri doktoruna gösterilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Gencin yaklaşık bir aydır şu an yaşadığı konutta ikamet ettiği, ev içinde ve evin dışında problem çıkardığı bilgisine ulaşılmıştır.

YAŞANILAN KONUT DURUMU:

İlgili gencin yaşadığı evin müstakil bir köy evi olduğu, evin dışının bakımsız bir görünüme sahip olduğu, evin girişinden odalara kadar rutubet kokusunun olduğu, evin içerisinde yaşamlarını idame ettirmeye yönelik yeterli eşyanın bulunduğu gözlenmiştir. Aile içerisinde çocukların kendi başlarına oyunlar oynadığı ve buna uygun ortamın olduğu, çocukların giyimlerinin temiz olduğu gözlenmiştir.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ:

Yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonucunda; ... tarihinde ... doğumlu gencin daha önce ailesi ile birlikte yaşadığı ... köyünden yaklaşık bir yıl önce lise eğitimi için ... ilçesindeki ... öğrenci yurdunda barındığı, okulların kapanmasıyla yaz tatilinde köye tekrar dönüş yaptığı, köye döndükten sonra köy halkı ile problemler yaşadığı, komşuların iddialarına göre agresif ve saldırgan tutumlarının yanı sıra sözlü şiddete de başvurmaktadır. İlgili gencin daha önce çocuklukta menenjit hastalığı geçirdiği ancak güncelde herhangi bir hastalık tanısının

bulunmadığı, sağlık kurulu raporunun olmadığı, ...'in ailesinin işlevsel yönden sağlıklı psiko-sosyal özelliklere sahip olmadığı, ...'in kriz döneminde olduğu ve ailenin tedavi görmesi gerektiğini yönden destekleyecek kapasitelerinin bulunmadığı anlaşılmıştır. ...'in sağlıklı davranış özelliklerine sahip olmadığına tarafımızca da gözlemlendiği, yaşadığı konutun sağlıklı yaşam şartlarına sahip olmadığı, çevresine ve ailesine zarar verebileceği yönünde kuvvetli delillerin olduğu, bu nedenle ilgili gencin bir an önce teşhis ve tedavisinin gerçekleştirilmesi gerektiğinin düşünüldüğü, bu yönde ailenin kendisini destekleyecekleri anlaşılmıştır.

Bireyin durumu bütüncül olarak değerlendirildiğinde;

- 1) Bireyin ruhsal rahatsızlığının bulunduğu anlaşılmaması,
- 2) Bireyin çevresinde teşhis ve tedavisini gerçekleştirebilecek bir destek grubunun olmaması,
- 3) Bireyin yaşadığı ortamın sağlıklı bir ortam olmaması,
- 4) Bireyin ... ili'nde yakınlarının bulunması nedeni ile teşhis ve tedavisinin ... ili'nde uygulanmasının uygun olacağı düşünülmüş,
- 5) Bireyin kendi imkanları ile tedaviyi red etme ihtimaline karşı 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5. Maddesi a, c ve d bendine göre danışmanlık, bakım ve sağlık tedbirinin ilgili mahkemeden talep edilmesi, bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurusu ve tedavisinin sağlanması, ayrıca söz konusu bireyin ruhsal açıdan sağlıklı olmadığı düşünülmesi nedeni ile ... tarih ve ... sayılı Toplum ve Ruh Sağlığı Merkezleri Hakkındaki yönetmelik kapsamında ilgili gence yönelik rehabilite edici hizmet sunulması, teşhis ve tedavisinin gerçekleştirilmesi sürecinde koordinasyonun sağlanması için ... İl Sağlık Müdürlüğü'ne bilgi verilmesinin bireyin yüksek yararına olacağı kanaatine varılmıştır.

VAKA 2 ALMANYA ÖRNEĞİ

Kuruluş

Adı Soyadı

Doğum tarihi

Adresi

Telefonu

İrtibat kurulacak kişiler

Muayene eden doktor

Geliri

..., Bay ...'a hukuki destek sağlanmasının gerekliliği hakkında şu şekilde yorum yapmak istiyorum.

GENEL BİLGİLER

İlgili genç için bakım prosedürünün başlatılmasının nedeni, ilgili kişinin babası ve annesinin başvurusudur. Oğulları için yasal vesayet kurulması ve bir rehabilitasyon merkezine yerleştirilmesi için başvurmuşlardır.

Yapılan görüşmeler ilgili gencin anne-babaya birçok kez şiddet uyguladığını göstermektedir. Ayrıca arkadaşlara ve aileye karşı küfürler söylemektedir. Gencin, atak geçirdiği bir kavga esnasında ... tarihinde cinsel organını kesip komşusunun evindeki çitin üzerinden attığı öğrenilmiştir. Ayrıca gencin uyuşturucu madde bağımlılığı vardır ve intihar etme riski bulunmaktadır. Bakım başvurusuna göre ilgili genç şu anda ...Kliniğinde yatarak tedavi görmektedir.

İLGİLİ KİŞİ HAKKINDA BİLGİ VE ÇEVREDEN ALINAN BİLGİLER

Telefonla önceden randevu verildikten sonra ilgili genç ... tarihinde bağımlılık ve psikoz açık koğuşunda ziyaret edilmiştir. İlgili kişiyle bir toplantı odasına gittik. Önce Bay ...'a ziyaretimin nedenini açıkladım. Ailesinin kendisi için endişelendiğini ve yasal bakım için başvurduğunu belirttim.

İlgili kişiye göre kendisin kontrol edilemez veya şiddete meyilli olduğu hiç doğru değildir, ayrıca küfürler gerçekleşmiş olsa da bunlar aynı zamanda ebeveynlerinin davranışlarına da dayanmaktadır. Babası oğlunun saldırgan olduğunu iddia ediyor ancak saldırganlığı aslında ebeveynleri tarafından tetikleniyor. İlgili kişi, anne ve babasına şiddet uyguladığını kabul etmiştir. Ancak bu tırmanış her zaman ebeveynlerinden gelmiştir. Gence göre ailesi durumu asla yumuşatmaya çalışmadılar. Genç, ebeveynlerinin isteklerine göre onların yanına taşınmış ancak sonra babası ona daireden çıkması gerektiğini söylemiştir.

Uyuşturucu kullanımı sorulduğunda genç, kendini iyi hissetmek için uyuşturucu kullandığını belirtti. En son ne zaman tükettiği sorulduğunda, herhangi bir özel bilgi vermedi. Ama geçen hafta sonu alkollü içecek içtiğini söylemiştir. Kendisine kendisini uyuşturucu bağımlısı olarak tanımlayıp tanımlamayacağını sorduğumda başlangıçta bunu bir bağımlılık olarak görmediğini ama bağımlı olabileceğini söylemiştir. Gelecekte sadece esrar ve amfetamin kullanacağını açıklamıştır. Uyuşturucu kullanımı yoluyla kendini tehlikeye atıp atmadığı sorulduğunda, ilgili kişi kendisini tehlikeye atmadığını söylemiştir. İntihar niyeti sorulduğunda, ilgili kişi böyle bir niyetinin olmadığını ifade etmiştir ve ağlamaya başlamıştır. Ayrıca intihar girişimlerinin iyi bir şey getirmediğini de belirtmiştir.

Yasal denetim ihtiyacı bay ... ile tartışıldı ve rehabilitasyon merkezi hakkında bilgi verildi. Kendisi, yatılı bakıma ihtiyacı olmadığını, daha çok sosyal bakıma ihtiyacı bulunduğunu söylemektedir, ayrıca psikoterapi yapmak istediğini açıklamıştır.

Koşuş doktoru Bay ... ile yapılan görüşmede, şu anda ilgili kişinin kendi işleriyle ilgilenemeyeceği görüşünde olduğunu bildirmiştir. Hastalığın akut evrelerinde tedaviyi reddedebileceğini söylemiştir. Doktora göre bu tür aşamalarda hastanın rehabilite hizmetinden faydalanması gereklidir. Sağlıklı aşamalarda ise hukuki destek yardımcı olabilir.

İlgili kişinin babası ... ile yapılan telefon görüşmesinde baba, oğlunun ebeveynlerinin iradesine karşı iki yıl boyunca yanlarında kaldığını bildirmiştir. Oğullarını bodrumda uyuşturucu içerken yakaladıklarını, anne ve babasına birkaç kez saldırdığını belirtmiştir. Oğlu uyuşturucu kullanmıyorsa onunla konuşabilirsin ama başka türlü konuşamazsın. Son yaşanan kavgada oğlu mutfak bıçağıyla cinsel organlarını kesmiştir. Tüm bu yaşanan olayların ardından oğlu yaşamla baş edemez ve anne-babasının yanına geri taşınması artık mümkün değildir.

YASAL BAKIM HİZMETLERİNDE MÜDAHALE İHTİYACININ DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN GÖRÜŞ

Klinikten alınan tıbbi sertifikaya göre ...un teşhisleri şu şekildedir: kafein dahil olmak üzere diğer uyarıcılara bağlı psikotik bozukluk, birden fazla maddenin kötüye kullanılması, penis ve skrotum amputasyonu, kendi kendine zarar verme.

Bay ...ile yapılan konuşmada, iyi bir entelektüel izlenim bırakmıştır. Olaylar hakkında açıkça konuşarak ve kendini iyi ifade edebilmiş, uygulamış olduğu şiddeti itiraf etmiştir. Kendi ifadesine göre şu anda akut bir intihar eğilimi yoktur.

Konuşma sırasında herhangi bir saldırgan eğilim, şiddet kullanmaya hazır olma veya ruh halinde herhangi bir öfori belirtisi tespit edemedim. Olayları düşünceli bir şekilde anlattı. Kendi bakış açısına göre onunla ailesi arasında yaşanan çeşitli gerginliklerin arka planına ışık tuttu.

Bununla birlikte daha ileri araştırmalar, etkilenen ailenin kontrol etme ve sorumluluk alma yeteneklerinin, hastalığın akut evrelerinde büyük ölçüde kısıtlandığını ortaya koydu. Kendi kendine yapılan genital amputasyon, akut psikotik durumlarda, eylemlerinin sonuçlarını tanıyamadığını gösterir. Kanımca, kendi kendini amputasyon, zihinsel dengesizliğinin ciddi bir sonucudur. ..., hastalığına ilişkin sadece yüzeysel bir kavrayışa sahip ve gerçek ve derin bir kavrayışa sahip görünmüyor.

... Kliniğinin sosyal hizmetlerinde yapılan bir telefon görüşmesi, ilgili kişinin bir psikozun parçası olarak cinsel organını kestiğini ortaya çıkardı. Bu, kriz durumlarında kendi kendini tehlikeye atan davranışlarla tehdit edildiği anlamına gelir. Bu tür durumlarda başkalarına karşı saldırganlık veya başkalarını tehlikeye atma eğilimleri de bulunmaktadır.

Özellikle sağlık ve ikamet düzenlemeleri ile ilgili olarak vesayet kanunu kapsamında işlem yapılmasına ihtiyaç vardır. Hasta kendi sağlığına dikkat edemiyor gibi görünüyor. Sürekli psikiyatrik bakıma ihtiyacı vardır.

Kendisine ve başkalarına yönelik tehlike göz önüne alındığında, iradesine rağmen yatılı bakım tedbiri gereklidir. Diğer yardım araçlarını her zaman gönüllü olarak kabul etmeyeceği varsayılabilir. Akut krizlerde psikotik belirtiler artarsa tedavi ihtiyacını anlayamaz.

DENETİM MAHKEMESİNE TAVSİYE

Bay ... için, rehabilite edici sağlık hizmetleri, ikametgâh tespiti ve gerekirse kendi iradesi dışında varlık yönetimi görevleri ile yasal bakımın kurulması tavsiye edilir. Harekete geçme istekliliği, uzman görüşü alınarak kontrol edilmelidir.

4.1.2.1. Gençlere yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi

Tablo 4.3. Gençlere yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler

Türkiye			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Gencin rehabilitasyon merkezine yatırılması	Sistem kuramı ekolojik yaklaşım	“Bireyin durumu bütüncül olarak değerlendirildiğinde...”	Gencin ailesi, muhtar, komşu, kuruluş, İl Sağlık Müdürlüğü
Sistem kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Gencin problemli davranışları – Aile üyeleriyle görüşmeler – Sağlık tedbiri alınması			
Almanya			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Gencin rehabilitasyon merkezine yatırılması	Sistem kuramı ekolojik yaklaşım	“Bay ... için, rehabilite edici sağlık hizmetleri, ikametgâh tespiti ve gerekirse kendi iradesi dışında varlık yönetimi görevleri ile yasal bakımın kurulması tavsiye edilir.”	Baba, anne, kuruluş, Denetim Mahkemesi
Sistem kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Gencin psikiyatrik rahatsızlığı – Çocuk ve aile ve yetkililerle görüşmeler – Gencin kurum bakımına alınması			

Türkiye örneğinde yer alan sağlık tedbiri ile bakım ve koruma altına alınması konulu raporda ilgili gencin yaşadığı köyün muhtarı tarafından dilekçe ile başvuru yapılmıştır. İlgili sosyal inceleme raporunda sorunla ilgili genel tanıtım, kişilik özellikleri, iş, ekonomik, öğrenim, sağlık durumu, aile ve sosyal yaşantısı ile ilgili bilgilerle yaşanan konut durumu yer almaktadır.

Sistem kuramı bağlamında değerlendirildiğinde ilgili genç ve ailesi, sosyal hizmet uzmanı ve kuruluş bir sistem olarak ele alınabilir. Müracaatçı sistemine dahil olan mikro sistemde bilgi kaynakları ilgili genç, anne, baba, muhtar ve komşusunun görüşleridir. Tüm bu bilgi kaynakları olayı bütüncül değerlendirmede yarar sağlayan informal ve formel bilgi sistemleridir. Sosyal hizmet uzmanı sistem kuramı (Kleve, 2011) bilgisiyle uygulamada bir bireyin durumunu ele alırken ilişkili olduğu sosyal faktörleri bulmaya çalışır ve durum

değerlendirmesi yapar. Tüm bu süreç sistem kuramının (bu vakada farklı bilgi kaynaklarından faydalanılması yoluyla) uygulamaya katkısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal hizmette sistem yaklaşımı esas alınarak yapılan değerlendirmeye göre müracaatçı sistemini (mikro sistem) sosyal hizmet uzmanı, kuruluş, ilgili kişi ve müracaatçı gerçekleştiren muhtar ve aile oluşturmaktadır. Diğer sistemler ise hukuk sistemi ve sağlık sistemidir (mezzo sistem). Burada hedef sistem sosyal hizmet müdahalesinin uygulandığı ve amaca ulaşmada müdahale uygulanan ilgili gençtir. Eylem sistemi ise sosyal hizmet müdahalesinde beraber iş birliği yapılan (hukuk sistemi, sağlık sistemi ve aile) sistemlerdir.

Sistem kuramının sosyal hizmete en büyük katkısı sosyal uygulamayı bireysel yardımla birleştirmesi ve sosyal iyilik hali ile beraber psikolojik yönden de dengeli olmasının sağlanması (Payne, 2020) özelliği bu vakada görülmektedir. Bu bağlamda ilgili gencin psikolojik durumunun fark edilmesi ve sosyal hizmet uygulamasının devreye girmesi vakanın sosyal yönünü ortaya koymaktadır.

İlgili gencin aile içerisinde, okul ve sosyal çevresiyle yaşamış olduğu sıkıntılar, gençle ilgili muhtarın başvurusu, sosyal hizmet uzmanının mesleki bilgisi ve kuruluş kaynakları sistem bakış açısıyla bir girdi olarak değerlendirilebilir. Sosyal hizmet uzmanının gencin bakım ve sağlık durumlarının ele alınması amacıyla aile üyeleriyle görüşme yapması, koruyucu ve destekleyici tedbirleri kapsayan yasal gerekçelerle rapor hazırlaması bir süreç olarak değerlendirilebilir. Son olarak sosyal hizmet müdahalesi sonucunda yapılan değerlendirmeye göre gencin yüksek yararı gözetilerek sağlık muayenesinden geçirilerek gerekli rehabilite edici tedbirlerin uygulanması yönünde kanaat getirilmesi çıktı olarak ele alınabilir.

Almanya örneğinde yer alan psikiyatrik rahatsızlığı ve uyuşturucu madde bağımlılığı olan gencin yasal vesayet altına alınarak bir rehabilitasyon merkezine yerleştirilmesi konulu sosyal inceleme raporunda sosyal hizmet uzmanı, ilgili kişinin babasının başvurusu sonucunda sosyal hizmet sürecini başlatmıştır. Sosyal inceleme raporunda ilgili kişiyi tanıtıcı bilgilerden doğum tarihi, adresi, telefonu ve gelir bilgisi yer almaktadır. Ayrıca ilgili kişinin irtibat halinde olduğu annesi ve babasının bilgileri yer almaktadır. Raporun işleyişinde standart bir form olarak sorunu tanıtıcı genel bilgiler, ilgili hakkında ve çevreden elde edilen bilgiler, yasal bakım hizmetlerinde müdahale ihtiyacının değerlendirilmesine ilişkin görüş ve son olarak ilgili mahkemeye öneri yazısı yer almaktadır.

Sosyal hizmette sistem yaklaşımı esas alınarak yapılan değerlendirmeye göre müracaatçı sistemini (mikro sistem) sosyal hizmet uzmanı, kuruluş, ilgili kişi ve müracaatı gerçekleştiren baba, anne ve kardeşi oluşturmaktadır. Diğer sistemler ise hukuk sistemi ve sağlık sistemidir (mezzo sistem). Sistem kuramına göre her bir sistem, mikro, mezzo ve makro sistemleri içerdiğinden (Payne, 2020) değerlendirmeler bu sistemlerin birbiri ile etkileşimi uygulamada ele alınmakta ve sistem kuramının bir yansıması olarak görünmektedir. Bu yaklaşım sistem kuramında yer alan bütüncül bakışı (Badak ve Özdaşlı, 2019) da içermektedir.

Burada hedef sistem sosyal hizmet müdahalesinin uygulandığı ve amaca ulaşmada müdahale uygulanan ilgili kişidir/sistemdir. Eylem sistemi ise sosyal hizmet müdahalesinde beraber iş birliği yapılan (hukuk sistemi, sağlık sistemi, klinik doktoru ve aile) sistemlerdir.

Sosyal hizmet uzmanı kuruluş kaynaklarını kullanarak ilgili kişi için yasal bakımla rehabilite edilmesi önerisini getirmiştir. Sosyal hizmet uzmanının karar verme sürecinde ailenin sıkıntılı durumunu değerlendirmeye alınmıştır. Uygulamanın odağında birey olmasına rağmen aile bir üst sistem olarak alt sistemler olan bireylerden oluştuğundan sistemlerin her birinde meydana gelen değişim diğerlerini de etkilemektedir. Bu bağlamda (Teater, 2015) sistem kuramına göre uygulamada bireyin etkileşim halinde olduğu diğer sistemler de değerlendirmeye eklenmektedir. Aile üst sistemi bireylerden/üyelerden oluştuğu gibi ilişkilerden de oluşmaktadır. Bu vakada da sistem kuramının bu yaklaşımının kullanıldığı görülmektedir.

Vaka sistem kuramı bağlamında analiz edildiğinde ilgili gencin yaşamış olduğu psikiyatrik rahatsızlıklar, madde bağımlılığı ve psikoz neticesinde çevresine ve kendisine saldırgan davranışlarda bulunması, ailenin içerisinde bulunduğu sıkıntılı durum, gencin yaşam becerilerini yerine getirememesi sonucunda sosyal hizmet kuruluşuna başvurusu girdi olarak değerlendirilebilir. Hane ziyareti, ilgili kişi, baba, anne, kardeş ve klinik yetkilisiyle gerçekleşen görüşmeler, kuruluş kaynaklarının kullanılarak bakım önerisinin getirilmesi süreç olarak değerlendirilebilir. Sosyal hizmet müdahalesi neticesinde ilgili kişinin rehabilite edici kurum bakımı altına alınması ve yasal bakım oluşturulması için yasal vesayet önerisi çıktı olarak görülebilir.

4.1.2.2. Gençlere yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi

Her iki ülkenin sosyal inceleme raporları sistem kuramı bağlamında karşılaştırıldığında Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanının gence yönelik hazırladığı sosyal inceleme raporunun kapsamının daha dar çerçevede oluşturulduğu, olayın öyküsünün dar çerçevede açıklandığı ve olayı gerekçelendirecek delillerin zayıf olduğu görülmektedir. Bu delilleri öne sürece ailenin birinci derece yakınlarının görüşü yeterli düzeyde alınmamıştır. Raporların her ikisinde de kişiyi tanıtıcı bilgiler ve kişiyi tanıtıcı üçüncü kişi bilgilerine ilişkin veriler bulunmaktadır ancak Türkiye’deki raporda, sorunun tespiti ve arka planını anlamada rehberlik edecek bilgiler zayıf düzeydedir.

Almanya’daki sosyal hizmet uzmanı, ilgili genç ile derinlemesine mülakat gerçekleştirerek birey hakkında tanıtıcı daha fazla bilgi elde etmiştir. Sosyal hizmette sistem kuramı esas alınarak yapılan karşılaştırmaya göre Almanya’daki raporda bir sistemin diğerini etkilediği tezinden yola çıkarak bütüncül bir değerlendirme yapılarak ilgili kaynaklara vakanın sevkı yapılmıştır. Her iki sosyal inceleme raporunda ilgili gençlerin rehabilite edilmesi yönünde gerekçeli kararlar sunulmuştur. Bu karar aynı zamanda her iki ülkede de gencin bilişsel-davranışsal özelliklerini iyileştirici yönde terapi uygulanmasına olanak vermektedir.

Ancak raporun Türkiye ayağında aile sistemini bütüncül değerlendirecek ve gelecekle ilgili koyulması planlanan hedefler için yeterli açıklamalar yapılmamıştır. İlgili vakalarda sosyal inceleme sürecinin çıktıları, rehabilite edici sağlık hizmetlerinden faydalanmaları yönünde olmuştur. Son olarak yasal vesayet önerisi Almanya’da koruyucu, önleyici destek olarak sunulurken bu önerinin Türkiye’de sunulmadığı gözlenmiştir. Almanya’da yasal vasilik görevini gerçekleştiren sosyal hizmet uzmanları, yardım alan ilgili bireyin bir nevi yaşam rehberliği hizmet sunumunu da gerçekleştirmektedirler. Türkiye’deki yasal vasiliğin genellikle aile üyeleri arasında alındığı da bir gerçektir.

4.1.3. Yaşlılara yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri

VAKA 3 TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Kurumu

İnceleme Nedeni

İnceleme Tarihi

Rapor Tarihi

HİZMETTEN YARARLANACAK BİREYİN

Adı Soyadı

T.C. Kimlik Nosu

Anne / Baba Adı

Doğ. Yeri-Tarihi

Medeni Durum

Öğrenim Durumu

İş Adresi

İkamet Adresi

Müracaat Nedeni

GENEL TANITIMI

... tarihinde Kuruluşumuza gelen ... yaşlının huzurevine yerleşmek istediğini, kendisinin bu hususta yapılması gerekenleri öğrenmek için geldiğini beyan etmiştir. Yaşlının kurum bakımına yerleştirilmesi işlemleri için öncelikli olarak kuruluşumuza dilekçe vererek başvuruda bulunması, sonrasında ise sağlık raporu alması, raporda bulaşıcı hastalığı ve alkol ve madde bağımlılığının olmadığına ve huzurevi ve yaşlı bakım evinde kalmasında herhangi bir sakınca bulunmadığına dair ibarenin bulunması gerektiği anlatılmıştır.

Yaşlı, ... tarihinde Müdürlüğümüze vermiş olduğu dilekçesinde ilerleyen yaşı ve sağlık sorunları nedeniyle bakıma ihtiyaç duyduğunu ve ... ilçesinde bulunan Huzur evine yerleşmek istediğini belirtmiştir.

... Devlet Hastanesinden alınan ... tarih ve ... numaralı Durum Bildirir Sağlık Kurulu Raporu kuruluşumuza ... tarihinde ulaştırılmıştır. Raporda “Huzur evleri ile huzur evi yaşlı bakım merkezi ve rehabilitasyon merkezlerinin yönetmeliğinin 53. Maddesi (a) bendinin 3,4 ve 5. Fıkrası gereğince sağlık kurulu raporunda herhangi bir bulaşıcı hastalığı, alkol bağımlılığı ve madde bağımlılığı yoktur. Huzur evi ve yaşlı bakım merkezine yerleştirilmesinde sağlığı yönünden sakınca yoktur. İttifakla alınan sağlık kurulu kararı.” İbaresini yer almaktadır. Raporun ve Müdürlüğümüzce verilen gelir evrakının Müdürlüğümüze ulaştırılmasının ardından ... tarihinde ... adresinde yaşlı hakkında inceleme ve değerlendirme gerçekleştirilmiştir. Yaşlı hakkında ... tarihlerinde gerçekleştirilen görüşmeler ve ... tarihinde yapılan sosyal inceleme ve değerlendirme neticesinde iş bu sosyal inceleme raporu tanzim edilmiştir.

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

Yaşlının zihinsel bir engelinin bulunmadığı, yaşa bağlı olarak yürürken sendelediği ve destek almak amacıyla baston kullandığı, işitme probleminin olmadığı, sorulan sorulara uygun cevaplar verdiği, durumu ile ilgili mantıklı sorular sorduğu, neden-sonuç ilişkisi kurabildiği; sakin, anlayışlı ve iletişime açık bir yapıda olduğu gözlemlenmiştir.

İŞ DURUMU

Yaşlı, gençliğinde evlere temizliğe gittiğini ve evlerde hizmetçilik yaptığını ancak herhangi bir sağlık güvencesi ve emekliliğinin bulunmadığını; evlendikten sonraki süreçte de çalışmayı bıraktığını ifade etmiştir. Yaşlının SOYBİS formunda hiç çalışmadığı görülmüştür.

Yaşlı, resmî nikahlı eşinin vefat ettiğini, kendisine ölen eşinden ölüm aylığı kaldığını onun haricinde herhangi bir geliri olmadığını ifade etmiştir. Gerçekleştirilen SOYBİS sorgulaması ve gelir durumu gösterir belgelerden yaşlının ölüm aylığı aldığı teyit edilmiştir.

ÖĞRENİM DURUMU

Yaşlı ... okula gitmediğini, okur-yazar olmadığını ancak imza atabildiğini ifade etmiştir. Yaşlının yakını da yaşlının okur-yazar olmadığını ancak numaralara bakarak telefon kullanabildiğini ve imza atabildiğini ifade etmiştir.

SAĞLIK DURUMU

... Devlet Hastanesinden alınan ... tarih ve ... numaralı Durum Bildirir Sağlık Kurulu Raporu kuruluşumuza ... tarihinde ulaştırılmıştır. Raporda “Huzurevleri ile huzurevi yaşlı bakım merkezi ve rehabilitasyon merkezlerinin yönetmeliğinin 53. Maddesi (a) bendinin 3,4 ve 5. Fıkrası gereğince sağlık kurulu raporunda herhangi bir bulaşıcı hastalığı, alkol bağımlılığı ve madde bağımlılığı yoktur. Huzurevi ve yaşlı bakım merkezine yerleştirilmesinde sağlığı yönünden sakınca yoktur. İttifakla alınan sağlık kurulu kararı.” ibaresi yer almaktadır.

Yaşlı ... bilinen tansiyon, şeker, kalp rahatsızlığı vb. herhangi bir sağlık probleminin bulunmadığını ancak yaşlılık nedeniyle ağrı çektiğini ve ağrı kesici kullandığını ifade etmiştir.

Yaşlının yaşa bağlı olarak yavaş hareket ettiği, yürürken dengesini sağlayabilmek için baston kullandığı, zihinsel engelinin bulunmadığı ve kendi ihtiyaçlarını karşılamakta kısmen zorlandığı gözlemlenmiştir.

SABİKA DURUMU

Yaşlı, sabıka kaydının olmadığını ifade etmiştir.

AİLE ve SOSYAL YAŞANTISI

Yaşlı, ... yaşındayken evlatlık verildiğinin, kendisini evlatlık alan ailenin üç erkek çocuklarının olduğunu, evlatlık alındıktan sonraki süreçte evde sürekli olarak yemek, temizlik ve evdeki diğer çocukların bakımını yaptığını, okutulmadığını bu nedenle okur-yazar olmadığını, evleninceye kadar evlere temizliğe gittiğini ve hizmetçi olarak çalıştığını, ... yılında evlendiğini, çocuğunun olmadığını, eşinin vefat ettiğini, vefat eden eşinden ölüm aylığı aldığını, ilerleyen süreçte ... ile imam nikahlı birliktelik yaşadığını bu birliktelikten de çocuğunun olmadığını, ... yılında eşinin vefat ettiğini, 3 yıldır yalnız yaşadığını, gelininin huzurevi başvurusunda bulunması konusunda kendisine yardımcı olduğunu beyan etmiştir.

Yaşlının gelini ... ile de görüşme gerçekleştirilmiştir. Gelini, yaşlının çocukken ...'da yaşayan bir aileye evlatlık verildiğini duyduğunu, çocuğunun olmadığını, kayınpederi ile imam nikahlı birliktelik yaşadığını ve onun 3 sene önce vefat ettiğini, yaşlının 3 senedir yalnız yaşadığını, kendisinin ...'da yaşaması nedeniyle yaşlıya bakımını sağlamak ve ihtiyaçlarını karşılamakta yardımcı olmadığını bu nedenle huzurevine yerleşmesi için başvuruda bulunmasına yardımcı olduğunu ifade etmiştir.

YAŞANILAN KONUT DURUMU:

Yaşlı ... ilimiz ... adresinde ikamet etmektedir. Ev iki katlı, müstakil ve bahçelidir. Yaşlı ... 2. katta bulunan dairede oturmaktadır. Daire soba ile ısıtılmaktadır. 4 oda 1 salondan oluşan evde insan hayatının idame ettirebilmesi açısından gerekli tüm eşyaların bulunduğu, evin temiz ve eşyaların düzenli olduğu, tuvalet ve banyonun evin içerisinde bulunduğu gözlemlenmiştir.

Yaşlı merdivenleri kullanmakta sorun yaşadığı için evden dışarı pek çıkmadığını bu nedenle huzurevinde giriş katında kalmak istediğini ifade etmiştir.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ:

Yaşlı, ... tarihinde Müdürlüğümüze vermiş olduğu dilekçesinde ilerleyen yaşı ve sağlık sorunları nedeniyle bakıma ihtiyaç duyduğunu ve ... ilçesinde bulunan huzurevine yerleşmek istediğini belirtmiştir.

... Devlet Hastanesinden alınan ... tarih ve ... numaralı Durum Bildirir Sağlık Kurulu Raporu kuruluşumuza ... tarihinde ulaştırılmıştır. Raporda "Huzurevleri ile huzurevi yaşlı bakım merkezi ve rehabilitasyon merkezlerinin yönetmeliğinin 53. Maddesi (a) bendinin 3,4 ve 5. Fıkrası gereğince sağlık kurulu raporunda herhangi bir bulaşıcı hastalığı, alkol bağımlılığı ve madde bağımlılığı yoktur. Huzurevi ve yaşlı bakım merkezine yerleştirilmesinde sağlığı yönünden sakınca yoktur. İttifakla alınan sağlık kurulu kararı." İbaresini yer almaktadır. Raporun ve Müdürlüğümüzce verilen gelir evrakının Müdürlüğümüze ulaştırılmasının ardından ... tarihinde ... adresinde yaşlı ... hakkında inceleme ve değerlendirme gerçekleştirilmiştir.

Yaşlı ... hakkında ... tarihlerinde gerçekleştirilen görüşmeler ve ... tarihinde yapılan sosyal inceleme ve değerlendirme neticesinde iş bu sosyal inceleme raporu tanzim edilmiştir.

Yaşlının durumu bütüncül olarak değerlendirildiğinde; ... yaşındaki yaşlının baston yardımıyla yürüdüğü, merdiven inip çıkmakta ve öz bakım ihtiyaçlarını karşılamakta kısmen zorlandığı, çocuğunun olmadığı, yakınlarının vefat ettiği, sosyal destek mekanizmasının yetersiz olduğu, yalnız yaşamasının olumsuz sonuçlar doğurabileceği anlaşılmıştır.

... doğumlu yaşlı ...'nın Müdürlüğümüze yazdığı dilekçe ve yaşlı ... hakkında gerçekleştirilen inceleme ve değerlendirme doğrultusunda, Bakanlığımız Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Yönetmeliğinin 53. Maddesinin (a) Bendi gereği İl Müdürlüğümüze bağlı faaliyet gösteren ... Huzurevi Müdürlüğüne giriş katta, ücretini kendisi karşılayacak şekilde yerleştirilmesinin bahse konu yaşlının yüksek yararına olacağı kanaatindeyim.

VAKA 3 ALMANYA ÖRNEĞİ

Kuruluş

Adı Soyadı

Doğum tarihi

Adresi

Telefonu

İrtibat kurulacak kişiler

Muayene eden doktor

Geliri

GENEL BİLGİLER

Bayan ... için yaşlı bakım önerisi,

... Yaşlı Bakım Merkezinden bayan ... tarafından ... tarihinde ... Bölge Mahkemesine gönderilen bir mektupla başvuru yapılmıştır.

İlgili kişi olan yaşlı hakkında komşusu tarafından yapılan ihbarda kendisinin ihmal halinde yaşadığı, sağlık hizmetlerinden yoksun olduğu, yoğun desteğe ihtiyaç duyduğu ancak herhangi bir yardım teklifini kabul etmediği tarafımıza bildirilmiştir. Bakım ihtiyacı bulunan kişinin yetkililerle ilişkisi yok, yetkililerle anlaşamıyor ve demansın geliştiğine dair birtakım işaretler bulunmaktadır. Tüm bu bilgilerden yola çıkarak ilgili yaşlının bakım tedbirine ihtiyaç duyup duymadığının tespiti önerilmektedir.

İLGİLİ HAKKINDA BİLGİ VE ÇEVREDEDEN ELDE EDİLEN BİLGİLER

Bayan ..., ... tarihinde saat ...'da habersiz olarak ziyaret edilmiş ve kendisine ulaşılamamıştır. Bir sonraki hane ziyareti ... tarihinde saat ...'da gerçekleştirilmiştir. Yaşlı bayan evden çıkarken aranan kişi olduğu ortaya çıkmıştır. Yaşlı, hava durumuna göre giyinmiş, başında bir başörtüsü bulunmaktaydı. Ön dişlerin olduğu bölgede sadece bir altın kaplama diş görülmüştür.

Sosyal hizmet uzmanı olarak kendimi tanıttıktan ve endişelerimi belirttikten sonra alışverişe gitmek istediği için kısa bir sohbeti kabul etti. Nazikçe konuştu ve ofisten bu kadar erken saatte ziyaret yapılmasına şaşırdı. Kendisi her zaman erken kalkar ve erken yola çıkarmış. ...'daki ... markete gidiyordu.

Aşağıda imzası bulunan ve sosyal araştırması yapılan ilgili kişi, kendi evinde veya yakındaki bir kafede sohbet etme talebini reddettiği için görüşme gerçekleştirememiştir.

Konuyu onunla koridorda, mümkün olduğunca açık olan ön kapıda tartıştık. Kendisi, bakım desteği olan konunun zaten geride kaldığını belirtmiştir. Yaşlı danışma servisiyle olan şu anki bağlantısı sorulduğunda, bayan ...'ın müdahale etmemesi gerektiğini söyledi. Başkasına bağımlı yaşamın onun yaşam tarzına uymadığını belirtmiştir. Doktoruyla yapılan görüşmede yaşlının kurum bakımına alınmasının kendi tercihi bırakılması önerisini getirmiştir.

İlgili kişi kendi seçtiği hayatından memnundur. İnzivada yaşamaktadır. Bu her zaman böyle olmuştur. İkinci kattaki dairesini artık tek başına yapamayacak durumdayken terk etmek istemektedir. Acil bir durumda kendisine yardım edebilecek komşuları sorulduğunda, orada olduklarını doğrulamıştır. Yaşlının telefonu olmadığı için sorun yaşadığını, tekrar telefon almayı düşündüğünü itiraf etti.

Kendisine gerekli tüm destek seçenekleri sunulurken, ileriki tarihte verilmesi planlanan randevu için ofisine gelip gelemeyeceği soruldu. Bu konuyu düşüneceğini belirtti.

İlgili kişi vedalaştıktan sonra hızla ...'a doğru gitti. Yaşlı, yürüyüş açısından çevik görünüyordu.

Bayan ..., bakım merkezinde kararlaştırılan randevuya gelmemiştir. İleri tarihteki habersiz ev ziyaretinde kapıyı açmamıştır. Posta kutusuna bırakılan bir mesaja yanıt olarak yeni bir görüşme teklifine tepki vermemiş ve onunla daha fazla temas kurulamamıştır.

Evin önüne yapılan başarısız ziyaretler sırasında bir komşusu, ilgili kişinin yakın çevresinde oturduğunu ve onu tanıdığını, dairelerin ses yalıtımı kötü olduğu için onu her zaman duyduğunu söylemiştir. Yaşlının çok içine kapanık ve oldukça kendine özgü yaşadığını da

belirtmiştir. Acil bir durumda halinde binadaki diğer komşular gibi elbette yardım edeceğini de söylemiştir.

İlerleyen dönemde gerçekleşen toplantı randevusunda yaşlı oldukça ilgiliydi, iletişim kurabiliyor ve ihtiyaçlarını ifade edebiliyordu. Toplantı sırasında, düzenli bir konuşma mümkün görünüyordu. Yasal destek yoluyla yardımı açıkça reddetmiş ancak en azından sözlü olarak diğer yardım biçimlerine karşı çıkmamıştır.

Danışmanlık ofisindeki bayan ... ile yapılan bir telefon görüşmesine göre ilgili kişi her zaman kararsız davranıyor ve mevcut yardımı kabul etmiyordu. Görüşmede, yardım teklifleri için müsait değildi.

Sosyal yardım dairesi tarafından yaşlının başlangıçta 9 ay daha güvence altına alınan temel güvenlik hizmeti aldığı öğrenildi. Sosyal yardım ofisini en son iki ay önce ziyaret etmiş. Onunla konuşurken konuşmasında tekrarlar fark edilmiş, bu sebeple bunamada bir değişiklik olduğu varsayılmıştır. Özellikle çocukları hakkında soru sorulduğunda üzüldüğü fark edilmiştir.

Aşağıda imzası bulunanlar bilgilendirdi ve sosyal hizmetin yokluğunda, sorumlu aile doktorundan yeniden düşük eşikli yardıma bağlantı başlatması istendi.

YASAL BAKIM HİZMETLERİNDE MÜDAHALE İHTİYACININ DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN GÖRÜŞ

İlgili kişi konuşmada arkadaş canlısıydı, ancak yasal desteği açıkça reddetti. Dosyanın bilinen ön araştırmalarına dayanarak mali açıdan işler sıklaştığında yardım organize edebileceği belirtildi. Bu durum, sosyal yardım ofisi ile temasa geçildiğinde doğrulandı. İlgili yaşlı, yardım seçeneklerini öğrenmekle ilgilendiğini sözlü olarak ifade etse bile bu onun beyan ettiği bağımsızlık arzusuna aykırıdır.

VESAYET MAHKEMESİNE TAVSİYE

İlgili yaşlının hukuki ve bakım desteğini almasını reddetmesi sebebiyle bu noktada, iradesinin dışında bir hukuki ve bakım desteğinin kurulmasından kaçınılmalıdır.

4.1.3.1. Yaşlılara yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi

Tablo 4.4. Yaşlılara yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler

Türkiye			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Yaşlının huzurevine yerleştirilmesi	Sistem kuramı ekolojik yaklaşım	<i>“Yaşlının durumu bütüncül olarak değerlendirildiğinde...”</i>	Başvuru sahibi, yaşlı yakını, kuruluş, soybis, sosyal hizmet uzmanı
Sistem Kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Yaşlının yaşadığı sıkıntılar – Yetkililerle görüşmeler, kaynaklar – Yaşlının kurum bakımına alınması			
Almanya			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Yaşlının huzurevine yerleştirilmesi	Sistem kuramı ekolojik yaklaşım	<i>“İlgili kişinin seçtiği hayattan memnun...”</i> <i>“İradesine karşı hukuki desteğin kurulmasından kaçınılması gerekir...”</i>	Bakım danışmanı, ev doktoru, komşu, yaşlı bakım merkezi
Sistem Kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Yaşlının izole yaşaması – Yaşlı, çevresi ve doktoruyla yapılan görüşmeler – Yaşlının sosyo-ekonomik destekle takibinin yapılması			

Türkiye örneğinde gösterilen, yaşlı bireyin kurum bakımına yerleştirilmesi konulu sosyal inceleme raporunda yaşlı yakınının başvuru talebi doğrultusunda hazırlanan sosyal inceleme raporunda sorunun genel tanıtımı, yaşlının kişilik özellikleri, iş, ekonomik, öğrenim, sağlık ve sabıka durumu ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Diğer taraftan raporun devamında yaşlı bireyin aile ve sosyal yaşantısına dair bilgiler ve yaşadığı konutla ilgili incelemeler yazılmıştır.

Sosyal hizmet uzmanı raporun değerlendirme kısmında “yaşlının durumu bütüncül olarak değerlendirildiğinde” ifadesini kullanarak sistem yaklaşımının bütüncül bakış açısından faydalandığını göstermiştir. Yaşlı bireyin sağlık, fiziksel durumu, yaşadığı konut, bakacak kimsesinin olmaması, ekonomik durumu yönünden değerlendirilmesi bütüncül yaklaşımın göstergeleridir.

Sistem kuramının bu vakada uygulamaya sunduğu katkılar, bireyi çevresi içinde birey anlayışıyla değerlendirilmesini ve kurum bakımının yararlı olup olmayacağının görülmesini sağlamak şeklindedir. Böylece müdahalenin hedefindeki bireyin -sorunun çözümünde- durumunda olumlu değişiklik oluşturmak amacıyla uygulamaya çerçeve çizilmesi sağlanmaktadır. Bilindiği gibi (Teater, 2015) sistem kuramının sosyal hizmette uygulamasında kullanılmasının amacı, olumlu değişime yönelik gerekli müdahale taslağının oluşturulmasını sağlamaktır.

Bu raporda görüldüğü üzere müracaatçı sistemini (mikro sistem) oluşturan yaşlı birey, başvuru sahibi, sosyal hizmet uzmanı ve sosyal hizmet kuruluşu bir sistem olarak değerlendirilebilir. Dosya bilgileri, SOYBİS kayıtları ve devlet hastanesinden alınan sağlık raporu ise diğer sistemler (mezzo sistem) olarak ele alınabilir. Bu sayede sistem kuramı yaklaşımı ile çevreyi oluşturan farklı sistemler arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi mümkün olmakta (Forder, 1976) ve uygulamaya katkı sunulmaktadır. Ayrıca tüm bu bilgiler, yaşlının kurum bakımına yerleştirilmesi açısından gerekli bilgi kaynakları olarak bütüncül değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Bu vakada hedef sistem yaşlı birey, eylem sistemi ise yaşlı bireyin gelini ve bakım verecek kurum olmaktadır.

Sistem kuramı bağlamında değerlendirildiğinde yaşlı birey, sosyal hizmet uzmanı ve sosyal hizmet kuruluşu bir sistem olarak ele alınabilir. Yaşlının ve yakınlarının yaşlının bakımı konusunda yaşamış oldukları zorluklar ve bunun beraberinde getirmiş olduğu sorunlar, yaşlının bir huzurevine yerleştirilme arzusu, sosyal hizmet uzmanının mesleki bilgisi ve kuruluş kaynakları girdi olarak değerlendirilebilir. Sosyal hizmet uzmanının problemlerin

çözümü için gerekli kaynakları sunarak sosyal hizmet müdahalesini gerçekleştirmesi adına sosyal inceleme raporunun hazırlanması bir süreç olarak değerlendirilebilir. Son olarak sosyal hizmet müdahalesi sonucunda yapılan değerlendirmeye göre yaşlının yasal prosedüre göre bir kurum bakımına alınması yönünde kanaat getirilmesi bir çıktı olarak değerlendirilebilir.

Almanya örneğinde yaşlı bakım önerisi konulu sosyal inceleme raporunda sosyal hizmet uzmanı, ilgili mahkemeye gönderilen başvuru neticesinde habersiz ev ziyareti ile sosyal hizmet sürecini başlatmıştır. Raporda ilgili kişiyi tanıtıcı bilgilerden doğum tarihi, adresi ve telefonu yer almaktadır. Ayrıca yaşlının irtibat halinde olduğu yaşlı bakım danışmanı ve ev doktorunun bilgileri yer almaktadır. Raporun işleyişinde standart bir form olarak yer alan genel bilgiler, ilgili hakkında ve çevreden elde edilen bilgiler, yasal bakım hizmetlerinde müdahale ihtiyacının değerlendirilmesine ilişkin görüş ve son olarak ilgili mahkemeye tavsiye yazısı yer almaktadır.

Müdahale süreci yaşlı bakım merkezinden bir uzmanın başvurusu ile başlamış olmasına rağmen sadece bu uzman kişinin talebi ile müdahale gerçekleştirilmemiş, yaşlı bireyi sistem kuramı gereği bütüncül ve çevresi içinde değerlendirmek adına ev ziyareti gerçekleştirilmiş, ev doktorunun yaşlı bireyin durumuna ilişkin bilgisine baş vurulmuş ve zihinsel ve fiziksel sağlığı ile ilgili görüşü alınmış, informel bilgi kaynaklarından komşunun bilgisi de değerlendirmeye dahil edilmiştir. Bütün bu süreç sistem kuramındaki sistem içerisinde yer alan farklı unsurların bir araya getirilerek bütüncül bir bakış sunduğunun (Zastrow, 2016) göstergesidir. Sonuç olarak birey, sistem kuramında yer aldığı şekliyle biyolojik, fiziksel ve psikolojik parçalardan meydana geldiği (Teater, 2015, s. 27) için tüm bu yönleri ile değerlendirilmelidir.

Sosyal hizmet vakanın yapısına göre ihtiyaç sahibi birey, grup ve topluluk odağında hizmet vermektedir. Sosyal hizmet uzmanları, müracaatçı ve çevresinde bulunan sistemden elde ettiği veriler ışığında bir müdahale planı belirleyerek en uygun hizmeti sunarlar (Tekindal, 2020, s. 104). Bu vakada da sosyal hizmet uzmanı yaşlı bireyin çevresindeki sistemden elde ettiği bilgiler ışığında “ilgili kişinin seçtiği hayattan memnun” olduğunu düşük eşikle bir yardımla kendi başına yaşayabileceği kararını bildirmiştir. Sosyal hizmet uzmanı son tavsiye olarak ilgili kişinin “iradesine karşı hukuki desteğin kurulmasından kaçınılması” gerektiğini belirtmesi, vakanın sistem kuramı içinde bütüncül değerlendirildiğinin, sadece tek sistemden -bakım merkezi uzmanı- gelen bilgi ile değerlendirme yapılmadığının

göstergesidir. Bu durum sistem kuramının başarılı bir müdahalede sosyal yardım ile bireysel faydayı birleştirdiğinin (Payne, 2020) bir örneğidir.

Sosyal hizmette sistem yaklaşımı esas alınarak yapılan değerlendirmeye göre müracaatçı sistemini (mikro sistem) sosyal hizmet uzmanı, kuruluş, ilgili kişi ve müracaatı gerçekleştiren yaşlı bakım danışmanı oluşturmaktadır. Diğer sistemler olarak hukuk sistemi, yaşlı bakım merkezi, ev doktoru ve komşular, ilgili hakkında bilgi ve görüş elde edilen mezzo sistemlerdir. Bu vakada hedef sistem müdahalenin uygulandığı ve amaca ulaşmada değiştirmeye çalıştığı sistemdir/bireydir. Eylem sistemi ise sosyal hizmet müdahalesinde beraber iş birliği yapılan yasal sistemlerdir.

Sosyal hizmet uzmanı informal/doğal sistem olan komşunun görüşünü almıştır. Formel sistemde ise doktor görüşüne başvurulmuştur. Bu anlamda bireyin çevresindeki yakınlarını müdahaleye dahil etmek çalışmanın gidişatı açısından olumlu etki yaratmaktadır. Vaka bütüncül olarak sistem kuramı analizi ile değerlendirildiğinde yaşlı bakım danışmanının ilgili kişi ile ilgili endişeleri ve başvurusu girdi, ilgili kişi ve çevresiyle gerçekleştirilen görüşmeler süreç ve ilgili kişiye sunulan sosyal hizmet müdahalesi ise çıktı olarak görülebilir.

4.1.3.2. Yaşlılara yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi

Türkiye ve Almanya’da sosyal hizmet uzmanları tarafından yaşlı refahı üzerine hazırlanan sosyal inceleme raporları karşılaştırıldığında her iki incelemenin de yaşlının bir kurum bakımına alınması düşüncesi ile başlatıldığı görülmektedir. Türkiye’deki sosyal inceleme raporunun ana hattına bakıldığında yaşlıyı tanıtıcı bilgilerin farklı konu başlıkları altında yüzeysel olarak değerlendirildiği görülmektedir. Almanya’daki sosyal inceleme raporunun ana hattı, genel başlıklar hâlinde olup ilgili yaşlıyı ve çevresini tanıtıcı bilgiler ayrıntılı bir şekilde analiz edilerek rapora aktarılmıştır. Türkiye’deki yaşlının kurum bakımına alınması düşüncesi, bizzat başvuru sahibi olan yaşlı ve yakını tarafından dile getirilmiştir. Sistem kuramının yansımasını Türkiye’deki sosyal inceleme raporunda “yaşlının durumunun bütüncül olarak değerlendirildiğinde” ifadesi göstermektedir. Bu vakada kurum bakımının faydalı olup olmayacağı öngörüsü, bireyi çevresinden elde edilen bilgiler ışığında bütüncül değerlendirmektir. Bu değerlendirmede formel ve informal sistemlerin katkısı karar verme sürecinde etkili olmuştur. Almanya düzeyinde hazırlanan sosyal inceleme raporuna bakıldığında başvurunun formel sistemler tarafından gerçekleştirildiği ve başvuru sonucunda hane ziyaretine gidildiği görülmektedir. Sosyal hizmet uzmanı ilgili yaşlı ile

görüşmenin başından sonuna kadar yaşlı bireyin tutum ve davranışlarını tasvir eden bir içerik hazırlamıştır. İncelemenin tarihsel öyküsünü sistemli bir şekilde rapora aktaran sosyal hizmet uzmanı, ilgili yaşlının neden kurum bakımına alınamayacağı konusunda mantıklı bir görüş sergilemiştir. Bu kararı alırken formel ve informal sistemlerden yararlanmıştır. Her iki raporda da yaşlının üstün yararı gözetilerek karar aşamasına geçilmiştir. Son olarak Türkiye ve Almanya karşılaştırmasında Almanya'daki sosyal incelemenin yaşlının yaşadığı evin dışında (cadde üzerinde) yapıldığı görülmektedir.

4.1.4. Engellilere yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri

VAKA 4 TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Kurumu

Rapor Tarihi

Rapor No

MÜRACAATÇININ

Adı Soyadı

T.C. Kimlik Nosu

Anne / Baba Adı

Doğ. Yeri-Tarihi

Öğrenim Durumu:

İşi

Sosyal Güvencesi

İkamet Adresi

HİZMETTEN YARARLANACAK BİREYİN

Adı Soyadı

T.C. Kimlik Nosu

Anne / Baba Adı

Doğ. Yeri-Tarihi

Öğrenim Durumu

İkamet Adresi

SOSYAL İNCELEMENİN

Nedeni : Engellinin ... Engelsiz Yaşam Bakım ve Rehabilitasyon Merkezine yerleştirilmesi

GENEL TANITIMI

Engellinin vasisi olan yakını ... Müdürlüğümüze yazdığı ... tarihli dilekçesinde; engellinin eşinin dayısı olduğunu, bakımını bir süre sürdürdüğünü ancak eşi rahatsızlandığı için engellinin kardeşi tarafından bakımının gerçekleştirildiğini, kardeşinin yaşının ilerlemesi ve hasta olması nedeniyle engelliye daha fazla bakamayacağını, uygun yer olması durumunda engellinin ... Engelsiz Yaşam Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Müdürlüğüne yerleştirilmesi, yer olmaması durumunda Türkiye geneli herhangi bir uygun bakım merkezine yerleştirilmesini talep ettiğini belirtmiştir. Kardeşi ...tarihinde gerekli belgeleri Müdürlüğümüze teslim etmiş olup ... tarihinde

engellinin ikamet adresinde gerçekleştirilen inceleme ve değerlendirme neticesinde sosyal inceleme raporu hazırlanmıştır.

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

Engellinin sakin ve suskun bir yapısı olduğu, sorulan sorulara alakalı cevaplar verdiği, dikkat dağınıklığı nedeniyle konsantrasyon süresinin kısa olduğu, dış görünüşünün bakımsız olduğu gözlemlenmiştir. Engellinin ihtiyaçlarını karşılayan ve bakımını sürdüren ...'nın ve engellinin vasisi ...'nın engelli ile iletişimlerinin yeterli düzeyde olmadığı, sadece engellinin temel ihtiyaçları ile ilgilendikleri, engelli ile aralarında duygusal bağlılık olmadığı anlaşılmıştır.

İŞ DURUMU

Engelli ...'e geçmişte veya şu an çalıştığı bir iş olup olmadığı sorulduğunda, ... yıl boyunca ... otogarında "simsarlık" yaptığını, şu an herhangi bir işte çalışmadığını belirtmiştir. Engellinin kardeşi, kardeşinin senelerce sigortasız olarak otobüs firması yazıhanesinde çalıştığını, yaşının ilerlemesi ve hastalıkları nedeniyle şu an herhangi bir işte çalışmadığını, kendisinin ev hanımı olduğunu ifade etmiştir.

EKONOMİK DURUM

Gerçekleştirilen SOYBİS ve Gelir Araştırması Formu incelemesinde; engelli ve kardeşinin engelli aylığı aldıkları, gelir getiren herhangi bir mal varlıkları olmadığı, SYDV'den kömür, giyim vb. geçici yardımlar aldıkları anlaşılmıştır.

Engellinin ihtiyaçlarını karşılayan kardeşi, herhangi bir gelirleri olmadığını, engellinin temel ihtiyaçlarını engelli aylığı ile karşıladığını, kendisinin de fiziksel engelli olması nedeniyle engelli aylığı aldığını, yaşadıkları evin kendisine ait olduğunu ifade etmiştir.

ÖĞRENİM DURUMU

Engelli okuma yazma bilmediğini belirtmiştir. Engellinin birlikte yaşadığı kardeşi, engellinin okula hiç gitmediğini, okuma ve yazma bilmediğini belirtmiştir.

SAĞLIK DURUMU

... Devlet Hastanesinden alınan ... tarih ve ... numaralı engelli sağlık kurulu raporunda; engellinin % ... oranında engelli ve kısmi bağımlı olduğu, raporun süresiz geçerli olduğu, görme, zihinsel süregen ve sınıflanamayan engel gruplarında olduğu, teşhislerinin diyabetik retinopati, orta zekâ geriliği ve böbrek hastalığı olduğu belirtilmiştir. İlgili raporda engellinin bulaşıcı hastalığı ve madde bağımlılığı bulunmadığı belirtilmektedir.

Engellinin baston ile yürüdüğü, yaşının ilerlemesi ve hastalıkları nedeniyle hareketlerinin yavaş olduğu, sorulan soruları ve anlatılanları zekâ geriliği olması nedeniyle geç algıladığı, öz bakım ihtiyacının kendisine hatırlatılması durumunda yerine getirdiği, çevresi ile uyumlu bir yapısı olduğu, sürekli bakıma ihtiyaç duyduğu gözlemlenmiştir.

SABİKA DURUMU

Engellinin kardeşi ve vasisi engellinin sabıka kaydının olmadığını ifade etmişlerdir.

AİLE VE SOSYAL YAŞANTISI

Engellin zekâ engeli nedeniyle sorulan her soruya cevap alınamadığından kendisinden aile yaşantısı hakkında sağlıklı bilgi alınamamıştır. Engelli, bakım merkezine yerleştirilmek istediğini, kendisine bakabilecek kimsenin olmadığını bu nedenle üzülmeyi belirttiği belirtilmiştir.

Birlikte yaşadığı kardeşi, engelli kardeşinin doğuştan zekâ geriliği olduğunu, anne ve babalarını çocukken trafik kazasında kaybetmeleri nedeniyle amca ve dayıları tarafından büyütüldüklerini, dört kardeş olduklarını, kendisi büyüdüğü zaman engelli ve diğer kardeşlerinin sorumluluğunu aldığını, 13 senedir kardeşi ile sadece kendisinin ilgilendiğini ancak yaşlandığı için daha fazla bakımını sürdüremeyeceğini, ilerleyen zamanlarda kendisine bile bakacak kimse yokken kardeşini düşünmenin kendisini üzdüğünü, ilimizde mevcut bakım merkezinde kalması durumunda sık sık ziyaretine gidebileceğini belirtmiştir.

Engellinin vasisi, ... ve ... tarihleri arasında engellinin bakımını gerçekleştirerek Müdürlüğümüzden engelli bakım parası aldığını, kendi isteği ile sonlandırıldığını, ...ve engelli ile aynı binada oturdukları için sık sık yardımcı olduğunu ancak eşinin rahatsızlanması

nedeniyle sadece onunla ilgilenemediğini, engelli ile ilgilenebilecek bir yakını olmadığını bu nedenle bakım merkezine yerleştirilmesinin engelli için en iyi seçenek olduğunu belirtmiştir.

YAŞANILAN KONUT DURUMU

Engellinin kardeşinin evinin yanında tek odalı müstakil bir evde kaldığı, MERNİS kayıtlarında aynı evde kayıtlı oldukları, evin kardeşine ait olduğu, kira ödemesi olmadığı, kaldığı evin içinde banyo ve tuvalet ve mutfak olmadığı, ihtiyacını kardeşinin evinde karşıladığı, odada televizyon, koltuk ve yatak olduğu, temiz ve düzenli bir oda olduğu, kardeşinin evi düzenli olarak temizlediği ve her gün yemek getirdiği anlaşılmıştır.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Engellinin vasisi olan yakını, Müdürlüğümüze yazdığı ... tarihli dilekçesinde; engellinin eşinin dayısı olduğunu, bakımını bir süre sürdürdüğünü ancak eşi rahatsızlandığı için engellinin kardeşi tarafından bakımının gerçekleştirildiğini, ...'nin yaşının ilerlemesi ve hasta olması nedeniyle engelliye daha fazla bakamayacağını, uygun yer olması durumunda engellinin ... Engelsiz Yaşam Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Müdürlüğüne yerleştirilmesi, yer olmaması durumunda Türkiye geneli herhangi bir uygun bakım merkezine yerleştirilmesini talep ettiğini belirtmiştir. ..., ... tarihinde gerekli belgeleri Müdürlüğümüze teslim etmiş olup ... tarihinde engellinin ikamet adresinde gerçekleştirilen inceleme ve değerlendirme neticesinde sosyal inceleme raporu hazırlanmıştır.

... Sulh Hukuk Mahkemesinin ... karar tarih ve ... Esas Numaralı gerekçeli kararında, engellinin kısıtlanması, ...'nın engellinin vasisi olarak atanması, engellinin bakım ve rehabilitasyon merkezine yerleştirilmesine izin verildiği belirtilmiştir.

Engellinin durumu bütüncül olarak değerlendirildiğinde; yaşının ilerlemesi ve engel durumundan kaynaklı sürekli profesyonel bakıma ihtiyacı olduğu, engellinin bakımını sürdüren kardeşinin yaşı ve hastalıkları nedeniyle engelli ile uzun vadede ilgilenilecek kimsesinin olmadığı, sağlık ihtiyaçlarını eksiksiz karşılayacak düzeyde ekonomik gücünün olmadığı, İlimiz ... İlçesinde mevcut İl Müdürlüğümüze bağlı ... Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Müdürlüğünde kalması durumunda yakınları ile iletişiminin tamamen kopmayacağı düşünülmektedir.

Engellinin vasisi ...'nın Müdürlüğümüze yazdığı ... tarihli dilekçesi, edinilen bilgi ve tespitler doğrultusunda, Bakanlığımız Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Özürlülerin Bakımı, Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine dair Yönetmeliğin 17. ve 18. Maddeleri gereğince engellinin öncelikle uygun yer olması durumunda ... Engelsiz Yaşam Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Müdürlüğüne yerleştirilmesi yer olmaması durumunda ise Türkiye genelinde durumuna uygun zihinsel engellilere yönelik hizmet veren bir resmî bakım merkezine yerleştirilmesinin engellinin yüksek yararına olacağı kanaatindeyim.

VAKA 4 ALMANYA ÖRNEĞİ

Kuruluş

Adı Soyadı

Doğum tarihi

Adresi

Telefonu

İrtibat kurulacak kişiler

Muayene eden doktor

Geliri

Bayan ...nin engelli bakım merkezine yerleştirilmesinin gerekliliği hakkında şu şekilde yorumu yapmak istiyorum.

GENEL BİLGİLER

... için bakım merkezine yerleştirilme önerisi, engelli kişinin kız kardeşi ... tarafından, engellide spina bifida (Omurilik açıklığı) hastalığının olduğuna dair ve annesi ... tarafından

bakıldığına dair bir tıbbi sertifika belgesiyle başlatılmıştır. Annenin ciddi kanser hastalığı nedeniyle kızına bakım hizmeti vermesi artık mümkün değildir. Sonuç olarak, bakım tedbiri kurulmalıdır.

Ayrıca bakım önerisi, ilgili engellinin spina bifida hastalığından dolayı fiziksel ve nörolojik olarak bozulduğunu göstermektedir. Engelli, işlerini yönetemez, kendine bakamaz durumda ve engelli olduğu için itilmesi gereken bir tekerlekli sandalyesi bulunmaktadır. Doktor ziyaretlerinde ve yetkilileri ziyaret ederken kendisine eşlik edilmelidir.

Yasal denetçi, yetkililerle, borç tahsilat servisiyle, iş merkeziyle vb. yazışmalarla ilgilenmesi için önerilmektedir. Buna göre engellinin şimdiye kadar bakımını üstlenen annelerinin ölümcül bir kanser hastası olması nedeniyle, yasal bakımın kurulmasına acilen ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır.

İLGİLİ HAKKINDA BİLGİ VE ÇEVREDEN ELDE EDİLEN BİLGİLER

Yeğeni ... ile telefonda bir randevu ayarlandıktan sonra, ... tarihinde bir ev ziyareti planlanmış ve bu sırada ilgili engellinin yanı sıra prosedürü başlatan yeğen ve kız kardeş de hazırda bulunmuştur. Aile, Noel için hazırlanmış bir masa ile beni çok güzel bir karşıladı. Hep birlikte masaya gittik ve ... ile ilgili mevcut durumu tartıştık.

Görüşmeye göre engellinin bu zamana kadar annesiyle birlikte yaşadığı bildirildi. Ancak anne ileri evre kanser hastası olarak şu anda ... hastanesinde tedavi görmektedir. Orada ağrı kesici alıyor, bunlar işe yaramazsa anne muhtemelen palyatif bakıma transfer edilecek.

Şimdiye kadar anne, engellinin bürokratik işleriyle ilgilendi. Artık bir yardımcı olarak mevcut bakıcı olmadığı için ilgili kişinin kurum bakımına ihtiyacı bulunmaktadır.

Engellinin kız kardeşi ve yeğeni bakım ve ev işleri gibi günlük işlerle zaten ilgilenmektedirler, onunla doktorlara ve yetkililere eşlik etmektedirler. Alışveriş ve yemek işlerini de onlar yapıyorlar. Ancak örgütsel konuların ek yönetimi, kız kardeş ve yeğenin kapasitelerini aşacaktır.

İlgili engelliyle yapılan görüşmede yüzde yüz fiziksel engeli olduğunu ifade etti. Belden aşağısı felçlidir ve tekerlekli sandalyeye bağımlıdır. Engellinin bilişsel veya zihinsel bozukluğu yoktur.

Şayet anne vefat ederse ailenin diğer fertlerinin barınma durumu da sorun oluşturacaktır çünkü anne kiracı durumundadır. İlerleyen süreçte iş bulma merkezinin mevcut daire için kira ödemesini onaylaması şartıyla, kira yardımı netleştirilmelidir. Engellinin barınma sorunu oluşmadan bir kuruluş bakımına alınması gerekmektedir.

Engelli, fiziksel engeli nedeniyle borçlarının ödenmesi, resmî ve yazılı işlerin yoğunluğundan bunaldığı için yasal bakım yoluyla destek arzusunu açıkça ifade etmiştir.

Önerilen yasal denetçi Bayan ...'in fiziksel engelli birçok müracaatçısı vardır ve aynı zamanda engellilik yasasına da aşinadır. Aynı zamanda engellinin hukuk danışmanı sıfatıyla görev almak istemektedir.

YASAL BAKIM HİZMETLERİNDE MÜDAHALE İHTİYACININ DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN GÖRÜŞ

Bayan ..., fiziksel kısıtlılıkları nedeniyle işlerine ve ihtiyaç içinde olduğu konulara tam olarak ilgi gösterememektedir. Özellikle iş bulma kurumu ve tahsilat kurumu ile yazışma yapılmasını gerektiren düzenleme ile ilgili organizasyonel ve idari alanda yardıma ihtiyaç duyulmaktadır.

Ciddi fiziksel yetersizlikler nedeniyle ayakta tedavi şu anda uygun bir çözüm olmayacaktır. Bu nedenle bakım merkezine naklinin sağlanması açısından yasal bakım gerekli ve mantıklıdır.

Şimdiye kadar engellinin endişeleriyle ilgilenen anne, kanser hastalığı nedeniyle yardıma ve bakıma muhtaç durumdadır.

DENETİM MAHKEMESİNE TAVSİYE

... için, yetkili makamlar ve sosyal güvenlik kurumlarındaki temsil görev alanları, posta trafiğinin düzenlenmesi, barınma konuları ve mali konularda bir uzmana danışılması şartıyla hukuki destek oluşturulması tavsiye edilmektedir. Denetim düzenlemesi başlangıçta 1-2 yıl ile

sınırlandırılmalıdır. Engelli için bakım tedbiri prosedürü oluşturularak uygun bir bakım merkezine yerleştirilmesi sağlanmalıdır.

4.1.4.1. Engellilere yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi

Tablo 4.5. Engellilere yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler

Türkiye			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Engellinin engelsiz yaşam merkezine yerleştirilmesi	Sistem kuramı, ekolojik yaklaşım	<i>“Engellinin durumu bütüncül olarak değerlendirildiğinde...”</i>	Engelli vasisi, kardeşleri, MERNİS, SOYBİS, Sulh Hukuk Mahkemesi, kuruluş
Sistem Kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Engellinin bakımı ve korunması – Gerekli kaynakların sunulması – Engellinin kuruluş bakımı altına alınması			
Almanya			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Engellinin bakım merkezine yerleştirilmesi	Sistem kuramı, ekolojik yaklaşım	<i>“Bayan ...’nin engelli bakım merkezine yerleştirilmesinin gerekliliği hakkında şu şekilde yorumu yapmak istiyorum...”</i>	Anne, kardeş, yeğen, ev doktoru annenin vasisi, kuruluş, Denetim Mahkemesi
Sistem Kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Engellinin annesinin hastalığı – Engelli, çevresi ve yetkililerle yapılan görüşmeler – Engellinin kuruluş bakımı altına alınması			

Türkiye örneğinde yer alan engellinin kurum bakımına yerleştirilmesi konulu sosyal inceleme raporu, engelli vasisinin başvuru talebi doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu sosyal inceleme raporunda sorunun genel tanıtımı, engellinin kişilik özellikleri, iş, ekonomik, öğrenim, sağlık ve sabıka durumu ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Diğer taraftan engellinin aile ve sosyal yaşantısına dair ve yaşadığı konutla ilgili incelemeler de yazılmıştır.

Raporda yer alan “Engellinin durumu bütüncül olarak değerlendirildiğinde” ifadesi sosyal hizmet uzmanının engelli bireyin durumunu, sistem kuramı gereği biyo-psiko-sosyal bağlamında (Duyan ve diğ., 2014) ele aldığı -yaş ve engellilik, biyolojik, ekonomik yetersizliği ve aile üyelerinin artık bakamayacak durumda olması sosyal, engelliliğin oluşturduğu handikaplar ve ilgilenecek kimsenin olmaması da psikolojik bağlam olarak ele alındığında- görülmektedir.

Lüssi (1995)’nin vurguladığı bütüncül yaklaşım bu vakada da her bir bileşenin -engelli birey, kardeşleri, engelli kurum bakım sistemi, yardım sistemi- ayrı ayrı değerlendirilmesine ve sorunun oluşumu ve çözümünde çevrenin etkisinin

değerlendirilmesine imkân vermektedir. Sistem kuramında yer alan hedef sistem (engelli birey) ve eylem sistemi (aile ve bakım kurumu) de raporda sistem kuramının yansıması olarak görülmektedir.

Örnek vakada müracaatçı sistemini (mikro sistem) oluşturan başvuru sahibi vasi, engellinin kardeşidir. MERNİS ve SOYBİS (mezzo sistem olarak) kayıtları engellinin kurum bakımına yerleştirilmesinin değerlendirilmesi noktasında bilgi kaynaklarıdır. Sistem kuramı gereği müdahalenin farklı sistemik referans düzeyleri (etkileşim halinde olduğu sosyal ve örgütsel düzeyler) uygulamaya dâhil edilmeli (Milowiz, 2009) bilgisinin bu vakanın değerlendirilmesinde karşımıza çıktığı görülmektedir.

Sulh Hukuk mahkemesinin kısıtlama kararı ve sosyal çevreden elde edilen bilgiler de diğer sistemler (mezzo sistem) olarak değerlendirilebilir. Değişimi hedeflenen sistem olarak hedef sistem engelli birey olmasına rağmen bu vakada sistem kuramı gereği farklı düzeylerde sistemlerin uygulamada değerlendirildiği görülmektedir. Payne de (2020) sistemlerin mikro, mezzo ve makro sistemleri içerdiği söyleyip her bir sistemin daha büyük bir sistemin parçası olduğunu vurgulamaktadır. Engelli birey kendisi bir alt sistem olarak uygulama merkezinde yer alsa da uygulamanın başarısı diğer sistemlerle ilgilidir. Bu bağlamda birey alt sistemi dışında kardeş, vasi, mahkeme kararı, kurum bakımı gibi diğer düzey sistemler birey alt sistemini içermektedir. Sonuç olarak da sistem kuramı gereği birlikte değerlendirilmiştir.

Engelli yakınlarının engellinin bakım ve korunması yönünde yaşamış oldukları zorlu süreç ve bunun beraberinde getirmiş olduğu problemler, engellinin bir bakım merkezine yerleştirme arzusu ve başvuru süreci, sosyal hizmet uzmanının mesleki bilgisi ve kuruluş kaynakları girdi olarak değerlendirilebilir. Sosyal hizmet uzmanının problemlerin çözümü için gerekli kaynakları sunarak sosyal hizmet müdahalesini gerçekleştirmesi adına sosyal inceleme raporunun hazırlanması bir süreç olarak değerlendirilebilir. Son olarak sosyal hizmet müdahalesi sonucunda yapılan değerlendirmeye göre engellinin yasal çerçevede kurum bakımına alınması yönünde kanaat getirilmesi bir çıktı olarak değerlendirilebilir.

Almanya örneğinde yer alan engellinin bakım merkezine yerleştirilmesi ve yasal vesayet altına alınması konulu sosyal inceleme raporunda sosyal hizmet uzmanı, ilgili kişinin annesinin ve kardeşinin başvurusu sonucunda sosyal hizmet sürecini başlatmıştır. Sosyal inceleme raporunda ilgili kişiyi tanıtıcı bilgilerden doğum tarihi, adresi, telefonu ve gelir bilgisi yer almaktadır. Ayrıca ilgili kişinin irtibat halinde olduğu annesi ve annesinin

vasisinin bilgileri yer almaktadır. Raporun işleyişinde standart bir form olarak sorunu tanıtıcı genel bilgiler, ilgili hakkında ve çevreden elde edilen bilgiler, yasal bakım hizmetlerinde müdahale ihtiyacının değerlendirilmesine ilişkin görüş ve son olarak ilgili mahkemeye tavsiye yazısı yer almaktadır.

Sosyal hizmette sistem yaklaşımı esas alınarak yapılan değerlendirmeye göre müracaatçı sistemini (mikro sistem) sosyal hizmet uzmanı, kuruluş, ilgili kişi ve müracaatı gerçekleştiren anne, kardeşi ve yeğeni oluşturmaktadır. Diğer sistemler ise hukuk sistemi ve sağlık sistemidir (mezzo sistem). Sistem yaklaşımı, olayları çok faktörlü açıklamaya imkân sağlayan mikro, mezzo ve makro sistemleri içerdiği (Payne, 2020, s. 240) bilinmektedir. Bu vakada da sistem kuramının bu yaklaşımı vakayı farklı düzeylerde ve etkileşimleri içinde değerlendirmeyi sağlamıştır. Sosyal hizmet kuruluşları, sosyal hizmet uzmanları ve müracaatçı arasında gerçekleşen etkileşimlerin de her birinin birbirini etkileyen unsurlar oldukları (Artan, 2010, s. 19) bu vakada sistem kuramının bir göstergesi durumundadır.

Burada hedef sistem sosyal hizmet müdahalesinin uygulandığı ve amaca ulaşmada müdahale uygulanan ilgili kişidir/sistemdir. Eylem sistemi ise sosyal hizmet müdahalesinde beraber iş birliği yapılan (hukuk sistemi, sağlık sistemi ve aile) sistemlerdir.

Sosyal hizmet uzmanı kuruluş kaynaklarını kullanarak ilgili kişi için bakım tedbiri alınması önerisini getirmiştir. Diğer taraftan engellinin kurumsal işlemlerinin yürütülmesinde yasal vasiliğin etkinleştirilmesi önerisini de getirmiştir. Sosyal hizmet uzmanının karar verme sürecinde engellinin bakımını gerçekleştiren annenin hastalık durumu değerlendirmeye alınmıştır. Bütün bu değerlendirmeler sistem kuramındaki bütüncül yaklaşımın uygulamadaki karşılıkları olmaktadır. Özetle sistem kuramının uygulamaya sağladığı bütüncül perspektif (Badak ve Özdaşlı, 2019) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Vaka, sistem kuramı bağlamında analiz edildiğinde annenin içerisinde bulunduğu hastalık durumu, engelli çocuğun bakım işlevini yerine getirememesi ve içerisinde bulunduğu sıkıntılı süreç neticesinde sosyal hizmet kuruluşuna başvurusu girdi olarak değerlendirilebilir. Hane ziyareti, ilgili kişi, anne, kardeş, yeğen ve kuruluş yetkilileri ile görüşmeler, kuruluş kaynaklarının kullanılması süreç olarak değerlendirilebilir. Sosyal hizmet müdahalesi neticesinde ilgili kişinin yasal bakım oluşturulması için yasal vesayet önerisi ve engellinin bir kuruluş bakımı altına alınması önerisi çıktı olarak görülebilir.

4.1.4.2. Engellilere yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi

Türkiye ve Almanya’da hazırlanan engellinin kurum bakımına yerleştirilmesi talebi ile oluşturulan sosyal inceleme raporları, sistem kuramı bağlamında karşılaştırmalı analiz edilmektedir. Engellinin kurum bakımına yerleştirilmesi talebi, her iki ülkede de aile yakınları tarafından gelmiştir. Türkiye’deki sosyal inceleme raporunun ana hattının daha ayrıntılı başlıklar içerdiği, Almanya’daki raporun genel başlıklar olduğu, olayın öyküsünün ise daha ayrıntılı ifade edildiği görülmektedir. Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanı, raporun değerlendirme bölümünde sistem kuramının bir yansıması olarak görülen “engellinin durumu bütüncül olarak değerlendirildiğinde” ifadesini kullanmıştır. Diğer taraftan engellinin kurum bakımına alınması için içinde bulunduğu yaşam koşullarını ve psikolojik bağlamını da ele almıştır. Almanya’daki sosyal hizmet uzmanı da vakayı ailesinin içerisinde bulunduğu zorlu hastalık süreci ve ilerleyen süreçte oluşabilecek mağduriyetleri ele alarak bütüncül bir değerlendirme yapmıştır. Engellinin durumunu çok faktörlü olarak ele almış ancak tavsiye bölümünde birtakım şartların yerine getirilmesi ile sınırlı sürede hukuki desteğin sağlanmasını önermiştir. Genel olarak her iki sosyal inceleme raporuna bakıldığında sistem kuramının bütüncül yaklaşımının uygulamadaki karşılığı görülmektedir.

4.1.5. Ailelere yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri

VAKA 5 TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Kurum/Kuruluş

Sosyal İnceleme Tarihi

MÜRACAATÇININ

Adı Soyadı

T.C. Kimlik Nosu

Anne / Baba Adı

Doğ. Yeri-Tarihi

İkamet Adresi

Müracaat Tarihi

Müracaat Nedeni

HİZMETTEN YARARLANACAK BİREYİN

Adı Soyadı

T.C. Kimlik Nosu

Anne / Baba Adı

Doğ. Yeri-Tarihi

Medeni Durum

Öğrenim Durumu

İşi

İkamet Adresi

SOSYAL İNCELEMENİN

Nedeni : Müracaatçı ... kızı ... adına Müdürlük Makamı'nın ... tarih ve ... Sayılı Olur'u ile Sosyal ve Ekonomik Destek almakta iken müracaatçının işe girmesi nedeni ile aldığı Sosyal ve Ekonomik Destek ... tarih ve ... Sayılı Olur ile sonlandırılmıştır. Müracaatçı ... tarihinde Müdürlüğümüze gelerek geçinemediğini ve aldığı yardımın devamını talep etmiş bu durum üzerine ... tarihinde Müracaatçının ikamet adresine gidilerek Sosyal İnceleme gerçekleştirilmiş, yapılan Sosyal İnceleme sonucunda iş bu Sosyal İnceleme Raporu tanzim edilmiştir.

AİLENİN TALEBİ VE SORUNUN TANIMI

Müracaatçı ... daha önce çocuğu adına Müdürlüğümüzden Sosyal ve Ekonomik Destek almakta iken yardımının sonlandırıldığını, şu anda çalıştığı işten ayrıldığını, herhangi bir geliri olmadığını şu anda maddi olarak zor durumda kaldıklarını ve Müdürlüğümüzden çocukları adına tekrar Sosyal ve Ekonomik Destek talep ettiğini belirtmiştir.

Sorunun Tanıtımı, ... doğumlu anne ... ile ... doğumlu baba ..., ... yılında bir evlilik gerçekleştirdiği, çiftin bu evliliğinden ... doğumlu ..., ... doğumlu ..., ... doğumlu ... ve ... doğumlu ...'nin dünyaya geldiği, çiftin bir süre ... ilçesinde ikamet ettiği, ... yılında anlaşmazlık nedeni ile boşandığı, daha sonra ... yılında tekrar resmî bir evlilik gerçekleştirdiği, ... yılında tekrar boşandığı, boşanma sonucunda çocukların ilk ikisinin velayetinin mahkemece anneye verildiği, diğer ikisinin velayetlerinin babaya verildiği, babanın ...'de yaşamakta iken ... işi ile uğraştığı, daha sonra ... yılında cezaevine girdiği, annenin bir süre ... ilçesinde yaşadıkdan sonra eşinin ailesinin yanına döndüğü, daha sonra babanın cezaevinden çıkması üzerine yaklaşık üç aydır ... ilçesinde kiralık bir dairede yaşadığı, babanın şu anda çocukları ile birlikte ... ilçesinde yaşadığı, annenin herhangi bir işte çalışmadığı, çocuğu ile birlikte yaşadığı, kurumumuzdan daha önce ilgili çocuk adına Sosyal ve Ekonomik Destek hizmetinden yararlandığı, ancak çocuğun babasının yanına dönmüş olması sebebi ile yardımının sonlandırıldığı bilgisine ulaşılmıştır.

Ailenin komşuları ile yapılan görüşmede anneyi çok fazla tanımadıklarını ancak annenin yardıma muhtaç olduğunu, gördükleri kadar çocuklarına iyi baktığını düşündüklerini ailede herhangi bir bağırış, çağırış duymadıklarını belirtmişlerdir.

AİLENİN GENEL TANITIMI SOSYAL YAŞANTISI VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

Aile: Ailenin anne ve iki çocuk ile ailenin tek ebeveynli çekirdek aile özelliği gösterdiği bilgilerine ulaşılmıştır.

Grup Olarak Aile: Grup olarak aile değerlendirildiğinde aile üyeleri arasında olumlu bir iletişimin olduğu, ailenin iletişime açık bir aile özelliği gösterdiği, ailenin geleneksel aile özelliği göstermediği, dağınık bir özellik gösterdiği, aile üyelerinin birbirine saygı duyduğu, aile içerisinde sevgi bağının olduğu, ailenin çatışma süreçlerini yönetme konusunda rehberliğe ihtiyaç duyabileceğinin düşünüldüğü bilgilerine ulaşılmıştır.

Çevresi içerisinde aile değerlendirildiğinde ailenin yaşadığı çevrenin sosyo-ekonomik olarak düşük sosyo-ekonomik bir yapıya sahip mahallede ikamet ettiği ailenin çevresine göre muhtaç durumda olduğu bilgilerine ulaşılmıştır.

Sosyal hizmet yazın alanının bilimsel bilgi ve dayanakları doğrultusunda ailenin işlevleri değerlendirildiğinde; Ailede çocukların toplum yaşamına hazırlanması, yaşamlarının işlevsel hale getirilmesi, sosyo-ekonomik güvenliğinin sağlanması, bir gruba ait olma ihtiyacının karşılanması gibi hususlarda ailenin işlevlerini gerçekleştirildiğinin görüldüğü, aile bireylerinin sosyo-ekonomi ihtiyaçlarının gerçekleştirilmesi konusunda eksiklikler yaşadığının gözlemlendiği ancak ailenin görece olarak sağlıklı aile özellikleri gösterdiği görülmüştür.

Hizmetten yararlanacak çocuğun, fiziksel olarak yaşı ile uyumlu bir görünüme sahip, kendisini ifade edebilen, heyecanlı bir kişilik yapısına sahip olduğu, gergin olduğu zamanlarda gülme tepkisi olduğu görülen, psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu izlenimi edinilen bir çocuktur.

Ailenin Güçlü ve Desteklenmesi Gereken Yönleri; Aileye çocuğun eğitim hayatına devamı konusunda rehberlik çalışmasında bulunulmuş ve ailenin ekonomik açıdan desteklenmesi gerekmektedir.

AİLENİN EKONOMİK DURUMU

Müracaatçıya ait Gelir Tespit Formu, güncel evrak bilgileri, SOYBİS döküm bilgileri incelendiğinde; müracaatçının herhangi bir gelirin olmadığı, annenin eve 300 TL kira ödediği bilgilerine ulaşılmıştır.

ÇALIŞABİLİRLİK VE İŞ EDİNME DURUMU

Ailede düzenli işte çalışan birey olmadığı görülmüştür. Ailede çalışabilecek durumda olan annenin İş-Kur'a kaydının olduğu bilgisi edinilmiştir.

ÇOCUĞUN GÖRÜŞÜ VE TALEBİ

Çocuğun ailesi ile yaşamaktan memnun olduğunu belirttiği, herhangi bir istismar ve ihmale uğradığına dair bildirimde bulunmadığı görülmüştür.

ÖĞRENİM DURUMU:

Müracaatçı ilköğretim mezunu olup, çocuk Anadolu Lisesi ... Sınıf öğrencisidir.

SAĞLIK DURUMU:

Aile ile yapılan görüşmede ailede sağlık sorunu olmadığı belirtilmiştir.

VELAYET VE VESAYET VE SABİKA DURUMU (Açıklamayı gerektirir aşağıda yer alan hususlar var ise)

Ailede herhangi bir sabıka kaydı olmadığı aile üyelerince belirtilmiştir.

ÇOCUĞUN AİLE YANINDA RİSK DURUMU

Çocuğun aile yanında kalmasının normal günlük yaşamdaki bir çocuğun karşılaşılabileceği ölçüde riskli olduğu ailede ekstra bir risk unsurunun olmadığı düşünülmüştür.

YAŞANILAN KONUT DURUMU

Müracaatçının ailesinin yaşadığı ailenin yaşadığı konut tek katlı, üç odalı tuvaleti dışarıda, olan ahşap döşemeli bir ev olup evde yeterli eşyanın olmadığı, ailenin eve 300 TL kira bedeli ödediği anlaşılmıştır.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Yapılan Sosyal İnceleme ve Gözlemler sonucunda; ... doğumlu anne ile ... doğumlu babanın ... yılında bir evlilik gerçekleştirdiği çiftin bu evliliğinden ... doğumlu ..., ... doğumlu ..., ... doğumlu ..., ... doğumlu ...'nin dünyaya geldiği, çiftin bir süre ... ilçesinde ikamet ettiği, ... yılında anlaşmazlık nedeni ile boşandığı, daha sonra ... yılında tekrar resmî bir evlilik gerçekleştirdiği, ... yılında tekrar boşandığı, boşanma sonucunda çocukların ilk ikisinin velayetinin mahkemece anneye verildiği, diğer ikisinin velayetlerinin babaya verildiği, babanın ...'de yaşamakta iken ... işi ile uğraştığı, daha sonra ... yılında cezaevine girdiği, annenin bir süre ... İlçesinde yaşadığından sonra ...'a eşinin ailesinin yanına döndüğü, daha sonra babanın cezaevinden çıkması üzerine yaklaşık üç aydır ... ilçesinde tuttuğu, kiralık bir dairede yaşadığı, babanın şu anda çocukları ile birlikte ... ilçesinde yaşadığı, annenin herhangi bir işte çalışmadığı, çocuğuyla birlikte yaşadığı, kurumumuzdan daha önce çocuk ... adına Sosyal ve Ekonomik Destek hizmetinden yararlandığı, ancak çocuğun babasının yanına dönmüş olması sebebi ile yardımının sonlandırıldığı, çocuğun ilköğretim döneminde olduğu, ailede sabıka kaydı olmadığının belirtildiği, ailede sağlık sorunu olan birey olmadığı, ailede çocuğun psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu, ailenin sosyo-ekonomik desteğe ihtiyaç tespit edilmiştir.

Tespit ve Gözlemler sonucunda; çocuk ...'nin velayetinin mahkemece anne ... hanıma verilmiş olması, anneye çocuğun beraber yaşıyor olması, ailenin düzenli gelirin olmaması, çocuğun psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyması, ilköğretim döneminde olması nedenleri ile ailenin çocuk ... adına Sosyal ve Ekonomik Destek hizmetinden yararlanmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

Çocuk ... ; 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun a-1 bendinde geçen Korunmaya İhtiyacı Olan çocuk olduğu ve kurum bakımına alınmaksızın aile yanında Sosyal ve Ekonomik Destekle kalmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal ve Ekonomik Destek Yönetmeliği'nin 6. maddesi (ç) bendi ve 12. ve 14. Maddesi gereğince, ortaöğretim döneminde olan ...-... doğumlu ... T.C. kimlik numaralı ... adına ek gösterge dahil en yüksek devlet memuru aylığının %80'i oranında Sosyal ve Ekonomik Destek Ödemesi yapılması, yapılacak ödemenin 2 (iki) yıl uzun süreli nakdi yardım biçiminde verilmesi, söz konusu sosyal yardım hizmetinin 16 ayını önceden aldığından yapılacak ödemenin 8 (sekiz) ay süreli olarak yapılması ödemenin ... tarihinden itibaren başlatılarak ... - ... doğumlu ... T.C. kimlik numaralı anneye ödenmesinin uygun olacağı kanaatine varılmıştır.

YAKA 5 ALMANYA ÖRNEĞİ

Müracaatçıların adı soyadı

Anne ve babanın adı soyadı

Tarih

Adres

Gençlik Dairesi

Yüklenici Firma

Sorumlu sosyal hizmet uzmanı

Yardım kapsamı

1. Yasal çerçeve

Yukarıda adı geçen aile, Sosyal Yasa 8. Kitabı uyarınca sosyo-ekonomik destek başlığı altında yer alan Pedagojik Aile Yardımı kapsamında, ... tarihinden itibaren yüklenici firma olan kuruluşumuz ... tarafından desteklenmektedir. Aileye ... nisan ... tarihinden beri sosyal hizmet uzmanı bayan ... tarafından haftada 6 saat eşlik edilmektedir.

2. Mevcut durum

Aile ...şehirindeki mülteci kampında bir apartman dairesinde yaşamaktadır. Düzenli olarak ailenin uygun konuta yerleştirilmesi için sosyo-ekonomik aile yardımı kapsamında haftada altı saatlik yaşam desteği verilmektedir. Şu anda aileye uygun şartları taşıyan ev aranmaktadır. Ne yazık ki ... konut idaresi aracılığıyla bir daire arayışı başarısız sonuçlanmıştır. Aile sisteminde ebeveynler oldukça içine kapanık ve sosyal olarak izole edilmiş durumda yaşamaktadırlar. Pandemi nedeniyle alınan kısıtlama kararlarından dolayı sıkışık yaşam alanı ve iç içe geçmişlik aileye stres yaratmaktadır. Aile, mülteci kampında komşularıyla çatışma yaşamaktadır. Diğer taraftan mahalledeki çocukların kendi çocuklarına olan kötü davranışları aileyi endişelendirmektedir.

Anne

Bayan ... iki ay önce oğlu ...'u dünyaya getirdi. Komplikasyonlar nedeniyle hamilelik sırasında planlı sezaryen yapılmıştır. Anne şu anda sağlık bakımında iyi durumdadır. Çocukların istek ve ihtiyaçlarını karşılamakla ilgilenmektedir. Sosyal hizmet uzmanının desteğiyle oluşturulan aile takvimiyle günlük rutin işleri ve çocukların randevularını takip etmektedir. Bayan ... Almanya'daki yaşamın gereği olarak randevulara dikkat etmeyi zamanında gitmeyi öğrenmiştir. Almanca dil engeli nedeniyle sosyal hizmet uzmanı ayrıca tercüme faaliyetlerini üstlenmiştir. Anne, çocukların defter, kitap ve okul belgelerini düzenli olarak kontrol etmektedir.

Baba

Bay ... her zaman çocukların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmakta ve karısını desteklemektedir. Hane halkı ve çocuklarının endişe ve ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmakta ve bunu sağlamaktadır. Aile sistemi iyi bir şekilde işlemekte ve bu durum olumlu bir gelecek perspektifi oluşturmaktadır. Baba, hâlihazırda kurye şoförü olarak serbest meslek sahibi olmuştur ve ticaret hayatına atılmıştır. Destek birimi vergi işlemleri için bir vergi danışmanı ile iletişime geçmiştir. Bay ... organizasyonel faaliyetleri giderek daha fazla idare edebiliyor.

Baba, anne ve çocuklar arasındaki ilişki olumlu olarak tanımlanabilir. Aile içinde sevgi dolu temas ve saygı vardır. Çatışma durumunda çözüm stratejileri geliştirilmekte ve güvenli bir şekilde uygulanmaktadır. Ev içinde ortaklaşa işlenen kurallara da giderek daha fazla uyulmakta ve saygı duyulmaktadır. Ebeveynler tutarlı bir yetiştirme davranışı uygulamaya çalışmaktalar. Ailenin maddi durumu düzelmiş ve paranın işlenmesi destek birimi tarafından düzenlenmiştir.

1. çocuk

Şu anda okula düzenli olarak devam etmektedir. İş hayatından günlük okul yaşamına geçiş, başlangıçta onu çok yormuş. Tüm çabalara rağmen notlarını yükseltmediği, bu yüzden okuldan mezun olabilmek için sınıf tekrarı yapması gerektiğini okul yetkilisi söylenmiştir. İş merkezi tarafından ... için mesleki çıraklık yılı stajı teklif edilmiştir. Ancak bunun için okuldan mezun olma zorunluluğu vardır. ... bağımsızdır ve günlük yaşamına öz yeterlilikle devam ediyor. Harçlığını tamamlamak için bir pizzacıda yarı zamanlı çalışmaktadır. Şu anda ehliyet kursuna başladı ve teori sınavı yaklaşıyor. Genel olarak olumlu bir gelişme izlenmektedir. ... anne babasına saygılıdır ve kuralları iyi bilmektedir.

2. çocuk

... olumlu yönde gelişmeye devam ediyor. ... Okuldan mezun olduktan sonra ... tarihinde ... şehrinde hemşirelik mesleki eğitimine başlamıştır. Eğitiminden çok memnun. Eğitiminden almış olduğu maaş nedeniyle parayla nasıl başa çıkacağını öğrenmekte ve böylece ailenin mali yükünü hafifletebilir. Ayrıca ehliyetini ve arabasını kendisi almıştır.

3. çocuk

... şu anda ... okulunda ortaokul son sınıfta ve çalışkan bir öğrenci. Ders notları çok iyi ve ailesi onunla gurur duymaktadır. ...'ın okuldaki yetkililerden alınan referansları iyidir. ... sorumluluk sahibidir, doktor randevularını bağımsız olarak da yapabilir.

4. ve 5. Çocuk

İkiz çocuklar ... ve ... orta okuluna gitmektedirler. Okula gitmeyi sevmekte ve iyi notlar almaktadırlar.

6. çocuk

Anne ... çocuğunun engellilik durumu nedeniyle gözle görülür şekilde bunalmış durumdadır. Bunun için özel çaba sarf etmektedir. Anne çocuğunun tüm ihtiyaçlarını karşılamakta ve destek birimi, çocuk için devrededir. Önceki görüşmede çocuk için kreş refakati istendi ve onaylandı. Çocuğa gündüz bakım merkezinde bir kaynaştırma görevlisi eşlik edebilir. Çocuğun günlük yaşamla başa çıkabilmesinde dikkat ve özene ihtiyaç duymaktadır. Baba bunalmış durumda ve tüm çocuklara adaleti sağlayamayacağından endişe duymaktadır.

3. Sağlanan Yardımlar

Hedef 1: Okula düzenli devam

... okula düzenli olarak devam etmekte ve gelecek için umutlar gelişmektedir. Bu hedefe ulaşıldı. İşten okula geçiş onu ilk başta zorlasa da alışmış durumda. Almanca'yı iyi bilmediği için bazen zorlanmaktadır. Ancak dersleri düzenli ve güvenilir bir şekilde okulun tavsiyelerine uyarak bitirirse lise diplomasını sınıfı tekrar edip alma imkânı vardır. Okuldan mezun olduktan sonra çıraklık eğitimine başlamak istemektedir. Bu sırada bir pizzacıda yarı zamanlı olarak çalışmaktadır. Bu ehliyet alabilmesi için bir motivasyondur.

Hedef 2: estetik operasyon planı

... yüzündeki yara izi için estetik ameliyat geçirmek istemektedir ancak bu hedefine henüz ulaşamamıştır. Operasyon için doktorla görüşme gerçekleştirilmiştir. Plastik cerrah operasyon için gerekli evrakları vermiş, bu belgeler sağlık sigortası şirketine sunulmuş ve masrafların üstlenilmesi için bir başvuru yapılmıştır. Sağlık sigortası şirketinin nihai kararı şu anda bekleme durumundadır.

Hedef 3: Eylem stratejilerinin ve istikrarın geliştirilmesi

Babanın eğitimsel davranışının pekiştirilmesi için bu amaca kısmen ulaşılmıştır. Bay... uygulanmasında daha fazla desteğe ihtiyaç vardır. Çocuklar ve baba arasındaki etkileşim

saygılı ve özenli. Baba çocuklarla ilgilenir ve onları destekler, okul konularındaki tüm önemli randevuları tutar ve yapılandırılmış bir günlük yaşam sağlar.

Hedef 4: Gençlik refahı kapsamında yardım alınması

Bu hedefe ulaşıldı. Aile, ilgili kuruluş yetkililerine ve Caritas'a (sivil toplum kuruluşu) gönderildi. Anne, Caritas'tan hamilelik yardımı aldı. İlgili kuruluşun Almanca dil kursuna gidecektir.

Hedef 5: ...'nin otizm merkezine bağlanması ve çocuklar için entegrasyon yardımı başvurusu

Bu amaca kısmen ulaşılmıştır. ... kreşi haftada üç gün ziyaret ediyor ve yakında ebeveynlerle bir toplantı olacak. Entegrasyon yardımı için başvuruldu ve onaylandı.

4. Özet değerlendirme ve tavsiye

Sosyo-ekonomik aile yardımı, aile tarafından çok iyi karşılanmıştır. Müracaatçı, kuruluş ve yetkili sosyal hizmet uzmanı arasında iyi bir güven ilişkisi kurulmuştur. Ailede yapıcı bir değişimin varlığından söz edilebilir. Baba ilgili birime düzenli olarak danışıyor ve görevlerle başa çıkmaya çalışıyor. Aile etrafında bir destek sistemi kurulabilir, böylece özel ihtiyaçlar finanse edilebilir. Anne bazen bunalmış hissetmeye devam ediyor. Engelli çocuk özel kreş hizmetinden faydalansa da yine de çok fazla ilgi ve bakıma ihtiyacı bulunmaktadır.

Resmî konularda, danışmanlık, yaşam motivasyonu ve dil konularında desteklenmeye devam edilmeli. Sosyal hizmet uzmanı önemli randevulara eşlik etmeye devam etmelidir. Teknik açıdan hane ziyaretlerinin haftalık altı saatle sınırlı kalması ve sosyo-ekonomik aile yardımının bir yıl süreyle devam etmesi önerilir. Sosyo-ekonomik aile yardımını desteklemek için diğer kurumlar, doktorlar ve yetkililer, aile çevresinde bir destek sistemi kurulmalıdır.

4.1.5.1. Ailelere yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi

Tablo 4.6. Ailelere yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler

Türkiye			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Aileye Sosyo-ekonomik destek	Sistem Kuramı ekolojik yaklaşım	<i>“Çevresi içerisinde aile değerlendirildiğinde ailenin yaşadığı çevrenin sosyo-ekonomik olarak düşük sosyo-ekonomik bir yapıya sahip mahallede ikamet ettiği ailenin çevresine göre muhtaç durumda olduğu bilgilerine ulaşılmıştır.”</i>	Anne, SOYBİS, kuruluş, sosyal hizmet uzmanı
Sistem Kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Annenin sosyo-ekonomik sıkıntıları – Sosyal hizmet uzmanının müdahalesi – Aileye sosyo-ekonomik destek sağlanması			
Almanya			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Sosyal-pedagojik aile yardımı	Sistem kuramı, ekolojik yaklaşım, kültüre duyarlı güçlendirme yaklaşımı baskı karşıtı uygulama	<i>“Sosyo-ekonomik aile yardımını desteklemek için diğer kurumlar, doktorlar ve yetkililer, aile çevresinde bir destek sistemi kurulmalıdır.”</i>	Aile üyeleri, kuruluş, okul, kreş, konut ofisi, doktor, sivil toplum kuruluşu
Sistem Kuramı Analizi			

Girdi – Süreç – Çıktı

Ailenin yeni ülkeye uyum durumu – Hane ziyaretleri, kuruluşlarla işbirliği – Sosyal pedagojik aile yardımı

Türkiye’de hazırlanmış olan sosyo-ekonomik destek konulu sosyal inceleme raporu, çocuğu adına ekonomik destek talebinde bulunan müracaatçı anneye ilgili inceleme bilgilerini içermektedir. Raporun ana hattına bakıldığında ailenin genel tanıtımı, sosyal yaşantısı ve kişilik özellikleri, ekonomik durum, çalışabilirlik ve iş durumu, çocuğun görüşü ve talebi, öğrenim, sağlık, velayet, vesayet ve sabıka durumu, çocuğun aile yanında risk durumu, yaşanan konut ve değerlendirme bilgilerinin yer aldığı görülmektedir. Sosyal hizmet uzmanı yapmış olduğu ön incelemede sorgulama modülü olan SOYBİS bilgilerinden faydalanmıştır. Raporda ailenin talebi ve sorunun tanımı başlığı altında genel bilgilere yer verilmiştir.

Sosyal hizmet uzmanı aileyi mikro düzeyde tanıtarak sosyal hizmet müdahalesinde aileyi grup olarak değerlendirmiştir. Diğer taraftan sosyal hizmet yazın alanının bilimsel bilgi ve dayanakları doğrultusunda ailenin işlevlerini değerlendirdiğini belirterek mesleki müdahalesinde sosyal hizmet kuramsal bilgi temelini kullanmıştır. Bu bağlamda uygulamada kuramlardan -bu çalışmada sistem kuramı odağında- faydalanmak uygulamaya çerçeve çizmek, uygulama hakkında doğru karar alabilmek adına doğrudan uygulamaya fayda getirmektedir (Forder, 1976). Sistem kuramının verdiği sistematik ve bütüncül yaklaşım (Badak ve Özdaşlı, 2019) ayrıca ailenin güçlü ve desteklenmesi gereken yönleri, ailenin çalışabilirlik durumu, çocuğun görüşü ve talebi alınarak çocuğun aile yanında kalmasının risk oluşturma durumunun değerlendirilmesine imkân vermiştir.

Müracaatçı sistemi olarak değerlendirildiğinde mikro sistem düzeyinde anne, çocuk ve ailenin komşusundan bilgi alınmıştır. Diğer taraftan arşiv kayıtları da mikro sisteme dahil edilebilecek diğer bilgi kaynakları olmuştur. Mezzo sistem dahilinde SOYBİS bilgileri değerlendirmeye eklenmiştir. Söz konusu aile ve komşu görüşleri informal sistemi oluştururken SOYBİS sistem bilgileri de formal sistemi ve bilgi kaynaklarını oluşturmaktadır. Pincus ve Minahan’ın (1973) sistem kuramı düşüncesindeki gruplamaya göre hedef sistemi anne ve çocuk oluştururken eylem sistemi ise uygulamada birlikte hareket edilen sistemler olarak sosyal yardım birimleridir.

Sistem kuramı ile değerlendirildiğinde anne, sosyal hizmet uzmanı ve sosyal hizmet kuruluşu birer sistem olarak ele alınabilir. Bu bağlamda sosyo-ekonomik destek talebinde bulunan annenin problem durumu, ailenin yaşamış olduğu sıkıntılar ve başvuru gerekçeleri,

sosyal hizmet uzmanının bilgi kaynakları ve kuruluşun sunmuş olduğu yardım kaynakları bir girdi olarak değerlendirilebilir. Sosyal hizmet uzmanının aileye sosyo-ekonomik destek bağlamında müdahalede bulunarak öneriler getirmesi bir süreç olarak değerlendirilebilir. Sosyal hizmet müdahalesi sonucunda sosyal hizmet uzmanının yapmış olduğu değerlendirmeye göre çocuğun ihtiyacı olan psiko-sosyal destek kapsamında aileye evde sosyo-ekonomik destek sunulması bir çıktı olarak değerlendirilebilir.

Almanya örneğindeki raporda, göçmen aileye yönelik olarak uygulanan sosyal pedagojik aile yardımı ele alınmaktadır. Sosyal hizmet müdahalesi kapsamında sosyal hizmet uzmanı tarafından durum değerlendirmesi amacıyla bir sosyal inceleme raporu hazırlanmıştır. Raporun içeriğinde müracaatçıların adı soyadı, anne ve babanın adı soyadı, ziyaret tarihi, adres, gençlik dairesi, yüklenici firma, sorumlu sosyal hizmet uzmanı ve yardım kapsamı başlıkları yer almaktadır. Raporun devamında yasal çerçeve, mevcut durum, aile üyelerinin mevcut durumları tek tek ele alınarak sağlanan yardımlar kapsamında ulaşılması beklenen hedefler ayrıntılı açıklanmıştır. Son başlıkta ise değerlendirme ve tavsiye yer almaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları, uygulamayı gerçekleştirebilmek için hedef sistemi değiştirmeyi ya da etkilemeyi uygulamanın merkezine koymaktadırlar ve hedef sistem uygulamanın boyutuna göre değişkenlik gösterebilmektedir (Duyan ve diğ., 2014). Sosyal hizmetin faaliyet alanlarından biri göç, göçmenlik ve göçmenler konusundan oluşmaktadır. Bu vakada da müdahaleye göçmen ailesi konu olmuştur. Ailenin sosyal uyumunu kolaylaştırmayı hedefleyen müdahale burada “sosyal pedagojik” yardım olarak isimlendirilmiştir. Böylece sorunların çözümü, değişim ve uyumlaştırıcı uygulamayı da içermiştir. Bu bağlamda sistem kuramının olumlu değişimi yaratacak müdahalede bulunmada hedeflenen sistemi belirlemede (bu vakada aile) uygun sistemi belirlemede (Teater, 2015, s. 29) sosyal hizmet uzmanına yol gösterici olmuştur denebilir. Bu doğrultuda bireylerin (alt sistemlerin) ayrı ayrı değerlendirilmediği ilişkiselliği içinde bir üst sistem (aile) içinde değerlendirildiği görülmektedir. Bilindiği gibi sistem yaklaşımıyla ve bireysel etkenlerin nasıl etkileşime girdiklerine odaklanılıp bu sayede bireylerin çevrelerine daha uyumlu bir halde yaşayabilmelerine yardımcı olunmaktadır (Payne, 2020).

Vaka, sistem kuramıyla değerlendirildiğinde aile, kuruluş ve sosyal hizmet uzmanı mikro düzeyde sistemi temsil etmektedir. Sosyal hizmet uzmanının müdahalede iş birliği yaptığı okul, kreş, konut ofisi, doktor ve sivil toplum kuruluşları mezzo sistemin ürünleri olarak görülebilir. Sosyal Pedagojik Aile Yardımı ve gerekleri ise makro sisteme karşılık

gelmektedir. Sistem kuramında odaklanılan başlıca dört sistem bulunmaktadır (Pincus ve Minahan, 1973). Sosyal hizmet uzmanının müdahalede bulunurken karar verme sürecinde odaklandığı sistemler bu vakada aşağıdaki şekilde gözlemlenebilmektedir:

1. *Değişim ajanı sistemi*: Sosyal hizmet uzmanının müdahalede gerçekleştireceği değişimde değişimi kolaylaştırmada faydalandığı sistemlerdir. Bunlar farklı kaynak -caritas gibi kurum -kreş- ve politikalar/kanunlardır -hamilelik yardımı, kreş yardımı-
2. *Müracaatçı sistemi*: Değişimin gerçekleştiği birey ve aile olarak göçmen aile ve her bir üyesi.
3. *Hedef sistem*: bu vakada aile, tüm üyeleri ile birlikte planlı değişim sürecinde değişimden faydalanan kesim olarak karşımıza çıkmaktadır.
4. *Eylem sistemi*: Sosyal hizmet uzmanının müdahalede iş birliği yaptığı okul, kreş, konut ofisi, doktor ve sivil toplum kuruluşudur.

Sistem kuramı esas alınarak uygulanan müdahalede üç türlü (informel, formel, toplumsal sistemler) yardım sistemi kullanılmaktadır. Bu vakada aile göçmen olduğu ve öz vatanlarından ve akraba/arkadaş sistemlerinden uzak oldukları için informel yardım sistemi kullanılamamış, formel (sivil toplum kuruluşu) ve toplumsal (okul, hastane) sistemler kullanılmıştır. Sosyal hizmet uzmanı aile üyelerini hem tek tek hem de ilişkisellikleri içinde ele alarak aileyi bütüncül olarak değerlendirmiştir. Bu durum sistem kuramında yer alan bütüncül perspektifin (Badak ve Özdaşlı, 2019) vakada karşımıza çıkan şeklidir. Howe (1987) ise sistem düşüncesinin aile etkileşimlerine odaklanarak aile terapisi uygulamaları için yararlı olduğunu da vurgulamaktadır.

Sistem kuramı bağlamında analiz edildiğinde ailenin içerisinde bulunduğu yeni bir ülkedeki yaşama uyum süreci; anne, baba ve çocukların uyum sürecinde yaşamış oldukları birtakım zorluklarla kuruluşa başvuru yapması girdi olarak değerlendirilebilir. Sosyal hizmet müdahalesinin bir ürünü olarak hane ziyaretleri, farklı kuruluşlarla iş birliği yapılarak kaynak sağlanması, ailenin yaşam motivasyonunun yükseltilmesi amacıyla birtakım hedeflerin planlanması süreç olarak değerlendirilebilir. Müdahale sonucunda ilgili aile üyelerinin her biri için planlanan hedeflerin bir kısmının somut olarak gerçekleşmesi çıktı olarak analiz edilebilir.

4.1.5.2. Ailelere yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi

Her iki ülkenin sosyal inceleme raporları sistem kuramı bağlamında karşılaştırıldığında Türkiye'deki sosyal inceleme raporu ana hattının ayrıntılı başlıklar ve açıklamalarla oluşturulduğu, ailede yardım bağlanacak söz konusu çocuk ile ilgili yüzeysel bilgi verildiği, ailenin diğer üyeleri hakkında tanıtıcı bilgilerin yetersiz olduğu görülmektedir. Almanya'daki sosyal inceleme raporunun ana hattı, her bir aile ferдинin ayrı ayrı işlendiği başlıkları ve açıklamalarını içermektedir. Sağlanan yardımlarda ulaşılması istenen hedeflerin somut çıktısı açıklanmaktadır. Türkiye ve Almanya'daki sosyal hizmet uygulaması, ailenin etkileşimde bulunduğu tüm sistemlere odaklanarak aileyi bütüncül yönden değerlendirmiştir. Almanya'daki sosyal hizmet uzmanı, ailenin psiko-sosyal işlevselliğini geliştirmek amacıyla sosyal pedagojik destek kapsamında aileyle yoğun bir sosyal hizmet uygulaması yürütmektedir. Almanya'daki sosyal hizmet uygulamasında, sosyal hizmet görevlisinin ailenin yaşam sürecine belli aralıklarla eşlik ettiği ve sosyal pedagojik yönden danışmanlık hizmetini verdiği görülmektedir. Kuramsal bağlamda Almanya'daki sosyal hizmet uygulama sürecinde aileye güçlendirme yaklaşımı, kültüre duyarlı yaklaşım ve baskı karşıtı uygulamaların uyarlanması yönünde gerekli çalışmaların yapıldığı gözlenmektedir. Türkiye'de ise yardımın hane ziyareti ve masa başı evrak işlerinin yerine getirildikten sonra yaşam sürecine eşlik etme/takip etme durumu söz konusu olmamaktadır. Sonuç olarak Türkiye örneğinde aile sistemi ele alınarak farklı yardım sistemleri devreye konulmamıştır. Raporun işleyişinde ailenin sosyal işlevselliğinin iyileştirilmesi yönünde bir hedef koyulmadığı ve bu hedefler çerçevesinde yardım planının oluşturulmadığı görülmüştür. Almanya'daki yardım planının altı aylık süre içerisinde ulaşılması istenen hedefler ve gerçekleşen hedeflerin yansıması somut şekilde gerçekleşmiştir. Türkiye'deki vakada ise aileye verilecek hizmette yasal prosedürün gerektirdiği sınırlı ayda ekonomik destek kararı alınmıştır.

4.1.6. Kadınlara yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri

VAKA 6 TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Rapor No

Rapor Tarihi

Görüşülen Kişi

A. ŞİDDETE MARUZ KALANIN DURUMU

1. Maruz Kaldığı Şiddet Öyküsü: Müdürlüğümüzden rehberlik hizmeti almakta olan ... ile ... tarihinde görüşme gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmede ...'ün ailesi ve eski erkek arkadaşından gördüğü şiddet nedeniyle 6284 sayılı kanuna göre gizlilik kararı olduğu iş yeri değişikliği ile ...'e geldiği ancak gizlilik kararının süresinin sona ermesi ve kendisinin akrabası ile telefonda görüşürken net olarak ...'de olduğunu söylemese de tahmin edilebilecek ipuçları vermesi nedeniyle ailesinin yerini öğrenmesi konusunda tedirginlik yaşadığı, ailesinin

hala kendisini aradığını duyduğu, eski erkek arkadaşının ...'de olduğunu öğrenip ...'da karşısına çıktığı bu nedenlerle can güvenliği konusunda tedirgin yaşaması nedeniyle gizlilik kararının uzatılmasını istediği öğrenilmiştir.

Sosyal inceleme sürecinde yapılan görüşmeler ve resmi evraklardan şu bilgilere ulaşılmıştır:

..., ... yılında ... ilinde dünyaya gelmiştir. Anne ve babasının ...'de ikamet ettiği, abisi ...'nin ...'da vefat ettiği, ablası ...'nin ...'da ikamet ettiği ve ... olarak görev yaptığı öğrenilmiştir. ...' den alınan bilgiler ışığında; kendisinin bedensel engeli bulundu, ailesinin engelli olması nedeniyle kendisini kısıtlamaya çalıştığı, engeli ile ilgili küçük düşürücü söylemlerde ve hakaretlerde bulundukları öğrenilmiştir. ..., engelli kadrosundan işe girdiğini, ailesinin maaş kartına, parasına ve nüfus cüzdanına kaçamaması için el koyduğunu, kendisine sürekli baskı ve fiziksel şiddet uyguladıklarını, babasının bıçakla bacağından yaraladığını, abisinin boğazını sıktığını ve annesinin de erkeklerle görüştüğü söyleyerek hakaretlerde bulunduğunu belirtmiştir. ..., tüm bu yaşanan baskı ve şiddet olaylarının 7 yıldır devam ettiğini, 4 yıl önce evden kaçtığını, 4 farklı ilde Kadın Konukevinde kaldığını, gizlilik kararı ailesinin kendisini bulmasını engellemeye çalıştığını ancak her seferinde ailesinin izini bulması nedeniyle yer değiştirmek zorunda kaldığını, son olarak eski erkek arkadaşından gördüğü şiddet olayları nedeniyle iş yeri değişikliği ile ...'e geldiğini, eski erkek arkadaşının adresini öğrenerek ...'da karşısına çıktığını, bu nedenle uzaklaştırma kararı aldığını, gizlilik kararının süresinin dolması ve hala can güvenliği riskinin devam etmesi nedeniyle gizlilik kararının uzatılmasını talep ettiğini belirtmiştir.

2. Şiddetten Etkilenme Durumu: ..., maruz kaldığı şiddet nedeniyle evde sürekli bir huzursuz ve gergin ortamın olduğunu, bu nedenle 4 yıl önce evden kaçtığını, 4 farklı ilde Kadın Konukevinde kaldığını, iş yeri değişikliği ile en son ...'e yerleştiğini, yaşanan olaylar nedeniyle 2 yıldır psikolojik tedavi gördüğünü ve ilaç kullandığını, ailesinin hala kendisini araması ve tehditler savurması nedeniyle can güvenliği riskinin olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.

3. Şiddet Uygulayana Yönelik Duyguları/Düşünceleri: ... ile gerçekleştirilen görüşmede; annesi, babası ve ölen abisinin uzun zamandır kendisi üzerinde baskı kurmaya çalıştığı, evde sürekli yok sayıldığı, hakaretlere maruz kaldığı, engeli nedeniyle küçük görüldüğü, işe girdikten sonra parasına el konulduğu ve kendisinin parasını idare ettiremeyeceği düşünüldüğü öğrenilmiş olup ...'den; ailesinin kendisinden uzak durmasını istediği, herkesin kendi hayatına devam etmesinden başka bir talebinin olmadığı öğrenilmiştir.

4. Sosyo-Ekonomik Durumu: ...'ün üniversite mezunu olduğu, ... olarak çalıştığı, düzenli bir işi ve maaşının olduğu, kirada oturduğu öğrenilmiştir.

B. ŞİDDET UYGULAYANIN DURUMU

1. Şiddet Uygulayanın Ailesi ve Sosyal Çevresi İle İlişkileri: ...'den; alınan bilgiler ışığında ailesinin çevrede çok iyi bilindiği, çevresindeki insanların yaşanan şiddet olaylarına inanmadığı, babasının böyle bir şey yapacağını kabul etmedikleri, ölen abisinin ..., ablasının ... olduğu, evde şiddet olaylarına sadece kendisinin maruz kaldığı öğrenilmiştir.

2. Şiddet Uygulayan Hakkında Daha Önce 6284 sayılı Kanun Kapsamında Yapılan İşlemler: ...'den; 4 yıl önce evden kaçtıktan sonra Kadın konukevinde kalmaya başladığı, ablasının ... olmasının etkisiyle gittiği yerlerde bulunduğunu düşündüğü ve bu nedenle 4 farklı ilde Kadın Konukevinde kaldığı, 6284 sayılı kanun kapsamında gizlilik kararı aldığını, aynı kanun kapsamında can güvenliği riski nedeniyle iş yeri değişikliği istediği ve bu kapsamda iş yeri değişikliği ile en son ...'e yerleştiği öğrenilmiştir. ..., eski erkek arkadaşının da kendisine şiddet uyguladığını ve son iş yeri değişikliğinde bunun da neden olduğu, erkek arkadaşının ailesine yerini haber vermesinden çekindiği, yakın zamanda eski erkek arkadaşı ... ile ...'da karşılaşması nedeniyle polise şikâyetle bulunarak 6284 sayılı kanuna göre önleyici tedbir kararı istediği öğrenilmiştir.

3. Şiddet Uygulayanın Şiddet Tehdidi ve Israrlı Takip Davranışları: Şiddet uygulayan kişi olan ...'ün aile üyeleri ve eski erkek arkadaşının hala kendisine ulaşmaya çalıştığını, ailesinin evden kaçan kızın kötü yola düşeceğini düşünmesi nedeniyle namuslarını kirlettiğini düşünerek öldürmekle tehdit ettiğini, 2 sene önce abisinin vefat ettiğini ve ailesinin bu durumdan kendisini sorumlu tuttuğunu öğrendiğini, ablasının ... olması nedeniyle evde silah bulunabileceğini düşündüğünü ancak emin olmadığını, yakın zamanda halası ile telefonda görüştüğü ve ...'de olduğunu anlayabileceği şeyler söylediğini, daha sonra halasının ailesine bu durumu

bildirebileceği ya da kendisini ...'da gören eski erkek arkadaşının ailesine yerini söyleyebileceğini düşündüğünü tüm bu nedenlerle can güvenliği riskinin olduğunu ve gizlilik kararının uzatılmasını istediğini belirtmiştir.

4. Şiddet Uygulayanın Daha Önce Psikolojik/Psikiyatrik Destek Alıp Almadığı/Şu Anki İhtiyaç Durumu: ... ailesini 4 yıldır görmediği, o zamandan önce herhangi bir psikolojik tedavi görmedikleri, şu anda kendisine yönelik takıntıları nedeniyle ihtiyaçlarının olduğunu düşündüğü öğrenilmiştir.

5. Şiddet Uygulayanın Sosyo-Ekonomik durumu: ..., babasının emekli, annesinin ev hanımı olduğunu, kendi evlerinde yaşadıkları ve kira ödemediklerini, kardeşlerinin evli olduğunu, ekonomik anlamda sıkıntı yaşadıklarını düşünmediğini belirtmiştir.

C. ŞİDDETE MARUZ KALANIN 6284 SAYILI KANUN KAPSAMINDA MEVCUT DURUMU VE TALEPLERİ

1. Şiddete yönelik daha önce herhangi bir başvuru/ tedbir talebi/ devam eden/AİŞF'nda talep edilen karar olup olmadığı: ... için ... hakkında ... Asliye Hukuk Mahkemesinin 6284 sayılı kanuna göre koruma kararı ile ... D.İş esas sayılı ... tarihi ile başlayan 1 ay süreli önleyici tedbir kararının olduğu, can güvenliği riski nedeniyle bu süreyi uzattığı, 4 yıl öncesinden başlayarak günümüze kadar gelen ailesi ve eski erkek arkadaşından gördüğü şiddet nedeniyle 6284 sayılı kanun ile gizlilik kararı ve iş yeri değişikliği kararı olduğu öğrenilmiştir.

2. Koruyucu tedbir kararı isteyip istemediği /istemiyorsa nedeni: ...; ailesinin hala kendisine ulaşmaya çalışması ve yakın zamanda eski erkek arkadaşı ile ...'da karşılaşması nedeniyle can güvenliği riskinin devam ediyor olduğunu düşündüğünü ve bu nedenle gizlilik kararının uzatılmasını talep etmektedir.

3. Önleyici tedbir kararı isteyip istemediği /istemiyorsa nedeni: ...'ün ... Asliye Hukuk Mahkemesinin ... tarih ve ... D.İş esas sayılı 6284 sayılı kanuna göre koruma kararına istinaden 1 ay önleyici tedbir kararı verildiği ve bu kararın risk durumunun devam ettiği düşünülmesi nedeniyle uzatıldığı öğrenilmiştir.

D. SONUÇ

Gerçekleştirilen görüşmeler ve Asliye Hukuk Mahkemesinin tarih ve D.İş esas sayılı sayılı 6284 sayılı kanuna göre koruma kararı ışığında şiddet mağduru kadının engelli olduğu, engelli kadrosundan işe girdiği, ailesinin engelli olması nedeniyle psikolojik şiddet uygulamaya başladıkları, parasına, maaş kartına ve nüfus cüzdanına el koydukları, psikolojik şiddetin zamanla artarak fiziksel şiddet boyutuna ulaştığı, babasının bıçakla bacağından yaraladığını, abisinin boğazını sıktığını ve annesinin de erkeklerle görüştüğünü söyleyerek hakaretlerde bulunduğunu belirtmiştir. Tüm bu yaşanan baskı ve şiddet olaylarının ... yıldır devam ettiğini, 4 yıl önce evden kaçtığını, 4 farklı ilde Kadın Konukevinde kaldığını, gizlilik kararı olarak ailesinin kendisini bulmasını engellemeye çalıştığını ancak her seferinde ailesinin izini bulması nedeniyle yer değiştirmek zorunda kaldığını, son olarak erkek arkadaşından gördüğü şiddet nedeniyle iş yeri değişikliği ile ...'e geldiğini, eski erkek arkadaşının adresini öğrenerek ...'da karşısına çıktığını, bu nedenle uzaklaştırma kararı aldığını, gizlilik kararının süresinin dolması ve hala can güvenliği riskinin devam etmesi nedeniyle gizlilik kararının uzatılmasını talep ettiğini belirtmiştir.

1. Şiddete Maruz Kalanın Korunmasına Yönelik 6284 Sayılı Kanun Kapsamında Alınması Gerekli Görülen Tedbir Kararları: ... hakkında 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun 8/6 maddesi gereğince: "Gerekli bulunması halinde, tedbir kararı ile birlikte talep üzerine veya resen, korunan kişi veya diğer aile bireylerinin kimlik bilgileri veya kimliğini ortaya çıkarabilecek bilgileri ve adresleri ile korunanın etkinliği bakımından önem taşıyan diğer bilgileri, tüm resmî kayıtlarda gizli tutulur. Yapılacak tebligatlara ilişkin ayrı bir adres tespit edilir. Bu bilgileri hukuka aykırı olarak başkasına veren, ifşa eden veya açıklayan kişi hakkında 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümleri uygulanır." Gizlilik kararı uygulanması gerekli görülmektedir.

VAKA 6 ALMANYA ÖRNEĞİ

Müracaatçının Adı Soyadı

Doğum Tarihi

Telefon numarası

Adresi

Müracaat nedeni

YARDIM KAPSAMI

Yardım Planı: Sosyal Pedagogik Aile Yardımı Kapsamında Danışmanlık

Sosyal yasa kitabı 12'ye göre yardım kapsamına alınan ilgili kişi için ... tarihinde ... ofisimize ... hastanesinin sosyal hizmet biriminde çalışan sosyal hizmet uzmanı bayan ... aracılığıyla psikolojik danışmanlık hizmeti alması için başvuru yapılmıştır. Başvuruda mağdur bayanla ilgili ön bilgi alınmıştır.

GENEL TANITIM

İlgili kişi ile ... tarihinde ofis telefonundan bir ön görüşme yapıldı. Bu görüşmede mağdur kadının daha önce eşi tarafından sıklıkla şiddete uğradığı, ilk polis vukuatında eşinin kendisini “ben karımı dövüyorum” diyerek ...'da bulunan polis merkezine ihbar ettiğini, kadının ilerleyen süreçte şikayetini geri çekmesi nedeniyle bir aylık uzaklaştırma cezasının geri çekildiği ancak ...'ya taşındıklarında ... şehrinde yaşamlarına devam ettikleri sürede şiddetin dozunun arttığının, bunun nedeninin ise kıskançlık ve titizlik olduğunu belirtmiştir.

... tarihinde ilgili kadınla ofiste yapılan görüşmede kadın dış görünüş olarak bakımlı ancak yüz ifadesinde üzgün bir izlenimi mevcuttur. Bayan ... işletme eğitimi görmüş ve hiç çalışmamıştır, ayrı yaşadığı eşiyle çocukları yoktur. Eşinin aşırı kıskançlıkları nedeniyle sürekli tartışma yaşadıklarını son olayda giyecek mağazasında görevli bir beyle konuştuğu ve güldüğü iddiasıyla eşi tarafından arabada şiddete uğramış ve arabadan atılmıştır. Bu olayın akabinde eve otobüsle dönmüştür. Bayan ... ertesi günü eşi kahvaltı yaparken markete gideceğini söyleyerek dışarıda gizlice polise eşini ihbar etmiştir. Polislerin eve gelmesiyle kadın eşinin kendisine sürekli şiddet uyguladığını maddi manevi sürekli baskı yaptığını açıklamıştır. Polis gerekli işlemleri yaptıktan sonra eşinin maaş kartını kadına teslim etmiştir. Eşine mahkeme tarafından bir ay uzaklaştırma verilmiş ve para cezasına çarptırılmıştır. Artık evliliklerinin kurtarıma gibi bir şansı yoktur çünkü polis olayından her iki tarafta boşanma kararı almışlardır. Kadının destek alabilecek yakın ailesi yurt dışında olduğu için arkadaş çevresi kendisiyle zaman zaman ilgilenmektedir. Onun dışında sosyal destek mekanizması eksiktir.

Evlilikleri süresince eşine daha önceden kendisini iyi hissetmediği için sıklıkla “ben doktora gitmek istiyorum, iyi değilim” söylemlerine rağmen “ilaç kullanmayacaksın ilaçlar insanları deliye çeviriyor” söyleminde bulunduğu için bir türlü doktora gidemediğini belirtmiştir. İlgili kadın ... yılı ... ayında ... kliniği ... istasyonuna intihara teşebbüs olayı sonrasında yatırılmış ve ilaç tedavisine başlanmış, üç ay kaldığı hastanede tedavi gördükten sonra ayakta psikiyatrik tedavi hizmeti veren günlük kliniğe gitmeye başlamıştır. Bu klinikte ergo terapi, konuşma terapisi, grup terapisi ve sosyal faaliyetlere katılmaktadır.

Bayan ... günlük kliniğin kendisine iyi geldiğini, dışarı çıkmak için güzel bir amacı olduğunu, ilaçlarını düzenli olarak kullandığını ancak ay sonunda sözleşmenin sona ereceğini artık kendi hayatını idame ettirmek zorunda olduğunu, eskiye oranla kendisini daha iyi hissettiğini belirtmiştir.

Bayan ..., ayında avukata boşanma dilekçesini vermiştir ve bu süre içerisinde ayrı yaşadığı eşi kendisine başka bir yerde ev tutmuştur. Şu an için kendisinden her hangi bir rahatsızlık duymadığını belirtmiştir.

Bayan ... artık bağımsız yaşama geçmek istediğini belirterek, bunun için psikolojik durumunun daha dengeli olduğunu, ilaç kullanımı için geçerli sağlık raporunun olduğunu, şu an ekonomik olarak devletin sosyal yardım II kapsamından yararlandığı ancak bunun geçici ve şartlı yardım kapsamında olduğunu belirtmiştir.

Yukarıda bilgileri verilen ilgili kişi ile bir sonraki randevu için ... tarihinde ... kuruluşunda buluşmak üzere sözleştik ve randevu ayarladık.

YARDIM PLANI VE DEĞERLENDİRME

Şiddet mağduru bayan ... ile ... tarihinde yapılan görüşme neticesinde aile içi şiddet nedeniyle eşinden ayrı olarak yaşadığı, eşine ... tarihinde boşanma davası açtığını, sonraki süreçte intihar

girişimi sebebiyle ... kliniğinde yatarak tedavi gördüğünü, güncelde ayakta tedavi hizmetinden faydalanmaktadır. Yardımın sonlandırılacağı ... tarihinden itibaren kuruluşumuz bünyesinde danışmanlık hizmeti almak için ilgili klinik tarafından bağlantı sağlanmıştır.

Bayan ... her ne kadar yaşadıklarını atlatmış gibi görünse de psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duymaktadır. ... ilaç ve psikoterapilerin kendisine iyi geldiğini, zaman zaman kendisini yorgun ve uyuklu hissettiğini, bazen canının bir şey yapmak istemediğini ama yaşının genç oluşu ve bağımsız yaşamdan kopmaması adına istekli bir şekilde randevuya gelerek gelecekte yapılması hedeflenen planlar üzerine görüşme gerçekleşmiştir.

Sosyal yasa kitabı 12'ye göre sosyal pedagojik aile yardımı kapsamında mağdur kadına yönelik uygun görülen süre ve koşullar altında aşağıdaki hizmetlerin verilmesi kararlaştırılmıştır:

Bayan ...'ın 6 aylık bir süre için haftanın 3 saati ev ziyareti kapsamında veya belirlenen randevu yerlerinde görüşme gerçekleştirilmesi için bir sosyal hizmet uzmanının eşlik etmesi,

Sosyal hizmet uzmanının bayan ...'ya psiko-sosyal destek kapsamında danışmanlık hizmeti vermesi,

Bayan ...'ın ayrı yaşadığı eşinden elden almış olduğu paranın hukuki bağlamda düzenlenmesi amacıyla nafaka alması için gerekli başvurunun yapılması,

Bayan ...'ın emeklilik sigorta şirketine başvurusunun yapılarak emeklilik primlerinin hesaplamasının yapılması,

Bayan ...'ın iş arama merkezinden danışmanlık hizmeti alarak ekonomik yardım sonrası için gerekli çalışma planlamasının yapılması,

Bayan ...'ın uygun ev bulabilmesi için ev ofisine gerekli belgelerin ulaştırılması

İlgili mağdur kadının kuruluşumuzca danışmanlık hizmeti almasının uygun görüleceği, planlanan söz konusu yardımların önümüzdeki 6 aylık süre zarfında gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Raporu tanzim eden sosyal hizmet uzmanının iletişim bilgileri aşağıdaki gibidir.

4.1.6.1. Kadınlara yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi

Tablo 4.7. Kadınlara yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler

Türkiye			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Kadına yönelik şiddette gizlilik kararının uzatılması	Sistem kuramı kriz odaklı yaklaşım	<i>“Korunan kişi veya diğer aile bireylerinin kimlik bilgileri veya kimliğini ortaya çıkarabilecek bilgileri ve adresleri ile korunanın etkinliği bakımından önem taşıyan diğer bilgileri, tüm resmî kayıtlarda gizli tutulur”</i>	Kadın, kuruluş, sosyal hizmet uzmanı, Hukuk Mahkemesi, Emniyet Merkezi
Sistem Kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Gizlilik kararı süresinin dolması – Sosyal araştırmanın yapılması – Gizlilik kararının uzatılması			
Almanya			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Kadına yönelik sosyal pedagojik aile yardımı kapsamında danışmanlık	Sistem kuramı güçlendirme yaklaşımı psiko-sosyal destek	<i>“Bayan ... her ne kadar yaşadıklarını atlatmış gibi görünse de psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duymaktadır.”</i> <i>“Sosyal yasa kitabı 12'ye göre sosyal pedagojik aile yardımı kapsamında mağdur kadına yönelik</i>	Kadın, sosyal hizmet uzmanı, hastane sosyal hizmeti, kuruluş

		<i>uygun görülen süre ve koşullar altında aşağıdaki hizmetlerin verilmesi kararlaştırılmıştır</i>	
Sistem Kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Kadının şiddete uğraması – Sosyal hizmet müdahalesi, kaynaklar – Kadının danışmanlık hizmeti alması			

Türkiye’de kadına yönelik şiddette gizlilik kararı alınması konulu sosyal araştırma raporunda önceki sosyal inceleme raporlarından farklı olarak şiddete maruz kalanın sorun tanımı detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Sosyal hizmet uzmanı, şiddete maruz kalan kadının durumuyla ilgili şiddetin öyküsü, etkilenme durumu, şiddet uygulayana yönelik düşünceler ve ilgili kişinin sosyo-ekonomik durumunu ele almıştır. Diğer bölümde ise şiddet uygulayan kişinin durumu, aile ve sosyal çevreyle olan ilişkileri, yapılan işlemler, şiddet uygulayanın psikolojik ve sosyo-ekonomik durumuyla ilgili bilgiler verilmektedir. Son başlıkta ise mağdur kadının ilgili yasa kapsamında devam eden koruyucu ve önleyici tedbir talepleri nedenleri ile kendisine sorulmaktadır.

Raporda yer alan söz konusu bilgiler, bireyin ve durumunun sistem kuramında yer alan “çevresi içinde birey” anlayışıyla ele alındığını göstermektedir. Bireyi çevresi içinde değerlendirmek sosyal hizmet uygulamasında sorunların sadece bireyin psikolojik özelliklerinden kaynaklanmayıp çevresel faktörlerinin de soruna yaptığı etkilerle birlikte değerlendirilmeye alındığının göstergesidir. Bu durum, bireyin faydasına hedeflenen uygulamada diğer faktörlerin de değerlendirmeye alınmasını sağlamaktadır (Teater, 2015). Bu vakada şiddete uğrayan kadının şiddet uygulayan ailesi ve erkek arkadaşı bireyden bağımsız olarak sorunun oluşumuna sebep olan sistemlerdir ve bu bağlamda değerlendirilmeleri de sistem kuramının başarılı uygulamaya katkısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Raporda yer alan “şiddet uygulayanın durumu” başlığı altında şiddet uygulayanın ailesi ve sosyal çevresi ile ilişkileri, şiddet uygulayan hakkında daha önce yapılan işlemler, şiddet uygulayanın sosyo-ekonomik durumu, şiddet uygulayanın daha önce psikolojik/psikiyatrik destek alıp almadığı/şu anki ihtiyaç durumu her biri ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme (Artan, 2010) sorunun sistem kuramı sayesinde parçalı değil, bütünlük içinde ele alınmasını, her bir parçanın diğerine etkisini görmeyi sağlamaktadır. Bu vaka özelinde ise sistem kuramı şiddete maruz kalmak şiddete maruz kalanın bireysel sorunlarından kaynaklı değil, şiddeti uygulayanın ve bu şiddeti destekleyen sistemin -şiddet uygulayanın psikososyal şartları ve şiddete uğrayanın aile/çevre desteği alıp almaması-

anlaşılmasını ve değerlendirmeye eklenmesini, netice olarak mağdurun yararına koruma/gizlilik kararının verilmesini sağlamaktadır.

Bu vakada müracaatçı sistemini (mikro sistem) mağdur kadın, sosyal hizmet uzmanı ve sosyal hizmet kuruluşu oluşturmaktadır. Diğer sistemler ise hukuk mahkemesi sistemi ve emniyet merkezi sistemidir (mezzo sistem). Bu sistemler aynı zamanda eylem sistemleridir. Uygulamanın merkezinde yer alan şiddete uğrayan kadın ise hedef sistemi oluşturmaktadır.

Sosyal araştırma raporu sistem kuramı bağlamında değerlendirildiğinde şiddet mağduru kadının gizlilik kararının süresinin dolması ve oluşabilecek can güvenliği riski durumu nedeniyle sosyal hizmet kuruluşuna başvuru yapması, sosyal hizmet uzmanının mesleki bilgisi ve kuruluş kaynakları bir girdi olarak değerlendirilebilir. Sosyal hizmet uzmanının mağdur kadının probleminin çözümü noktasında sosyal hizmet müdahalesini başlatarak sosyal araştırma raporu hazırlaması bir süreç olarak değerlendirilebilir. Yapılan müdahale sonucunda mağdur kadının hukuki çerçevede gizlilik kararı uygulaması kapsamına alınması bir çıktı olarak değerlendirilebilir.

Almanya örneğinde yer alan vakada, kadına yönelik şiddette danışmanlık üzerine hazırlanan sosyal rapor görülmektedir. Raporda, ilgili şiddet mağdurunun kimlik bilgileri, ilgili yardımın kapsamı, genel tanıtım ve yardım planı başlıkları ve içerikleri yer almaktadır. Burada sosyal inceleme raporlarından farklı olarak sosyal rapor başlığı kullanılmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanı, şiddete maruz kalan kadının durumuyla ilgili şiddetin öyküsü, etkilenme durumu, ilgili kişinin güncel psiko-sosyal durumunu ele almaktadır. Raporda başvuru merci, ilgili mağdur kadının tedavi gördüğü hastanenin sosyal hizmet uzmanıdır. Sosyal hizmet uzmanı ilgili kadın hakkında tanıtıcı bilgileri ön bilgi olarak vermiş ve kuruluşa sevk etmiştir. Söz konusu başvuru çevreden elde edilen bilgilerin değerlendirmede bir kolaylık sunması açısından önemlidir.

Bu vakada müracaatçı sistemini (mikro sistem) mağdur kadın, sosyal hizmet uzmanı ve sosyal hizmet kuruluşu oluşturmaktadır. Diğer sistemler (Mezzo sistem) ise sağlık kuruluşu ve sosyal pedagojik aile yardımı kuruluşudur. Bu vaka müdahale sürecinde sosyal hizmet uzmanlarının karar verme sürecinde odaklandığı dört sisteme göre yorumlanmaktadır (Pincus ve Minahan, 1973):

1. *Değişim ajanı sistemi*: Sosyal hizmet uzmanının çeşitli kaynak, kurum ve yasal politikalardan yararlandığı sistem olarak şiddete maruz kalanın korunmasına yönelik sosyal yasa kitabı 12 yer almaktadır.
2. *Müracaatçı sistemi*: Değişimin gerçekleştiği birey olarak şiddet mağduru kadın.
3. *Hedef sistem*: Müdahalenin uygulandığı hedef kişi olarak şiddet mağduru kadın.
4. *Eylem sistemi*: Müdahalenin uygulanması için gerekli kaynak ve kurumlarla iş birliği sağlanması olarak, sosyal pedagojik aile yardımı kapsamında altı aylık süreyle haftalık üç saatlik sosyal hizmet uzmanının atanması. Sosyal raporun hazırlanmasında odak noktasının şiddet mağduru kadın olduğu görülmektedir.

Sosyal rapor, sistem kuramı bağlamında değerlendirildiğinde şiddet mağduru kadının içerisinde bulunduğu rehabilitasyon süreci, bağlı bulunduğu hastanenin tıbbi sosyal hizmet uzmanı tarafından kuruluşa başvuru yapılması, sosyal hizmet uzmanının mesleki bilgisi ve kuruluş kaynakları bir girdi olarak değerlendirilebilir. Sosyal hizmet uzmanının sorunların çözümü için gerekli kaynakları sunarak sosyal hizmet müdahalesini başlatarak sosyal rapor hazırlaması bir süreç olarak değerlendirilebilir. Müdahale sonucunda şiddet mağdurunun yasal çerçevede 6 aylık süreyle danışmanlık hizmetinin verilmesi, çeşitli yardım seçeneklerinin sunulması yönünde verilen karar da çıktı olarak değerlendirilebilir.

4.1.6.2. Kadınlara yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi

Türkiye’de hazırlanan sosyal inceleme raporu, Aile ve Sosyal Hizmetleri Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından içerik değişikliğine gidildiğinden sosyal araştırma raporunun kapsayıcı olduğu görülmektedir. Bu raporda, şiddete uğrayan ve şiddet uygulayan kişilerin durumları değerlendirme altına alınmıştır. Almanya’da hazırlanan sosyal inceleme raporu ise sosyal rapor olarak adlandırılmaktadır. Raporun başlıkları yardım amacına yönelik olarak kadını odak noktasına alan bir değerlendirme yapmıştır. Türkiye’de hazırlanan raporların aksine şiddeti uygulayan hakkında bilgilere yer verilmemiştir.

Vakalar sosyal inceleme raporları sistem kuramı bağlamında karşılaştırıldığında her iki raporun işleyiş amacının farklı olmasına rağmen esas amaç kadının yasal olarak güvence altına alınmasıdır. Türkiye’deki raporda, mağdur kadının yaşam öyküsü üzerinde daha ayrıntılı durulduğu görülmektedir. Kadının çevresinden elde edilen bilgiler, yasal sistemlerin gizlilik kararına müdahil olarak uzatılması yönünde kanaat getirilmesi sistem kuramının bir yansıması olarak anlaşılmaktadır. Diğer taraftan gizlilik kararının uzatılması

ve olası tehlikelere karşı alınacak tedbirler kriz odaklı yaklaşımın kullanıldığını gösterilmektedir. Almanya'daki sosyal rapora bakıldığında mağdur kadının yaşam öyküsünün daha yüzeysel ele alındığı, şiddet olayının yaşandığı anın esas alındığı göze çarpmaktadır. Sosyal hizmet uzmanı hazırlamış olduğu raporda, ilgili kadın için yardım planı oluşturarak hangi yardım sistemlerinden faydalanabileceğinin planlamasını yapmıştır. Buna göre Almanya'daki raporda da sistem yaklaşımının yansımalarının değerlendirmede karşımıza çıktığı görülmektedir. Son olarak danışmanlık hizmeti verilen kadına yönelik psiko-sosyal destek hizmetinin sunulması güçlendirme yaklaşımının bir yansıması olarak görülmektedir.

4.1.7. Evde bakıma yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri

VAKA 7 TÜRKİYE ÖRNEĞİ

İnceleme Tarihi

Rapor Tarihi

HİZMETTEN YARARLANACAK BİREYİN

Adı Soyadı

T.C. Kimlik Nosu

Anne/Baba Adı

Doğ. Yeri-Tarihi

Anne-Baba Hak.

Adres

Müracaat eden

Nedeni : Evde bakım hizmet modelinden yararlanılması

... için evde bakım yardımının uygulanması. Engellinin kız kardeşi ...'ya ... Sulh Hukuk Mahkemesi ... için yasal vasilik verilmiştir. Bu karara istinaden başvuru sahibinin sosyal incelemesinin yapıp evde bakım aylığı için uygunluk durumu iş bu raporda tanzim edilmektedir.

GENEL TANITIM

Başvuru sahibi ... tarihinde ... Sulh Hukuk Mahkemesi ... sayı ... dosya numarası kararlı vasilik evrakını kuruluşumuza sunmuştur. Daha önceden evde bakım aylığı alınması için il müdürlüğümüzde ... tarihinde istenen evraklardan ikametgâh adresi, nüfus kayıt örneği, gelir beyanı ve sağlık kurulu raporu kuruluşumuza sunulmuştur. İş bu evraklar gözden geçirilmiş, engelli ...'in evde bakım aylığını alması için kız kardeşi ... ile birlikte yaşadıkları eve haberli hane ziyaretinde bulunulmuştur. Sosyal inceleme talebine istinaden ... tarihinde ailenin ikamet adresine gidilerek sosyal inceleme gerçekleştirilmiş olup yapılan Sosyal İnceleme sonucunda iş bu Sosyal İnceleme Raporu tanzim edilmiştir.

... doğumlu engelli ... anne babası ile birlikte ... ilçesinde ikamet etmektedir. Ailenin 9 çocuğunun 2'si engelidir. Diğer engelli abisi özel bir bakım merkezinde yatılı olarak kalmaktadır. Diğer çocukları ise evli olup ikisi aynı ilçe içerisinde, diğerleri ise şehir dışında yaşamaktadırlar. İlgili engelli kadının ağır derecede zekâ geriliği olup, günlük yaşamını idame ettirebilecek ve bireysel bakımını yapabilecek kapasiteye sahip değildir. Engelliye daha önceden annesi bakmaktaydı. Annesi tüm bireysel bakımlarını yemek yedirilmesinden, banyo yaptırılmasına, bu zamana kadar kendisi gerçekleştirmiştir. Annenin aniden rahatsızlanarak hastaneye kaldırılması ile uzun zaman yatılı tedavi görecektir olması sebebiyle diğer bir ilçeden

gelen kız kardeşi engelli kardeşinin bireysel bakımını ve evin işlerini üzerine almıştır. Kız kardeş bu sürede günlük eşyalarını babasının evine getirmiş ve evin tüm iş yükünü üzerine almıştır.

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

Hane ziyaretinde ... doğumlu engelli ile yapılan birebir görüşmede sakin bir tutumla kendisine sorular yöneltilmiş ancak cevap vermediği, kafasını salladığı görülmüştür. Engelli gülümseyerek konuşmak istemediğini belirten işaretler yapmıştır. Engellinin dış görünüşünün zayıf, giysilerinin temiz ve düzenli olduğu gözlenmiştir. Engellinin günlük bireysel bakım ihtiyaçlarını başkasının yardımı olmadan yerine getiremediği öğrenilmiştir. Engellinin yüzde ... ağır engelli raporu mevcuttur.

... doğumlu baba ile yapılan birebir görüşmede babanın iletişime açık, konuşkan ve sıcakkanlı olduğu gözlenmiştir. Kızının durumuyla ilgili üzüntüsünü belirten baba, hanımının artık sık sık hastalandığını, son hastane yatışında engelli kızlarının bakımında diğer çocuklarından yardım aldığını ancak her birinin kendilerine göre yaşamlarının olduğunu düzenlerinin bozulmasını istemediğini belirtmiştir.

... doğumlu anne ile yapılan görüşmede; annenin sakin yapıda olduğu gözlenmiştir. Annenin yaşının artık ilerlediğini, hastalıklardan muzdarip olduğunu, şekerinin sık sık yükseldiğini ve bazı olayları hatırlamayacak kadar bilincinin kapandığında fenalaşınca hastaneye kaldırıldığı öğrenilmiştir. Anne, engelli evladına gençlik yıllarından beri bakmaktadır. Kendisi ölürse ona kim bakacak kaygısı taşımaktadır. Annenin durumu gözlemlendiğinde oldukça kaygılı olduğu anlaşılmıştır.

Evde bakım aylığı talebinde bulunan ... doğumlu engellinin kız kardeşi, iletişime açık ve kendisini ifade edebilen yapıdadır. Yarım saatlik uzaklıktaki diğer bir ilçede yaşamaktadır. İlgili kişi 14 yıl önce eşinden boşanmıştır. Bir oğlu şehir dışında yaşamakta olup çalışmaktadır, diğer oğlu üniversite eğitimi görmektedir. İlgili kişi eşinden nafaka almamaktadır. Daha önceden mutfak işlerinde çalışan ilgili kişi babasının evine ikametini aldirarak kardeşinin bakımıyla ilgilenmek istediğini belirtmiştir.

İŞ VE EKONOMİK DURUMU

Aile ile yapılan görüşmede babanın yıllar önce ... fabrikasından emekli olduğu, üzerine kayıtlı 1,5 dönüm çay bahçesinin olduğu, engellinin evde bakım aylığının, vesayetin babasında olması sebebiyle bugüne kadar babanın aldığı, annenin ev hanımı olduğu ve hiç çalışmadığı, bakım aylığı talep eden kız kardeşi ...'in şu an da herhangi bir ekonomik geliri bulunmadığı anlaşılmıştır.

ÖĞRENİM DURUMU

Annenin okuma yazması olmadığı, babanın ilkokul mezunu olduğu, kız kardeşin ortaokul mezunu olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

SAĞLIK DURUMU

Yapılan görüşmede, engellinin ... derecede ağır engelinin olduğu, annenin şeker hastalığının bulunduğu, babanın ve kız kardeşinin sağlık sorunu olmadığı bilgisine ulaşılmıştır.

SABİKA DURUMU

Yapılan görüşmede ailede sabıka kaydı olmadığı bilgisi edinilmiştir.

YAŞANILAN KONUT DURUMU

Ailenin yaşadığı evin bir apartman dairesinde bulunduğu, evin apartmanın üçüncü katında olduğu, dıştan görünümünün yeni olduğu, evin temiz ve düzenli olduğu, eşyaların eski olduğunun görüldüğü, evin 3+1 odalı olduğu, evde tuvalet banyonun olduğu, evin kaloriferli olduğu, evin aileye ait olduğu bilgilerine ulaşılmıştır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yapılan sosyal inceleme ve değerlendirme sonucunda;

Ailenin anne, baba ve engelli çocuktan oluştuğu, kız kardeşinde gelmesiyle hep beraber aynı evde yaşadığı, annenin rahatsızlanıp hastaneye kaldırılmasıyla evdeki engelli kız kardeşine diğer ilçeden gelen ve ikametini yaşadıkları evin adresine alan kız kardeşi bakmak istemiştir.

Genel olarak aile değerlendirildiğinde; aile içerisinde iletişim kanallarının açık olduğu, anne ve babanın engelli çocuklarıyla ilgilendiğini, kız kardeşin de aile içerisinde uyumlu olduğu gözlenmiştir.

Çevresi içerisinde aile değerlendirildiğinde ailenin ilçesinin ortalama olarak sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerinin yaşadığı bir mahallede yaşadığı, ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan çevresi ile uyumlu olduğu, ailenin çevresi ile iletişiminin olduğu ancak daha çok kapalı aile özelliği sergilediği yapılan görüşmeler ve gözlemlerden anlaşılmıştır.

Sosyal hizmet yazın alanının bilimsel ilke ve görüşleri çerçevesinde ailenin işlevleri değerlendirildiğinde; yasal vesayeti hakkını kardeşi alan ... hanım, engellinin beslenme, giyinme, banyo yaptırılması, giydirilmesi gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacağı tarafımızca anlaşılmış olup tüm bu tespit ve gözlemler sonucunda;

Söz konusu evde bakım aylığı talebinde bulunan kız kardeşin 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu m.Ek-7/II kapsamında evde bakım aylığı alması amacıyla yapılan sosyal incelemede ilgili engelli yakınının evde bakım aylığı hakkında yararlanması uygun görülmüştür.

VAKA 7 ALMANYA ÖRNEĞİ

Kuruluş:

Adı Soyadı:

Doğum tarihi:

Adresi:

Telefonu:

İrtibat kurulacak kişiler: Erkek kardeşi

Muayene eden Doktor: Ev doktoru

Geliri:

Sayın ... için yasal vesayetle evde bakım hizmeti kurulmasının gerekliliği hakkında şu yorumu yapmak istiyorum.

GENEL BİLGİLER

Bay ... için yasal bakım sağlanması amacıyla prosedür önerisi, ... Kliniği tarafından yapılmıştır. İlgili kişinin durumu, organik olarak sanırsal bir bozuklukla hızla ilerleyen demanstan mustarip olarak tanımlanmaktadır ve bu kişinin biliş düzeyi düzensizdir ve gerçeği yanlış değerlendirmektedir. Paranoyak sanılar ve halüsinasyonlar telaffuz etmektedir. Hastalığı nedeniyle ilgili kişi kendisi için karar veremez durumdadır ve acil tıbbi önlemler için onay gerekmektedir. İlgili kişi ... tarihinden beri ... Kliniğinin gerontopsikiyatri bölümündedir.

Söz konusu kişinin kardeşi ... hukuk danışmanı olarak önerilmiştir.

İLGİLİ HAKKINDA BİLGİ VE ÇEVREDEDEN ELDE EDİLEN BİLGİLER

İlgili hastanın erkek kardeşiyle yapılan detaylı telefon görüşmesinde, doğduğundan beri kardeşiyle birlikte yaşadığını bildirdi. Birbirlerini yakından tanırlar, şu ana kadar herhangi bir iletişim kaybı olmamış, hep aynı evde yaşamışlardır. Kardeşlerin aynı evde yaşayan bir kız kardeşi de vardı. Kardeşler, hemşirelik servisinin desteğiyle 5 yıl boyunca evde ona bakmışlar. Kız kardeşi geçen yıl vefat etmiştir. Kız kardeşin ölümünden sonra ev artık iki erkek kardeşe eşit miras olarak kalmıştır. Kardeşler bir vasiyetname hazırlamışlar ve her ikisi de birbirlerini tek mirasçı olarak kaydettirmişlerdir. Bir de yıllar önce verilmiş karşılıklı vekaletname vardır. Vekaletname ile kardeşler banka hesaplarına ve tasarruf hesaplarına erişim yetkisine sahiptirler. Sadece sağlık gibi diğer alanlar için vekalet yetkisini dışarıda bırakmışlardır.

Söz konusu hastanın değişen sağlık durumları mevcuttur. Şu anda ilaç tedavisi görmek ve ilaç tedavisinin bir sonucu olarak önemli ölçüde sakinleşmiştir. Başlangıçta kalp hastalığıyla uyumlu olmayan ilaçlar almış ancak sonradan ilaçlar değiştirilmiştir. İlaç verildiğinden beri ilgili kişi, herhangi bir dürtü patlaması yaşamamıştır. Bazen hala gerçeğe uymayan şeyler söylemektedir.

Hastaneden taburcu olduktan sonra ilgili hastaya evde erkek kardeşi bakmaktadır. Bakımla ilgili ekipman evde bulunmaktadır. Geçmişte kız kardeşin bakıma ihtiyacı olduğu zamanlarda kurulmuş bir tekerlekli sandalye ve merdiven asansörü bile bulunmaktadır.

İlgili hasta için bir bakım derecesinde sınıflandırma talep edilmiştir. Bakım servisi ilgili hastanın evde bakımın hizmetini üstlenebilir. Hemşirelik servisi, zamanında kız kardeşine de baktığı için aileyi eskiden beri tanımaktadır.

Bay ..., kardeşi ...'in yasal desteğini devralmaya hazır olduğunu açıkladı. Kardeşine yürekten bakıyor. Ayrıca uzman doktorun tüm ziyaretlerinde daima yanında hazır bulunuyor.

... Kliniğinin sosyal hizmet biriminden bayan ..., bir telefon görüşmesi sırasında, ilgili hastanın erkek kardeşinin hukuk danışmanı olarak atanması gerektiğini belirtmiştir.

Bay ..., önceden telefonla bilgilendirme yapıldıktan sonra ... Kliniğinin 52. Bölümünde ziyaret edildi. Odasında yatağında yatarken bulundu ve kateter bağlıydı. Ziyaretin nedeni ilgili kişiye anlatıldı. Hemşirenin yardımıyla yatağa dik oturdu. Kendisiyle ağabeyi ve kendisi arasındaki ilişki sorulduğunda, ağabeyi ile yakın bir güven ilişkisi olduğunu bildirmiştir.

Şu anda neden hastanede olduğunun farkında olup olmadığı sorulduğunda, hasta kesin bir hafızası olmadığını söyledi. Evde bir olay olmuş ve daha sonra hastaneye kaldırılmış diye zannetmektedir.

Mali durumu ile ilgili olarak emekli maaşı aldığını belirtmiştir. Bay ... ayrıca erkek kardeşiyle birlikte yaşadığı evin müşterek mülkiyetinde olduğunu belirtti. Geçim masraflarının nasıl ödendiği sorulduğunda, ilgili kişi tüm masrafların kardeşi ile eşit olarak paylaşıldığını ifade etmiştir.

Banka vekaletnamesi sorulduğunda, ilgili kişi bunun uzun yıllardır var olduğunu ifade etmiştir. O ve erkek kardeşi, bankacılık konularında birbirlerine yetki vermişlerdir.

İlgili kişi ile hukuki destek hakkında görüşülmüştür. Hukuk müşavirine sahip olmanın önemi, danışmanın kendi adına meselelerle ilgilenebileceği ve eğer aklı başında değilse, gerekirse onun adına kararlar alabileceği konusunda bilgilendirildi. Bay ..., görüşme sırasında bunu anlayabildi ve kardeşinin bakımı üstlenmesini kabul etti. Nasıl olsa her şeyi ağabeyinin halledeceğini açıkladı.

YASAL BAKIM HİZMETLERİNDE MÜDAHALE İHTİYACININ DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN GÖRÜŞ

Görüşme sırasında, ilgili kişide zihinsel karışıklık veya oryantasyon bozukluğu ile ilgili temel bir bulgu tespit edilememiştir. Bay ... hoş bir izlenim bıraktı ve konuşmanın içeriğini yeterince takip edebildi. Konuşma bir defalık olduğu için hâlâ ne ölçüde yasal olarak etkin rıza gösterebildiği buradan değerlendirilemez.

Bay ...'in hukuki ve bakım desteğine ihtiyacı olduğuna şüphe bulunmamaktadır. Kendi çıkarlarını bağımsız olarak ele alamaz. Günlük bakım ve yasal işlemlerini gerçekleştirirken kapsamlı yardıma bağımlıdır. Ev ortamında daha fazla bakım sağlanmalıdır. Ek olarak ilgili kişinin yetkililerle ve sağlık/bakım sigortasıyla ilgili sorunları ele alma konusunda desteğe ihtiyacı vardır. Ayrıca bankacılık işlemlerini bağımsız olarak kontrol edemez.

İlgili hastanın aynı hanede birlikte yaşadığı bir erkek kardeşi vardır. Bu kişi, ilgili kişinin endişeleriyle ilgilenmeye istekli ve yeteneklidir.

Kapsamlı bir vekaletname verilmesiyle çıkarların temsili karşılanacaktır. Bir vekaletname verme vasfı bir uzman tarafından doğrulanmalıdır.

DENETİM MAHKEMESİNE TAVSİYE

Danışılan bilirkişi tarafından kontrol edilmesi gereken bir vekaletname imkânı olması durumunda, ilgili kişinin menfaatleri vekalet çerçevesinde temsil edilebilir.

Bay ...'in kardeşinin hukuk danışmanı olarak atanması tavsiye edilir. Diğer taraftan evde bakım tesisi kurulabilir. Sağlık hizmetleri, bulunduğu yerin tespiti, posta trafiğinin düzenlenmesi yetkililer ve sosyal güvenlik kurumları nezdinde temsil edilme alanları kendisine emanet edilmelidir.

4.1.7.1. Evde bakıma yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi

Tablo 4.8. Evde bakıma yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler

Türkiye			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Evde bakım hizmet modelinden yararlanılması	Sistem kuramı ekolojik yaklaşım	<i>“Çevresi içerisinde aile değerlendirildiğinde ailenin ... ilçesinin ortalama olarak sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerinin yaşadığı bir mahallede yaşadığı, ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan çevresi ile uyumlu olduğu...”</i>	Başvuru sahibi kız kardeş, aile üyeleri, sosyal hizmet uzmanı, kuruluş
Sistem Kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Ailenin evde bakım modeli talebi– Sosyal hizmet müdahalesi, kaynaklar – Yasal vesayetin ve evde bakım aylığı hakkının kardeşe verilmesi			
Almanya			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Yasal vesayetle evde bakım modelinden yararlanılması	Sistem yaklaşımı Ekolojik yaklaşım	<i>“İlgili kişinin aynı hanede birlikte yaşadığı bir erkek kardeşi vardır. Bu kişi, ilgili kişinin endişeleriyle ilgilenmeye istekli ve yeteneklidir.”</i> <i>“Kapsamlı bir vekaletname verilmesiyle çıkarların temsili karşılanacaktır. Bir vekaletname verme vasfı bir uzman tarafından doğrulanmalıdır.”</i>	Erkek kardeşi, ev doktoru, sosyal hizmet uzmanı, kuruluş, hastane sosyal hizmeti
Sistem Kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Evde bakım modeline başvuru – Sosyal hizmet müdahalesi, kuruluş kaynakları – Yasal vesayetle ilgili hastanın evde bakıma alınması			

Türkiye örneğinde yer alan yasal vesayet ile evde bakım aylığı alınması konulu sosyal inceleme raporunda sosyal hizmet uzmanı ilgili kişinin kız kardeşinin kuruluşa yapmış olduğu başvurusu sonucunda sosyal hizmet sürecini başlatmıştır.

Sosyal inceleme raporunda ilgili kişiyi tanıttıcı bilgiler yer almaktadır. Sosyal hizmet uzmanı sorunun genel tanıtımını, tüm aile fertlerinin kişilik özelliklerini, iş ve ekonomik durumunu, öğrenim, sağlık ve sabıka durumları hakkındaki bilgileri rapora yansıtmıştır. Diğer taraftan yaşanan konutu da inceleyip değerlendirmeye almıştır.

Sosyal hizmette sistem yaklaşımı esas alınarak yapılan değerlendirmeye göre müracaatçı sistemini (mikro sistem) sosyal hizmet uzmanı, kuruluş, ilgili kişi ve müracaatı gerçekleştiren aile üyeleri oluşturmaktadır. Diğer sistemler ise hukuk sistemidir (mezzo sistem). Sosyal hizmet uzmanları müdahalelerde bulunurken karar verme sürecinde dört sisteme odaklandığı (Pincus ve Minahan, 1973) bilinmektedir. Bu vakada:

1. *Değişim ajanı sistemi*: Sosyal hizmet uzmanının çeşitli kaynak, kurum ve yasal politikalarından yararlandığı, değişimi kolaylaştıran sistem olarak uygulama sürecidir.
2. *Müracaatçı sistemi*: Değişimin gerçekleşmesi için bireyle ilgili olarak evde bakım aylığı talebinde bulunan kız kardeş.
3. *Hedef sistem*: Müdahalenin uygulandığı hedef kişi olarak yasal vesayete konu olan birey ve evde bakılan engelli.
4. *Eylem sistemi*: Müdahalenin uygulanması için sosyal hizmet müdahalesinde beraber iş birliği yapılan (hukuk sistemi ve aile) sistemlerdir.

Bu bağlamda müdahaleye bireyin çevresini (ailesini) dahil etmek olumlu etki yaratmaktadır. Bu durum sistem kuramının sosyal müdahaleyi bireysel yardımla bütünleştiren (Payne, 2020) başlıca özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal hizmet uzmanı kuruluş kaynaklarını kullanarak ilgili kişi için yasal vasilik evrakını temin etmiştir. Sosyal hizmet uzmanının karar verme sürecinde ailenin işlevselliği bütüncül olarak değerlendirilmiştir. Zira sistem bakış açısı, işlevsel bir bütün oluşturmada uygulama için bir rehber niteliği taşımaktadır (Duyan, 2019).

Vaka sistem kuramı bağlamında değerlendirildiğinde annenin ve babanın çocuğunun bakımı sorumluluğu ile ilgili kaygıları ve evde bakım talebiyle kız kardeşin sosyal hizmet kuruluşuna başvurusu, ailenin içerisinde bulunduğu sıkıntılı geçiş süreci girdi olarak değerlendirilebilir. Hane ziyareti, aile üyeleri ve ilgili kişi ile görüşmeler, kuruluş kaynaklarının kullanılması süreç olarak değerlendirilebilir. Son olarak sosyal hizmet müdahalesi neticesinde ilgili kişinin yasal bakım vesayetinin kız kardeşe verilmesi önerisi ve evde bakım aylığı alma hakkını kazanması bir çıktı olarak görülebilir.

Almanya örneğinde demans nedeniyle yaşlının abisi tarafından yasal vesayet altına alınarak evde bakımının sağlanması hususunda hazırlanan sosyal inceleme raporunda sosyal hizmet uzmanı, ilgili kişinin erkek kardeşinin başvurusu sonucunda sosyal hizmet sürecini başlatmıştır. Sosyal inceleme raporunda ilgili kişiyi tanıtıcı bilgilerden doğum tarihi, adresi, telefonu ve gelir bilgisi yer almaktadır. Ayrıca ilgili kişinin irtibat halinde olduğu erkek kardeşinin bilgileri yer almaktadır. Burada uygulamanın hedefinde yaşlı birey yer almasına rağmen (sosyal) çevresi (abisi) içinde değerlendirildiği, sistem kuramı gereği bir alt sistem olan yaşlı bireyin diğer alt sistemlerle (abisi) etkileşimi ve iletişimi birlikte ele alındığı görülmektedir. Bu durum raporda yer alan vakanın sistem kuramındaki çevresi içinde birey (Duyan, 2019) anlayışı ile ele alındığını göstermektedir.

Raporun işleyişinde standart bir form olarak sorunu tanıtıcı genel bilgiler, ilgili hakkında ve çevreden elde edilen bilgiler, yasal bakım hizmetlerinde müdahale ihtiyacının değerlendirilmesine ilişkin görüş ve son olarak ilgili mahkemeye öneri yazısı yer almaktadır.

Evde bakım tavsiyesi raporuna konu olan bireyin evde bakım alabileceğine dair tavsiyede abisinin evde bakım verecek durumda olması değerlendirmede göz önünde bulundurulmuştur. Yani sorun bir başına değil diğer bileşenlerle ve sorunun çözümüne verebilecekleri olumlu veya olumsuz katkılarıyla birlikte ele alınmıştır. Bilindiği gibi (Artan, 2010) sistem kuramı sorunları parça halinde değil bütünlük içinde değerlendirmeyi sağlayarak yerinde ve doğru karar verilmesine katkı sunmaktadır.

Ayrıca aile bir üst sistem olarak alt sistemlerin -üyelerin- etkileşiminden (bu vakada abi ve müdahaleye konu olan birey) oluştuğundan (Teater, 2015) sosyal hizmet uzmanı da sistem kuramı gereği verdiği tavsiyede alt sistemlerin ilişkisinin sorunun çözümüne olumlu katkısını göz önünde bulundurduğu görünmektedir.

Sosyal hizmette sistem yaklaşımı esas alınarak yapılan değerlendirmeye göre müracaatçı sistemini (mikro sistem) sosyal hizmet uzmanı, kuruluş, ilgili kişi ve müracaatı gerçekleştiren erkek kardeşi oluşturmaktadır. Diğer sistemler ise hukuk sistemi ve sağlık sistemidir (mezzo sistem). Burada hedef sistem sosyal hizmet müdahalesinin uygulandığı ve amaca ulaşmada müdahale uygulanan ilgili kişidir/sistemdir. Eylem sistemi ise sosyal hizmet müdahalesinde beraber iş birliği yapılan (hukuk sistemi, sağlık sistemi, kliniğin sosyal hizmet birimi) sistemlerdir. Bir müdahalede her zaman farklı sistemik referans düzeylerinin (etkileşim halinde olduğu sosyal ve örgütsel düzeyler) uygulamaya dâhil edilmesi (Milowiz, 2009, s. 8) sistem kuramının uygulamadaki yansıması olarak bu vakada karşımıza çıkmaktadır.

Vaka, sistem kuramı bağlamında değerlendirildiğinde ilgili yaşlının klinik süreci, demans hastalığı, yaşamını kendi başına idame ettirememesi, abisinin bu sebeplerle yaşamış olduğu endişelerle sosyal hizmet kuruluşuna başvurusu girdi olarak değerlendirilebilir. Hane ziyareti, ilgili kişiyle ve hastanenin sosyal hizmet birimiyle yapılan görüşmeler ve kuruluş kaynaklarının kullanılarak bakım önerisinin getirilmesi süreç olarak değerlendirilebilir. Sosyal hizmet müdahalesi neticesinde ilgili kişinin abisinin yaşlının yasal vesayet altına alınarak ev bakımına alınması önerisi çıktı olarak görülebilir.

4.1.7.2. Evde bakıma yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi

Türkiye’de hazırlanmış olan sosyal inceleme raporunda, evde bakılacak olan ilgili engelli ve evde bakım aylığı talebinde bulunan ilgili kız kardeşin durumları evde yaşayan anne ve babanın içerisinde bulundukları zorlu koşullarla birlikte bütüncül olarak değerlendirildiği görülmektedir. Sosyal hizmet uzmanı bu değerlendirme neticesinde kız kardeşin engelli kardeşine bakmasının yararlı olacağını belirtmiş, yapılan inceleme gelir durumlarının alt sınırdaki olduğu ve bakım aylığı alabileceği yönünde karar alınmasıyla sonuçlanmıştır. Sosyal hizmet uzmanının sonuç ve değerlendirme kısmında aileyi bütüncül olarak değerlendirdiğini ifade etmesi, sistem kuramının bir yansıması olarak görülebilir.

Almanya’da hazırlanan sosyal raporun içeriğinin Türkiye’dekinden daha ayrıntılı bir şekilde yazıldığı görülmektedir. Sosyal hizmet uzmanı, kuruluş kaynaklarını kullanarak ilgili kişi için abisi tarafından yasal bakım tedbiri alınması önerisini getirmiştir. Diğer taraftan yaşlının kurumsal işlemlerinin yürütülmesinde yasal vasiliğin etkinleştirilmesi önerisini de getirmiştir. Sosyal hizmet uzmanının karar verme sürecinde, ilgili kişinin bakımını gerçekleştiren erkek kardeşinin yaşam durumu da değerlendirmeye alınmıştır. Sistem kuramının gerektirdiği bütüncül yaklaşımın bu vakanın raporunda kullanıldığı görülmektedir.

Her iki sosyal inceleme raporu karşılaştırıldığında benzerliklerin görüldüğü ancak Türkiye’deki yasal vesayetle evde bakım konusunda, ailenin ekonomik durumunun belirlenen sınırın altında olması sebebiyle aylık bağlanmasına karar verilmiştir.

4.1.8. Rehabilitasyona yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri

VAKA 8 TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Tarihi

Yapıldığı Yer

KİMLİK BİLGİLERİ

Hizmetten yararlanacak bireyin

Adı Soyadı

T.C. Kimlik No

Doğ. Yeri-Tarihi

Öğrenim Durumu

İşi

Sosyal Güvencesi

Aylık Geliri

İkamet Adresi

Başvuru nedeni: Kuruluş bakımında olan ... ‘in rehabilitasyon merkezine yerleştirilmesi ile ilgili mahkemenin inceleme talebi

GENEL TANITIM

... doğumlu ...'in ... Çocuk Destek Merkezi Müdürlüğümüze ilk kabulü ... tarihinde gerçekleşmiştir.

Kuruluşumuzdan sıklıkla kaçmaya yeltenen, sinirli ve kavgacı davranışlar sergileyen, kuruluşumuzun kurallarına uyma konusunda sıkıntı çeken, birlikte yaşadığı arkadaşlarına ve kaldığı odanın eşyalarına zarar veren ..., çocuk psikiyatri kliniğine gönderilmiş olup, davranış bozukluğu teşhisi ve ilaç tedavisi uygun görülerek tedavi süreci başlatılmıştır.

İlgili çocuğa psiko-sosyal destek kapsamında danışmanlık hizmeti sunulmuştur. Meslek elemanlarının uygun görmesi neticesinde olumlu davranışları pekiştirilerek söz konusu çocuğun spora olan ilgisinden dolayı ilçe gençlik spor merkezinin tenis grubuna kaydı yapılmıştır. İlçe gençlik spor merkezindeki tenis faaliyetlerine katılımı gerçekleşmiştir. Kurulustaki rehabilitasyon süreci ...'in tekrardan olay çıkarmasıyla sonlandırılmak durumunda kalmıştır. ..., kuruluşumuzda kaldığı süre içerisinde çakmakla yangın çıkarma, kuruluşa çakı getirerek kız arkadaşını yaralamaya çalışmak, odasına ... maddesi sokmak ve diğer kız arkadaşlarını iş birliği ile kuruluş dışarısına çıkararak diğer çocukların da yaşam güvenliklerini tehlikeye sokması nedeniyle mahkemece ailesine geri teslim edilmiştir ancak ailesinde yaşamış olduğu kavgalar nedeniyle tekrardan kuruluş bakımına alınmak istediğini bildirmiş ve kuruluşumuzun ilk kabul birimine 2. kez alınmıştır.

Hakkında ... mahkemesinin ... tarih ve ... sayılı bakım tedbiri kararı bulunan ..., ... tarihinde ... Çocuk Destek Merkezine tekrardan yatışı gerçekleşmiştir.

İŞ DURUMU

..., her hangi bir işte çalışmamaktadır. ...'in annesinin ise ev hanımı olduğu anlaşılmıştır.

AİLE VE SOSYAL YAŞANTISI

... ile gerçekleşen görüşmeden elde edilen bilgilere göre kız çocuğunun öz babası ... kendisi daha bebekken bir hastalık sebebiyle vefat etmiştir. Anne ... iki sene sonra ... ile evlilik yapmış ve bu evliliğinden 3 çocuk daha dünyaya getirmiştir.

Çocuğun dosya içeriğinden elde edilen bilgilere göre ailenin ekonomik durumları düşük seviyededir. Kuruluşumuz meslek elemanı tarafından haneye gerçekleştirilen sosyal inceleme neticesinde ...'in ailesinin evine izinlerde gitmesi uygun bulunmamıştır.

SAĞLIK DURUMU

... 'in tekrardan kuruluş bakımına alınması gerçekleştikten itibaren meslek elemanlarının yapmış olduğu psiko-sosyal destek çalışmaları sonuçsuz kalmıştır. Çocuğun kuruluş kurallarına uymayarak yurttan kaçma girişimleri, sigara ve madde kullanımının devam etmesi ve tüm çabalara rağmen maddeyi bırakmak yönünde hiçbir çaba sarf etmemesi neticesinde ... Mahkemesine ilgili çocuğun ... tarihli raporla yatarak tedavi görmesine yönelik olarak talepname gönderilmiştir.

... hakkında, ... Çocuk Mahkemesi'nin ... tarih ve ... tedbir talep numaralı kararına istinaden isteği olup olmadığına bakılmaksızın yatılı olarak psikiyatrik tedavi görmesi için sağlık tedbiri kararı alınmıştır.

... tarihinde ... hastanesinde psikiyatri servisinde yatışı gerçekleşen çocuk ... tarihinde tedavisinin sonlanması neticesinde kuruluş bakımına tekrardan geri alınmıştır. ... tarihinde kuruluşumuzu izin almadan terk eden ... bonzai kullanarak fenalık geçirdiği için ... Eğitim ve Araştırma Hastanesi acil birimine kaldırıldığı öğrenilmiş olup kuruluşumuz meslek elemanları tarafından hastaneden teslim alınmıştır.

... tarihinde ... Cumhuriyet Başsavcılığı'nın talimatlarıyla ...'in uygun bir rehabilitasyon tedavisi alması için Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Merkezine yerleştirilmesi kararının alındığı bilgisine ulaşılmıştır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yukarıda bilgileri verilen ... doğumlu ...'in sosyal incelemesinin sonucunda hakkında ... Çocuk Mahkemesinin ... tarih ve ... Tedbir numaralı Bakım tedbiri kararı verilen ... kuruluşumuz ... tarih ve ... sayılı yazımız ile ilgili Çocuk Destek Merkezinde barınması uygun görülmüş ve çocuğun ... tarihinde ikinci kez kuruluşumuz bakımına alınması gerçekleşmiştir.

Çocuğun kuruluş bakımı altındayken kuruluş bakım ve işleyişinin aksi yönünde davranışlar sergilediği ve kuruluşumuzda barınmasının uygun görülmediği anlaşılmış olup, ... Çocuk Mahkemesi tarafından isteği olup olmadığına bakılmaksızın psikiyatri servisinde yatılı olarak tedavi görmesi kararı alınmıştır.

... tarihinde tedavisi tamamlanan ..., tekrardan kuruluşumuza getirilmiştir ..., kuruluş bakımı ve gözetimi altındayken gizlice kaçarak ağır madde kullanımından fenalaşarak tekrar hastaneye kaldırılmıştır.

İş bu tanzim edilen raporda ... Cumhuriyet Başsavcılığı'nın ... tarih ve ... tedbir numaralı kararına istinaden ilgili çocuğun rehabilite edici yatılı hizmet alması için Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Merkezine yatışının yapılması uygun görülmüştür.

VAKA 8 ALMANYA ÖRNEĞİ

Kuruluş

Adı Soyadı

Doğum tarihi

Adresi

Telefonu:

İrtibat kurulacak kişiler

Muayene eden Doktor

TEMEL BİLGİLER

Yasal bakım tedbiri başvurusu sahibi anne kızının uyuşturucu kullanımı, resmî meselelerle boğulmuş olduğu, herhangi bir geliri ve okul nitelikleri olmadığı ve evsizlikle tehdit edildiği gerekçesiyle başlatılmıştır. Söz konusu kişinin borçları nedeniyle hapisle tehdit edildiği, ev sahibesiyle olduğu kadar anne ve annenin eşiyle de yoğun çatışmalar yaşadığı belirtildi. Bayan ... bazen annesiyle birlikte kalmaktadır.

Denetim başvurusunda anne, kızının bir rehabilitasyon merkezine yatırılmasını ve yasal denetçi atanmasını kabul ettiğini belirten imzalı bir muvafakat beyanı imzalamıştır.

İLGİLİ HAKKINDA BİLGİ VE ÇEVREDEN ELDE EDİLEN BİLGİLER

Bir telefon görüşmesinden sonra, kızının durumuyla ilgili annesine bir ev ziyareti planlandı. Cep telefonu olmadığı için kıza telefonla ulaşmak mümkün olmamıştır.

İlgili kişi, annenin evinde yapılan ev ziyareti sırasında bulunamadı. Sadece anne ve annenin partneri oradaydı. Anne, kızının önce randevuları kabul etmesinin, sonra randevuya gelmemesinin tipik davranış şekli olduğunu belirtti. Kızı, randevular söz konusu olduğunda güvenilir değil. Kızı cep telefonunu satmış ve sonuç olarak kendisine telefonla ulaşılammıştır. Telefonla iletişim şu anda sadece kızının erkek arkadaşı aracılığıyla mümkün olmaktadır. Anne aşağıdaki durumu anlattı.

Kızı, ödeme yükümlülüklerini yerine getirmeden internetten çeşitli şeyler sipariş ediyor. Artık tahsilat mektupları gönderen çeşitli alacaklılar var. Bu bağlamda anne, alacaklılardan tahsilat yaptırmış olan çeşitli mektupları bana gösterdi. Bu, alınan mektupların sadece bir kısmı.

Bayan ..., kızının durumundan çok etkilenmiş görünüyor. Kızı hiçbir yardımı kabul etmez, her şeyi boykot eder. Annenin partneri ..., kızın 18 yaşında olduğunu, ancak zihinsel olarak 14 yaşında olduğunu belirtmiştir.

Anne, kızının yanlış kişiler tarafından kontrol edildiğini iddia ediyor. Erkek arkadaşı kızının üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Uyuşturucu kullanmasından dolayı kızının irade gücünü kaybetmesinden endişelenmektedir.

Anneye kızının sağlığı sorulduğunda, borderline kişilik bozukluğu olduğu belirtti. Kızının kollarını jiletle kestiğini, ruh hali depresif, intihar düşüncelerinin olduğunu ifade etmektedir. İntihar tehditleri nedeniyle çocuk ve ergen psikiyatrisindeydi. İnatçı ve isyankar bir insandır. Kızı psikiatrik tedaviyi kabul etmiyor. Ancak annesi yine de kızına yardım etmek istiyor ve

yasal bakımı son çare olarak görüyor. Kızı altı ay öncesine kadar ...'de bir gençlik yurduundaydı. Oradaki kurallara uymadığı için gençlik yardımı iptal edildi. Kızı daha sonra annesinin yanına taşındı. Ama bir erkek arkadaşı olduğundan beri eve gelmedi. Şu anda erkek arkadaşının ailesiyle kalıyor. Arada paraya ya da tütüne ihtiyacı olduğunda eve geliyor.

Kızının parası ve makul bir konaklama yeri yoktur. Kızının Mart ayında bir "... " mağazasından bir kazak çaldığını da bildirdi. Kendisine yasal olarak tamamlamadığı 10 saatlik toplum hizmeti verildi. Kızı destek alamazsa, er ya da geç hapse girecek. Durumunun farkında değil ve durumuyla ilgili hiçbir şeyi değiştirme iradesi göstermiyor.

Aile biyografisiyle ilgili olarak, Bayan ... kızının biyolojik babasının ülke dışında olduğunu bildirdi. Kızı küçük yaşta üvey babası tarafından dövülmüş. Görüşme sırasında anne kısa bir epileptik nöbet geçirdi. Genel olarak anne zihinsel ve duygusal olarak dengesiz bir izlenim bıraktı. Ruh hali çok depresifti. Zihninde dengeli görünmüyordu.

İlgili kişi ile ... tarihinde gerçekleştirilen görüşmede annesinin ona hiç bir zaman iyi bakmadığını üvey baba kaynaklı olmak üzere evde defalarca aile içi ve fiziksel şiddet yaşandığını belirtmiştir. Eve gelen tahsilat mektupları sorulduğunda annesine ve annesinin partnerine bağladı. Kendisine de sipariş verip vermediği sorulduğunda, ilgili kişi parası olmayan hiçbir şeyi almadığını söyledi.

Bayan ..., yetkililerle olan ilişkilerinde ve diğer konularda erkek arkadaşı ve annesi tarafından desteklendiğini ve eşlik edildiğini açıkladı. Adli yardıma ihtiyaç olup olmadığı konusunda daha fazla araştırma yapacağım ve mahkemeye yaptığım tavsiyenin sonucunu kendisine bildireceğim konusunda ilgili kişiyle anlaşmaya vardım.

İlgili kişi, günlük bakım hizmeti sunan bir rehabilitasyon merkezine ve diğer danışma merkezlerine sevk edilmiştir. Yardım tekliflerini not aldı ve ilk önce dışarıdan yardım almadan deneyeceğini açıkladı. Gerekirse, yasal denetimi de kabul edeceğini belirtti. Konuşmada, ilgili kişi annesinden duygusal olarak daha dengeli bir izlenim bıraktı.

Annenin yasal vasisi bayan ... ile bir telefon görüşmesi gerçekleştirildi. Anne duygusal olarak çok dengesizdir ve eşiyle olan ilişkisi de çok dengesizdir. Anne de kendine zarar verir, sosyal olarak içine kapanık ve sabit bir günlük yaşantısı yoktur. Aile sistemi temelde çalışmıyor, ailedeki istismar ve bağımlılık yapıları güçlü bir şekilde kendini gösteriyor. Travmatik istismar deneyimlerinin etkilerinin nesilden nesile aktarıldığı görülmektedir. Yasal vasi ..., etkilenenler için yasal bakımın kurulmasını savundu.

YASAL MÜDAHALE İHTİYACININ DEĞERLENDİRİLMESİ

İlgili kişiyle yapılan görüşme, ilk bakışta hukuki desteğin gerekli görünmediğini ortaya çıkardı. Etkilenenler tarafından sunulan bilgiler ve davranışlar konusunda şüphelerim var. Etkilenenlerin ve annelerinin ifadeleri aynı fikirde değil. Açıklamalar arasındaki çelişki çok büyük.

Annenin yasal vasisi ile yapılan telefon görüşmesine dayanan müteakip soruşturmalar yeni anlayışlar sağladı.

Özellikle etkilenenlerin belirsiz durumları ve genel bağlamdaki kaotik yapılar açısından olguların karmaşıklığı nedeniyle, bakımla ilgili bir hastalığın incelenmesi amacıyla bir psikiyatrik rapor hazırlanmasını ve yasal bakım ihtiyacı belirlenecektir.

DENETİM MAHKEMESİNE TAVSİYE

Destek merkezi açısından bakıldığında, uzman görüşü alınmasını meşrulaştıracak göstergeler bulunmaktadır. Bir telefon görüşmesinden sonra bayan ..., bir psikiyatrik raporun alınmasını kabul etmektedir. İlerleyen zamanda ilgili kişinin rehabilitasyon süreci takip edilecektir.

4.1.8.1. Rehabilitasyona yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi

Tablo 4.9. Rehabilitasyona yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler

Türkiye			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Kuruluş bakımından rehabilitasyon merkezine yerleştirilme	Sistem Kuramı ekolojik yaklaşım güçlendirme yaklaşımı	<i>“Kuruluşumuz meslek elemanı tarafından haneye gerçekleştirilen sosyal inceleme neticesinde ...’in ailesinin evine izinlerde gitmesi uygun bulunmamıştır.”</i>	Aile, kuruluş, sosyal hizmet uzmanı, Çocuk Mahkemesi, psikiyatri, Cumhuriyet Başsavcılığı, Çocuk Destek Merkezi
Sistem Kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Çocuğun psikolojik sorunları, bağımlılık – Sosyal hizmet müdahaleleri, farklı kuruluş kaynakları – bir Çocuk ve ergen madde bağımlılığı hizmeti, rehabilitasyon merkezine yatırılma			
Almanya			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Yasal bakımla rehabilitasyon merkezine yatırılma	Sistem kuramı ekolojik yaklaşım psiko-dinamik yaklaşım	<i>„Aile sistemi temelde çalışmıyor, ailedeki istismar ve bağımlılık yapıları güçlü bir şekilde kendini gösteriyor. Travmatik istismar deneyimlerinin etkilerinin nesilden nesile aktarıldığı görülmektedir.“</i>	Anne, baba, kız kardeşi ev doktoru, psikiyatri, rehabilitasyon merkezi, kuruluş
Sistem Kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Çocuğun psikiyatrik rahatsızlıkları, bağımlılık – Sosyal hizmet müdahaleleri, görüşmeler, farklı kuruluş kaynakları –Çocuk ve ergen madde bağımlılığı hizmeti, kurum bakımı altına alınması			

Türkiye örneğinde çocuğun bir rehabilitasyon merkezine yatırılması konulu sosyal inceleme raporunda görüldüğü üzere sosyal hizmet uzmanı, ilgili mahkemenin talebi doğrultusunda sosyal hizmet sürecini başlatmıştır. Sosyal inceleme raporunda ilgili kişiyi tanıtıcı bilgilerden kimlik bilgileri yer almaktadır. Ayrıca ilgili çocuğun incelemesinde genel tanıtım, iş durumu, aile ve sosyal yaşantısı ve sağlık durumu ele alınmaktadır. Son bölümde ise sonuç ve değerlendirme yazısı yer almaktadır.

İlgili çocuk hakkında kuruluşun dosya içeriğinden de bilgi ve görüş elde edilmiştir. Diğer bilgi kaynakları ise sistem kuramında yer alan formel bilgi kaynaklarını oluşturmaktadır. Bu kaynaklar sağlık kuruluşu ve adli mercilerdir. Sosyal hizmette sistem yaklaşımı esas alınarak yapılan değerlendirmeye göre müracaatçı sistemini (mikro sistem) sosyal hizmet uzmanı, kuruluş, ilgili çocuk ve çocuk mahkemesi oluşturmaktadır. Diğer sistemler ise hukuk sistemi ve sağlık sistemidir (mezzo sistem). Burada hedef sistem sosyal hizmet müdahalesinin uygulandığı ve amaca ulaşmada müdahale uygulanan ilgili çocuktur/sistemdir. Eylem sistemi ise sosyal hizmet müdahalesinde beraber iş birliği yapılan (hukuk sistemi ve sağlık sistemi) sistemlerdir.

Teater (2015)'a göre de olumlu değişimi yaratacak müdahalede hedef sisteme etki eden diğer sistemler ve aradaki iletişim de uygulamanın parçasıdır. Ayrıca her bir sistemin bir diğer sistem ile bağlantılığını göstermektedir. Söz konusu çocuğun sağlık tedbiri kapsamında hastane yatışı ve bağımlılık tedavi sürecinde rehabilitasyon merkezinde yatılı olarak kalması kuruluş ve diğer sistemlerin bağlantılarıyla gerçekleşmiştir.

Sistem kuramında olduğu şekliyle her vaka ve uygulama kendine özgü süreçleri içerdiği için uygulamada farklı sistem düzeyleri (etkileşim halinde olduğu sosyal ve örgütsel düzeyler) uygulamaya dâhil edilmelidir (Milowiz, 2009). Bu vakada da sosyal hizmet uzmanı kuruluş kaynaklarını kullanarak ilgili kişiye yataklı tedavi kuruluşu olan rehabilitasyon merkezine yönlendirmiştir.

Vaka sistem kuramı bağlamında analiz edildiğinde kuruluşun düzen ve kurallarına aykırı davranan çocuğun içerisinde bulunduğu psikolojik ve bağımlılık durumu, sosyal hizmet kuruluşunun çocuğun psiko-sosyal destek kapsamında bakım ve danışmanlık hizmetinin olumsuz sonuçlanarak mahkemenin çocuğa yönelik almış olduğu karar neticesinde incelemenin başlatılması girdi olarak değerlendirilebilir. Çocuğun kuruluş bakımından psikiyatri hastanesine yatışı sonrasında tekrardan kuruluş bakımına alınması ve sonunda tekrar kuruluştan kaçmasıyla neticelenen durumlara ek olarak mahkemece farklı kuruluş ve kaynak seçeneğinin kullanılması süreç olarak değerlendirilebilir. Son olarak sosyal hizmet müdahalesi neticesinde ilgili çocuğun bir ocuk ve ergen madde bağımlılığı hizmeti veren rehabilitasyon merkezine yatışının sağlanması kararı ise çıktı olarak görülebilir.

Almanya rneğinde yer alan psikiyatrik rahatsızlığı ve uyuşturucu madde bağımlılığı olan geç kızın yasal vesayet altına alınarak bir rehabilitasyon merkezine yerleştirilmesi konulu sosyal inceleme raporunda sosyal hizmet uzmanı, ilgili kişinin annesinin başvurusu sonucunda sosyal hizmet sürecini başlatmıştır. Sosyal inceleme raporunda ilgili kişiye tanıtıcı bilgilerden doğum tarihi, adresi, telefonu ve gelir bilgisi yer almaktadır. Ayrıca ilgili kişinin irtibat halinde olduğu annesi ve annenin partnerinin bilgileri yer almaktadır. Raporun işleyişinde standart bir form olarak sorunu tanıtıcı genel bilgiler, ilgili hakkında ve çevreden elde edilen bilgiler, yasal müdahale ihtiyaının değerlendirilmesi ve son olarak ilgili mahkemeye öneri yazısı yer almaktadır.

Sosyal hizmette sistem yaklaşımı esas alınarak yapılan değerlendirmeye göre mracaati sistemini (mikro sistem) sosyal hizmet uzmanı, kuruluş, ilgili kişi ve müracaatı gerçekleştiren anne oluşturmaktadır. Diğer sistemler ise hukuk sistemi ve sağlık sistemidir

(mezzo sistem). Sistem kuramına göre her bir sistem, mikro, mezzo ve makro sistemleri içerdüğinden (Payne, 2020) değerlendirmeler bu sistemlerin birbiri ile etkileşimi uygulamada ele alınmakta ve sistem kuramının bir yansıması olarak görünmektedir. Bu yaklaşım sistem kuramında yer alan bütüncül bakışı (Badak ve Özdaşlı, 2019) da içermektedir. Burada hedef sistem sosyal hizmet müdahalesinin uygulandığı ve amaca ulaşmada müdahale uygulanan ilgili kişidir/sistemdir. Eylem sistemi ise sosyal hizmet müdahalesinde beraber iş birliği yapılan (hukuk sistemi, sağlık sistemi, psikiyatri ve aile) sistemlerdir.

Sosyal hizmet uzmanı kuruluş kaynaklarını kullanarak ilgili kişi için yasal bakımla rehabilite edilmesi önerisini getirmiştir. Sosyal hizmet uzmanının karar verme sürecinde ailenin sıkıntılı durumunu değerlendirmeye alınmıştır. Uygulamanın odağında birey olmasına rağmen aile bir üst sistem olarak alt sistemler olan bireylerden oluştuğundan sistemlerin her birinde meydana gelen değişim diğerlerini de etkilemektedir. Bu bağlamda (Teater, 2015) sistem kuramına göre uygulamada bireyin etkileşim halinde olduğu diğer sistemler de değerlendirmeye eklenmektedir. Aile üst sistemi bireylerden/üyelerden oluştuğu gibi ilişkilerden de oluşmaktadır. Bu vakada da sistem kuramının bu yaklaşımının kullanıldığı görülmektedir. Diğer taraftan her annenin ve kızının yaşam durumları geçmişte yaşamış oldukları travmatik olayların yansıması olarak görülebilir. Bu bağlamda psiko-dinamik kuramsal yaklaşımın önemi burada ortaya çıkmaktadır.

Vaka sistem kuramı bağlamında analiz edildiğinde ilgili çocuğun yaşamış olduğu psikiyatrik rahatsızlıklar, madde bağımlılığı ve borderline kişilik bozukluğu neticesinde irade dışı davranışlarda bulunması, ailenin içerisinde bulunduğu sıkıntılı durum, annenin bu durumlarla başa çıkamaması sonucunda sosyal hizmet kuruluşuna başvurusu girdi olarak değerlendirilebilir. Hane ziyareti ve ilgili kişiyle gerçekleşen görüşmeler, kuruluş kaynaklarının kullanılarak bakım önerisinin getirilmesi süreç olarak değerlendirilebilir. Sosyal hizmet müdahalesi neticesinde ilgili kişinin rehabilite edici kurum bakımı altına alınması ve yasal bakım oluşturulması için yasal vesayet önerisi çıktı olarak görülebilir.

4.1.8.2. Rehabilitasyona yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi

Türkiye ve Almanya’da hazırlanan ve çocuğun bir rehabilitasyon merkezine yerleştirilmesi konulu sosyal inceleme raporları sistem kuramı bağlamında karşılaştırmalı analiz edildiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de hazırlanan sosyal inceleme raporunun ana hattında ilgili çocuğu tanıtıcı bilgilerden konu başlıkları içerik olarak yüzeysel şekilde yazılmıştır. Raporda, ilgili çocuğun kuruluş bakımında güncel durumuna kadar gelişen süreçler özet şeklinde verilmiş olup mahkeme kararlarına istinaden birtakım tedbirlerin alındığı görülmektedir. Çocukla ilgili bilgiler, dosya bilgileri ve davranışlarından ibaret olup kendisinin içerisinde bulunduğu sıkıntılı süreç ile ilgili bire bir görüşmeler gerçekleşmemiş yahut gerçekleşmiş olsa bile bu durum rapora yansıtılmamıştır. Diğer taraftan çocuğun yakınları olan ailesi ile görüşme gerçekleştirilmemiştir. İlgili çocuk hakkında yapılan sosyal inceleme süreci sonucu formel sistemlerin talep ve görüşleri çerçevesinde şekillenmiş olup sistem yaklaşımı bakış açısının sonuç ve değerlendirmeye yansıdığı görülmektedir.

Almanya’da hazırlanan sosyal inceleme raporunun ana hattına bakıldığında ilgili başlıkların içeriğinin olayın gelişimini ayrıntılı bir şekilde açıkladığı görülmektedir. Raporda çocuğun durumuyla ilgili gelen başvurunun ailesi tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Çocuğun değerlendirilmesinde ailesinden elde edilen bilgiler, hastaneden elde edilen bilgiler kullanılmıştır. Diğer taraftan çocuk ile birebir görüşme yapılarak çocuğun durumuyla ilgili kendi görüşüne başvurulmuştur. Bu raporda da diğer raporda olduğu gibi yalnızca formel kaynakların değil aile yakınları ve kendisinden elde edilen görüşlerin de informal kaynaklar olarak kullanıldığı görülmektedir. Vaka, sistem kuramı bağlamında değerlendirildiğinde değerlendirmenin sistem bakış açısıyla yapıldığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan psiko-dinamik yaklaşımla geçmiş yaşamdaki aile içi ilişki örüntülerin sağlıklı olmadığı, dolayısıyla psiko-sosyal destek verilmesinin gerekliliği görülmüştür.

4.1.9. Velayete yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri

VAKA 9 TÜRKİYE ÖRNEĞİ

SOSYAL İNCELEMENİN

Yapıldığı Yer

İnceleme Tarihi

HİZMETTEN YARARLANACAK BİREYLERİN

Adı Soyadı

T.C. Kimlik Nosu

Anne/Baba Adı

Doğ. Yeri-Tarihi

Cinsiyeti

Adres

SOSYAL İNCELEMENİN

Nedeni : Anne ile baba arasında ... Asliye Hukuk Mahkemesi'nde görülmekte olan ... esas numaralı boşanma davasına istinaden ... Asliye Hukuk Mahkemesi'nin ... tarih ve ... numaralı talimat ile çocukların velayet durumunun belirlenmesi için Müdürlüğümüzden sosyal inceleme talebine istinaden ... tarihinde ailenin ikamet adresine gidilerek sosyal inceleme gerçekleştirilmiş olup yapılan sosyal inceleme sonucunda iş bu sosyal inceleme raporu tanzim edilmiştir.

GENEL TANITIMI:

... doğumlu ...'la ... doğumlu ...'ın ... yılında bir evlilik gerçekleştirdiği, çiftin her ikisinin de ... köyünden olduğu ve burada severek evlendiklerini belirttikleri, çiftin bu evliliğinden ... doğumlu ve ... doğumlu iki kız çocuklarının olduğu, babanın özel sektörde çalışarak ailesinin geçimine katkıda bulunduğu, annenin daha önce özel bir iş yerinde işçi olarak çalıştığı, evlenince kendi işyerini açtığı, çiftin her ikisinin de lise mezunu olduğu, çiftin evlilikleri boyunca anlaşmazlık yaşadıklarını belirttikleri, çiftin son olarak tartıştıkları ve babanın anneye fiziksel şiddet uyguladığının iddia edildiği ve bu durum sonucunda annenin babaya karşı ... esas numaralı dosyaya konu olan boşanma davasını açtığı, davanın halihazırda sürdüğü ve ilgili mahkemenin tarafımızdan çocukların velayeti ve yaşadığı ortam hakkında sosyal inceleme gerçekleştirilmesi yönünde talepte bulunduğu görülmüştür.

Baba ile yapılan birebir görüşmede sakin bir tutumla, eşi ile yılında evlendiğini, eşini sevdiğini, eşinin psikolojik rahatsızlığı olduğunu düşündüğünü, bu nedenle eşinin kendine zarar verme davranışı gösterdiğini, eşinin sürekli yaşamından şikayetçi olduğunu, eşine sürekli olarak böyle yapmaması gerektiği ve evlilik yaşamı ile ilgili telkinlerde bulunduğunu, eşine bilerek veya isteyerek bir zarar vermediğini, eşinin kendisine sürekli hakaret ettiğini, kendisinin eşine hakaret etmediğini, çocukların bakımı ve evin işlerinin yapılması hususunda eşine yardımcı olduğunu, hatta eşi çalıştığı için pek çok ev işini kendisinin yaptığını, eşini daha önce psikiyatriste götürdüğünü, doktorun eşinin tedavi olması için büyükşehirde bir merkeze götürülmesi gerektiğini söylediğini, ancak kendisine eşinin rahatsızlığı ile ilgili ayrıntılı bilgi veremeyeceğini, bu bilgiyi eşinin ailesine vereceğini söylediğini, daha sonradan kendisinin eşinin ailesi ile görüşüğünü ancak eşinin ailesinin duruma ilgisiz kaldığını, eşinin son olarak aralarında yaşanan bir tartışma nedeni ile mahkemeye müracaatta bulunduğunu, kendisinin eşinden boşanmak istemediğini, çocuklarının velayeti hususunda bir görüşünün olmadığını belirtmiştir.

Anne ile yapılan birebir ve yalnız görüşmede baba ile severek evlendiğini eşi ile aralarında sürekli tartışmaların yaşandığını, eşinin kendisine hakaretler ettiğini, eşine yönelik güveninin kalmadığını, bu nedenle sürekli eşinin kendisine şiddet uygulayacağını düşündüğünü, mahkemenin kendilerine bir yıllık süre verdiğini, şu anda çocukların durumu ile ilgili net bir kararının olmadığını, çocukların her ikisinin de sağlıklı olduğunu, yaşanan sorunların eşinin ailesinin aşırı müdahaleci tutumlarından kaynaklandığını düşündüğünü, daha önce işçi olarak çalıştığını, evlenince eşi ile ... dükkanını açtığını, kendi masraflarını çıkardığını belirtmiştir.

... Köyü muhtarı ile ... tarihli telefon görüşmesinde aileyi tanıdığını, ... hanımın kendisinin akrabası olduğunu, ... beyin düzgün bir adam olduğunu ancak biraz cimri olduğunu düşündüğünü eşi ile aralarındaki meselelerin de para meselelerinden kaynaklandığını, ... hanımın gebelik döneminde bir psikolojik rahatsızlığının olduğunu, ancak şu andaki durumunu pek bilmediğini, aile arasındaki meselelerin büyütülecek sorunlar olmadığını düşündüğünü belirtmiştir.

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

Anne ile yapılan birebir görüşmede sakin bir tavır sergilediği, olaylar karşısında duygusal kütlük sergilediğinin düşünüldüğü, vücut dili ve ifadelerinin bezgin ve olayın ciddiyetini algılamakta zorlandığını düşündürdüğü, psiko-sosyal açıdan sağlıklı görünümde olduğu ancak ailesinin ifadeleri göz önüne alındığında psiko-sosyal açıdan psikiyatrikle görüşmesinde yarar olacağı düşünülmektedir.

Baba ile yapılan birebir görüşmede fiziksel açıdan sağlıklı bir görünüme sahip olduğu, kendisini ifade edebildiği, görüşme süresince sakin bir tutum sergilediği, ayrıntıları seven bir yapısının olduğu, ancak kişiliğine yönelik çok fazla gözlem edinilemediği, ifadelerinden daha çok uyumlu olmaya çabaladığının gözlemlendiği bilgilerine ulaşılmıştır.

Çocuğun yaşitlarına uygun sağlıklı bir fiziksel görünümüne sahip olduğu giyiminin temiz ve düzenli olduğu, kendisini ifade edebilecek düzeyde olduğu, zihinsel ve bilişsel açıdan da yaşına uygun olduğunun düşünüldüğü ancak işlediği fiilin ve vereceği kararların hukuki anlam ve sonuçlarını anlamasının yaşının özellikleri göz önüne alındığında zor olduğunun düşünüldüğü, ayrıca çocuğun ayrıntılı görüşme yapmak istemediğini belirtmiş olması nedeni ile annesi ile babası arasında yaşananlara ilişkin kendisi ile ayrıntılı görüşme gerçekleştirilmediği anlaşılmıştır.

İŞ VE EKONOMİK DURUMU

Aile ile yapılan görüşmede annenin ... salonu işlettiği, babanın covid19 nedeni ile işine ara verildiği, ailenin düzenli gelirinin olduğu ve maddi açıdan herhangi bir sıkıntılarının olmadığı görülmüş ve her iki ebeveynin de çocukların bakımını gerçekleştirecek ekonomik şartlara sahip olduğu düşünülmüştür.

AİLE VE SOSYAL YAŞANTISI

Ailenin anne, baba ve çocuklardan oluştuğu, sosyo-demografik yapısına göre çekirdek aile özelliği gösterdiği, ailede çocuklara yönelik şiddet unsurunun olmadığı belirtilmiştir. Genel olarak aile değerlendirildiğinde; aile içerisinde iletişim kanallarının açık olduğu, anne ve babanın birlikte yaşamaya devam ettiği, ailenin çocuklara sevgi bağı ile bağlı olduğu, anne ve baba arasında olumlu bir iletişimin olduğu görülmüştür.

Çevresi içerisinde aile değerlendirildiğinde ailenin ... ilçesinin ortalama olarak sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerinin yaşadığı bir mahallede yaşadığı, ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan çevresi ile uyumlu olduğu, ailenin çevresi ile iletişiminin olduğu ancak daha çok kapalı aile özelliği sergilediği yapılan görüşmeler ve gözlemlerden anlaşılmıştır.

Sosyal hizmet yazın alanının bilimsel ilke ve görüşleri çerçevesinde ailenin işlevleri değerlendirildiğinde; ailenin çocukların beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşıladığının çocuklar ve aile çevresince belirtildiği, ailede baba figürünün olduğu, ailede çocukların bakımının sağlıklı bir biçimde gerçekleştirildiği, aile birlikteliğinin fiili olarak da sürdüğü, ancak ailede anne ile baba arasında sorunların yaşandığının belirtildiği bu nedenle ailenin sağlıklı aile özellikleri sergilediği düşünülmüştür.

ÖĞRENİM DURUMU

Anne ve baba lise mezunu olduğu, çocukların okulöncesi dönemde olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

SAĞLIK DURUMU

Yapılan görüşmede, ailede sağlık sorunu olan birey olmadığı gözlemlense de annenin psikolojik sorunlarının olduğunun belirtildiği, ancak ilaç kullanmadığı bilgisine ulaşılmıştır.

SABİKA DURUMU

Yapılan görüşmede ailede sabıka kaydı olmadığı bilgisi edinilmiştir.

YAŞANILAN KONUT DURUMU

Ailenin yaşadığı evin bir apartman dairesinde bulunduğu, evin apartmanın ikinci katında olduğu, dıştan görünümünün yeni olduğu, evin temiz ve düzenli olduğu, eşyaların yeni olduğunun görüldüğü, evin 2+1 odalı olduğu, evde tuvalet banyonun olduğu, evin kaloriferli olduğu, evin aileye ait olduğu bilgilerine ulaşılmıştır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yapılan sosyal inceleme ve değerlendirme sonucunda;

... doğumlu ...'la ... doğumlu ...'ın 2011 yılında bir evlilik gerçekleştirdiği, çiftin her ikisinin de ... köyünden olduğu ve burada severek evlendiklerini belirttikleri, çiftin bu evliliğinden ... doğumlu ve ... doğumlu iki kız çocuklarının olduğu, babanın özel sektörde çalışarak ailesinin geçimine katkıda bulunduğu, annenin daha önce ... işçi olarak çalıştığı, evlenince kendi işyerini açtığı, çiftin her ikisinin de lise mezunu olduğu, çiftin evlilikleri boyunca anlaşmazlık yaşadıklarını belirttikleri, çiftin son olarak tartıştıkları ve babanın anneye fiziksel şiddet uyguladığının iddia edildiği ve bu durum sonucunda annenin babaya karşı ... esas numaralı dosyaya konu olan boşanma davasını açtığı, davanın halihazırda sürdüğü, evde sağlık sorunu

olan birey olmadığı, her iki çocuğunda yaşına uygun sağlıklı özellikler gösterdiği, ancak annenin psikolojik sorunlar yaşadığına dair söylentilerin olduğu, bu nedenle annenin psikiyatristle görüşmesinin yararlı olacağına düşünüldüğü, evde çocukların yaşayabileceği sağlıklı fiziksel koşulların bulunduğu, ailede sabıka kaydı olan birey olmadığı, çocukların her ikisinin de işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını anlayacak durumda olmadığına düşünüldüğü, anne ve baba arasındaki sorunların aile danışmanlığı ile çözülebileceğinin düşünüldüğü, her iki ebeveynin de çocukların bakımını sağlayabilecek şartları temin edebileceğinin düşünüldüğü, ancak anne ... hanımın psikolojik rahatsızlığı olup olmadığına ilişkin ayrıntılı bilgi edinilemediğinden annenin ruhsal sağlığına ilişkin doktor raporunun alınmasının uygun olacağına düşünüldüğü bilgilerine ulaşılmıştır.

Tüm bu tespit ve gözlemler sonucunda;

- 1) Her iki ebeveynin de düzenli gelirin olması,
- 2) Ailenin sosyo-kültürel olarak yaşadığı çevreye uyumlu bir aile olduğunun belirtilmesi,
- 3) Çocuklarla anne ve baba arasında sevgi bağına dayalı bir ilişkinin olması,
- 4) Çocukların velayet hususunda ‘işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını anlayamayacak’, ‘bilişsel olarak ayırt etme gücüne’ sahip olmadığına düşünüldüğü,
- 5) Annenin psikolojik rahatsızlığı olduğuna dair söylemlerin olması ancak anneye herhangi bir tanı, teşhis ve tedavi uygulandığına dair resmî bir bilgi elde edilememiş olması nedeni ile annenin kendisini ifade edebilecek durumda olması vb. nedenler görünüşte sağlıklı bir ruh hali içerisinde olduğuna dair izlenim edinilmiş olması, ayrıca ruhsal açıdan rahatsızlığı olması durumunda da bu durumun tedavi ile aşılabileceğinin düşünüldüğü nedenleri ile annenin çocukların bakımını gerçekleştirebilecek psiko-sosyal özelliklere sahip olduğunun düşünüldüğü,
- 6) Babanın sağlıklı bir birey olduğunun düşünüldüğü nedenleri ile babanın da çocuklara bakım yapabilecek fiziksel ve ruhsal sağlık hali içerisinde olduğunun düşünüldüğü,
- 7) Her iki çocuğun kız olması ve her iki çocuğun da özel bakım gerektirecek yaşta olması nedenleri ile çocukların öz bakımının anne tarafından gerçekleştirilmesinin daha uygun olacağına düşünüldüğü, ayrıca 5 yaş altı çocukların anneye daha bağımlı olduğunun düşünüldüğü,

Nedenleri ile her ne kadar anne ve babanın boşanmaları durumunda her ikisinin de çocukların bakımını gerçekleştirebilecek sosyo-ekonomik ve psiko-sosyal şartlara sahip olduğu düşünülse de yukarıda bahsi geçen nedenler ve sosyal hizmet yazın alanının bilimsel görüş ve etik ilkeleri çerçevesinde çocukların velayetinin anneye verilmesinin çocukların yüksek yararına olacağı, ayrıca annenin çocukların bakımı, korunması vb. hususlar hakkında rehberlik edilmesi için 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 5. Maddesi 1. Bendi a fıkrası gereğince ‘Danışmanlık Tedbiri’ kararının alınmasının çocukların yüksek yararına olacağı düşünülmektedir.

VAKA 9 ALMANYA ÖRNEĞİ

Kuruluş

Adı Soyadı

Doğum Tarihi

Adresi

Telefonu

İrtibat kurulacak kişiler

Muayene eden Doktor

Sayın Yargıç;

Sayın ... için velayet hakkının tek taraflı verilememesinin gerekliliği konusunda şu kanaate sahibim.

GENEL BİLGİLER

Bay ...’ın ... Aile Mahkemesi’ne sunmuş olduğu tek taraflı velayet hakkı başvurusu üzerine mahkemeniz tarafından talep edilen inceleme için psikiyatri uzmanı Dr. ...’dan elde edilen

bilgiler şu şekildedir: Bay, ... iki yıldan beri depresyon tedavisi görmektedir, psikopatolojik bir bakış açısıyla, ilgili kişide uykusuzluk, sosyal anksiyete ve dingin ruh hali gözlenmektedir. Bay ..., yaşamıyla ilgili durumları açık ve net bir şekilde anlatabilmektedir. Yalnız kaldığında sıkça ruh hali değişiklikleri yaşadığını belirtmektedir. Kişide megalomani belirtiler de bulunmaktadır. İlgili kişi hastalığı hakkında yeterince bilgi sahibidir ancak onunla nasıl başa çıkması gerektiğini konusunda yeterli olmadığı izlenimi bırakmaktadır. Bay ... yaklaşık iki senedir terapilerini randevularını aksatarak sürdürmekte, diğer taraftan ilaç tedavisi görmektedir. Tedavinin başından bugüne olumlu yönde gelişme kaydedildiği söylenemez.

İLGİLİ HAKKINDA BİLGİ VE ÇEVREDEDEN ELDE EDİLEN BİLGİLER

Bay ...'a tek taraflı velayet hakkı başvurusu sebebiyle ... Aile Mahkemesi tarafından inceleme talebi gelmiştir. Bu talebe istinaden ... tarihinde ilgili kişinin evinde bire bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Bay ..., ... yaşında tek başına ... şehrinde yaşayan, haftalık 15 saatlik yarı zamanlı çalışan bir beydir. Ayrı yaşadığı eşiyle ... yılında evlenmişlerdir ve ... yaşında bir erkek çocukları bulunmaktadır. Başvuru formundan elde edilen bilgiye göre eşler arasındaki evlilik ortaklığı iki senedir artık mevcut değildir. Henüz eşler arasında yasal olarak boşanma gerçekleşmemiştir.

Bay ... boşanmayı kabul etmemektedir. İlgili kişi, eşinin ona geri dönmesini, eski günlerdeki gibi mutlu olmayı özlediğini, içinde bulunduğu bu zorlu süreçte onu yanında görmek istediğini açıklamıştır. Bay ... şayet karısı kendisine geri dönmeyi kabul etmezse çocuğun velayetini tek taraflı olarak üzerine almak istediğini ifade etmiştir.

Bayan ..., iki yıl önce bay ...'dan ayrılmıştır ve o zamandan beri anne ve babasının evinde çocuğuyla beraber yaşamaktadır. Bayan ... ayrı yaşadığı eşine dönmek istememektedir. Bu yüzden evlilik birliğini yeniden kurmak istemediği açıkça görülmektedir.

Bayan ... ile ... tarihinde telefonla yapılan görüşmede randevu talebimi geri çevirerek eşinden boşanmak istediğini ancak eşinin iki mahkeme randevusuna da gelmeyerek çeşitli gerekçelerle boşanma davasını ertelediğini söylemiştir.

Alman Medeni Kanununa çocuğun yüksek yararı ilkesi aile mahkemesinin kararında standarttır.

Bay ... oğlunun tek taraflı velayetini almak için Alman Medeni Kanunu'nun 1671. Bölüm 1. Fıkra 1 Cümle 1'i uyarınca başvuruda bulunmuştur.

Aile mahkemesi, ortak velayetin sona ermesinin ve tek taraflı velayetin bay ...'a devredilmesinin çocuğun yüksek yararına olup olmadığının incelenmesine dair tarafıma bir talepname göndermiştir. Mevcut davada ilgili çocuk, eşler ayrıldıktan sonra annenin yanında yaşamaktadır. Bayan ..., hakkında çevresinden elde edilen bilgiler doğrultusunda çocuğun bakımını sağlama konusunda işlevsel olduğu anlaşılmaktadır.

Bay ... çocuğu ile hafta sonları görüşmekte, onunla yakından ilgilenmekte, birlikte sağlıklı baba-oğul ilişkisi sürdürmektedirler. Bayan ..., ayrı yaşadığı eşi ile birlikte oğullarına ortak bakım sağlamak ve iş birliğine istekli olduğunu belirten ifadelerle bulunmuştur. Bayan ..., çocuğun velayetini ortak olarak sürdürmek istediğini açıkça söylemektedir.

Bay ..., hayatının yeniden anlam kazanması için oğlunun velayetini tek taraflı istiyor. Bu durumda ilgili kişinin kendi çıkarlarını çocuğunkinden önde tuttuğu görünüyor. Haftada 15 saatlik yarı zamanlı çalışması nedeniyle oğlu için çok zamanı var ve bu olumlu olarak değerlendirilebilir. Ancak ruh halinin değişken olması nedeniyle ... yaşındaki bir çocuğun günlük talepleriyle başa çıkıp çıkamayacağı şüphelidir. Babanın depresif evreleri yaşam koşullarında işlevsizlik yaratabilir. Oğlunun yaklaşmakta olan ergenliği göz önüne alındığında bu görevin üstesinden gelip gelemeyeceği şüphelidir. Bay ...'ın terapilerine düzensiz gitmesi öz bakım eksikliğinin bir göstergesidir, bu nedenle oğluna tek başına bakmasının zor olacağı görülmüyor.

Babasıyla birlikte yaşamak isteyen ... yaşındaki ilgili çocuğun rızası bile değerlendirmede hiçbir şeyi değiştirmiyor. Çocuk, ortak ebeveyn bakımında zaten babasıyla yeterli zaman geçirmektedir.

Öğrenilen gerçekler, ebeveynlerin şimdiye kadar çocuk için sağlıklı iletişimlerinin (işbirliği yapma yeteneği) bulduğunu gösteriyor. Bu nedenle, babanın yegâne sorumluluğunun çocuğun yüksek yararına en iyi şekilde karşılık geldiği anlaşılabılır. Her iki ebeveyn tarafından önceki

ebeveyn velayetinin uygulanmasına ilişkin herhangi bir itiraz yoktur, bu nedenle aile mahkemesine yapılan öneri, ortak ebeveyn velayetinin tutulmasını ve devamını içerir.

AİLE MAHKEMESİNE TAVSİYE

Yapılan değerlendirmelere göre ilgili babaya tek taraflı velayet hakkının verilmemesinin çocuğun yüksek yararına olduğu görülmektedir. Alman Medeni Kanunu'nun 1684. maddesinin 1. fıkrasına göre her iki ebeveyn de çocukla iletişim kurma hakkına ve yükümlülüğüne sahiptir. Babanın iletişim hakkı hem babanın hem de çocuğun bir talebidir ve çocuğun refahına hizmet eder. Buna göre baba, oğlu ile temas kurma hakkına sahiptir.

Alman Medeni Kanununa göre eski eşlerin çocukla aralarındaki arasındaki ilişkiyi bozan her şeyden kaçınılmalıdır. Bu nedenle, her iki ebeveynle de temas, çocuğun refahının bir parçası olduğundan, annenin babayla teması teşvik etme görevi vardır. Ebeveynlerin, diğer ebeveynle ilişki kurma yöntemlerini iletme ve mümkünse bunları çocukla fikir birliği içinde düzenleme görevi vardır.

4.1.9.1. Velayete yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi

Tablo 4.10. Velayete yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler

Türkiye			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Velayet başvurusu	Sistem kuramı ekolojik yaklaşım	<i>“Çevresi içerisinde aile değerlendirildiğinde ailenin İlçesinin ortalama olarak sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerinin yaşadığı bir mahallede yaşadığı, ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan çevresi ile uyumlu olduğu, ailenin çevresi ile iletişiminin olduğu ancak daha çok kapalı aile özelliği sergilediği yapılan görüşmeler ve gözlemlerden anlaşılmıştır.”</i>	Aile, çocuk, muhtar, kuruluş, sosyal hizmet uzmanı, Aile Mahkemesi
Sistem Kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Boşanma süreci, velayet anlaşmazlığı – Sosyal hizmet müdahalesi, danışmanlık önerisi – Velayetin annede kalması yönünde karar			
Almanya			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Velayet başvurusu	Sistem kuramı ekolojik yaklaşım	<i>“Öğrenilen gerçekler, ebeveynlerin şimdiye kadar çocuk için sağlıklı iletişimlerinin (iş birliği yapma yeteneği) bulunduğunu gösteriyor”</i> <i>“Yapılan değerlendirmelere göre ilgili babaya tek taraflı velayet hakkının verilmemesinin çocuğun yüksek yararına olduğu görülmektedir.”</i>	Anne, baba, çocuk, psikiyatri doktoru, kuruluş

Türkiye örneğinde yer alan Aile Hukuk Mahkemesi'nin talebi doğrultusunda hazırlanan çocuğun velayeti konulu sosyal inceleme raporunda sosyal hizmet uzmanı çocukların velayeti konusunda genel tanıtım, anne ve babanın kişisel özellikleri hakkında bilgi vermiştir. Sosyal hizmet uzmanı, anne ve babanın iş ve ekonomik durumunu, aile ve sosyal

yaşantılarını, öğrenim, sağlık ve sabıka durumları hakkında bilgileri de raporda abaslıklar şeklinde ele almıştır. Bunlara ek olarak yaşanan konutu incelemiş ve bu durumu da değerlendirmeye almıştır.

Sistem kuramı bağlamında analiz edildiğinde aile, sosyal hizmet uzmanı ve sosyal hizmet kuruluğu her biri bir sistem olarak ele alınabilir. Örnek vakada müracaatçı sistemini (mikro sistem) oluşturan anne, baba, inceleme talep edilen çocuk, köy muhtarı ve dosya bilgileri velayet kararının değerlendirilmesi noktasında bilgi kaynaklarıdır. Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanı aileyi çevresi içerisinde değerlendirerek diğer sistemleri de incelemeye dahil etmiştir. Aile üyeleri ve akraba olan köy muhtarı informel sistemi oluşturmaktadır. Asliye hukuk mahkemesi ve sosyal çevreden elde edilen bilgiler ise diğer sistemler (mezzo sistemler) olarak değerlendirilebilir.

Raporda “sosyal hizmet alanyazını bilimsel ilke ve görüşleri çerçevesi” ibaresi sosyal hizmet uzmanının ailenin işlevselliğini kuramsal düzeyde değerlendirdiğini ve kuramlardan faydalandığını göstermektedir. Bu bağlamda sonuç bölümünde vakayı aile sistemi içinde alt sistemleri -anne, baba ve çocuklar- ile değerlendirdiği ve bunu yaparken sistem kuramı yaklaşımına işaret eder şekilde sistemlerin birbirleri ile olan ilişkilerinin ve nasıl etkilendiğini incelemiştir. Bu bağlamda sistem kuramının uygulamaya en büyük katkısı hedef sistemin -çocukların velayet durumu- belirlenmesi ve uygun müdahalenin gerçekleştirilmesidir. Teater’da (2015) sistem kuramını sosyal hizmete uyarlamadaki asıl amacın olumlu değişimi yaratacak müdahalede bulunmak için hedeflenen sistemi belirlemek ve uygun sistem belirlendiğinde diğer sistemler ve aralarındaki etkileşimin değerlendirmeye alınabilmesini sağlamak olduğunu belirtmektedir.

Raporda yer alan “Aile ve Sosyal Yaşantısı” başlığı altında aile, sistem kuramı gereği çevresi içinde değerlendirilmiş, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çevre ele alınmıştır. Bilindiği gibi sistem kuramı problem çözme odaklı sosyal hizmette bireyin psikolojik yapısı yanında sosyal faktörleri de uygulama kapsamında yer almaktadır (Payne, 2020).

Pincus ve Minahan (1973) sistem kuramında uygulamaya dahil olan sistemleri müracaatçı sistemi, hedef sistemi ve eylem sistemi şeklinde isimlendirmişlerdir. Buna göre müracaatçı sistemi, değişimin gerçekleştiği birey, aile, grup ve topluluklardır. Hedef sistem, müdahalenin uygulandığı hedef kişi/sistemdir. Eylem sistemi, müdahalenin uygulanması için gerekli kaynak ve kurumlarla iş birliği sağlanmasıdır. Vaka özelinde müracaatçı sistemi Asliye Hukuk Mahkemesi, hedef sistem çocukların velayeti, eylem sistemi de

uygulamada sosyal hizmetin iş birliği yaptığı sistemler olarak velayetle ilgili hukuk sistemidir.

Anne ve babanın boşanma süreci, velayet konusunda yaşamış oldukları problemler, sosyal hizmet uzmanının mesleki bilgisi ve kuruluş kaynakları girdi olarak değerlendirilir. Sosyal hizmet uzmanının problemlerin çözümü için gerekli kaynakları sunarak sosyal hizmet müdahalesini gerçekleştirmesi ve aynı zamanda yasal çerçeve kapsamında danışmanlık tedbiri önerisi bir süreç olarak değerlendirilebilir. Son olarak sosyal hizmet müdahalesi sonucunda yapılan değerlendirmeye göre velayetin annede kalması yönünde verilen karar, çocuğa yönelik danışmanlık tedbiri alınmasına yönelik kanaat getirilmesi ise bir çıktı olarak değerlendirilebilir.

Almanya örneğinde babanın çocuğun velayetini alma talebi konulu sosyal inceleme raporunda görüldüğü üzere sosyal hizmet uzmanı ilgili çocuğun babasının Aile Mahkemesi'ne başvurusu ve mahkemenin talebi sonucunda sosyal hizmet sürecini başlatmıştır. Sosyal inceleme raporunda ilgili kişiyi tanıtıcı bilgilerden doğum tarihi, adresi, telefonu ve muayene eden doktor yer almaktadır. Raporun işleyişinde sorunu tanıtıcı genel bilgiler, ilgili hakkında ve çevreden elde edilen bilgiler, son olarak Aile Mahkemesi'ne tavsiye yazısı yer almaktadır.

Bu vakada müdahalenin merkezinde velayet hakkı için başvuran birey bulunmakta ancak müdahalenin bir parçası olarak aile de uygulamaya dahil olmaktadır. Sonuç olarak aile sorunu çözemediğinde sosyal hizmet devreye girmekte ve sistem kuramının kullanılmasıyla olumlu değişime yönelik sistem ve çevresine nasıl müdahalelerde uygulanacağı belirlenebilmektedir. Böylece sistemler arasındaki etkileşimler değerlendirilerek sosyal hizmet uzmanının tespitlerine yönelik gerekli müdahale taslağı oluşturulmaktadır (Teater, 2015).

Bu vakada da sistem kuramının bu özelliğine uygun olarak başvuru sahibi birey hakkında uzman doktorun görüşü, çocuğun velayeti konusunda karar vermede göz önünde bulundurulmuştur. Sonuç olarak sistem kuramında yer aldığı gibi bir sistem dâhilinde yaşanan değişimler diğer sistemleri de etkilemektedir (Danış, 2006, s. 46). Bunun sonucu olarak babanın içerisinde bulunduğu hastalık süreci çocuğun bakım sorumluluğu ve velayetin değerlendirilmesi konusunda sistemik bakışın katkısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal hizmette sistem yaklaşımı esas alınarak yapılan değerlendirmeye göre müracaatçı sistemini (mikro sistem) sosyal hizmet uzmanı, kuruluş ve ilgili kişi oluşturmaktadır. Diğer sistemler hukuk sistemi ve sağlık sistemidir (mezzo sistem). Müracaatçı hakkında aile üyelerinden klinik doktorundan (formel) bilgi ve görüş elde edilmiştir.

Burada hedef sistem sosyal hizmet müdahalesinin uygulandığı ve amaca ulaşmada müdahale uygulanan ilgili kişidir/sistemdir. Eylem sistemi ise sosyal hizmet müdahalesinde beraber iş birliği yapılan (hukuk sistemi, sağlık sistemi, aile) sistemlerdir. Bu bağlamda bireyin çevresini müdahaleye dahil etmek olumlu etki yaratmaktadır.

Vaka sistem kuramı bağlamında analiz edildiğinde babanın velayet başvurusu sonucu ilgili mahkemenin inceleme talebi girdi olarak değerlendirilebilir. Psikiyatri doktoru, eş ve ilgili kişi ile görüşmeler, süreç olarak değerlendirilebilir. Son olarak ebeveynlerin ortak velayet hakkına sahip olması konusunda mahkemeye görüş sunulması ise çıktı olarak görülebilir.

4.1.9.2. Velayete yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi

Türkiye ve Almanya’da velayet konusunda hazırlanmış sosyal inceleme raporları, sistem kuramı bağlamında karşılaştırıldığında şu tespitler ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de hazırlanmış olan sosyal inceleme raporunda aileyi tanıtıcı bilgiler daha derinlemesine işlenmiştir. Bu raporda, çevreden elde edilen bilgiler kapsamında muhtarın görüşü de alınmıştır. Sosyal hizmet uzmanının tüm değerlendirmelerinde kuramsal bilgisini raporuna yansıttığı anlaşılmaktadır. Özellikle aileyi çevresi içerisinde ve aileyi işlevselliğiyle değerlendirmeye alması dikkat çekmektedir.

Almanya’da hazırlanmış olan sosyal inceleme raporu değerlendirildiğinde aileyi tanıtıcı bilgilerin daha eksik olduğu gözlenmektedir. Söz konusu ilgili kişi, uzman doktorun görüş beyanı çerçevesinde değerlendirilmiş olup sağlık durumu karar verme sürecinde etkili olan faktör olmuştur. Sosyal hizmet uzmanları her iki raporda da çocuğun/çocukların refahının yüksek yararı göz önüne almış ve başvuru talebine olumlu/olumsuz kanaat getirmişlerdir. Sistem kuramı bağlamında her iki raporda da sistem bakış açısının bireyi bütüncül değerlendirme noktasında kullanıldığı açıkça görülmektedir.

4.1.10. Koruyucu aileye yönelik sosyal inceleme raporu örnekleri

VAKA 10 TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Tarihi

Yapıldığı Yer

Rapor Tarihi ve No

Bilgi Kaynakları

KİMLİK BİLGİLERİ

Koruyucu Anne Adayının

Adı Soyadı

T.C. Kimlik No

Doğum Yeri-Tarihi

Öğrenim Durumu

İşi

Sosyal Güvencesi

Aylık Geliri

İkamet Adresi

Başvuru Tarihi

EVDE BİRLİKTE YAŞANAN DİĞER AİLE ÜYELERİ

Başvuruda bulunan ... tek başına yaşamaktadır.

AİLE ÜYELERİNİN TANITIMI

Koruyucu anne adayı ... doğumludur. ... doğumlu annesi ... ve ... doğumlu babasının birlikteliklerinden dünyaya geldiğini, tek çocuk olduğunu, anne ve babasının hayatta olduğunu ve ...'de ikamet ettiğini, annesinin ... olduğunu, babasının ... olduğunu ifade etmiştir. Koruyucu anne adayı kendisini sevgi dolu olarak tanımlamıştır.

SAĞLIK DURUMU

Koruyucu anne adayı zihinsel bedensel ve ruhsal sorununun olmadığını, fiziksel ve psikolojik olarak bağımlı olduğu herhangi bir şeyin bulunmadığını, fiziksel ya da ruhsal bir rahatsızlığının olmadığını, çocuğun bakımını zorlaştıracak veya evde birlikte yaşayacağı bakım gerektiren aile üyesinin psiko-sosyal ve fiziksel gereksinimlerinin karşılanması gibi olasılıklar açısından çocuğa ağır sorumluluklar yükleyecek, yerleştirilecek çocuğu psiko-sosyal açıdan etkileyebilecek fiziksel görünüme ilişkin herhangi bir sorununun bulunmadığını, herhangi bir yardım almadan çocuğun bakımını üstlenebilme konusunda bir sıkıntısının olmadığını belirtmiştir. Koruyucu anne adayının almış olduğu durum bildirir raporda, koruyucu aile olmasına engel teşkil eden fiziksel veya psikolojik herhangi bir husus olmadığı belirtilmiş olup ilgili belgeler ailenin dosyasına eklenmiştir.

SABİKA DURUMU

Koruyucu anne adayının e-devlet üzerinden almış olduğu adli sicil belgesinde, şahsın geçmişte suç öyküsünün ve sabıka kaydının bulunmadığı ibaresi yer almakta olup ilgili belge dosyaya eklenmiştir.

OKUL DURUMU VE EĞİTİMİ DESTEKLEME BECERİLERİ

Koruyucu anne adayı ilkokulu ... ilkokulunda, ortaokulu ... Ortaokulu'nda okuduğunu, ... Lisesi'nde eğitimine devam ettiğini, ardından ... bölümünü kazandığını ve ... yılında bölümden mezun olduğunu ifade etmiştir.

Koruyucu anne adayı, yanına yerleştirilecek olan çocuğun iyi bir eğitim almasını istediğini, eğitim konusuna oldukça önem verdiğini, çocuğu elinden geldiği ölçüde desteklemeye çalışacağını ifade etmiştir. Koruyucu anne adayı, ailesinin kendisini eğitim ve sanatsal faaliyetlerde çok desteklediğini, piyano, voleybol, yüzme, resim gibi çeşitli kurslara katıldığını, yanına yerleşecek çocuğu da ilgi alanına göre çeşitli faaliyetlere yönlendirmeyi düşündüğünü ve istediğini ifade etmiştir.

İŞ VE EKONOMİK DURUM

Koruyucu anne adayı; üniversiteden mezun olduktan sonra bir süre ... olarak çalıştığını, halen mesleğini sürdürdüğünü ifade etmiştir.

Koruyucu anne adayı, çocuğun bakımı konusunda herhangi bir engelinin olmadığını, yanına yerleşecek çocuğun bakımı ile kendisinin ilgileneceğini, çalıştığı zamanlarda da annesinin çocuğun bakımına yardım edeceğini ifade etmiştir.

Kişinin Müdürlüğümüze vermiş olduğu evraklar incelendiğinde düzenli ve sürekli gelirin bulunduğu ve sosyal güvencesinin olduğu görülmüştür. Koruyucu anne adayı herhangi bir borcunun olmadığını, acil durumlar için birikiminin olduğunu, acil durumlarda çocuğun giderlerini karşılayabileceğini, mevcut koşullarda ekonomik bir sorununun olmadığını belirtmiştir.

EV ORTAMI-YAŞANAN ÇEVRE VE ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLER

Koruyucu anne adayı ...'de ikamet etmektedir. Anne adayı, oturduğu ev için 750 TL kira bedeli ödediğini beyan etmiştir. Evde 1 ebeveyn yatak odası, 1 giyinme odası, 1 oturma odası, mutfak, tuvalet-banyo bulunmaktadır. Koruyucu anne adayı, oturma odasını kullanmadığını, yanına çocuk yerleşmesi durumunda oturma odasını çocuk odası olarak düzenlemek istediğini beyan etmiştir. Oda incelendiğinde, kitaplığın olduğu, kitaplıkta çeşit çeşit çocuk kitaplarının olduğu, çocuklar için oyuncakların olduğu görülmüştür. Konutun ısınmasının doğalgaz ile sağlandığı bilgisi edinilmiştir. Evdeki ihtiyacı karşılayacak her türlü eşyanın olduğu, eşyaların ve evin ihtiyacı karşılar nitelikte, temiz ve düzenli olduğu gözlenmiştir. Evde, çocuk için risk oluşturabilecek herhangi bir durum gözlemlenmemiştir. Ailenin yaşadığı ev merkezi bir semtte olup genel olarak orta sosyo-ekonomik koşullara sahip ailelerin oturduğu izlenimi edinilmiştir. Ev, konum olarak sağlık, eğitim ve oyun alanlarına yakındır.

EVLİLİK İLİŞKİLERİ

Koruyucu anne adayı, ... yılında bir evlilik gerçekleştirdiğini, eski eşi ile arkadaş ortamında tanıştığını, evlilik öncesinde arkadaşlıklarının olduğunu, mutlu giden evliliklerinin olduğunu, evliliklerinde tek eksiğin bir çocuk olduğunu ancak biyolojik yollarla çocuk sahibi olamadıklarını, tüp bebek tedavisini de denediklerini ancak sürecin olumlu olmadığını, yapılan doktor kontrolleri sonucunda çocuk sahibi olamama durumlarının eşinden kaynaklı olduğunu öğrendiklerini, eşini hiçbir zaman suçlamadığını, bunun sorun olmayacağını söylediğini, koruyucu aile ve evlat edinme hizmeti yoluyla çocuk sahibi olabilecekleri konusunda yönlendirmede bulunduğunu ancak eşinin hizmetlere başvuruya olumlu bakmadığını, süreçte eşinde olumsuz değişimlerin olduğunu, mutsuzluğunun arttığını, iletişimlerinin azaldığını, evliliğini kurtarmak adına psikolojik destek de almak istediğini ancak eşinin bu öneriye olumsuz bir şekilde yaklaştığını, çok çabaladığını, evliliğini bitirmek istemediğini ancak mutsuz bir evlilik yaşamının içinde olduklarını fark ettikçe bu evliliği sürdüremeyeceklerine karar verdiklerini, anlaşmalı olarak ayrıldıklarını, ... yılında da resmî olarak ayrıldıklarını, şu anda hayatında birisinin olmadığını, evlilik planının bulunmadığını, hayatındaki tek önceliğin çocuk olacağını ifade etmiştir.

SOSYAL YAŞAM VE İLİŞKİLERİ

Koruyucu anne adayı ... ilinde dünyaya geldiğini, tek çocuk olduğu için ailesinin tüm ilgisinin üzerinde olduğunu, ailesi ile bağının çok kuvvetli olduğunu ifade etmiştir. Koruyucu anne adayı, okumayı çok sevdiğini, işi gereği de sürekli araştırmalar yaptığını, zamanını verimli geçirme gayretinde olduğunu ifade etmiştir. Koruyucu anne adayı; özel günleri (doğum günü, yıl dönümü, yılbaşı vs.) kutladıklarını, aile bağlarının güçlü olduğunu, aile ve akrabalık bağlarına oldukça önem verdiğini, sosyal bir insan olduğunu, yakın arkadaşlarıyla iletişimlerinin çok kuvvetli olduğunu beyan etmiştir.

Koruyucu anne adayı, hareketli ve aktif bir yaşamının olduğunu, ailesiyle zaman geçirmekten mutlu olduğunu, ilişkilerinde ve arkadaş seçiminde çok dikkatli davrandığını, geniş arkadaş çevresinin olduğunu, çok yakın arkadaşlarıyla da uzun yıllardır arkadaşlıklarının olduğunu, çalışma saatleri dışında arkadaşlarıyla görüşmelerin olduğunu, arkadaşlarıyla ilişkilerinin güçlü olduğunu, arkadaş ortamında enerjisi ile hep aranan bir insan olduğunu ifade etmiştir. Yanına çocuk yerleşmesi durumunda hayatında değişimlerin olacağını bildiğini, hayatının çocuk odaklı olacağını, buna hazırlıklı ve çok istekli olduğunu belirtmiştir.

ÇOCUKLU YAŞAMA İLİŞKİN BEKLENTİLERİ

Koruyucu anne adayı, 0-2 yaş civarı sağlıklı bir kız çocuğunun koruyucu ailesi olmak istediğini, tek yaşadığı için bir kız çocuğu ile daha iyi ilgilenebileceğini düşündüğünü ve bu nedenle kız çocuğunun koruyucu ailesi olmak istediğini ifade etmiştir.

Koruyucu anne adayı, işini çok severek yaptığını, çocuklarla birlikte olmanın kendisini çok mutlu ettiğini, bir çocuğun hayatını olumlu anlamda değiştirmek, onunla sevgisini paylaşmanın kendisini çok mutlu edeceğini, çocuk bakımı-çocuk büyütme konusunda zorlanmayacağını düşündüğünü, kendisine güvendiğini, annesinin de bu noktada kendisine büyük desteğinin olacağını beyan etmiştir.

Koruyucu anne adayı, çocuğu “neşe, mutluluk, sevgi” olarak tanımlamış; vicdanlı, yardımsever bir çocuk yetiştirmek istediğini, çocuk için kendisinin rol model olacağını bildiği için çok daha dikkatli ve özenli davranacağını ifade etmiştir. Koruyucu anne adayı, çocuğa sorumluluk vermenin önemli olduğunu, sorumluluğun ne kadar küçük yaşta kazandırılırsa o kadar iyi olduğunu düşündüğünü, çocuk ile birebir ilgilenmenin çok önemli olduğunu, bir eğitimci olduğu için de bilgi birikimine güvendiğini ifade etmiştir.

Koruyucu anne adayına, yanına yerleştirilecek çocuğun beklentisini karşılamaması ya da düşündüğü çocuk profilinin gerçekleşmemesi durumunda ne yapacağı/nasıl hissedeceği sorulduğunda, çocuktan herhangi bir beklentisinin olmadığını, çocukla ilgili bir sorun yaşadığı takdirde kurumumuza bilgi vereceğini, gerekirse de profesyonel destek alabileceğini ifade etmiştir. Koruyucu anne adayı ile yapılan görüşmelerde, hayatına yeni bir bireyin katılması ile yaşamında meydana gelebilecek değişikliklere hazır olduğu, yanına çocuk yerleşimi konusunda oldukça istekli ve heyecanlı olduğu görülmüştür.

KORUYUCU AİLE HİZMETİNE BAKIŞ AÇILARI

..., uzun süredir koruyucu aile olma fikrinde olduğunu, hatta eşi ile evli iken de eşini başvurma konusunda ikna etmeye çalıştığını, koruyucu aile olma şartlarından birinin evli olmak olduğuna dair bilgisinin olduğunu, bunun da çok üstünde durmadığını ve araştırmadığını, bir gün bir şeyler okurken bekâr kişilerin de koruyucu aile olabileceğine dair bilgi edindiğini, çok heyecanlandığını, çok düşündüğünü, bir çocuğun hayatını olumlu açılardan değiştirmeyi çok istediğini, ailesi ile durumu paylaştığını, ailesinin de olumlu yaklaşımını görünce ve hizmete başvurmak için hazır olduğunu hissedince başvurmaya karar verdiğini ifade etmiştir.

Koruyucu anne adayı, başvurmaya karar verdikten sonra annesi ve babası ile durumu paylaştığını, anne ve babasından olumsuz bir tepki almadığını, aksine kendisini çok desteklediklerini, bu yaklaşımlarından da çok mutlu olduğunu ifade etmiştir. ... tarihinde ikamet adresine gidildiğinde, koruyucu anne adayının annesinin de evde olduğu görülmüş, süreç ve koruyucu aile hizmeti hakkında kendisi ile de görüşme yapılmıştır. Koruyucu aile hizmete başvuruda bulunmadan önce kızının kendileri ile konuştuğunu, kızını desteklediklerini, yanında olduklarını, vermiş olduğu bu karardan dolayı kendisi ile gurur duyduklarını, korunmaya muhtaç bir çocuğun bakımını sağlayabileceklerini ve kızına hep destek olacağını, kızının çalıştığı zamanlarda kendisinin çocukla ilgileceğini ve motivasyonunun yüksek olduğunu, çok istekli olduğunu ifade etmiştir.

Çocuğun öz ailesine geri dönebilme ihtimaline ilişkin görüşme yapıldığında aile, çocuğa bağlandıktan sonra böylesi bir durum yaşanması halinde üzüleceklerini ancak onun mutluluğunun önemli olduğunu, onunla yaşadıkları süre ve onun hayatına neler kattıklarını düşünüp kendilerini daha mutlu hissetmeye çalışacaklarını, öz aileye dönüş ihtimalini bilerek bu hizmete başvurmaya karar verdiklerini ifade etmişlerdir.

MESLEKİ ÇALIŞMA SÜRECİ

Koruyucu anne adayı ile çeşitli tarihlerde Müdürlüğümüzde ve ikamet adresinde görüşmeler gerçekleştirilmiş, kişi planlanan görüşmelere gününde ve saatinde gelmiştir. Kişi her görüşmeye istekli ve heyecanlı gelmiş, meslek elemanı ile saygı çerçevesinde iletişim kurmuştur. Görüşmelerde sorulan soruları açık ve samimi bir şekilde cevaplandırmıştır. Koruyucu anne adayının yönlendirmelere uygun davrandığı ve mesleki rehberliğe açık olduğu izlenimi edinilmiştir.

Koruyucu anne adayı hakkında bilgi almak için “İlk Görüşme Formu”nda vermiş olduğu referans kişiler aranmıştır. Yapılan görüşmelerde; kişi hakkında olumlu ifadeler kullanılmış, bir çocuğun bakımını özverili ve istekli bir şekilde üstlenebileceği, mesleği gereği de çocuklar hakkında donanımlı olduğu, günlük hayatında oldukça enerjik ve neşeli bir birey olduğu, korunmaya muhtaç bir çocuğun bakım ve sorumluluğunu üstlenebileceği belirtilmiştir.

DEĞERLENDİRME

..., koruyucu aile olmak üzere Müdürlüğümüze müracaat etmiştir. Annenin müracaatını değerlendirmek amacıyla ... ve ... tarihlerinde Müdürlüğümüzde görüşme gerçekleştirilmiş, ... tarihinde ise ailenin ikamet adresinde sosyal inceleme gerçekleştirilmiştir. Yapılan inceleme ve değerlendirme sonucunda; ilgili kişinin koruyucu aile hizmeti ile evlat edinme hizmetinden ayrılan yönlerini bildiği, koruyucu aile hizmet koşullarını kabul ettiği ve koruyucu aile hizmetini çocuk odaklı olarak düşündüğü, koruyucu aile hizmetine ilişkin beklentilerinin gerçekçi olduğu, korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğun bakımını üstlenebileceği, çocuğun ihtiyaçlarını karşılayabileceği, çocuk yetiştirme konusunda bilgi ve beceriye sahip olduğu, ebeveynlik sorumluluğunu yerine getirebileceği, koruyucu aile olabilmek için gerekli şartlara sahip olduğu kanısına varıldığından koruyucu aile olmasının ve bu durumun yapılacak olan komisyon toplantısında değerlendirilmesinin uygun olacağı kanaatine varılmıştır.

VAKA 10 ALMANYA ÖRNEĞİ

Kuruluş Adı

Müracaatçıların Adı Soyadı

Görüşme Tarihi

Adresi

Sorumlu sosyal hizmet uzmanı

Yardım kapsamı

GENEL TANITIM:

Sosyal yasa 8. Kitabı (Gençlik ve Çocuk Refahı) 27 ve 33. maddeleri kapsamında koruyucu aile başvurusu komisyonumuzca ele alınmıştır. Gençlik dairesinin, ailenin çocuğun yüksek yararına olacak şekilde kendi çocuğuna bir yetiştirme garantisi vermediği takdirde, yetiştirme konusunda yardım sağlama yükümlülüğü vardır. Bir çocuğun koruyucu aileye verilmesi, bu kanunla sağlanan yardım kapsamında gerçekleşir.

... çifti, ... tarihinde kuruluşumuza koruyucu aile olma isteği ile başvuruda bulunmuşlardır. Başvuru sürecinde çiftin gerçekleştirmeleri gereken birtakım eğitsel görevleri ile ilgili prosedür tanıtılarak kendilerine tarafımda sunulmuştur. İlgili evrakların tarafıma sunulmasından sonra aileye verilen koruyucu aile olma eğitim süreci tamamlanmıştır. Aşağıda koruyucu aile olma süreci tamamlanan aileye ilişkin bilgiler yer almaktadır.

BİLGİLENDİRME SÜRECİ

... çiftine koruyucu aile olma kararının yaşamlarında ciddi bir karar olduğunu, doğru bir karar verip vermediklerinden henüz emin değilseler geri çekilme imkanları olduğu belirtildi. Koruyucu aile olma kararı aceleci adımlar olmamalı, belirli bir eğitim aşamasını gerektirmektedir. Bu nedenle, dikkatli bir hazırlık ve dikkatli bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Gençlik dairesi çalışanları aile ile birkaç görüşme yaparak koruyucu ailenin çocuğun bakımı konusunda yeterli olup olmadıkları konusunda olumlu kanaat getirmişlerdir. Yukarıda yer alan bilgilere istinaden ilgili koruyucu aile adaylarına koruyucu aileliğin tanıtımı yapılmıştır. Aileye yasal sorumlulukları hakkında bilgi verilmiştir. Bunlar:

Koruyucu aile olarak, gençlik dairesinin sözleşmeli ortağsınız ve gençlik dairesiyle birlikte bir çocuğun yetiştirilmesi ve gelişmesi için sorumluluk ve görevler üstleniyorsunuz.

Koruyucu ebeveynler, günlük yaşamla ilgili konularda karar verme ve ebeveyn sorumluluğu (genellikle çocuğun ebeveynleri) temsil etme hakkına sahiptir. Ancak, çocuğun ebeveynleri gelecekte hangi kararları kendilerinin almak istediklerini bakım sözleşmesinde belirtebilirler.

Ailenizde önemli değişiklikler varsa (taşınma, bir aile üyesinin doğumu veya ölümü, ailede ayrılık veya ciddi hastalıklar gibi), gençlik dairesini bilgilendirmekle yükümlüsünüz.

Gençlik dairesi tarafından bir çocuğu yanınıza yerleştirilme kararı alırsa bu çocuk için koruyucu aile yardımı alma hakkına sahipsiniz. Bakım parası, ilgili yasa ve evlat edindiğiniz çocuğun yaşına göre derecelendirilir ve çocuğun geçim masrafları ile çocuğu büyüme masraflarından oluşur.

KORUYUCU AİLE HAKKINDA BİLGİLER

Koruyucu aile yaklaşık 7 senedir birlikte yaşamakta, 3 senedir de resmî olarak evlidirler. Çiftin çocukları bulunmamaktadır. Koruyucu anne özel bir firmada yarı zamanlı olarak çalışmaktadır. Koruyucu baba ise bir eğitim kurumunda çalışmaktadır. Ailenin gelir düzeyi ve yaşam standartları bir çocuğun bakımını sağlayabilecek düzeydedir. Koruyucu anne adayı kendisini sevecen, konuşkan ve yardımsever biri olarak tanımlarken eşi ise pozitif, sakin ve yardımsever olarak tanımlamıştır. Çift, iki odalı bir dairede yaşamaktadırlar. İncelenen daire, temiz, düzenli ve çocuklu bir ailenin yaşayabilmesi için gerekli özelliklere sahiptir. Yaşanılan evin dış çevresi çocuk yetiştirmek için nezih ve güvenli bir bölgede bulunmakta olup yakınında oyun alanı mevcut ve merkezî bir konumdadır.

... çifti, koruyucu aile olma arzularını evlenmeden önce de düşünüp istediklerini, koruyucu aile olmayı tüm yönleri ile beraber düşünerek karar verdiklerini belirtmektedirler. Çiftin genel olarak birbirlerine sevgi ve saygı ile yaklaştıkları, sağlıklı bir iletişim kurdukları gözlemlenmiştir.

Sosyal yaşamlarına bakıldığında çift, genel olarak evde beraber vakit geçirmeyi sevdiklerini, sinemaya gitmek, kitap okumak, seyahate gitmekten hoşlandıklarını belirtmişlerdir.

... çifti 0-6 yaşlarında bir kız veya erkek çocuğa koruyucu aile olmak konusunda kararlı ve istekli olduklarını, ona mutlu, sıcak, huzurlu ve güvenli bir aile ortamı sunmak için çaba sarf edeceklerini ifade etmişlerdir. Çiftin hem çocuk bakımı ve eğitimi ile ilgili yeterliliğine sahip oldukları anlaşılmıştır.

KORUYUCU AİLE OLMA SÜRECİ

Bir bilgilendirme toplantısı, bir hazırlık semineri ve beş görüşmeyi içeren yaklaşık 9 aylık bir hazırlık sürecinden sonra, gençlik yardım bürosu tarafından aileye kendilerini koruyucu olarak nitelendiren bir mektup gönderilmiştir.

Görüşmeler sırasında aile tercihen 0-6 yaş arası bir kız veya erkek çocuğunun kendilerine uygun olacağını belirtmişlerdir. Hane ziyaretinde gerçekleşen inceleme tamamlandıktan sonra iki odalı dairelerinde bir bebeğin veya altı yaşındaki bir çocuğun ihtiyaçlarına kolayca uyulanabilecek bir oda düzenlemesi yapılmıştır.

Yaklaşık dokuz aylık bir hazırlık sürecinden sonra çocuğun aileye teslimi tam olarak altı ay sürmüştür. Gençlik dairesinin koruyucu aile komisyonunun almış olduğu karara göre bir yaşındaki bir erkek çocuk için acilen koruyucu aileye ihtiyaç duyulduğu ve yetkililerin onun için ... çiftinin doğru aile olduklarına karar verilmiştir.

Çocuk hakkında bakıcısı tarafından gerekli bilgiler aileye verildi. Bebek, annenin hamileliğinin 28. haftasında doğmuş ve ilk yılının çoğunu çeşitli hastanelerde geçirmiştir. Bir sonraki adım olarak koruyucu aile, ilgili çocuğun annesiyle tanışmıştır. Anne önceden hazırlanan koruyucu aile olma izahatını almış ve ailenin lehine olumlu yanıt vermiştir. Çocuğun annesi doğrudan neden hasta çocuğuna bakabileceklerini ve bunu yapmaları için neyin yeterli olduğunu sormuştur. Anne, çocuğunun iyi bakıldığından emin olmak istemektedir. Koruyucu aile bu sorumluluğu gerçekten almakta kararlı olduklarını yinelediler.

Annenin onayından sonra koruyucu aile, ilgili çocukla tanışmıştır. İlk toplantı çocuğun annesinin evinde gerçekleşti ve daha sonra ailenin çocuğa alışması için düzenli olarak ziyaret edildi. İlerleyen günlerde çocuğun doktor muayenesinde eşlik edildi. Koruyucu aileye çocuğa yemek ve ilaç vermesi öğretildi. Bebek arabasıyla ilk gezilere çıkıldı ve ilk defa yatağına yatırıldı. Koruyucu aile çocuğa giderek daha fazla aşına oldu. Bu kaynaşma süreci iki hafta sürdü ve iki hafta sonra ilgili çocuk koruyucu aile yanına yerleştirildi.

ÖZET DEĞERLENDİRME

... çiftinin ... tarihinde gençlik dairesine yapmış oldukları koruyucu aile olma başvurularına istinaden yapılan sosyal inceleme, görüşmeler ve gözlemler sonucunda; Çiftin kişilik özelliklerinin, aile yaşamlarının ve ekonomik durumlarının korunma ihtiyacı olan bir çocuğun sorumluluğunu alıp bakımını üstlenebilecek seviyede ve yeterlilikte olduğu değerlendirilmiştir.

Aile ve çocuğu kaynaştırma süreci tamamlanmıştır. Aileye Sosyal yasa 8. Kitabı (Gençlik ve Çocuk Refahı) 27 ve 33. maddeleri kapsamında 1 yıl süreyle koruyucu aile olma kararı ekte sunulmuştur.

4.1.10.1. Koruyucu aileye yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi

Tablo 4.11. Koruyucu aileye yönelik sosyal inceleme raporlarına ilişkin kategoriler

Türkiye			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Koruyucu anne olma başvurusu	Genelci yaklaşım sistem kuramı	<i>“Koruyucu anne adayı hakkında bilgi almak için “İlk Görüşme Formu”nda vermiş olduğu referans kişiler aranmıştır. Yapılan görüşmelerde; kişi hakkında olumlu ifadeler kullanılmış...”</i>	Koruyucu anne adayı, annesi, referans kişiler, kuruluş
Sistem Kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Koruyucu aile olma başvurusu – Hane ziyareti, yapılan görüşmeler – koruyucu anne adayına olumlu görüş beyan edilmesi			
Almanya			
Vakanın Konusu/Tema	Kullanılan Yaklaşım	Söylem	Etkileşim Sistemleri
Koruyucu aile olma başvurusu	Genelci yaklaşım	<i>“...çiftinin ... tarihinde gençlik dairesine yapmış oldukları koruyucu aile olma başvurularına istinaden yapılan sosyal inceleme, görüşmeler ve gözlemler sonucunda; Çiftin kişilik özelliklerinin, aile yaşamlarının ve ekonomik durumlarının korunma ihtiyacı olan bir çocuğun sorumluluğunu alıp bakımını üstlenebilecek seviyede ve yeterlilikte olduğu değerlendirilmiştir.”</i>	Koruyucu anne ve baba adayı, kuruluş
Sistem Kuramı Analizi Girdi – Süreç – Çıktı Koruyucu aile olma başvurusu – Hane ziyareti, yapılan görüşmeler – koruyucu anne ve baba adayına olumlu karar verilmesi			

Türkiye örneği verilen koruyucu aile konulu sosyal inceleme raporunda sosyal hizmet uzmanı koruyucu aile olmak isteyen koruyucu anne adayı ile mesleki müdahale gerçekleştirmek amacıyla öncelikle başvuru sahibini tanıtıcı kimlik bilgileri, kişisel özellikleri ve aile üyelerini tanıtıcı bilgileri sunmuştur. Raporun devamında koruyucu anne adayının elde edilen sağlık, sabıka, okul, iş ve ekonomik durumunu gösteren bilgilere yer verilmiştir.

Standart denebilecek bu bilgilerin verilmesinin devamında ise ev ortamı ve yaşanan çevreyle ilgili, çocuklu yaşama ilişkin beklentiler, koruyucu aile hizmetine bakış açıları ve sosyal yaşam ilişkileri hakkında bilgi sahibi olunmuş ve rapora ilgili bilgiler eklenmiştir. Bu başlıklarda yer alan bilgilerle sosyal hizmet uzmanı vakayı -sistem kuramı gereği- bütünsel değerlendirebilmekte ve koruyucu aile olma gibi bir konuyu ihtiyaç duyulabilecek

farklı açılardan değerlendirebilmektedir. Böylece her vakanın kendi özel durumuyla (Artan, 2010) bütünlük içerisinde değerlendirilmesi mümkün olmaktadır. Ayrıca sistem kuramı gereğince bilgi toplamada sistemli hareket etmek uygulamanın işlevselliği açısından da önemli olduğundan uygulamanın sistematik uygulanmasını sağlamaktadır.

Sosyal hizmette sistem kuramı esas alınarak müracaatçı sistemini (mikro sistemi) koruyucu anne adayı ile yapılan görüşmeler, dosya bilgileri, koruyucu anne adayı hakkında bilgi verebilecek kişilerle yapılan telefon görüşmesi oluşturmaktadır. Burada Koruyucu Aile Yönetmeliği gibi diğer sistemlerin (mezzo ve makro sistem) müdahaleye dâhil edildiği görülmektedir. Bilindiği üzere mevcut çevre uygulama için gerekli olan bir araçtır (Lüssi, 1995). Ayrıca sistem kuramı ile çevreyi oluşturan farklı sistemler arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi olanaklı kılınmaktadır (Forder, 1976).

Yardım sistemlerinden (informel, formel ve toplumsal) ise gayri resmî sistem olan informel sistem (anne adayı ile ilgili bilgi almak amacıyla aile üyeleri ve arkadaşlarla görüşmeler yapılması) kullanılmıştır. Böylece kişi, sistem kuramında yer alan çevresi içinde birey ilkesine dayanarak (Duyan, 2019) değerlendirilebilmiştir.

Sistem kuramı bağlamında yapılan değerlendirmeye göre bireyin koruyucu anne olma isteği ve bu yönde göstermiş olduğu çabalar, sosyal hizmet uzmanının mesleki bilgisi ve kuruluş kaynakları girdi olarak kabul edilebilir. Koruyucu anne adayının içerisinde bulunduğu başvuru süreci, sosyal hizmet müdahalesinin başlatılması bağlamında gerçekleşen hane ziyareti, yapılan görüşmeler ve sosyal inceleme raporunun hazırlanması bir süreç olarak değerlendirilebilir. Son olarak sosyal hizmet müdahalesinin işlevsel hale getirilmesi (koruyucu anne adayına olumlu görüş beyan edilmesi) veya olumlu sonuçlanması ise çıktı olarak değerlendirilebilir.

Almanya örneği verilen koruyucu aile olma konulu sosyal inceleme raporunda sosyal hizmet mesleki müdahalesi öncesinde, sosyal hizmet uzmanı koruyucu aile olmak isteyen anne baba adayı olan başvuru sahiplerine koruyucu anne baba olmak hakkında ve süreçle ilgili birgilendirme yapmıştır ve bu durum bilgilendirme süreci başlığıyla raporda yer almıştır. Raporda sonrasında ise koruyucu anne baba olmak isteyen başvuru sahiplerinin tanıtıcı kimlik bilgileri, genel tanıtımı, koruyucu aile olma süreci ve son olarak özet değerlendirme yazısı yer almaktadır. Raporun ana hattında çevreden elde edilen bilgiler ve referans verilen kişilerin bilgileri yer almamaktadır.

Aile toplumda bir sistem olarak yer alsa da bir alt sistem olan bireylerden oluşmaktadır. Koruyucu anne ve baba adayları ile gerçekleşen mesleki çalışmada aile üyelerinin ebeveynlik beklentileri ve kapasiteleri aile sistemini etkileyen unsurlardır. Sistem yaklaşımı aile üyelerinin diğer sistemler arasındaki iletişimi değerlendirebilmeyi sağlamaktadır (Teater, 2015). Sosyal hizmet uzmanı söz konusu değerlendirmeyi yapmadığı görülmektedir.

Bu raporda referans verilen kişilerden koruyucu anne baba adayları hakkında görüşler alınmamıştır. Sosyal hizmet uzmanı koruyucu aile olmak isteyen çiftte, hukuki sistemlerle ilgili yasal sürecin nasıl devam edeceği ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Tüm bilgilendirme, görüşme ve araştırma sonucunda sosyal hizmet uzmanı ortaya bir süreç raporunu sunduğu anlaşılmaktadır.

Sosyal hizmette sistem yaklaşımı esas alınarak yapılan değerlendirmede müracaatçı sistemini (mikro sistemi) koruyucu aile olmak isteyen anne baba adayları ile yapılan görüşmeler oluşturmaktadır. Burada diğer sistemler olarak hukuki sistemin (mezzo sistem olarak) de müdahaleye dâhil edildiği görülmektedir. Bu vakada hedef sistemi uygulamanın merkezinde yer alan çift oluşturmaktadır. Eylem sistemi ise uygulamada beraber iş birliği yapılan sistemler olarak eğitim sistemi ve hukuki sistemlerdir.

Sistem kuramı bağlamında yapılan değerlendirmeye göre koruyucu olmak isteyen anne ve baba adayının başvurusu, sosyal hizmet uzmanının mesleki bilgisi ve kuruluş kaynakları girdi olarak ele alınabilir. Koruyucu aile olmak isteyen anne ve babanın müracaat sürecinde yerine getirmiş prosedürler, eğitim aşaması görüşmeler, hane ziyareti ve sosyal inceleme raporunun hazırlanması süreç olarak değerlendirilebilir. Son olarak müdahalenin işlevsel hale getirilmesi veya sonuçlanması adına anne ve baba adayının çocuğun koruyucu aile olması yönünde verilen olumlu karar ise çıktı olarak değerlendirilebilir.

4.1.10.2. Koruyucu aileye yönelik sosyal inceleme raporlarının karşılaştırmalı analizi

Her iki ülkede hazırlanan koruyucu aile konulu sosyal inceleme raporları sistem kuramı bağlamında karşılaştırmalı analiz edildiğinde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Öncelikle Türkiye’de hazırlanan sosyal inceleme raporunun ana hattına bakıldığında konu başlıklarının ayrıntılı bir şekilde hazırlandığı, içeriklerinin detaylı olarak yazıldığı gözlemlenmektedir. Almanya’da hazırlanan rapora bakıldığında raporun içerik başlıklarının yüzeysel ve sade şekilde hazırlandığı anlaşılmıştır. Bu anlamda Türkiye’deki raporun daha ayrıntılı başlıklarla ele alındığı söylenebilir.

Sistem kuramı bağlamında analiz edildiğinde Türkiye’de hazırlanan sosyal inceleme raporunda koruyucu anne olmak isteyen anne adayının evlilik ilişkileri, aile yaşantısı ve çevresinden elde edilen bilgilerin raporun değerlendirilmesinde esas alındığı görülmektedir. Almanya’da hazırlanan sosyal inceleme raporunda odak noktanın koruyucu aile olmak isteyen çift olduğu anlaşılmaktadır. Raporda, koruyucu aile adaylarını tanımada çevreden elde edilen veriler yer almamaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları her iki raporda da çocuğun refahı doğrultusunda yüksek yararı göz önüne alınarak başvuru talebine olumlu kanaat getirmişlerdir. Sistem kuramı bağlamında karşılaştırma yapıldığında Türkiye’de hazırlanan raporun sistem bakış açısının bireyi bütüncül değerlendirme noktasında kullanıldığı açıkça görülmektedir. Ancak Almanya’da hazırlanan raporun daha çok süreç raporu özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Bu anlamda Almanya’da hazırlanan raporda, sistem kuramının yansımaları görülmemektedir.

4.2. Türkiye ve Almanya’daki Sosyal İnceleme Raporlarını Hazırlayan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Görüşlerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma bulgularının analizi iki ayrı örneklem grubuna bölünerek hazırlanmıştır. Araştırmanın katılımcıları Türkiye ve Almanya’da sosyal hizmet kuruluşlarında sosyal inceleme raporu hazırlayan sosyal hizmet uzmanlarından oluşmaktadır. Sosyal hizmet uygulamalarının bir çıktısı olan sosyal inceleme raporları, lisans düzeyinde sosyal hizmet bölümü mezunları olan sosyal hizmet uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Bu çalışma, söz konusu raporları hazırlayan sosyal hizmet uzmanlarının sosyal inceleme raporlarında kuramların ve sistem kuramının kullanımına yönelik bakış açılarını ortaya koymaktadır. Araştırmaya katkı sunan katılımcılar hem sosyal hizmet uygulamasında sıklıkla rapor hazırlayan hem de gönüllülük esasıyla deneyimlerini paylaşmak isteyen meslek elemanlarından oluşmaktadır.

Bu minvalde Türkiye’de bir sosyal hizmet kuruluşunda çalışan 5 ve Almanya’da bir sosyal hizmet kuruluşunda çalışan 5 olmak üzere toplam 10 sosyal hizmet uzmanının görüşleri alınmıştır. Katılımcıların sistem kuramına ilişkin bildirdiği görüşler ve cevaplar, alanyazınla karşılaştırılarak ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Diğer taraftan her iki ülkenin karşılaştırmalı analizi de yapılmıştır. Araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerinin çözümlenmesinde Türkiye’deki katılımcıların

isimlerinin KT şeklinde, Almanya'daki katılımcıların ise KA şeklinde isimlendirilmesi uygun görülmüştür.

Bu çalışma kapsamında araştırmaya katkı sağlayan sosyal hizmet uzmanlarının sosyal hizmet kuruluşlarında çalışmaları nedeniyle olası etik ilke risklerini ortadan kaldırmak amacıyla isimlerinin gizli tutulması gerekli görülmüştür. Aşağıdaki tabloda okuyucunun araştırmanın katılımcıları hakkında daha net bilgi sahibi olması için veriler ortaya konulmuştur.

Tablo 4.12. Araştırmada görüşmeye katılan sosyal hizmet uzmanlarına ilişkin bilgiler

No	Mesleki Unvan	Cinsiyet	Görev Süresi	Görev Yeri	Çalıştığı Kurum
KT1	Sosyal Hizmet Uzmanı	Erkek	7 yıl	Artvin	Artvin Sosyal Hizmet Merkezi (KMÇ)
KT2	Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	4 yıl	Artvin	Artvin Sosyal Hizmet Merkezi (ŞÖNİM)
KT3	Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	8 yıl	Artvin	Hopa Sosyal Hizmet Merkezi
KT4	Sosyal Hizmet Uzmanı	Erkek	12 yıl	Artvin	Hopa Sosyal Hizmet Merkezi
KT5	Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	5 yıl	Artvin	Artvin Sosyal Hizmet Merkezi
KA1	Sosyal Hizmet Uzmanı	Erkek	9 yıl	Köln	Köln Belediyesi Gençlik Dairesi (Göçmen Danışma Merkezi)
KA2	Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	9 yıl	Köln	Köln Belediyesi Gençlik Dairesi (Kalk İlçesi)
KA3	Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	7 yıl	Köln	Gençlik Dairesine Bağlı Okul sosyal Hizmeti
KA4	Sosyal Hizmet Uzmanı	Erkek	9 yıl	Köln	Gençlik Dairesine Bağlı Özel Sosyal Pedagojik Aile Danışma Merkezi
KA5	Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	25 yıl	Köln	Gençlik Dairesine bağlı Özel Bakımlı Yaşam Merkezi

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların tümü sosyal hizmet uzmanlarından oluşmaktadır ve katılımcılar Artvin ve Köln şehirlerinde görevlerini yapmaktadırlar.

Sosyal inceleme raporlarında sistem kuramı bağlamında ilişkisini anlamaya yönelik olarak tasarlanan araştırmanın öznelere sosyal hizmet uzmanlarıdır. Bu nedenle çalışma kapsamında farklı sosyal hizmet kuruluşlarında hizmet veren sosyal hizmet uzmanlarıyla görüşmeler yapılmıştır. Söz konusu meslek elemanları sosyal inceleme raporlarının hazırlanış süreci konusunda bilgi ve deneyim sahibi olmaları nedeniyle bütüncül bakış açılarını anlama imkânı sunmuşlardır. Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla oluşturulan ve sosyal hizmet uzmanlarıyla gerçekleştirilen görüşme/mülakat soruları şu şekildedir:

1. Sosyal inceleme raporu hazırlarken sosyal hizmet kuramlarından yararlanıyor musunuz?
2. Hazırladığınız sosyal inceleme raporlarında vakayı bütüncül açıdan anlamaya yarayacak sistem kuramını kullanıyor musunuz?
3. Sosyal inceleme raporlarını değerlendirdiğinizde sistem kuramının uygulamaya ne tür katkıları olabilir?
4. Sosyal inceleme raporu hazırlarken kuramlardan faydalanmada ne tür güçlükler yaşamaktasınız?

4.2.1. Sosyal hizmet uzmanlarının kuramlardan faydalanmalarına ilişkin görüşler

Sosyal hizmet kuramları, sosyal hizmet uzmanlarına uygulamada olay ve olguları nasıl ve ne şekilde değerlendirip müracaatçıya sunacakları konusunda yardımcı olan bir rehber işlevi görmektedir. Kuramlar, belirli bir mesleki disiplinin sistemli bir halde doğru işlemesi açısından bir rehber işlevi görmektedir (Ataman, 2018). Sosyal hizmet meslek elemanları insanların neden ve niçin böyle olduklarını, diğer bir deyişle insanların davranışlarını anlamlandırma konusunda kuramsal bilgilerinden faydalanmaktadırlar (Teater, 2015). Uygulama temelli sosyal hizmette kuramsal bilgi temeli içermeyen bir müdahale, tahmine ve deneme-yanılma yoluna dayanacağı için riskli karar alma durumları oluşturabilir (Thompson, 2016). Ancak kuramsal bilgi temeli olan bir sosyal hizmet uygulaması, sosyal hizmet uzmanına vakanın çözümlenmesinde analitik düşünme, sorgulama ve yerinde karar verme becerilerini sağlayabilmektedir (Yeler, 2020).

Sosyal hizmet kuramı uygulamanın daha iyi anlaşılmasına imkân veren, müdahalenin olumlu sonuç vermesine katkıda bulunan bilgi temelidir (Bayır Aslan ve Güngör, 2019). Kuramlar, vakalarda çalışılan bireylerin durum ve davranışlarının nedenlerini ve olasılıklarını öngörmek ve analiz etmek konusunda imkân sunmaktadır (Teater, 2015).

4.2.1.1. Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanlarının kuramlardan faydalanmalarına ilişkin bulguların değerlendirilmesi

Türkiye’deki katılımcılara sosyal inceleme raporu hazırlarken sosyal hizmet kuramlarından faydalanıp faydalanmadıklarının anlaşılmasına yönelik soru yöneltilmiştir. Katılımcıların görüşleri aşağıda değerlendirmeye alınmıştır.

KT1 sosyal hizmet kuramlarından lisans eğitiminde almış olduğu kuram bilgisi ile uygulamada faydalanmaya çalıştığından ancak bunun uygulama sürecinde zaman gerektiren bir süreç olduğundan bahsetmiştir. Katılımcı, kısa süreli görüşmelerle kuramsal yaklaşımın uygulanamayacağını ancak bireyi yaşadığı çevreyle birlikte değerlendirdiğini, dolayısıyla almış olduğu eğitim kapsamında değerlendirmeye çalıştığını açıklamıştır. Dominelli, sosyal hizmet uzmanlarının mesleki yeterliliklerinin zaman içerisinde gelişen kuram ve uygulama becerisini kullanma kapasitesiyle oluşacağını açıklamıştır (1997). Bu anlamda sosyal hizmet uzmanlarının mesleki tecrübelerinin uygulamayla paralel olarak geliştiği söylenebilir.

Biz korunmaya muhtaç çocuk kısmında yoğunlukla sosyal inceleme raporları yazmaktayız. Şöyle yani gidip kitaptan bakıp da herhangi bir yaklaşımı okuyup da faydalanmıyoruz. Ama aldığımız eğitim gereği gerek sorun çözme yaklaşımı gerek psikodinamik yaklaşım olsun bunlardan yararlanmaya çalışıyoruz. Şimdi bu kuramlar zaman gerektiren şeyler. Yani ailelerin incelenmesinde görüşmelerde mesela bir aileyi bir kere yarım saat görmekle sosyal inceleme raporu psikodinamik kurama göre rapor hazırlayamazsın. Ancak çevresi içerisinde birey unsuruyla incelemeye çalışıyoruz. Bunu tamamen kullanıyorum diye bir şey yok. Genel olarak aldığımız eğitim kapsamında aklımızda kalanları uygulamaya çalışıyoruz diyelim. (KT1)

KT2 hazırlamış olduğu sosyal araştırma raporunun Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yeni bir uygulama yöntemi olarak olağan sosyal inceleme raporlarından daha ayrıntılı ve derinlemesine bilgiler içerdiğini açıklamıştır. Sosyal hizmet uzmanı, raporlarında daha çok bireyi çevresi içerisinde değerlendirdiğini belirten ifadelerde bulunmuştur. Sosyal hizmet uygulamasında yer alan seçim ve eklektik bilgi temeline göre (Payne, 2020) hangi kuramın ve yaklaşımın kullanılacağı sosyal hizmet uzmanının yapmış olduğu çalışmaya göre şekillenmektedir. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanı, mesleki yetkinliği çerçevesinde uygun yaklaşımı kullanmaktadır.

Bizler şiddet önleme ve izleme merkezinde sosyal inceleme raporunu her dosya için yazmıyoruz. 6284 sayılı kanun kapsamında sosyal araştırma raporu yazıyoruz. Bu sistem, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yeni değiştirildi. Sosyal inceleme raporunda biraz daha yüzeysel kalabiliyor. Sosyal araştırma raporunda ise şiddetin kaynakları, uygulayanın incelenmesi, şiddet mağdurunun incelenmesi, sağlık tedbiri, uzaklaştırma kararı, gizlilik gibi kararları ayrıntılı bir şekilde yazıyoruz. Daha çok çevresiyle beraber inceleme olarak bakıyoruz vakalara. Eko sistem bakış açısıyla... Çünkü en çok etkileyen durum sosyal çevresi, kişinin geldiği yer etkiliyor. Ne kadar kişinin kendi farkındalığı varsa tedbir kararı isteyebiliyor. Kadın konuk evi, danışmanlık hizmeti, okuma yazma kursu, iş ve meslek danışmanlığı gibi ne kadar kaynak varsa kullanıyoruz. (KT2)

Dominelli'nin yapmış olduğu çalışmaya göre sosyal hizmet uzmanları, teorik derslerde işlemiş oldukları kuramsal derslerin birçoğunu hatırlamadıklarını iddia etmişlerdir. Bu dersler, staj çalışmalarında uygulamayı keşfetme amacıyla olduğu hâlde zorlandıklarını belirtmişlerdir (1997). Lisans eğitiminde öğrenmiş olduğu kuramsal bilgilerinin uygulama ortamında kullanamadığını ifade eden KT3 bu eksikliğini işe başladığında fark ettiğini açıklamıştır. Sosyal hizmet uzmanı, staj süresince sahada uygulamaya çıkmanın öneminden bahsetmiştir. Sosyal inceleme raporunun hazırlanması noktasında iş arkadaşlarının yardımı ile zaman içerisinde uygulamaya dönük sorun çözme ve ekolojik yaklaşımı kullanmaya başlamıştır. Diğer taraftan okul ve kuruluşların staj prosedürünü gerekli şekilde yerine getirmediğini ifade eden KT3 devlet hastanesinde yapmış olduğu stajın kendisine bir katkısının olmadığını açıklamıştır.

Açıkçası ben işe başladığımda okulda öğrenmiş olduğum kuramlar ve teoriler bir kenarda durdu. Ben tamamen iş ortamında bu işi öğrendim, size açıkça söyleyeyim uygulama ortamında. Çünkü okuldaki öğrendiğimiz kuramlar, teoride kaldı. Bize uygulama olarak gösterilmedi. Hani en azından bir staj yaptığımız zaman alana çıkmış olsaydık, yerinde görseydik vakaları, tabii ki daha donanımlı işe başlamış olurdum. Ama sıfırmışım işe başladığımda, bunu gördüm. Daha sonra incelemelere çıktıkça tabii ki arkadaşların yardımlarıyla... Sorun çözme yönüyle araştırma, ekolojik yaklaşım... Bunları teorik olarak olmasa da uygulamada bu şekilde yapmaya başladık. Öğrencilerde staj süresi belirleniyor ancak kurumlarla gerekli yazışmalar çok titizlikle hazırlanmadı. O yüzden kim bizi alırsa oraya gitmek zorunda kaldık. O yüzden yetersizdik. Ben mesela 60 günlük stajımı ... Devlet hastanesinde yaptım ama bana hiçbir katkısı olmadı. (KT3)

Sosyal hizmet kuramlarını uygun ölçüde kullanmaya çalıştığını belirten KT4 Türkiye'deki sosyal inceleme raporlarını yönetmeliklere uygun şekilde yazmaya çalıştığını ifade etmiştir. Sosyal inceleme sürecinde daha çok problemin çözümüne odaklanıldığını ve değerlendirmede yasal prosedüre dayandıklarını açıklamıştır. Türkiye'de koruyucu ve önleyici tedbirlerin yeterli olmadığını ifade eden KT4 problemin daha çok çevreden alınan ihbarlar neticesinde ortaya çıktığını, bu şekilde sahaya indiklerini belirtmiştir. Bayır Aslan ve Güngör'e göre sosyal hizmet uygulamasının birey (mikro) düzeyinde gerçekleşmesi ve sorun çözme odaklı olması, sosyal hizmetin kuramlarla olan ilişkisini zayıflatmaktan öteye gitmemektedir (2019). Bu anlamda mezzo ve mikro düzeyin, formel ve informal kaynakların problemin belirlenmesinde önemli katkılar sunduğu söylenebilir. Türkiye'deki uygulamanın aksine Almanya'da sosyal hizmet uzmanlarının belli sayıda vakaya odaklandığını söyleyen KT4 Türkiye'de bu durumun söz konusu olmadığını belirterek sebebinin az sayıda sosyal hizmet uzmanının istihdam edilmesi olduğunu açıklamıştır.

Mümkün mertebe kullanmaya çalışıyoruz ama Türkiye'deki sistemde, sosyal inceleme raporunda genellikle yönetmelikler bazında tanıtlar yapılır. Bir vaka vardır ve biz vakayı inceleriz. Ondan sonra vakanın yani sorunun çözümü noktasında daha çok yönetmeliklere dayandırmak zorundayız. Probleme odaklanıyoruz çünkü bizde koruyucu önleyici tedbirler çok

yok. Türkiye’de en büyük sıkıntımız da bu. Biz problem ortaya çıktıktan sonra sahaya iniyoruz. Bir çocuk istismara uğramıştır, ondan sonra bize gelir. Milli eğitim veya kamu kurumları, muhtarlık veya ihbarla gelir. Örneğin Almanya aile sosyal hizmetine geçmiş ama maalesef Türkiye’de bu durum söz konusu değil. Bir sosyal hizmet uzmanı, onlarca müracaatçı ile görüşürken Almanya’da belli sayıda kişiye odaklanır. Bu konuda akademik terminoloji noktasında mezun olan sosyal hizmet uzmanları olarak az istihdam edilmemizden kaynaklı kuramları çok kullanmıyoruz. (KT4)

KT5 sosyal inceleme raporunu hazırlamayı zaman içerisinde çalıştığı meslek elemanları ile birlikte hane ziyaretlerinde öğrendiğini belirtmiştir. Sosyal hizmet uzmanı, okulda görmüş olduğu teorik bilgileri uygulamaya aktaramadığını da söylemiştir. KT5 staj döneminin uygulama süresi açısından yetersiz olduğunu, lisans eğitiminin 3. ve 4. yıllarının tamamının uygulamalı dersler olması gerektiğini çünkü sosyal hizmet mesleğinin uygulamalı bir meslek olduğuna atıfta bulunmuştur. Dominelli (1997) yapmış olduğu çalışmada, sosyal hizmet uzmanlarının kuramları karmaşık ve soyut bulduğundan anlaşılmasının zorlaştığını, uygulamaya aktarmada zorlandıklarını belirtmiştir. Houghton ve arkadaşlarının kuram-uygulama araştırmasına göre lisans eğitiminde alınan eğitimle uygulama çıktıları arasında tutarsızlıklar görülmektedir. Bu eksikliğin ancak sosyal hizmet uzmanının zaman içerisinde tecrübe kazanarak giderebileceğini ifade etmiştir (Adıgüzel, 2016). Bu anlamda sosyal hizmet uygulamasının zaman içerisinde geliştirilebilen bir meslek olduğu söylenebilir.

Öncelikle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’ndeki memurluk sürecimde sosyo ekonomik destek birimde lisans eğitiminde gördüğümüz teorik dersleri nasıl uygulamaya aktaracağımızı bilmiyordum. SED Birimine başvuran bir ailenin mevcut durumunu görmek, bireylerin yaşadığı haneyi ziyaret etmek için meslek elemanı olarak bir sosyal hizmet uzmanı ve bir sosyolog eşliğinde aileye bazı sorular sorarak ve notlar alarak oradan nasıl sosyal inceleme raporu hazırlayacağımı zaman içerisinde öğrendim. Okulda gördüğümüz derslerdeki kuram ve yaklaşımları, uygulamaya gelince öğrendiğimiz teorik bilgileri uygulamaya aktaramadığımı söyleyebilirim. Çünkü teorik kuramlar çok karışık ve anlaşılması zor gelirdi. Sosyal hizmet bölümünde okuyan öğrencilerin, okulda öğrendiğimiz teorik bilgilerin uygulamada kullanılması sadece staj eğitimiyle yapılması çok yetersiz olduğunu ve lisans eğitimin 3. ve 4. dönemlerinde derslerin tamamı uygulamalı olmalıdır. Çünkü sosyal hizmet mesleği, sosyal ve uygulamalı bir meslektir. (KT5)

4.2.1.2. Almanya’daki sosyal hizmet uzmanlarının kuramlardan faydalanmalarına ilişkin bulguların değerlendirilmesi

Almanya’daki katılımcılara sosyal inceleme raporu hazırlarken sosyal hizmet kuramlarından faydalanıp faydalanmadıklarının anlaşılmasına yönelik soru yöneltilmiştir. Katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

KA1 göçmenlere yönelik sosyal hizmette göçmenlerin yeni yaşamlarına uyum sağlamaları açısından kısa vadede ilgili hizmet birimine sevkini sağlamaktadır. Bu anlamda sosyal hizmet uzmanının sorun çözme odaklı yaklaştığı söylenebilir. Diğer taraftan KA1 kuramsal bilgisi sayesinde göçmenlerin psikolojik durumlarının arka planına bakabildiğini de ifade

etmiştir. Yol gösterici rolü ile sosyal hizmet uzmanı müracaatçıyı ilgili birimlere sevk edebilmektedir. Bilindiği gibi sosyal hizmet uzmanları bireylerin problemlerini çözme odaklı ve çevreyle olan ilişkilerini düzenleme amaçlı uygulamalar yapmaktadır. Bu amaçla müracaatçıları gerektiğinde çeşitli yardım kuruluşlarına yönlendirerek kaynak sağlamaktadırlar (Zastrow, 2016, s. 6).

Göçmenlerle çalışırken daha çok yasal prosedürle ilgili konu odağına göre yoğunlaşıyorum. Çünkü bu insanlar burada yeni bir yol bulma arayışı içerisinde. Bizim yaptığımız onlara yeni yaşamlarında hangi hakları olduğunu, nerelere başvurabileceklerini, Almanca ile ilgili dil bariyerlerini nasıl aşmaları gerektiği konusunda örneğin entegrasyon kurslarına yönlendirmek gibi. Sosyal hizmet kuramları pratikte yol gösterici olabiliyor. İnsanları nasıl ele almamız gerektiği konusunda örneğin göç ile ilgili onların yaşamış oldukları travmaların arka planına bakabiliyorum. Ama ben terapist değilim, psikolojik yönden yaşamış olduğu travmalara derinlemesine bakamam. Bu insanlar için mevcut psikolojik danışman merkezleri var, oralara yönlendiriyorum. Tüm bu hizmetler ücretsiz ve Arapça bilen meslek elemanları da mevcuttur. (KA1)

KA2 uygulamalarında kuramları kullanmadığını belirterek yasal çerçevenin gerekliliklerine uygun olarak çalıştığını ifade etmiştir.

Hayır. Sosyal hizmet kuramlarının kullanımını gerektirecek bir rapor hazırlamıyoruz. Bakım Yönetmeliği Yasası çerçevesinde yasal gerekliliklere uymak zorundayız. (KA2)

KA3 okul sosyal hizmeti alanında çocuğun psiko-sosyal durumunu değerlendirmek amacıyla diğer kuruluşlarla iş birliği yaparak müdahalelerde bulunduğunu belirtmiştir. KA3 Türk ailelerin çocuklarının yaşamış oldukları sorunlara dikkat çekerek kendisinin de Türk olması sebebiyle müracaatçı profilini anlayabildiğinden ve sağlıklı karar verme sürecine olan katkısından bahsetmiştir. Bilindiği gibi kültüre duyarlı sosyal hizmet, toplumdaki çeşitliliği anlamaya yardımcı olmaktadır. Kültürel yetkinlik ise farklı sorun alanlarını algılamaya ve uygun hizmet modelini sunmaya yardımcı olmaktadır (Payne, 2020). Sosyal hizmet uzmanı, tüm bu uygulamaları kuramlardan faydalanmadan gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

Ben Türklerin yoğun olarak yaşadığı bir bölgede ilköğretim okulunda sosyal hizmet uzmanı olarak çalışıyorum. Ben okuldaki öğrencilerin ve ailelerinin herhangi bir sorun, çatışma veya ihbar durumlarında ilgili öğrenciyle yalnız veya ailesiyle birlikte görüşmeler yaparak yetkili gençlik dairesine rapor sunuyorum. Bu raporda çocuğun okuluyla, dersleriyle, öğretmenleri ve öğrenci arkadaşları ile ilgili uyumunu gözlemliyorum. Biz okulda iki sosyal hizmet uzmanı olarak çalışıyoruz. Ben Türküm, diğeri ise Alman'dır. Ben genellikle Türk ailelerle ilgili gençlik dairesinden herhangi bir görüşme talebi geldiğinde gençlik dairesindeki yetkiliyle ve öğrenciyle iletişime geçiyorum. Bu, şöyle oluyor. Gençlik dairesine aile ile ilgili bir ihbar gider. Almanya'da sıklıkla karşılaşılan bir durum olarak ailede kavga gürültü sesleri, çocukların ağlaması dikkat çekicidir ve çocuğun ihmal edildiğiyle ilişkilendirilir. Ama vakalara baktığımızda maalesef Türk gençlerinde kaymalar olabiliyor. Okul terki, alkole başlama, sigara veya uyuşturucu kullanımı gibi kötü alışkanlıklara kayabiliyorlar. Benim bu alanda çalışmam hem Türkçe bilmem hem de Türk kültürünü iyi bilmem hem benim için hem de çalışmanın sağlıklı yürütmesi açısından önemlidir. Ben, çalışmamda sosyal hizmet kuramından faydalanmıyorum diyebilirim. (KA3)

Sosyal hizmet uzmanı, sosyal hizmet müdahalesinde içerisinde bulunduğu durum ve koşullara bağlı olarak uygun yaklaşımı veya metodu seçebilir (Teater, 2015). Uygulayıcılar, kuramsal bilgi sayesinde olay ve olguları anlamada iç görü sahibi olurlar. Sosyal pedagojik aile yardımı kapsamında hizmet veren KA4 yapmış olduğu çalışmayı danışmanlık hizmeti olarak adlandırmaktadır. Çalıştığı müracaatçı kesimi genellikle boşanmış, yalnız yaşayan kadınlar, problemlili çocuklu aileler ve günlük işlerini aksatıp yerine getiremeyen insanlardan oluşmaktadır. KA4 bu bağlamda sosyal hizmet kuramlarından faydalandığını belirterek kuramsal bilgi temelini kullandığını açıklamıştır.

Bizim yaptığımız çalışmada, sosyal hizmet kuramlarını uygulama konusunda danışmanlık hizmetine girebilir. Rehberlik görevi de üstleniyoruz. Sosyal pedagojik aile danışmanlığı kapsamında ailelere haftanın belli saatlerinde giderek yaşamlarında başa çıkmakta zorlandıkları durumlarda yardımcı oluyoruz. Ben ve eşim bu firmanın kurucusuyuz ve vakalarla yoğun şekilde çalıştığımızı söyleyebilirim. Bir günde iki-üç vakaya gidiyorum. Sosyal hizmet kuramlarından elbette faydalaniyorum. Çünkü aileyi işlevsel hâle getirmek için bilgi temeline ihtiyacımız vardır. Biz ona göre yöntem belirleriz. Bize sevk edilen müracaatçılar genellikle boşanmış, yalnız yaşayan dul kadınlar, çocukları problemlili aileler, Almancası yeterli olmayıp kâğıt ve evrak işlerini düzenleyemeyen kişilerden oluşuyor. Ben bu aileye ev ziyaretlerine giderek ya da dışarıda buluşarak görülmesi gereken işlerine yardımcı oluyorum. Benim çalışmam onlara bir nevi asistanlık yapmak gibi bir şey. (KA4)

KA5 hem sosyal hizmet uzmanı olarak hem de sistemik aile danışmanı olarak danışmanlık hizmeti verdiğini belirtmiştir. Sistemik aile danışmanlığı Almanya'da aileyi odak noktasına alarak aile sisteminin etkin ve işlevsel hâle gelmesi amacıyla düzenli ve sistemli terapi yöntemlerinden biridir. Sistemik sosyal hizmet, her bireyin yaşamının öznelliğine dikkat çekerek zorlu yaşamlarını başa çıkılabilir hâle getirmektedir (Kleve, 2011). KA5 destekli yaşam merkezinden hizmet alan müracaatçılara psiko-sosyal yönden destek verdiğini belirtmiştir. Bu destekler, bireylerin rehabilitasyon süreçlerine katkı sağlayan birtakım etkinliklerdir.

Ben, destekli yaşam merkezinde sosyal hizmet uzmanı olarak çalışmaktayım. Yaklaşık 25 senedir bu işi yapmaktayım, son 4 yıldır burada çalışıyorum. Sistemik aile terapisti unvanına da sahibim. Bu anlamda sosyal hizmet kuramlarını çalışmalarımda kullanıyorum. Örneğin bireyle çalışırken onun yaşam dünyasıyla uyumuna danışmanlık yapıyorum. Bize gelen müracaatçılar genellikle psikiyatri kliniği yatışı veya ayakta tedavisi sonrası bireylerin psiko-sosyal yönden desteklenmesi yönünde olmaktadır. Destekli yaşam merkezimizde haftanın belli günlerinde bu klientler (müracaatçılar) bize gelirler. Bu müracaatçılar; genellikle benzer sorunlardan muzdarip olan, travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, bipolar veya şizofren hastalığı geçirmiş, ilaç kullanan kişilerden oluşuyor. Yasal olarak ben 6 müracaatçıdan sorumluyum. Tümü için haftada bir yemek pişirme, pasta kurabiye yapma, geziye, sinemaya, parka gitme ya da resim kursu, gülme terapisi programlarımız vardır. Burada esas amacımız hastanın rehabilitasyon sürecine destek vermek, onları yeniden yaşama bağlamaktır. (KA5)

4.2.2. Türkiye ve Almanya'daki sosyal hizmet uzmanlarının sistem kuramını raporlarında kullanmalarına ilişkin görüşler

Bilindiği gibi sistem kuramı sosyal hizmet uygulamasında bireyi, aileyi, grubu ve toplumu değerlendirme noktasında bütüncül bir bakış açısı sunarak sosyal hizmet uzmanının müracaatçıya doğru müdahale yöntemini sunmasını sağlamaktadır.

Sosyal hizmette sistem kuramı; bireylerin, bireylerarası ve toplum sistemleri arasındaki etkileşimlerinde ortaya çıkan işlevsizliklerin ve çatışmaların ortadan kaldırılmasına yönelik yapılandırmacı çalışmalar yürüterek bireylerin topluma uyum sürecine katkıda bulunur. Sosyal hizmet, bireylerin sosyal sistemlerine odaklanarak mikro, mezzo ve makro boyutta etkinlikler oluşturur. Sistem yaklaşımı sosyal hizmet müdahalesi; sosyal inceleme raporlarında problemin açıklamasında, durumun değerlendirilmesinde ve durumla ilgili kanaat getirilmesinde doğru karar alınmasına olanak sağlamaktadır. Sosyal hizmet uygulamasında ailenin içinde olduğu doğal sistemler, etkileşimlere sonradan dâhil olan yasal düzlemdeki formel sistemler ve herhangi bir kurumun sürece dâhil olduğu toplumsal sistemler (Artan, 2010) vakanın çözümlenmesinde yardımcı unsurlardır. Sosyal hizmet uzmanları, sistem kuramı ile farklı etkileşim sistemleriyle iletişime geçerek bütüncül bir bakış açısı oluştururlar (Duyan, 2019). Böylece sistem bakış açısının yol gösterici, rehber görevi üstlendiği söylenebilir. Sosyal hizmet uzmanı, bireyin yaşamında olumlu değişimi sağlama açısından farklı sistemleri bir araya getirerek ve onu etkileyen unsurları bularak vakaları değerlendirmeye alır (Teater, 2015).

4.2.2.1. Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanlarının sistem kuramını raporlarında kullanmalarına ilişkin bulguların değerlendirilmesi

Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanlarına hazırladıkları sosyal inceleme raporlarında sistem yaklaşımını kullanıp kullanmadıklarının anlaşılmasına ilişkin soru yöneltilmiştir. Katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

Pincus ve Minahan’a göre sosyal hizmet uygulamasında üç farklı yardım sisteminden faydalanılmaktadır. Bunlar doğal/informel sistemler olarak aile, eş, akraba gibi sistemler, sosyal hizmet kuruluşu ve dosya bilgileri gibi formel sistemler ve hastane, okul gibi toplumsal sistemlerdir (1973). KT1 sosyal inceleme raporu hazırlarken kuruluş kaynaklarını ve formel ve informal sistemleri çalışmalarında kullandığını ifade etmiştir. Buna ek olarak KT1 danışmanlık yapılan vakalarda özellikle sorun tespitinde sistem kuramının bütüncül yaklaşımından yararlandığını belirtmiştir. Sistem yaklaşımı, tüm yönleriyle sistemin bütün etkenlerinin değerlendirilmesine ve analiz edilmesine kolaylık sağlamaktadır (Payne, 2020, s. 255).

Vaka vaka gidecek olursa bazı vakalarda buna gerek duymuyoruz. Çünkü bazı vakalar çok açık şekilde ne olup bittiği belli olmuş oluyor. Özellikle danışmanlık yaptığımız vakalarda veya yeni gelen korumaya muhtaç çocuk vakalarında sistem kuramı kullanmaya çalışıyoruz, bütüncül yaklaşıma çalışıyoruz. Özellikle aile, komşu okul gibi çevresini, dosya geçmişini araştırıyoruz. Daha önce tedbir alınmış mı, bizim kurumda ailesinin ne gibi bir münasebeti olmuş? Sadece kendisiyle ilgili değil, ailesiyle ilgili tespitler de karşımızda çıkıyor. Bizim amacımız da zaten sorunu tespit etmek ve çözüm noktasında biz danışmanlık hizmeti veriyoruz. Ama şu anda yaptığımız tespit çalışmalarında evet bütüncül yaklaşıyoruz diyebiliriz. (KT1)

KT2 kadınlarla sosyal hizmet uygulamalarında kadınların beraberinde getirdikleri çocukları da bütüncül olarak değerlendirmeye aldıklarını, diğer taraftan kendilerini psikolojik olarak da desteklediklerini belirtmiştir. Sosyal hizmet uzmanları, uygulamalarında çoklu sistem yöntemleri vasıtasıyla en uygun hizmet modelinin veya müdahale yönteminin hangisi yararlıysa ona karar verirler (Teater, 2015, s. 32). Bu durum, sosyal hizmet uzmanının bakış açısının da gelişmesine olanak sağlamaktadır. KT2 bu bağlamda yalnızca kadını değil, çocuğun da danışmanlık hizmeti dışında, okul ve hastane gibi çocukla ilgili diğer sistemlerle beraber çalıştığını belirterek çok boyutlu çalıştığını ifade etmiştir.

Bütüncül yaklaşıyoruz tabii... Çocukları da koruma altına alıyoruz. Örneğin anneler çocuklarıyla beraber geliyorlar. Kişinin annesi babası evliyse anne baba desteği önemli bu süreçte. Ailenin geliri, eğitimi yoksa sıfır gibi hissediyor kendini. Bu sefer adama muhtaç hissediyor kendini. Çocuklu vakalarda, çocukların psikolojik durumlarını da inceliyoruz. Psikolojik destek de vermeye çalışıyoruz. ŞÖNİM (Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi) olarak psikolog yok ancak sosyal hizmet merkezindeki psikolog arkadaş destek verebiliyor. Randevu ayarlayarak bu ofiste görüşme yapıyorlar. Burada ulaşım da sıkıntı. Gelenlere destek olarak buraya ulaşmaları için yardım sağlıyoruz. Kadın konuk evinde kalıyorlarsa okul durumu, nakil durumu, ders takibi, hastane ve saire inceleme ve izlemeyi yapıyoruz. Sadece bir şey üzerinde takılı kalmıyoruz. Çok boyutlu çalışıyoruz diyebilirim (KT2).

KT3 sosyo-ekonomik destek biriminde çalışırken ilgili çocuğun hane ziyaretinde bulunmadığında, çocuğun okulundaki öğretmeninden almış olduğu bilgilerden faydalanmaktadır. Diğer taraftan aile ile ilgili tutarlı bilgiler elde etmek amacıyla komşu ve ev sahibi gibi yakın çevresinden yararlanmaktadır. KT3 hane ziyaretlerinde yapmış olduğu gözlemlerin yeterli olmadığını ve çevreden elde ettiği bilgilerin tamamlayıcı bir unsur olduğunu belirtmiştir. Sistem kuramının başlıca unsurlarını meydana getiren çevreden elde edilen bilgiler, sosyal hizmet uygulamasında bir girdi olarak değerlendirilirken bu bilgilerin işlenerek hizmet sunumuna karar verilmesi ve yardım uygulaması bir süreçtir. Tüm bu sürecin birey ve çevre üzerinde bırakmış olduğu etki ise çıktı olarak değerlendirilir (Ashman ve Hull, 1999). Bu anlamda sosyal hizmet uygulamasında sistemin tüm unsurları, doğru karar verme sürecinde etkili unsurlardır.

Sosyal servis biriminde ekonomik yönden yoksun kişiler bize müracaatta bulunuyor. Çocukları adına ekonomik destek talebinde bulunuyorlar. Biz de ilgili dilekçeye istinaden ailenin ikamet

adresine gidiyoruz. Çocuk eğer okuldaysa okula gidiyoruz öğretmenleriyle görüşüyoruz. Onun dışında ailenin yakın çevresiyle tabii kişinin gizlilik kararı yoksa komşularıyla gerekirse ev sahibiyle görüşme yapıyoruz. Çocuğun maddi manevi ihtiyaçları karşılanıyor mu, bunu eve gittiğimizde gözlemliyoruz ama yetmiyor. O yüzden çevreye soruyoruz. Tabii dediğim gibi dosyalara gittikçe, ailelere hane ziyaretleri yaptıkça zaten bütüncül açıdan ele almamız gerektiğini, diğer türünün mümkün olmadığını gördük. Kullanıyoruz yani. (KT3)

Payne'ye göre sosyal hizmet müdahalesinde kuram ve yaklaşımları kullanmak, karar verme sürecinde yardımcı olmaktadır (2020, s. 26). KT4 uygulamada sağlıklı karar vermenin yolunun vakanın bütüncül değerlendirmesinden geçtiğini, bu anlamda tüm bilgi kaynaklarını kullandığını ifade etmiştir. Pincus ve Minahan'a göre sosyal hizmet uzmanları değerlendirme aşamasında ve karar verme süreci içinde dört farklı sisteme odaklanmaktadır. Bunlar; sosyal hizmet uzmanının çeşitli kurumsal kaynakları kullandığı değişim ajanı sistemi, değişimin gerçekleşmesini amaçladığı birey, aile ve gruplar olarak müracaatçı sistemi, değişimin uygulandığı hedef sistem ve müdahalenin gerçekleşmesi için ihtiyaç duyulan kaynaklar olarak eylem sistemleridir (1973).

Vakayı bütüncül değerlendirmesek zaten sağlıklı bir karar vermiş olamayız. Tabii vakayı sadece aileyle görüşmek olmaz. Gizlilik esası çerçevesinde tüm bilgi kaynaklarını kullanmaya çalışırız. Bu; ev sahibi olur, muhtar olur, komşu olur. (KT4)

KT5 engelli bireylerle gerçekleştirdiği sosyal hizmet uygulamasında hazırlamış olduğu sosyal inceleme raporunda engelliye tanıtıcı bilgilerden faydalanarak değerlendirme yaptığını belirtmiştir. Diğer taraftan güncel durum değerlendirmesinde engelli bireyi tüm boyutlarıyla ele aldığını ifade etmiştir. Sosyal inceleme raporları nicelik ve nitelikleri bakımından farklılık göstermektedir. Engelli bakım merkezinde engelli üzerine hazırladığı raporda engellinin yaşamındaki geçiş ve gelişme aşamaları, çevresiyle olan iletişimi, özel bilgileriyle toplumsal bağlamı sosyal hizmet uzmanı için bir değerlendirme rehberi olmaktadır (Artan ve diğ., 2018, s. 11).

Özel engelli bakım merkezinde sosyal hizmet uzmanı olarak çalıştığım kurumda, bakım hizmeti almak isteyen engelli bireyin, sosyal inceleme raporunu aylık durum değerlendirmesi olarak hazırlamaktayım. Sosyal inceleme raporunda, engelli bireyin aile öyküsünü, sağlık bilgisini, ekonomik durumunu, eğitim durumunu, sabıka durumu araştırılıp son olarak da değerlendirilme yapıp rapor sonlandırılır. Raporun hazırlanılmasında engellinin genel durumu, güncel durumu, sağlık durumunda herhangi bir değişim var mı, çevreyle iletişimi ve gelişimi nasıl... Bunlar değerlendirmeye alınır. Bakıma muhtaç engelli bireyi, tüm boyutlarıyla ele almak durumundayız. (KT5)

4.2.2.2. Almanya'daki sosyal hizmet uzmanlarının sistem kuramını raporlarında kullanmalarına ilişkin bulguların değerlendirilmesi

Almanya'daki sosyal hizmet uzmanlarına hazırladıkları sosyal inceleme raporlarında sistem yaklaşımını kullanıp kullanmadıklarının anlaşılmasına ilişkin soru yöneltilmiştir. Katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir.

Almanya’da sosyal hizmet uygulamaları, uzmanlaşma yolunda gelişme kaydetmiştir. Genelci sosyal hizmet uygulamasının yanında klinik sosyal hizmet, bağımlılık ve sosyal hizmet ve göç ve sosyal hizmet lisans bölümleri mevcuttur (Sozialearbeitstudium, 2021). KA1 göçmenlere yönelik sosyal hizmet uygulamasında sorun çözme yaklaşımını kullandığını belirtmiştir. Diğer taraftan farklı yardım sistemlerini kullandığını ifade etmesi sistem kuramından da faydalandığının göstergesidir. Hazırlamış olduğu raporların ise yüzeysel olduğu anlaşılmıştır.

Burası belediyeye bağlı olarak çalışan yüklenici firmanın göçmen danışma merkezidir. Danışmanlık hizmeti sunduğumuz için bizler başvuru yapan göçmenlere genellikle kısa vadeli sorun çözme odaklı çalışıyoruz. Sistem kuramını direk kullandığımı söyleyemem ama yardım sunarken farklı yardım sistemlerini kaynak olarak sunuyorum. Ben bireyle çalışırken genellikle güncel durumuyla ilgileniyorum. Neler yapılabilir, yönlendirme yapıyorum. Kısa vadeli olduğu için çok mümkün olmuyor. Raporlarımız sosyal inceleme raporu gibi ayrıntılı yazılmamaktadır. Sorunun genel tanıtımı ve ilgili danışmanlık sunumu, bilgisayar üzerinde kayda geçirilir. Bir de üst yönetim tarafından istenen yıllık faaliyet raporu var. Bu da çalışma çıktısı olarak özet şeklinde sunulur. (KA1)

KA2 hazırlamış olduğu sosyal inceleme raporlarında mahkeme tarafından talep edilen yasal vesayet ihtiyacının tespiti yönünde bir yazı hazırladığını, dolayısıyla sistem kuramından faydalanmadığını belirtmiştir.

Sosyal araştırma raporları esas olarak yasal desteğe duyulan ihtiyacı netleştirmekle ilgilidir. Gerçeklerin açıklığa kavuşturulmasına ek olarak devam eden vesayet prosedürleri gibi vesayet mahkemesinden gelen diğer soruları da yanıtlıyoruz. (KA2)

KA3 sosyal inceleme raporlarında çocuğun ilişkili bulunduğu tüm bağlantıları değerlendirmelerinde kullanmaktadır. Sistem kuramının bütüncül bakış açısı ile çevreden elde edilen verileri değerlendirmelerinde kullanılmaktadır.

Ben sosyal araştırma raporu adı altında gençlik dairesine rapor sunmaktayım. Çocuğun sosyal çevresini, okul çevresini, anne babası ve kardeşlerini görüşmeye dâhil ederek değerlendirme yapıyorum. Sorunlu çocuklarda özellikle hekimin görüşünü de dikkate alarak ona uygun bir yardım seçeneği sunulmasını sağlıyorum. Bu anlamda, elde ettiğim verileri bütünlük içerisinde değerlendirme imkânım oluyor. Dolayısıyla sistem yaklaşımını kullandığımı söyleyebilirim. (KA3)

KA4 sosyal pedagojik aile yardımı kapsamında müracaatçılara yönelik yardım planında farklı sistemlerden yararlandığını ifade etmiştir. Dolayısıyla sistem yaklaşımını kullandığı anlaşılmaktadır.

Sosyal pedagojik aile yardımı kapsamında aylık veya üç aylık ne kadar süre verilmişse durum değerlendirme raporları hazırlanıp bu raporlarda yardım planı oluşturulur. Bu yardım planında hangi sistemlerden yardım alınabilir, bunlar açıklanır. Başvuru yapan klient (müracaatçı) ve ailesi için bir hedef planı hazırlanır. Bir sonraki örneğin üç aylık süreçte hangi hedefe ulaşıp ulaşılmadığı gerekçeleriyle açıklanır (KA4).

KA5 sistem kuramından faydalandığını, müracaatçının çevreyle olan iletişimini işlevsel hâle getirmeye çalıştığını açıklamıştır.

Ben, sistemik aile terapisti uygulamasıyla sistem yaklaşımından faydalandığımı söyleyebilirim. Bu yaklaşım ile müracaatçıya yardım seçenekleri sunulur, onun mevcut kapasitesine ve becerisine göre ilgi alanına yönlendirilir. Diğer taraftan çevreyle etkileşimini işlevsel hâle getirmeye çalışıyorum. (KA5)

4.2.3. Sistem kuramının uygulamaya katkılarına ilişkin görüşler

Sistem odaklı sosyal hizmet uygulaması, zorlu yaşam koşullarındaki bireylerin psikolojik süreçlerinin yanı sıra yaşam durumlarının sosyal koşullarıyla ilgilenmektedir. Müracaatçıların yaşam alanlarında yer alan farklı sistemlerin birbirleriyle bağlantılı olduğu varsayılarak bir tür sosyal ağ çalışması uygulanır. Sistem yaklaşımı ile değerlendirmeler sistemli hâle getirilerek bireyin yaşamında istikrar sağlanır. Sistem kavramıyla ilişkili birçok faktör her düzeyde müracaatçıya uygulanabilmektedir. Sistem kuramsal bilgi temeli sayesinde problemlerin tek parça hâlinde değil, bütün hâlinde değerlendirilmesi mümkün olmaktadır (Artan, 2010). Sistem yaklaşımına göre her sistemin bir diğerini etkilediği varsayımından yola çıkılarak olay ve olguların olumlu/olumsuz çıktıları öngörülebilir. Sosyal hizmet uzmanı bir sistemden yararlanırken aynı zamanda diğer sistemlerle bağlantı kurarak olumlu değişimi sağlayabilir (Teater, 2015, s. 32). Diğer bir ifadeyle sistem kuramı, odak birey dışında diğer bireyleri sisteme dahil ederek etkileşimleri üzerinde değerlendirme avantajı sağlayabilir (Payne, 2020, s. 257). Bu anlamda sosyal hizmet uzmanı vaka yönetiminde olumlu değişimi sağlayabilir.

4.2.3.1. Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanlarının sistem kuramının uygulamaya katkılarına ilişkin bulguların değerlendirilmesi

Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanlarına sosyal inceleme raporlarını değerlendirdiklerinde sistem yaklaşımının uygulamaya ne tür katkılarının olabileceği yönünde soru yöneltilmiştir. Katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

KT1 uygulamada genellikle sorun çözme yaklaşımını tercih etmesi sebebiyle sorunu doğru tespit etme durumuna dikkat çekmektedir. KT1 bireyi etkisi altına alan bütün unsurları değerlendirmede ele alınan sorunun çözümünde doğru bir yol gösterici olduğunu belirtmiştir. Yoldaş’a göre sistem kuramı bir yöntem olarak problem çözme ve çözüm önerileri sunma noktasında yapıcı işlevi olan bir bilimsel olanaktır (Yoldaş, 2019, s. 19).

Şimdi bizde sorunlara yani ben daha çok olaya sorun çözme terapisi kapsamında baktığım için sorun çözme terapisi kapsamında sorunu doğru tespit ettiğinizde çözüme de o derece yaklaşıyorsunuz. Eğer sorun tespit aşamasında kişiyi etkileyen bütün odakları ele alırsak çözümün de doğru olacağını düşünüyorum. Evet faydalı oluyor. Şunu yapmıyoruz ama kitaptan bakıp öyle bir şey yapmıyoruz. Sosyal hizmetin belli şeyleri var. Bilgi temeli, beceri temeli falan bunlardan alıyoruz. (KT1)

KT2 her sistemin bir diğeri etkilediğinden yola çıkarak aile örneğinde bir kadını ele aldığında çocuğunu da onunla birlikte değerlendirmenin, çocuğun ileriki yaşamında oluşabilecek birtakım olumsuz yaşam koşullarının oluşmasında koruyucu ve önleyici tedbir olabileceğini belirtmiştir. “Her sistem bir diğeri etkiler” ilkesi ile sorunları değerlendirmeye almak, müdahaleye olumlu yönde katkılar sunmaktadır (Artan, 2010, s. 9). Dolayısıyla sistemin parçalarını tek tek ele almaktansa bütüncül olarak değerlendirmek sorunların tespit edilmesi ve müdahalede yapıcı etki edebilir. KT2 diğeri söylemiyle olumsuz çevre koşullarının bireyin yaşamını işlevsiz hâle getireceğine dikkat çekerek bütüncül değerlendirmenin önemine vurgu yapmıştır. Sistem kuramı, farklı birtakım sistemleri bir araya getirerek bütüncül bir perspektif ortaya koymak işlevi yürütmektedir (Zastrow, 2016). Sosyal hizmet uzmanı, farklı sistem seçeneklerini kullandığını belirterek formel sistem ile yardım seçeneği sunduğunu ifade etmiştir.

Sistem kuramı elbette uygulamaya katkıları vardır. Bunları göz ardı edemeyiz. Biz birey olarak kadını ele alıyoruz. Ama çocuğu arka planda bırakırsan o çocuk okul çevresinde kayabilir. Farklı arkadaşlardan etkilenebilir. Göz ardı ettiğin an, ileride annesinin durumuna düşebilecek pozisyona düşebilir. Ailede baba sorunluysa çocuğu ele almazsan babası gibi birini bulma ihtimali yüksek. Takibini yapmazsan arkadaş çevresinde farklı şeylere yönelenler var. Dosyalarımızdaki şiddet uygulayan kısmının büyük çoğunluğu ya alkol bağımlılığı ya da uyuşturucu kullananlar da var maalesef... İşte o yüzden de bunların hepsini değerlendirmesek mutlaka açık veririz. Geri kalanı dışarda bırakmıyoruz, her türlü bakmalıyız. Ekonomik durumları için şu yardım da var diyerek farklı sistemleri de dâhil edebiliyoruz. Adliyeden bir avukat talep edebilirsiniz gibisinden farklı sistem seçeneklerini sunabiliyoruz. Bu haklarınız var, şu hizmetlere yönelebilirsiniz diye arayabiliyoruz. (KT2)

KT3 ekonomik destek talebinde bulunan ailelerin değerlendirilmesinde formel ve mezzo sistemlerden almış olduğu bilgilere dayanarak karar sürecini değerlendirdiğini belirtmiştir. Dolayısıyla çevreden elde edilen bilgiler, sosyal inceleme raporlarının vazgeçilmez unsurudur. Sosyal hizmet uzmanları; aile yakınları, komşu, akraba gibi sosyal çevreden aldıkları bilgileri, aynı zamanda formel sistem olan kamusal bilgiler ve muhtarlık gibi bilgi kaynaklarını değerlendirmelerinde kullanarak kanaat getirmektedirler.

Hitap ettiğimiz hedef kitleye mesela ekonomik destek talebinde bulunan aileler resmîyette çok katkısı var. Bir kere resmîyette boşandığını söyleyen aileye sistemden baktığımızda boşanma tarihi mahkeme kararı görünüyor. Ancak aile birlikteliğinin aslında devam ettiği ortaya çıkıyor. Bu da nasıl ortaya çıkıyor, çevreyle yaptığımız görüşmeler sonucunda ortaya çıkarıyoruz. Görüşmeler aile yakınları tarafından geliyor. Hele küçük yerde yaşayınca insanlar birbirini tanıyor. Tabii ki ekonomik destekten yararlandığını ifşa etmeden öğreniyoruz. Bu tespitlerde çevre çok işimize yarıyor. (KT3)

KT4 birtakım müracaatçıların sorunlarını net olarak ifade edemediğinden yola çıkarak sıkıntılarını dile getiremediklerini ancak çevreden elde edile bilgilerin kendilerini gerçek bilgiye götürdüğünü ifade etmiştir. Dolayısıyla müdahalenin odağındaki kişiyle ilgili yakın çevresinden alınan bilgi ve görüşler sorun tespitinde yarar sağlamaktadır.

Sistem yaklaşımı, bazen müracaatçılar doğru söylemeyebilir. Tam olarak problemini ifade edemeyebilir. Derdini anlatamıyordur veya kadın şiddete uğradıysa baskıdan kaynaklı doğruları söyleyemez. Ama alt komşusu gerçekleri söyleyebilir. Bu anlamda bizi gerçeğe, aslında doğru olana götürebiliyor. (KT4)

KT5 rapor hazırlarken sistem yaklaşımının katkısı olduğunu ifade etmektedir. Buna göre bireyin yüksek yararı için bireyin yaşadığı ortam ziyaret edilerek sosyal yaşamı, sağlık durumu ve gelir durumu gibi kriterler tümüyle değerlendirilerek uygun hizmet modeli oluşturulmaktadır. KT5 yardım sistemlerini kullanarak bireye evde bakım yardımı veya kurum bakımı hizmetleri sunulabildiklerini ifade etmiştir.

Engelli biriminde görev yapan meslek elemanları sosyal inceleme raporunu yazarken sistem yaklaşımının katkısı vardır. Örneğin engelli bireyin yüksek yararı göz önünde bulundurularak hangi sosyal hizmet modelinden faydalanabilir düşünüldüğünde, sistem yaklaşımıyla bireyin yaşadığı yeri ziyaret edilerek engelli bireyi tüm sosyal yaşantısı ve sağlık durumu, gelir durumunu da dikkate alınarak hazırlanan, sosyal inceleme raporu ile engelli bireyin yararına uygun olan sosyal hizmet modeli belirlenebilmektedir. Sosyal hizmet modellerinden örnek verecek olursak evde bakım ücreti veya kurum bakım hizmeti gibi örnekleri çoğaltabiliriz. (KT5)

4.2.3.2. Almanya'daki sosyal hizmet uzmanlarının sistem kuramının uygulamaya katkılarına ilişkin bulguların değerlendirilmesi

Almanya'daki sosyal hizmet uzmanlarına sosyal inceleme raporlarını değerlendirdiklerinde sistem yaklaşımının uygulamaya ne tür katkılarının olabileceği yönünde soru yöneltilmiştir. Katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

KA1 hazırlamış olduğu raporlarda sistem kuramının katkıları olduğundan bahsetmiştir. Bunlar, kuruluşun diğer sistemlerle olan iş birliği ve müracaatçının farklı kuruluşlara sevkini yapmasıdır. Diğer yandan kültüre duyarlı sosyal hizmet uygulaması yürüten KA1 göçmenlerin içerisinde bulundukları kültürel şartları anlamadığını, dolayısıyla bu durumun katkısı olduğunu belirtmiştir.

Sosyal inceleme raporunda sistem yaklaşımının uygulamaya katkısı şöyle olmaktadır. Raporun içeriğinde sorunun çözümü için farklı kuruluşlarla iş birliği yapıldığı yazılır, müracaatçıyı farklı bir kuruluşa sevk edebiliriz. Psikolojik danışmanlık veya iş bulma konusunda danışmanlık seçeneklerini sunabiliriz. Kendim de göçmen olduğum için onların yaşadıkları zorlukları anlayabiliyorum. Gelen müracaatçının göçünün arka planına bakabiliyoruz. Geldiği yer, kültürel değerleri, inançları noktasında bir izlenim elde ediyoruz. O anlamda faydalı olduğunu düşünüyorum. (KA1)

KA2 sosyal inceleme raporlarında sistem kuramının dikkate alınmadığını, bunun yerine kanuni vesayet üzerine görüş bildiren bir rapor hazırladığını açıklamıştır.

Sosyal raporlarımızda sistem yaklaşımı hiç dikkate alınmamaktadır. Daha ziyade raporlar, kanuni vesayetin kurulmasına karar verirken vesayet hâkimlerine sunulan görüşlerle ilgilidir. (KA2)

KA3 sistem kuramı sayesinde çocuğun etkileşimde olduğu bütün faktörleri değerlendirmeye alarak yardıma ihtiyacı olup olmadığına karar verdiğini açıklamıştır. Bu anlamda sistem bakış açısı karar verme sürecinde yardımcı olan bir unsurdur. Bilindiği gibi sistem kuramı sosyal hizmet uygulamalarında değerlendirme ve karar verme sürecinde rol oynayan önemli bir yaklaşımdır (Payne, 2020).

Sistem yaklaşımı raporda çocuğun ilişkili bulunduğu tüm unsurlar ele alınır. Tüm bilgiler toplandıktan sonra gerçekten yardıma ihtiyacı olup olmadığına karar verilebilir. Bu anlamda yardımcı olur. Çocuğun kendisine ve ailesine diğer kuruluşlarla iletişime geçerek yardım seçenekleri sunulabilir. (KA3)

KA4 sistem kuramı sayesinde sosyal inceleme raporlarında aileyi bütüncül olarak değerlendirme imkânı bulunduğunu belirtmiştir.

Sistem yaklaşımı ile raporlarda aileyi bütüncül olarak değerlendirme imkânı bulabiliriz. (KA4)

KA5 sistem kuramının bireyin çevresiyle olan etkileşimlerinde olumlu katkı sunduğunu ifade etmiştir.

Sistem yaklaşımı müracaatçıların ilişkili bulunduğu ailesi, arkadaşları, akrabaları, kurum ve kuruluşlarla olan etkileşimlerini güçlendirmeye yönelik olarak katkıda bulunmaktadır. (KA5)

4.2.4. Sosyal hizmet uzmanlarının kuramlardan faydalanmada yaşadığı güçlüklerle ilişkin görüşler

Sosyal hizmette kuram ve uygulama ilişkisi, akademik ve mesleki tartışmalarda mesleğin gelişimi hususunda konu olmaktadır. Bilindiği gibi kuramı mesleki uygulamaya yansıtmak sorunların tespiti ve değerlendirilmesinde yardımcı olmaktadır. Sosyal hizmet uzmanının mesleki yeterliliği, uygulamasında kuramsal katkıları oranında gelişme gösterebilir (Dominelli, 1997). Houghton ve arkadaşlarının yapmış oldukları kuram-uygulama ilişkisi adlı bilimsel çalışmada öğrencilerin lisans eğitiminde almış oldukları eğitim ile uygulama sahasında gözlemlenen tutarsızlıklar dikkat çekmiştir (Adıgüzel, 2016). Birtakım sosyal hizmet uzmanları, teorik derslerde öğretilen konuların birçoğunu uygulamada zorlandıklarını ifade etmektedirler (Dominelli, 1997). Kongar'a (2007) göre sosyal hizmetin kuramsal soyut dili, uygulayıcıların zorlanmalarına sebep olabilmektedir. Buradan hareketle kuramların uygulamaya aktarılmasında birtakım zorlukların olduğu söylenebilir. Bunların başında kuramların soyut ve karmaşık yapısı gelmektedir. Bayır Aslan ve Güngör'e göre uygulama çerçevesi oluşturmak ve uygun yöntemi belirlemek kuramlar aracılığıyla gerçekleşebilir. Dolayısıyla kuramsal bilgidен faydalanabilmek sosyal hizmet uzmanı için mesleki bir yükümlülüktür (2019).

4.2.4.1. Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanlarının kuramlardan faydalanmada yaşamış oldukları güçlüklerle ilişkin bulguların değerlendirilmesi

Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanlarına sosyal inceleme raporlarını hazırlarken kuramlardan faydalanmada ne tür güçlüklerin yaşandığı sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

KT1 mesleki uygulamalarda eksik kaldıkları durumlarda süpervizyon desteğinin yardımcı olabileceğini düşünmektedir. KT1 vakaların çokluğu ve zaman kısıtlılığına işaret ederek kendilerini geliştirecek eğitsel faaliyet alanlarının az olduğunu ifade etmiştir. Sosyal hizmet uzmanı, almış olduğu eğitimi uygulamaya oturtmada sıkıntı yaşadığını belirterek üniversitenin uygulamalı eğitimlere yönelmesini önermiştir. Öngen’in eleştirisine göre Türkiye’de üniversite eğitiminde genelde sosyal hizmet uygulaması öğretilmektedir. Uygulamanın kuramla bütünleşememesinin nedenleri olarak sosyal hizmet alanyazınının yurt dışı kaynaklı oluşu, Türk insanına özgü birtakım sorunların batılı yaklaşım ile değerlendirilmeye çalışılmasıdır (Öngen, 2016).

Öncelikle bizim eğitimimiz boyunca sıkça tekrarlanan bir şey, sosyal hizmet uzmanının yol gösterici olması... Aradığımda sen bu sorunla ilgili ne düşünürdün dediğimde, bana yol gösterecek üst bir sosyal hizmet uzmanı olması... Bizim kurumumuzda söz konusu olamıyor. Üniversitelerden danışman sosyal hizmet uzmanı gelebilir, süpervizyon tarzında. Süremiz az oluyor, vakalar çok oluyor. Eğitim alabileceğimiz çok alan yok. Verilen eğitimlerin içeriği doyurucu değil. Kuramlardan bahsederek zaten biliyorum ama ben bu kavramları nasıl oturtacağım, nasıl yürüteceğim o kısım bizde uygulamalı eğitim anlamında olmuyor. Belki üniversitede uygulamalı eğitimler verebilirler. Uygulama kısmında, terapi ve yaklaşımlar kısmında, uygulama olması gerektiğini düşünüyorum. Onun dışında elimden geldiği gibi mesleğimi uygulamaya çalışıyorum. (KT1)

KT2 okullarda öğrenmiş oldukları kuramsal bilgileri zaman içerisinde pratiğe döktüğünü belirterek yeni işe başlayan meslek elemanlarına yönelik süpervizyon desteğini verdiklerini açıklamıştır. Sosyal hizmet uzmanları sık sık karşılaştıkları müracaatçıların başvuru profiline sağlanan desteğin boşa çıkmaması amacıyla meslek elemanlarının iş birliği ve süpervizyon desteği ile mesleki niteliklerini geliştirmek durumundadırlar (Dominelli, 1997). Her vakanın kendine özgü olduğuna dikkat çeken KT2 sorun tespitinde gözden kaçırılan bir nokta olduğunda müdahale sürecinin tıkanabileceğini söylemiştir.

Okullarda kuramları direkt ezberle öğreniyorduk. Direkt onlar üzerinden öğreniyorduk uygulamanın nasıl olacağını. Bilgilerimiz günceldi. Ama bir zaman sonra bunlar pratik hâle dönüşüyor. Ben görüşme yaparken artık bir şeye bakma ihtiyacı duymuyorum. Bazı arkadaşlarımızla yeni gelenlere süpervizyon yapabiliyoruz. Pandemi döneminde başladığımız için oryantasyon alamadık. Direkt birbirimizden işi öğrendik. Bu sefer ben ona, o bana öğretti derken güncelleyemedik kendimizi. Bir şey konuşurken her görüşmede farklı bir yöne kayıyorsun. Çünkü öyküler farklı... Birinde aile sıkıntısı, diğerinde ekonomik sıkıntı konusu olabiliyor vakalar. Güçlük olarak birinin sorununu kaçırsak örneğin baba sıkıntısını kaçırsak, dokunulması gereken noktaları kaçırsak süreç tıkanıyor. (KT2)

KT3 mesleki bilgi temelini kullanma açısından müracaatçılara yardım odaklı çalıştığından bireyin ekonomik işlevselliğinin sağaltılmasına yönelik çalışmalar yaptığını belirtmiştir. Müracaatçının muhtaç olmadığı hâlde yardım talebinde bulunarak kuruluşa zarar vermesi, diğer yandan ekonomik destek olmazsa çocuğun kuruluş bakımına alınması ikilemi arasında kaldığını ifade etmiştir. Bu anlamda sosyal hizmet uzmanının kuramsal düzeyde değil, sosyal yardım odaklı çalıştığı söylenebilir.

Mesela bazı kişiler görüşmeyi reddediyor olabilir. Ona hangi yaklaşım uygulayacağım konusunda zorlanıyorum. Bizler sosyal yardım noktasında daha çok devrede oluyoruz. Genellikle şöyle problem oluyor. Bazen kişinin aslında muhtaç durumda olmadığını kanıtlamadığımız bazı durumlar oluyor, onda sıkıntı çekiyorum. Şöyle ki aile ekonomik yönden desteklenmediğinde çocuk kuruluş bakımına alınabilir. O yüzden ikilemde kalabiliyoruz. Biz ekonomik desteği vermezsek ciddi durumlar oluşabilir. Aslında bunun çok fazla suistimal edildiğini görmek üzücü. Aslında biz aileye destek vermesek anne kendi ayakların üstünde durabilir. Ama ne yazık ki geçemiyoruz önüne. Kuramsal anlamda aileyi güçlendirmeye yönelik örneğin babasını kaybeden bir çocuğa, ağır travma yaşamış çocuğa yeteneği doğrultusunda kaynak yaratıyoruz. (KT3)

KT4, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın personel alımına atıfta bulunarak sınırlı sayıda meslek elemanının çok sayıda vakayla çalıştığına dikkat çekmiş, iş yükü nedeniyle verimli olamayacağını belirtmiştir. Sosyal hizmet müdahalelerinin bürokrasi işlerine takılarak etkin zaman ve kaynağın kullanılamaması, kuramsal yaklaşımın etkin kullanımının önüne geçmektedir (Öngen, 2016). KT4 yasal yönden çocuğa sunulan danışmanlık tedbirinde yardımın ekonomik boyutuyla değil, psiko-sosyal boyutuyla daha fazla ilgilenmek istediğini ifade etmiştir. Kuramları uygulamaya aktarma bakımından yetersiz olduğu anlaşılan sosyal hizmet uzmanı, evrak işlerinin yoğunluğundan bahsetmiştir. Tomanbay'a göre kuramları uygulamaya dâhil edememe sorunu, sosyal hizmet uzmanlarının masa başı memuru özdeşinden sıyrılamaması nedeniyle gelişmektedir (2014).

Sosyal hizmet kuramlarını tam olarak uygulamak istiyorsak Aile Bakanlığı'ndaki sistemi biraz eleştirmek lazım. Bir meslek elemanı psikolog çocuk gelişimci, eğer altmış tane çocukla çalışıyorsa bir şey yapamaz. Bir sosyal hizmet uzmanı meslek elemanı, senede 100 tane vakayla çalışıyorsa verimli olamaz. En büyük sıkıntı iş yükü. Daha verimli olabilirim daha. Biz 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'ndaki danışmanlık tedbiri kararını koyarız, aileyle çalışırız. Bu konularda hedef koyarız. Ancak çok nadir. Ben de isterim ki bir meslek elemanı ekonomik yardımla uğraşmasın, gerçek bir danışmanlık hizmeti sunsun. Daha çok psiko-sosyal ve koruyucu önleyici tedbir amaçlı çalışsak... Biz daha profesyonel olarak çalışabiliriz. Onun dışında evrak memuruyuz. İster istemez raporu kısaltıyoruz, en kısa sürede yazmaya çalışıyoruz. Çünkü işimiz yoğun. Sosyal hizmet merkezlerindeki problemler bu... (KT4)

KT5 sosyal hizmet kuram ve yaklaşımlarını uygulamaya aktarmada sıkıntı yaşadığını belirterek yönetmeliğe bağlı kalarak rapor hazırladığını ifade etmiştir.

Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı engelli bakım biriminde çalışmaktayım ve sosyal hizmet derslerinde gördüğümüz kuram ve yaklaşımların birçoğunu uygulamaya aktarmakta hala güçlükler yaşadığını söyleyebilirim. Çünkü kuram ve yaklaşımlarından ziyade

daha çok yönetmeliğe bağlı kalınarak belli kalıplarla sosyal inceleme raporu hazırlanmaktadır. (KT5)

4.2.4.2. Almanya'daki sosyal hizmet uzmanlarının kuramlardan faydalanmada yaşamış oldukları güçlüklerle ilişkin bulguların değerlendirilmesi

Almanya'daki sosyal hizmet uzmanlarına sosyal inceleme raporlarını hazırlarken kuramlardan faydalanmada ne tür güçlüklerin yaşandığı sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar ve görüşleri aşağıda yer almaktadır.

KA1 sosyal inceleme raporlarında kuramlardan faydalanmada sorun yaşamadığını belirtmiştir.

Açıkçası kuramlardan faydalanmada sıkıntı yaşamıyorum. Yazılı bir raporda benden beklenen yasal prosedürle ilgili yardım kapsamında istenen ilgili mercilere vakanın sevkini yapmak olduğu için bir sorun yaşamıyorum. (KA1)

KA2 sosyal inceleme raporlarında sosyal hizmet kuramlarını kullanmadığını dile getirmiştir.

Sosyal hizmet teorilerini uygulanmada kullanmıyoruz. (KA2)

Secker'in kuram ve uygulama üzerine yapmış olduğu çalışmada, öğrencilerin kuram ve uygulamayı bütünleştirmekte zorlandıkları ortaya çıkmıştır (1993). KA3 sosyal hizmet uygulamalarında derslerde öğrenmiş olduğu kuramsal bilgileri hatırlamakta zorluk çektiğini belirterek rapor yazmanın zamanla tecrübeyle gelişebileceğine dikkat çekmiştir.

Uygulamada derslerde öğrendiğim teorik bilgilerin aklımda kalması zor olabiliyor. Onun dışında bir güçlük çekmiyorum. Zaten rapor hazırlamak bir zaman sonra tecrübeyle beraber kolay hâle geliyor. Problemlerle çocuklarla çalışmak, konuşmak istemeyen, yardım almak istemeyen çocuklarla ailenin başa çıkması için çabalıyoruz. (KA3)

KA4 vermiş olduğu danışmanlık hizmetinin yalnızca kurumsal alanda değil kuruluş dışında da müracaatçının işlemlerini halletmek amacıyla olduğunu belirtmiştir. Sosyal hizmet uzmanı raporlarında kuramlardan faydalanma gibi bir zorunluluğu olmadığını dile getirmiştir.

Bizim çalışmamız oldukça yoğun oluyor. Yalnızca büroda danışmanlık hizmeti vermiyoruz. Aynı zamanda müracaatçının evrak işlemlerini halletmek amacıyla ilgili kuruluşlara gidip sorunlarını çözmeye uğraşıyoruz. Benim rapor yazarken herhangi bir kuramı uygulayayım diye bir çabam olmuyor açıkçası. Sorun durumuna bağlı olarak konunun içeriğini gözlemelerime göre yazıyorum. Bu bizden istenen bir görev değildir. (KA4)

Payne, kuram ve uygulamanın birbirlerini tamamlayan unsurlar olduklarını ancak bunun uygulamaya geçirilme çabasının zorluklarına işaret etmektedir (Payne, 2020). KA5 görüşmelerde direnç gösteren müracaatçılarla çalışırken zorlandığını dile getirmiştir. Bu yüzden kuramsal yaklaşımları raporlara yansıtamadığını belirtmiştir.

Kuramsal yaklaşımları raporlara yansıtmada şu şekilde problem yaşayabilirim. Müracaatçı bazen direnç gösterebiliyor, konuşmak istemeyebiliyor özellikle içe kapanık hastalarda zorluyor. Ben mümkün mertebe destekli yaşam merkezinden kopmamasına yönelik programlara uyması yönünde hatırlatmalar yapıyorum. (KA5)

5.TARTIŞMA, SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu başlık altında çalışmanın bulgularına dayanılarak tartışma, sonuçlar ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma

Sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesinin esas alındığı bu çalışmada, Türkiye ve Almanya’da sosyal hizmet uzmanları tarafından hazırlanmış olan sosyal inceleme raporlarının analizi çalışmanın ana gövdesini oluşturmaktadır. Söz konusu raporları hazırlayan sosyal hizmet uzmanlarının sistem kuramı uygulaması üzerine görüşlerinin alınması çalışmanın bulgularını güçlendirmesi açısından etkin bir destek olmuştur. Her iki ülkenin sosyal inceleme raporlarında sistem kuramının ne derecede kullanıldığını ölçen bir çalışmanın olmayışı araştırmanın ana problemini oluşturmaktadır. Bu çalışma, tek taraflı bir değerlendirilme yapmanın aksine Türkiye ve Almanya karşılaştırmasından elde edilen bulguların tartışmaya açılmasına imkânı vermiştir.

Kuram, herhangi bir bilimsel araştırma yapmadan önce o bilim dalında gözlemlerin bütünüyle birleştirilmesi için gerekli olan teorik bilgidir. Kuram olmadan bilgi, çelişkili parçalar yığını olarak gözlemleme ve uygulamaya ket vurabilmektedir. Sistem kuramı tam da burada evreni anlamada bütünleştirici ve birleştirici niteliğiyle kolaylıklar sunmaktadır. Sistem kuramı, parçaların bütün oluşturduğunda nasıl bir etkileşim oluşturduklarına odaklanmaktadır. Diğer taraftan bir sistemde meydana gelen değişimin, diğer bileşene nasıl yansıdığını görmeye de olanak sağlamaktadır (Gökler, 2008, s. 3). Sosyal hizmet uygulamalarında birey, grup ve toplumu bütüncül açıdan değerlendirmeye olanak sağlayan bir düzen dizgisi olan sistem kuramı, sosyal hizmet uzmanlarının pratikte farkında olarak veya olmayarak müdahalelerinin bir parçası haline gelmiştir. Bu anlamda sosyal hizmet uzmanlarının uygulamada kuramsal bilgi kaynaklarını kullanıp kullanmadıkları hususu tartışmaya açılmaktadır.

Sistem kavramı, araştırmanın birinci bölümünde belirtildiği üzere birbiriyle ilişkili ögeler bütünüdür (Bertalanffy, 1956; Pegels, 1976). Sosyal hizmet açısından tanımlanan sistem kavramının içeriğine bakıldığında, sosyal sistemler içindeki süreçlerin ve ilişkilerin potansiyel sorun alanlarına da işaret ettiğini söylemek mümkündür. Sosyal hizmet uzmanları, sosyal sistemler bağlamında ortaya çıkan sosyal sorunlarla ilgilendikleri ve eylemleriyle müdahalede bulundukları için sistem düzeyinde veya bileşenleri/öğeleri düzeyinde bu sistemleri doğrudan etkilemektedirler.

Sosyal hizmet mesleği medikal anlayıştan sosyal anlayışa evrilen süreçte bireyi bütünüyle ele alan müracaatçı sistemine, eylem sistemine, hedef sisteme, informel ve formel sistemlere atıfta bulunmak durumundadır. Yapmış olduğumuz bu çalışmada da söz konusu sistemler sosyal inceleme raporlarında sistem kuramı bağlamında çözümlenerek sonuçlara ulaşılmıştır.

Modern sosyal hizmet uygulamasında sıklıkla sosyal koşulların/belirleyicilerin müdahalelerdeki öneminin arttığı göz önünde bulundurulunca karşılaşılan problemlerin çok düzeyli ve karmaşık oluşu sistem düşüncesi ile bir düzen oluşturmaya olanak vermektedir. Sosyal bilimler alanı ve birçok alanda olayın ve olgunun bütününe göz ardı etmemek birçok problemin çözüme kavuşması noktasında ilgi gören bir seçenek haline gelmiştir (Merten, 2000). Diğer taraftan sistemin tüm parçalarının/öğelerinin/bileşenlerinin dâhil edildiği bir değerlendirme esasında bu parçalar arasında muazzam ilişkilerin ve etkileşimlerin var olduğunu açıklığa kavuşturmaktadır (Bertalanffy, 1956). Bu çalışmada da bu etkileşimlerin sosyal inceleme raporları aracılığıyla açığa çıkarılması imkânı elde edilmiştir.

Sistem kuramı esas itibarıyla olgu ve olayları tek başına ve tek bir bakış açısıyla değil, bütünüyle anlamaya ve kavramaya olanak sağlamaktadır. “Her sistem bir diğerini etkiler” ilkesi literatürde sıkça dile getirilmektedir (Artan, 2010). Sosyal hizmetin genelci ve bütüleştirici yapısının dışında kuramsal bilgilerin sosyal hizmet mesleki uygulamalarındaki yansımaları ve önemi araştırma sırasında ortaya konmuştur.

Bu çalışmadaki ana tartışma konusu farklı sosyal hizmet sistemlerine sahip Türkiye ve Almanya’daki sosyal hizmet uygulamalarının somut bir çıktısı olan sosyal inceleme raporlarının benzerlik ve farklılıklarını ortaya çıkarmaktır. Hizmet çeşitliliği bakımından yoğun bir sahaya sahip olan Almanya’nın Köln şehrinin sosyal hizmet uygulamalarının rapor hazırlama işlevinin Artvin’dekiyle benzer anlayış ve amaç içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan gerek sosyal hizmet meslek elemanı sayısı, gerekse sosyal hizmet kuruluşları sayısı bakımından Türkiye’ye göre daha avantajlı görünen Almanya’daki sosyal hizmet uygulamaları sosyal inceleme raporlarının işlevi doğrultusunda amacının müracaatçının refahını sağlamak olduğu aşıkardır. Nitekim sosyal hizmet mesleği bir disiplin ve meslek olarak evrenseldir.

Sosyal inceleme raporlarının Türkiye ve Almanya örneklerini görmek ve anlamak üzerine yapılan bu çalışma her ne kadar söz konusu bu raporların benzerlik ve farklılıklarını görme

ve karşılaştırma imkânı vermiş olsa da keskin sonuçlar vermeyecek mukayeseler olabilmektedir. Şöyle ki Almanya gibi bir asrı aşkın sosyal hizmetin alt yapısı oturmuş bir ülke ile Türkiye gibi halen gelişmekte olan mesleğin uygulamaları ortak bir model önerisi için yeterli olmamaktadır. Bilindiği gibi uygulamaya dayalı bir meslek olan sosyal hizmette, toplumun her kesimine uyarlanabilir, sorun çözme odaklı ve genelci yaklaşım sosyal hizmet uzmanları/uygulayıcıları tarafından yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Yapılan araştırma, sosyal inceleme raporlarının çözümlenmesinde yalnızca çalışmanın ana konusu durumunda olan sistem kuramından değil, birçok kuram ve yaklaşımdan faydalandığını ortaya çıkarmıştır.

Sosyal hizmet uygulaması kapsamında sosyal inceleme raporlarını hazırlamış olan sosyal hizmet uzmanlarının sistem kuramına bakış açılarını ortaya koyma açısından sorulan sorularda şu hususlara dikkat çekilmiştir: Sosyal inceleme raporu hazırlarken kuramlardan yararlanıp yararlanmadıklarını, hazırlamış oldukları sosyal inceleme raporlarında vakayı bütüncül açıdan anlamaya yönelik sistem kuramını kullanıp kullanmadıklarını, sosyal hizmet uzmanlarına göre sistem kuramının uygulamaya ne tür katkılarının olduğunu ve sosyal inceleme raporlarını hazırlarken ne tür güçlükler çektiklerini anlama açısından çalışmayı güçlendirecek veriler ortaya konmuştur.

Bu tez çalışmasında literatür incelemelerinin süzgecinden geçirilen bilgilerden, Türkiye ve Almanya karşılaştırmasında sosyal inceleme raporlarının analizi ve sosyal hizmet meslek elemanları ile gerçekleşen görüşmelerden anlaşıldığı üzere sistem kuramı, sosyal hizmet müdahalelerinde bütüncül bir bakış açısı ortaya koyarak karar verme ve değerlendirme süreçlerine katkıda bulunmaktadır.

Sosyal hizmet alanında sosyal inceleme raporlarını sistem kuramı veya herhangi bir kuramsal yönden araştıran herhangi bir akademik çalışmanın Türkiye’de olmaması, tezin bu alanda orijinal olduğunu yansıtan bir göstergedir. Bu tez çalışması, sonuç kısmında ifade edilen alanlarda yapılacak çalışmalar için temel bir yapı oluşturacak mahiyettedir.

5.2. Sonuçlar

Araştırmanın bu bölümünde bulgulardan elde edilen sonuçlar karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır. Türkiye ve Almanya’da hazırlanan sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesini amaç edinen bu çalışma, sistem kuramının yansımalarını doküman incelemesi ve sosyal hizmet uzmanlarının görüşleriyle açığa çıkarmayı hedeflemiştir. Nitel araştırma yöntemi gereği doküman incelemeleri ve görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu bu çalışmada elbette genellenebilecek sonuçlar çıkarmak söz konusu değildir. Ancak doküman incelemesinin yanında gerçekleştirilen görüşmelerin sistem bakış açısı hakkında birtakım fikirler edinilmesine katkıda bulunduğu belirtilmelidir.

Araştırmada bulguların sistem kuramı çözümlemesi, sistemin ögeleri üzerinden (girdi-süreç-çıkı) sosyal inceleme raporları aracılığıyla açıklığa kavuşarak (sorun-işlem-çözüm) somut şekle bürünmüştür. Diğer taraftan kuramsal bilgi ve sistem kuramı üzerine öznel görüşleri alınan sosyal hizmet uzmanları, yapmış oldukları değerlendirmelerle sistem kuramı bilgisinin mesleki uygulamalarda problemin çözümünde etkili ve gerekli olduğunu göstermişlerdir. Sosyal inceleme raporlarından ve görüşmelerden elde edilen bulgular neticesinde karşılaştırmalı olarak ortaya konulmaktadır.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen doküman analizleri ile Türkiye ve Almanya’da sosyal hizmet uzmanları tarafından hazırlanmış olan sosyal inceleme raporları çocuk, genç, yaşlı, engelli, aile, kadın, evde bakım, rehabilitasyon, velayet ve koruyucu aile alanları olmak üzere her biri başlıklar şeklinde sistem kuramı bağlamında değerlendirilerek karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Öncelikle genel bir bakış açısı sunmak gerekirse Türkiye ve Almanya karşılaştırmasında her bir sosyal inceleme raporunun ana hattına, konu başlıkları ve içeriklerin kapsamına, sorun alanı ve yoğunluğuna göre değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Çünkü her bir vaka kendine özgüdür ve içeriği o bağlamda farklı formlarda şekillenmektedir. Türkiye’deki sosyal inceleme raporlarının ana hattının Sosyal Hizmet Merkezlerinin standart form örneğini teşkil ettiği görülmektedir. Farklı içerik formatıyla kadın alanını temsil eden Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezlerinde sosyal inceleme raporlarının “sosyal araştırma raporu” adı altında hazırlandığı görülmektedir. Almanya’daki kamuya bağlı kuruluşlarda aynı rapor formatı hazırlanırken özel kuruluşlarda konu başlıkları ve

içeriklerinin farklı formatlarda hazırlandığı görülmektedir. Türkiye’de kamuya bağlı özel sosyal hizmet merkezi bulunmadığından farklılık burada ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmanın diğer bir kısmı olan Türkiye ve Almanya’daki katılımcıların tamamının sosyal hizmet uzmanlarından oluşması sebebiyle mesleki formasyonlarının yeterlilikleri, sosyal inceleme raporlarındaki değerlendirmelerinde ve karar alma süreçlerinde göze çarpmaktadır. Sosyal hizmet mesleki jargonuna hâkim oldukları gözlenen sosyal hizmet uzmanlarının vakaları değerlendirmeye yetkin oldukları ve konulara objektif yaklaştıkları anlaşılmıştır. Türkiye’deki sosyal inceleme raporlarının çerçevesi içerik olarak daha ayrıntılı başlıklarla ele alınırken Almanya’daki raporların çerçevesi genel başlıkları içermektedir. Almanya’daki sosyal inceleme raporlarının içeriğinde, sıklıkla sosyal hizmet uzmanının müracaatçı üzerine yorumlarına ve betimlemelerine de yer verilmektedir.

Doküman incelemelerinde Türkiye’den elde edilen değerlendirmelere göre sosyal inceleme raporları, çözüm ve sonuç odaklı yapılandırılmış ve raporlarda genelci yaklaşımla vakanın ilerleyen dönemlerde takibini destekleyecek argümanlar gözlenmemiştir. Almanya karşılaştırmasında elde edilen veriler arasında sosyal hizmet uzmanlarının süreç yönetimi ve kaynak oluşturulması noktasında somut şekilde diğer sosyal ağlar ve kuruluşlarla olan iş birliklerini rapora yansıttıkları anlaşılmıştır. Özetle Almanya’daki sosyal hizmet uzmanlarının süreç yönetiminde inisiyatif kullandıkları göze çarpmaktadır. Diğer taraftan belli aralıklarla hedef planının oluşturulduğu ve gelecek raporda bu hedefe ulaşım ulaşılmadığı ve sonuçlarının gerekçeleriyle açıklandığı görülmüştür.

Sosyal hizmet uygulamasına ve müdahale sürecine dâhil olan hane ziyaretlerinin Türkiye’de genellikle bireyin yaşadığı ortamda gerçekleştirildiği ve görüşmelerin genellikle birinci derece yakınları kapsadığı, komşu, akraba gibi informal sistemlerin de dâhil olduğu gözlenmiştir. Almanya’da gerçekleşen sosyal hizmet uygulamasında ise sosyal incelemenin hane ziyaretleri dışında hastane, sokak, danışma merkezi gibi hane dışı mekânlarda da gerçekleştiği gözlenmektedir. Almanya’da hizmet veren sosyal hizmet uzmanlarının informal sistemlerin dışında doktor, hastane sosyal hizmeti, yaşlı bakım danışmanı, okul öğretmeni ve yasal vasi gibi formal sistemlerle etkileşime geçerek elde ettikleri bilgileri raporlarına yansıttıkları görülmektedir. Türkiye’de ise benzer olarak ilgili mahkeme veya müracaatçının kimlik verilerine ulaşılabilen formal sistemlerden yararlanılmaktadır. Hizmet sunumu oldukça yoğun olan Almanya’da sosyal hizmetlerin sıklıkla komşu, okul ve çevreden gelen ihbarlar neticesinde devreye girdiği görülmektedir.

Türkiye’de ise daha çok birey, aile ve çevresinden gelen başvurular neticesinde devreye girdiği görülmektedir.

5.2.1. Doküman incelemelerinden elde edilen sonuçlar

Çocuğa yönelik sosyal inceleme raporlarında her iki ülkenin de sistem kuramı bağlamında sisteme dâhil olan ailenin ve müdahaleye katkıda bulunan üyelerin işlevlerinin mikro, mezzo düzeyde, hedef ve eylem sistemi açılımlarıyla ortaya konulduğu görülmektedir. Türkiye’deki sosyal inceleme raporuna bakıldığında sosyal hizmet uzmanının “sosyal hizmet alanyazınına” atıfta bulunarak sosyal hizmetin bütüncül bakış açısının ve ailenin etkileşim sistemlerine odaklandığı görülmektedir. Almanya’daki raporda ise söz konusu çocuğun yüksek yararının gözetilerek ve aile üyeleri bütüncül değerlendirilerek aile ilişkilerinin işlevsel hâle gelmesi için etkin bir sosyal hizmet uygulaması gerçekleştirilmektedir. Kapsamlı bir analizle Türkiye’deki sosyal inceleme raporunda sistem kuramının yanında yapısal-işlevsel, ekolojik ve kriz odaklı yaklaşımın unsurları görülürken Almanya’daki raporlarda ise yapısal-işlevsel, ekolojik, güçlendirme ve kültüre duyarlı yaklaşımın kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gence yönelik sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında analiziyle elde edilen sonuçlarına göre Türkiye’deki sosyal inceleme raporunun kapsamının standart çerçevede oluşturulduğu, öykünün dar kapsamda açıklandığı, olayı gerekçelendirecek delillerin zayıf olduğu görülmektedir. Söz konusu raporda, sorunun tespiti ve arka planını anlamada rehberlik edecek bilgiler zayıf düzeydedir. Almanya’daki sosyal hizmet uzmanı, ilgili genç ile derinlemesine mülakat gerçekleştirerek birey hakkında daha fazla tanıtıcı bilgi elde etmiştir. Sosyal hizmette sistem kuramı esas alınarak yapılan karşılaştırmaya göre Almanya’daki raporda bir sistemin diğerini etkilediği tezinden yola çıkarak bütüncül bir değerlendirme yapılarak ilgili kaynaklara vakanın sevki yapılmıştır. Türkiye ayağında ise sosyal hizmet uzmanının “bireyin durumu bütüncül olarak değerlendirildiğinde” atfına istinaden aile sisteminin bütüncül değerlendirilmiş olduğu ancak gelecekle ilgili koyulması planlanan hedefler için yeterli açıklamalar yapılmadığı anlaşılmıştır. Bu bağlamda her ne kadar Türkiye’deki sosyal inceleme raporunda sistem kuramı ve ekolojik yaklaşımın yansımaları görülse de Almanya’daki raporlarda sistem kuramı ve ekolojik yaklaşımın daha etkin şekilde uygulandığı anlaşılmıştır.

Yaşlıya yönelik sosyal inceleme raporlarının bulgularının sonuçlarına göre her iki raporda da formel ve informel sistemlerin bilgi ve görüşlerine başvurulduğu, değerlendirme ve

karar verme süreçlerinde sistem kuramının bütüncül bakış açısından faydalandığı gözlemlenmiştir. Türkiye’deki sosyal inceleme raporunda sistem kuramının yansıması “yaşlının durumunun bütüncül olarak değerlendirildiğinde” ifadesinde kendini göstermektedir. Bu vakada kurum bakımının faydalı olup olmayacağı öngörüsü, bireyi çevresinden elde edilen bilgiler ışığında bütüncül değerlendirilerek yapılmaktadır. Böylece sistem kuramının vakaya sunulacak hizmet ve karar verme sürecine etki ettiği ortaya çıkmaktadır. Almanya’da hazırlanan sosyal inceleme raporuna bakıldığında başvurunun formel sistemler tarafından gerçekleştirildiği ve başvuru sonucunda hane ziyaretine gidildiği ancak hane dışında incelemenin gerçekleştiği görülmektedir. Sonuç olarak her iki ülkenin raporlarında da sistem kuramının yansımaları görülmektedir.

Engelliye yönelik sosyal inceleme raporlarına bakıldığında Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanı, raporun değerlendirme bölümünde sistem kuramının bir yansıması olarak görülen “engellinin durumu bütüncül olarak değerlendirildiğinde” ifadesini kullanmıştır. Diğer taraftan engellinin kurum bakımına alınması için içinde bulunduğu yaşam koşulları ve psikolojik bağlamı da ele alınmıştır. Almanya’daki sosyal hizmet uzmanı da vakayı engellinin ailesinin içerisinde bulunduğu zorlu hastalık süreci ve ilerleyen süreçte oluşabilecek mağduriyetleri ele alarak bütüncül bir değerlendirme yapmıştır. Her iki ülkenin sosyal inceleme raporlarından sosyal hizmet uzmanlarının değerlendirme ve karar verme süreçlerinde sistem kuramından faydalandığı anlaşılmaktadır.

Aileye yönelik sosyal inceleme raporuna bakıldığında Türkiye ve Almanya’daki sosyal hizmet uygulamasında, ailenin etkileşimde bulunduğu tüm sistemlere odaklanılarak ailenin bütüncül yönden değerlendirildiği tesbit edilmiştir. Almanya’daki sosyal hizmet uzmanı, ailenin psiko-sosyal işlevselliğini geliştirmek amacıyla sosyal pedagojik destek kapsamında aileyle kapsamlı bir sosyal hizmet uygulaması yürütmektedir. Almanya’daki sosyal hizmet uygulamasında, sosyal hizmet görevlisinin ailenin yaşam sürecine belli aralıklarla eşlik ettiği (örneğin haftada bir) ve sosyal pedagojik yönden danışmanlık hizmeti verdiği görülmektedir. Kuramsal bağlamda Almanya’daki sosyal hizmet uygulama sürecinde aileye güçlendirme yaklaşımı, kültüre duyarlı yaklaşım ve baskı karşıtı uygulamaların uyarlanması yönünde gerekli çalışmalar yapıldığı gözlenmektedir. Türkiye’de ise yardımın hane ziyareti ve masa başı evrak işlerinin yerine getirildikten sonra yaşam sürecine eşlik etme/takip etme şeklinde gerçekleştirilmesi söz konusu olmamaktadır. Sonuç olarak Türkiye örneğinde aile sistemi ele alınarak farklı yardım sistemleri devreye konulmamıştır. Raporun işleyişinde ailenin sosyal işlevselliğinin iyileştirilmesi yönünde

bir hedef koyulmadığı ve bu hedefler çerçevesinde yardım planının oluşturulmadığı görülmüştür. Her ne kadar Türkiye raporu sistem bakış açısından yetersiz görölse de her iki ülkenin raporlarında değerlendirme ve karar alma süreçlerinde sistem kuramının yansımaları gözlenmektedir.

Kadına yönelik vakalar sistem kuramı bağlamında karşılaştırıldığında her iki sosyal inceleme raporunun işleyiş amacının farklı olmasına rağmen esas amaçları kadının yasal olarak güvence altına alınmasıdır. Türkiye’deki raporda, mağdur kadının yaşam öyküsü üzerinde daha ayrıntılı durulduğu görülmektedir. Kadının çevresinden elde edilen bilgiler, yasal sistemlerin gizlilik kararına müdahil olarak uzatılması yönünde kanaat getirilmesi sistem kuramının bir yansıması olarak anlaşılmaktadır. Diğer taraftan gizlilik kararının uzatılması ve olası tehlikelere karşı alınacak tedbirler ise kriz odaklı yaklaşımın kullanıldığını göstermektedir. Almanya’daki sosyal inceleme raporuna bakıldığında mağdur kadının yaşam öyküsünün daha yüzeysel ele alındığı göze çarpmaktadır. Bir süreç raporunu yansıtan raporda sosyal hizmet uzmanı, ilgili kadın için yardım planı oluşturarak hangi yardım sistemlerinden faydalanabileceğinin planlamasını yapmıştır. Buna göre Almanya’daki raporda da sistem kuramının yansımalarının değerlendirmede karşımıza çıktığı görülmektedir. Son olarak danışmanlık hizmeti verilen kadına yönelik psiko-sosyal destek hizmetinin sunulması ise güçlendirme yaklaşımının bir yansıması olarak görülmektedir.

Evde bakım alanında Türkiye’de hazırlanmış olan sosyal inceleme raporunda, evde bakılacak olan engelli ve evde bakım aylığı talebinde bulunan kız kardeşin öyküsünün, evde yaşayan anne ve babanın içerisinde bulundukları zorlu koşullarla birlikte bütüncül olarak değerlendirildiği görülmektedir. Sosyal hizmet uzmanı bu değerlendirme neticesinde kız kardeşin engelli kardeşine bakmasının yararlı olacağını belirtmiştir. Yapılan inceleme gelir durumlarının alt sınırdaki olduğu ve bakım aylığı alabileceği yönünde karar alınmasıyla sonuçlanmıştır. Sosyal hizmet uzmanının sonuç ve değerlendirme kısmında “aileyi bütüncül olarak değerlendirdiğini” ifade etmesi, karar alma sürecinde sistem kuramının bir yansıması olarak görülebilir. Almanya’da hazırlanan sosyal raporun içeriğinin Türkiye’dekinden daha ayrıntılı bir şekilde yazıldığı görülmektedir. Sosyal hizmet uzmanı, kuruluş kaynaklarını kullanarak ilgili kişi için abisi tarafından yasal bakım tedbiri alınması önerisini getirmiştir. Sosyal hizmet uzmanının karar verme sürecinde, ilgili engellinin bakımını gerçekleştiren erkek kardeşinin yaşam durumu da değerlendirmeye

alınmıştır. Sistem kuramının gerektirdiği gibi bütüncül bakış açısının etkilerinin değerlendirme ve karar alma sürecinde yardımcı olduğu görülmektedir.

Rehabilitasyon alanında Türkiye’de hazırlanan sosyal inceleme raporunda, ilgili çocuğun kuruluş bakımından güncel durumuna kadar gelişen süreçler özet şeklinde verilmiş olup mahkeme kararlarına istinaden birtakım tedbirlerin alındığı görülmektedir. Çocukla ilgili bilgiler, dosya bilgileri ve davranışlarından ibaret olup kendisinin içerisinde bulunduğu sıkıntılı süreç ile ilgili bire bir görüşmeler gerçekleşmemiş yahut gerçekleşmiş olsa bile bu durum rapora yansıtılmamıştır. Diğer taraftan çocuğun yakınları olan ailesi ile görüşme gerçekleştirilmemiştir. İlgili çocuk hakkında yapılan sosyal inceleme süreci, formel sistemlerin talep ve görüşleri çerçevesinde şekillenmiş olup sistem kuramı bakış açısının değerlendirme ve karar almaya yansıdığı görülmektedir. Almanya’da hazırlanan sosyal inceleme raporunda ailenin çocuğu için başvurduğu görülmektedir. Çocuğun değerlendirilmesinde ailesinden elde edilen bilgiler ve hastaneden elde edilen bilgiler kullanılmıştır. Diğer taraftan birebir görüşme yapılarak çocuğun durumuyla ilgili kendi görüşüne başvurulmuştur. Bu raporda da diğer raporda olduğu gibi yalnızca formel kaynakların değil aile yakınları ve kendisinden elde edilen görüşlerin de informal kaynaklar olarak kullanıldığı görülmektedir. Diğer taraftan sistem kuramı gereği bütüncül bakışla psiko-dinamik yaklaşımla da geçmiş yaşamdaki aile içi ilişki örüntülerin sağlıklı olmadığı ortaya konmuş ve dolayısıyla psiko-sosyal destek verilmesinin gerekliliği görülmüştür.

Türkiye ve Almanya’da velayet konusunda Türkiye’de hazırlanmış olan sosyal inceleme raporunda aileyi tanıtıcı bilgiler daha derinlemesine işlenmiştir. Bu raporda, çevreden elde edilen bilgiler kapsamında muhtarın görüşü de alınmıştır. Sosyal hizmet uzmanının tüm değerlendirmelerinde kuramsal bilgisini raporuna yansıttığı anlaşılmaktadır. Özellikle “aileyi çevresi içerisinde ve aileyi işlevselliğiyle değerlendirmeye alması” ifadeleri dikkat çekmektedir. Almanya’da hazırlanmış olan sosyal inceleme raporu değerlendirildiğinde aileyi tanıtıcı bilgilerin dar kapsamda ele alındığı gözlenmektedir. Söz konusu müracaatçı, uzman doktorun görüş beyanı çerçevesinde değerlendirilmiştir ve müracaatçının içinde bulunduğu sağlık durumu, karar verme sürecinde etkili olan ana faktör olmuştur. Sosyal hizmet uzmanları her iki raporda da çocuğun/çocukların refahının yüksek yararını göz önüne almış ve başvuru talebine olumlu/olumsuz yönde kanaat getirmişlerdir. Sistem kuramı bağlamında her iki raporda da sistem bakış açısının bireyi bütüncül değerlendirme noktasında kullanıldığı açıkça görülmektedir.

Türkiye’de koruyucu aile alanında hazırlanan sosyal inceleme raporunun çerçevesine bakıldığında konu başlıklarının ayrıntılı bir şekilde hazırlandığı ve içeriğinin detaylı olarak yazıldığı gözlemlenmektedir. Almanya’da hazırlanan rapora bakıldığında ise raporun içerik başlıklarının yüzeysel ve sade şekilde hazırlandığı anlaşılmıştır. Sistem kuramı bağlamında analiz edildiğinde Türkiye’de hazırlanan sosyal inceleme raporunda koruyucu anne olmak isteyen anne adayının evlilik ilişkileri, aile yaşantısı ve çevresinden elde edilen bilgilerin raporun değerlendirilmesinde ve karar alma sürecinde esas alındığı görülmektedir. Almanya’da hazırlanan sosyal inceleme raporunda ise odak noktanın koruyucu aile olmak isteyen çift olduğu anlaşılmaktadır. Raporda, koruyucu aile adaylarını tanımada çevreden elde edilen veriler yer almamaktadır. Sosyal hizmet uzmanları her iki raporda da çocuğun refahı doğrultusunda yüksek yararı göz önüne alınarak başvuru talebine olumlu kanaat getirmişlerdir. Sistem kuramı bağlamında karşılaştırma yapıldığında Türkiye’de hazırlanan raporun sistem bakış açısının bireyi bütüncül değerlendirme noktasında kullanıldığı açıkça görülmektedir. Ancak Almanya’da hazırlanan raporun daha çok süreç raporu özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Bu anlamda Almanya’da hazırlanan raporda, sistem kuramının yansımaları görece daha az görülmektedir.

5.2.2. Birey ve aile sistemine yönelik sonuçlar

Türkiye ve Almanya’daki sosyal inceleme raporları aynı zamanda o ülkenin sistemiyle bağlantılı olarak sosyal politikasını, yerel ve kültürel değerlerini, aile kurumunu ve bireyciliği ne şekilde ele aldığını gösteren çıktılardır. Bu bağlamda her iki ülkenin sisteminin raporlara ne şekilde yansıdığını, benzerlik ve farklılıklarını net olarak ortaya koymak amacıyla yapılan değerlendirmede öne çıkan tespitler aşağıda yer almaktadır:

Çocuğa yönelik Türkiye raporu örneğinde ailenin ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, bireyin aile içerisindeki değeri ve sevgi-saygı ihtiyacının karşılanması hususunda ailede eksikliklerin olduğu, ancak bu sorunların aile içerisinde çözülebilecek durumda olduğu düşünülmektedir. Raporda çocuğa yönelik herhangi bir tedbir talebi uygulanmamış, aile yanında yaşamının olumlu yönde olacağı kanaatine varılmıştır. Almanya örneğinde ise şiddet mağduru çocuk, öğretmeni tarafından gençlik dairesine ihbar edilerek iki haftalık kuruluş bakımının ardından ailesinin yanına yerleştirilmiştir. Raporda aile içerisinde şiddetin, çocukların itiraz ve çatışmalarında bir eğitim yöntemi olarak kanıksandığı vurgulanmış, aileye yönelik şiddet içermeyen bir çocuk yetiştirme anlayışı ve bir eğitim bilinci oluşturmak amacıyla haftalık altı saatlik sosyal-pedagojik destek çalışması

başlatılmıştır. Her iki ülkede de kültüre duyarlı yaklaşımla aileyi bir arada tutma anlayışı görülmektedir. Ancak Türkiye’de ekonomik yeterliliğin bireyin iyilik halinde bir ölçüt olarak ele alındığı anlaşılmaktadır.

Gence yönelik Türkiye raporu örneğinde gencin aile yanında bakımının mümkün olmadığı, tedavi ve rehabilitasyon amacıyla bir kuruluş bakımına ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir. Almanya’daki gencin ailesi oğullarının uyuşturucu bağımlılığı ve psiko- z hastalığı nedeniyle kendisine ve çevresine zarar vermesi nedeniyle yatılı bakım hizmet alması yönünde bir talepte bulunmuşlardır. Her iki raporda da gençlerin sağlık ve psiko-sosyal işlevselliğinin üstün yararı öncelenerek kuruluş bakımının daha uygun olacağı kanaatine varılmıştır. Bu bağlamda her iki raporun amaç yönünden bireyin ve çevresinin iyilik hali açısından kesiştiği söylenebilir.

Yaşlıya yönelik Türkiye raporunda ilgili yaşlının sosyal destek mekanizmasının yetersiz olduğu, yalnız yaşamasının kendisini olumsuz yönde etkileyeceği ve olumsuz sonuçlar doğurabileceği düşüncesiyle kuruluş bakımı altına alınmasına karar verilmiştir. Bu raporda başvuru sahibi, ilgili yaşlının gelini olup iş yaşamının yoğunluğu gerekçesiyle geleneksel geniş aile mefhumunun dışına çıkıldığı görülmektedir. Almanya örneğinde ise yaşlının kuruluş bakımına alınması yönünde komşulardan gelen ihbar neticesinde yaşlıya yönelik habersiz ziyaret gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler neticesinde yaşlının yalnız yaşamaktan memnun olduğu, başkasına bağımlı yaşamının onun yaşam tarzına uymadığı, iradesi dışında bir karar alınmasından kaçınılması gerektiği yönünde bir karar alınmıştır. Bu bağlamda Türkiye’deki raporda bireyin iradesi dışında bir karar alınırken Almanya raporunda bireyciliğin ön planda tutulduğu bir anlayış mevcuttur.

Engelliye yönelik Türkiye ve Almanya sosyal inceleme raporu örneklerinde her iki ailede de engellilerin yaşamlarının belli evrelerine kadar aile içerisinde bakıldıkları görülmektedir. Ancak zaruri sebeplerden dolayı kuruluş bakımı altına alınmaları gerektiği yönünde kararlar alınmıştır. Bu bağlamda her iki ülkede de engelliye yönelik alınan kararların engellinin iyilik haline olumlu katkısı olacağı kanısıyla alındığı görülmektedir.

Aileye yönelik Türkiye raporu örneğinde korunmaya ihtiyacı olan tek ebeveynle yaşayan çocuğun kurum bakımına alınmaksızın aile yanında sosyal ve ekonomik destekle yaşamasının uygun olacağı yönünde karar verilmiştir. Ancak ailenin psikolojik ve sosyal yönden işlevlerinin takibini yapacak bir denetim mekanizmasının eksikliğinden söz edilebilir. Almanya örneğinde ise sosyal hizmet uzmanı, sosyal işlevselliği iyileştirmek

adına ailenin tüm fertlerine yönelik haftalık altı saatlik sosyal pedagojik desteği hedef planı çerçevesinde sunmaktadır. Diğer taraftan aile sosyo-ekonomik yönden de desteklenmektedir. Bu bağlamda her iki ülke uygulama bakımından birbirinden ayrılmaktadır.

Kadına yönelik olarak hazırlanan raporun Türkiye örneğinde, şiddet mağduru kadının bağımsız yaşamının kendi aile yakınları tarafından riske atılmaması amacıyla tedbir kararına ek olarak gizlilik kararı uygulandığı görülmektedir. Almanya örneğinde ise şiddet mağduru kadının haftalık üç saatlik psiko-sosyal destek çalışması ile desteklendiği görülmektedir. Her iki raporda da kadın refahının öncelendiği kararlar gözlenmektedir.

Evde bakıma yönelik olarak hazırlanan Türkiye raporunda aile üyelerinin engelli bireylerin bakımını evlerinde gerçekleştirmesi neticesinde evde bakım aylığı almaya hak kazandığı görülmektedir. Bu sosyal hizmet modeli, ilgili bireyin ailesi içerisinde desteklemesini önceleyen, aile bütünlüğüne katkı sağlayan bir uygulamadır. Almanya örneğinde ise ilgili engellinin abisi, kardeşine kendi evinde bakmak istemektedir. Bu sebeple vekâletname yetkisinin genişletilmesi yönünde karar alınmıştır. Bu bağlamda raporların ailede bakımı destekleme yönünde ele alındığı görülmektedir.

Rehabilitasyona yönelik olarak Türkiye’de hazırlanan raporda ilgili gencin babasının olmadığı ve ailenin psiko-sosyal yönden işlevsiz olduğu anlaşılmış, ailesinin yanında bakımının gerçekleşmesi ve izne gitmesi uygun görülmemiştir. Ayrıca ilgili gencin kuruluş bakımı da uygun görülmeyle psikiyatri kliniğinde tedavi görmesi yönünde karar alınmıştır. Almanya örneğinde ise aile sisteminin temelde işlemediği, aile içerisindeki bağımlılık ve travmatik istismar deneyimlerinin genci etkilediği, annenin de psiko-sosyal yönden işlevsel olmadığı, dolayısıyla ilgili gencin psikiyatrik teşhis sonrasında yasal bakım ihtiyacının belirleneceği yönünde karar alınmıştır. Bu bağlamda her iki ülkede gençlerin yanı sıra evin ve aile üyelerinin durumunun da dikkate alındığı, gençlerin sağlık durumlarının öncelenerek kuruluş bakımının tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Velayete yönelik olarak hazırlanan Türkiye raporunda her ne kadar anne baba çocuklarının bakımını gerçekleştirebilecek psiko-sosyal ve ekonomik şartlara sahip olsa da çocuğun yüksek yararı gözetilerek velayeti anneye verilmiştir. Almanya örneğinde ise babanın sağlık durumu dikkate alınarak velayetin kendisine verilmesinin uygun olmayacağı yönünde karar alınmıştır. Her iki ülkede de çocuğun yüksek yararının ön planda tutulduğu görülmektedir.

Son olarak koruyucu aile örneklerinde Türkiye ve Almanya’da koruyucu aile olma başvurusu yapan ailelerin çocuğun bakım ve korunma ihtiyaçlarını karşılayacak sosyo-ekonomik yeterliliklere sahip oldukları için olumlu yönde karar verildiği anlaşılmıştır.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse Türkiye ve Almanya’da vakanın konusu, önemi ve aciliyetine göre uygulanan hizmet modeli değişebilmektedir. Burada bireyin ve ailenin iyilik hali o ülkenin eğitim, gelenek, görenek, kültürel yapısı ve yaşam tarzına bağlı olarak öncelenmektedir. Türkiye’de sosyal hizmetler, merkezî yönetimin sorumluluğunda yürütülürken özel kuruluş ve vakıflar da kısmen devrededir ve denetime tabidir. Almanya’daki sosyal hizmetler ise belediyeler, sigorta şirketleri, özel kuruluşlar, kilise ve vakıflar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla hizmet sunumu da o derece çeşitli ve denetime tabidir. Bilindiği gibi Almanya uzun yıllardır aile kurumunu korumaya yönelik olarak nüfus politikalarını sosyal politikalara uyarlayarak doğum yardımı, ebeveynlik parası, sürekli çocuk parası ve ek yardımlar gibi yardımlarla sürdürmektedir. Almanya’da sağlık sigortasının yanında bakım sigortası uygulamasıyla birey, pirim ödediği süreçte bakım hizmeti alabilme hakkına sahiptir. Türkiye’de ise bakım sigortası uygulaması yoktur. Almanya’daki sosyal hizmet sunumunda psiko-sosyal destek ve sosyo-ekonomik destek birbirinden ayrı tutularak sunulurken Türkiye’de ise merkezî sistemle bir arada sunulmaktadır. Dolayısıyla sosyal hizmet sunumunun daha çok sosyal yardım sunumu olarak algılandığı bir gerçektir.

Türkiye’deki bakım parası uygulaması muhtaç bireyin aileyle yaşamasının öncelendiği bir sistemin dışı vurumudur. Bakıma ve korunmaya muhtaç bireylerin kuruluştaki bakılmasının devlete getirdiği maliyetin evde bakımdan daha fazla olduğu aşıkardır. Örnek vermek gerekirse Türkiye’deki sosyal hizmet sunumunda bakıma/korunmaya muhtaç çocuğun genellikle ailesinin yanında sosyo-ekonomik destekle desteklenmesi öncelenir. Bunun yanında çocuk koruma kanununa göre tedbirler alınır. Zira korunmaya/bakıma muhtaç çocuğu koruyucu aile içerisinde desteklemek, devlet kuruluşunda desteklemekten daha az maliyet getirmektedir. Almanya’da ise bakıma/korunmaya muhtaç çocuk koruyucu aileye verilir veya kuruluş bakımıyla desteklenir. Bu bağlamda bireyin ön planda olduğu söylenebilir. İncelemelerden ortaya çıkan temayül, neo-liberal sistemde sosyal hizmetlerin zaman içerisinde özelleşeceği öngörüsüyle, sosyal harcamaların devlete olan maliyetinin zamanla artış gösterdiğinden çocuğu, yaşlıyı, engelli ve diğer kesimleri aile içerisinde desteklenmesi yönünde bir gelişim göstereceği şeklindedir.

5.2.3. Görüşmelerden elde edilen sonuçlar

Araştırmanın bir diğer ayağını oluşturan sosyal hizmet uzmanları ile yapılan görüşmeler, doküman incelemesinden elde edilen bulguların desteklenmesi açısından önemli katkılar sunmuştur. Aşağıda görüşmelere katkı sağlayan sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerinden elde edilen sonuçlar yer almaktadır.

Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanları sosyal inceleme raporları hazırlarken kuramlardan faydalanmalarına ilişkin ağırlıklı olarak sorun çözme yaklaşımı (2 kez), psiko dinamik kuram (1 kez), ekolojik yaklaşım (2 kez) ve genelci (2 kez) yaklaşımlardan faydalandıklarını belirtmişlerdir. Almanya’daki sosyal hizmet uzmanları ise sosyal inceleme raporları hazırlarken çoğunlukla genelci yaklaşım (4 kez), kültüre duyarlı yaklaşım (1 kez) ve sistem (1 kez) kuramından faydalandıklarını ifade etmişlerdir. Türkiye’deki katılımcıların genel olarak lisans eğitiminde almış oldukları kuramsal bilgilerin uygulamaya aktarımında zorluk çektikleri, bunu zaman içerisinde deneyimle kazandıkları anlaşılmıştır. Türkiye ve Almanya’daki sosyal hizmet uzmanlarının, kuramsal bilgileri sayesinde olay ve olguların arka planına bakabildikleri görülmüştür. Bu anlamda Almanya’daki katılımcıların göçmen ailelere yönelik kültüre duyarlı yaklaşımlarının da uygulamada başarı gösterdiği anlaşılmıştır.

Sistem kuramından faydalanmaya ilişkin görüşlerini ifade eden Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanları; vakalara bütüncül yaklaşıma çalıştıklarını, bireyin sosyal çevresi ve dosya geçmişini araştırdıklarını, tek bir nokta üzerinde odaklanmadıklarını, çok boyutlu çalıştıklarını ve hane ziyaretleri gerçekleştikçe vakaları bütüncül ele almalarının gerektiğini, aksi halde sağlıklı bir karar veremeyeceklerini ifade etmişlerdir. Almanya’daki sosyal hizmet uzmanlarının sistem kuramından faydalanmaya ilişkin görüşlerine bakıldığında; farklı yardım sistemlerini kaynak olarak kullandıkları, elde edilen verilerin durumu bütünlük içerisinde değerlendirmeye imkân sunduğu, sistemik aile terapisti olarak sistem kuramından faydalandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bir katılımcının sistem kuramından faydalanmadığı, dolayısıyla genelci yaklaşımı kullandığı tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre Türkiye ve Almanya’daki sosyal hizmet uzmanlarının büyük çoğunluğunun sistem kuramından faydalandığı bilgisine ulaşılmıştır.

Sistem kuramının uygulamaya katkılarına ilişkin görüşlerini belirten Türkiye’deki sosyal hizmet uzmanları; sorun tespitinde bütün odakları ele almanın çözüme ulaştıracağına, bireyle çalışırken diğer aile fertlerini göz ardı etmenin ileride farklı sorunlara yol

açabileceğine, çevreden elde edilen bilgilerin karar verme sürecinde etkili olduğuna, çevreyle iletişimin doğruya götürdüğüne ve yaşadığı yerden başlayarak gözlemlerin rapora yansıtıldığına dair bilgilere ulaşılmıştır. Almanya'daki sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerine göre sistem kuramı sayesinde müracaatçının geldiği yer, kültürel değerleri ve inançları noktasında bir izlenim elde edildiği ifade edilmiştir. Ayrıca bir diğer sosyal hizmet uzmanı; sistem kuramını dikkate aldığını, çocuğun okulda ilişkili bulunduğu tüm unsurları ele aldığını, aileyi bütüncül değerlendirme imkânı bulduğunu söylemiş ve kuramın müracaatçının ilişkili olduğu çevresini güçlendirmeye yönelik katkıda bulunduğu vurgusunu yapmıştır.

Sosyal hizmet uygulamalarında kuramlardan faydalanmada yaşanan güçlüklerle ilişkin Türkiye'deki sosyal hizmet uzmanları; uygulamalı eğitimin ve sorun tespitinde doğru noktaları yakalamanın gerekliliğine, görüşmede direnç gösteren müracaatçılara, iş yükünün fazlalığına ve belli kalıpların dışına çıkılmadığına vurgu yapmışlardır. Almanya'daki sosyal hizmet uzmanlarının kuramlardan faydalanmada yaşanan güçlüklerle ilişkin görüşlerine göre ise herhangi bir sıkıntı yaşamadıkları ancak görüşmede direnç gösteren müracaatçılara dikkat çektikleri ortaya çıkmaktadır. Kuramları uygulamada kullanmadığını belirten katılımcı ise mesleki deneyimin gerekliliğine ve geneldeci yaklaşıma göre uygulamayı gerçekleştirdiğine dikkat çekmiştir.

5.2.4. Teze bütüncül bir bakış

Türkiye ve Almanya'da hazırlanan sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında değerlendirilmesi sonucunda sosyal hizmet uygulamalarının bir parçası olan sosyal inceleme raporlarında sistem kuramı merkezli sosyal hizmet uygulamalarının, bireyin ve toplumun sorunlarının çözümünde daha fonksiyonel olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda sistem kuramı bilgisinin sosyal inceleme raporu hazırlayan sosyal hizmet uzmanlarına vakaları değerlendirme süreçlerinde rehberlik işlevi gördüğü ve karar verme süreçlerinde katkı sunduğu anlaşılmaktadır.

Sistem kuramına göre bir bütün, parçaların toplamıdır ve sosyal hizmet uzmanı, karar verme ve değerlendirme aşamalarında elde etmiş olduğu parçaları (farklı düzeylerde sistemlerden elde etmiş olduğu bilgileri) birleştirerek bütüncül bakış açısıyla karar verebilmektedir.

Araştırmanın Türkiye ayağında sosyal hizmet uzmanlarının raporlarında genellikle “bütüncül değerlendirildiğinde” ibaresini kullanmaları, diğer taraftan “sosyal hizmet

alanyazınına” atıfta bulunmaları dikkat çekmektedir. Böylece kuramsal bilgi kaynaklarının raporlara yansıdığı ve karar verme sürecine etki ettiği şeklinde bir algı oluşmaktadır. Almanya örneklerinde ise sosyal hizmet uzmanlarının süreç yönetiminde yetki kullanabilme yetkinlikleri açığa çıkmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanının sistem kuramı bağlamında hazırlamış olduğu bir sosyal inceleme raporuyla sistem kuramının değerlendirilmeye alınmadığı bir raporun mukayese edilmesinden bile müracaatçının yaşadığı dezavantajları ortadan kaldırmanın güçleştiği anlaşılabılır. Zira bütüncül bir değerlendirme yapmak için farklı noktalara (müracaatçı sisteminden farklı sistemlere) da odaklanmak gerekmektedir.

Bu çalışmanın temel sorusu, sosyal hizmet uygulamalarının bir çıktısı olan sosyal inceleme raporlarında sistem kuramının kullanılıp kullanılmadığını ölçerken alt sorusu da Türkiye ve Almanya’da hazırlanan sosyal inceleme raporlarının benzerlik ve farklılıklarını ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda her iki ülkenin karşılaştırılmasında esas amaç ve işlev, insan refahını yükseltmeyi amaçlayan araçsal bir çıktıyı (sosyal inceleme raporu) okuyucuya sistem bakış açısıyla yansıtabilmektir. Bu minvalde sistem kuramının kullanıldığı bir sosyal inceleme raporunun müracaatçıların bütüncül değerlendirilmesi ve onlar için etkin bir müdahalenin gerçekleştirilmesi için doğru karar almaya fayda sağladığı ortaya konmaktadır. Çıkan sonuçlara göre sistem kuramının sosyal inceleme raporlarında vakaları değerlendirme ve karar alma süreçlerinde kuramsal bir dayanak ve rehber işlevi taşıdığı görülmüştür. Sistem kuramı bilgisi, sosyal hizmet meslek elemanına bütüncül bir perspektif sağlamaktadır. Çalışmanın teori kısmında işlenen konulara dayanarak sosyal hizmet ve sistem kuramı ilişkisi ile ilgili olarak aşağıdaki değerlendirmeler yapılabilir:

- Sosyal hizmet açısından tanımlanan sistem kavramının içeriğine bakıldığında, bireyin ve toplumun çözümlenmesinde karmaşıklığın doğasının ve bir üst sistemin diğer alt veya üst sistemlerle bağlantısı olduğunun farkında olarak bir düzen ortaya koymak durumundadırlar.
- Sosyal hizmet uzmanları, sosyal sistemlerde ortaya çıkan sosyal sorunlara müdahalede bulundukları için sistemleri doğrudan etkilemektedirler. Sistem kavramından yola çıkarak sosyal hizmet uzmanlarının profesyonel olarak eyleme geçebilmelerini sağlayan kaynak da çoğu zaman temel bilimlerin (sosyoloji, psikoloji, antropoloji, hukuk) kuramsal bilgileri olmaktadır.
- Kuramların kullanılmasının sosyal hizmet uygulaması açısından oluşturabileceği sorunların başında belki de nicel ve nitel olarak derin görüşler içeren kuramsal arka

planı gereğinden fazla önemsemek ve gecikmelere sebep olabilecek kadar abartılı bir durum analizinin yapılabilmesi gelmektedir. Sosyal inceleme süreci, kuramsal ifadeli, detaylı tespit ve açıklama işlemleri ile uzadıkça bireyin asıl ve acil ihtiyaçlarının anında giderilmesini de geciktirilebilmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları için önemli olan, sosyal hizmetin amaçlarına uygun olan en etkili sistem kavramını bulmaları ve bunu sosyal hizmet uygulamalarına adapte etmeleridir.

- Sistem kuramı, sosyal hizmet uygulamalarına ve uygulayıcılarına gerek kuramsal gerekse müdahale kapsamında farklı bir bakış açısı ile kendine özgü bir birey ve toplum çerçevesi sunmaktadır. Bu çerçeve de sosyal hizmet uzmanlarının mesleki görevlerine karşı bilişsel düzeylerinin ve hizmet sunumu kalitesinin artırılmasına katkıda bulunmaktadır.
- Farklı disiplinlerin (sosyoloji, psikoloji, hukuk, antropoloji) eklektik bilgi ve bulgularından yararlanmak durumunda olan sosyal hizmetin, bilim sistemleri içinde bir “alt sistem” olarak farklı sistemlerin söz gelimi “taşeronluğunu” üstlenen bir meslek olarak indirgemeci bir eleştiriye de maruz kalması söz konusu olabilmektedir. Sonuç itibarıyla sosyal bilimler sahasında karşılıklı bilimsel “alış-verişler”, bilimsel kazanımın bir gerekliliğidir.

5.3. Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde sosyal hizmet uzmanlarına ve gelecekte yapılacak araştırmalara yönelik olmak üzere iki alt başlıkta sunulan öneriler yer almaktadır.

5.3.1. Sosyal hizmet uzmanlarına yönelik öneriler

- Sosyal hizmet uzmanlarının, hizmetten yararlanan müracaatçıların yaşam ortamı ve refahı arasındaki ilişkideki sorunları, kaynakları ve bağlantıları daha iyi anlamalarına yardımcı olmak için bütünsel bir yaklaşımı sergilemeleri gerekmektedir.
- Sosyal hizmet uzmanları, sosyal kuramların bilimsel olarak temellendirilmiş ve dolayısıyla mesleki çalışma için yarar sağlayıcı katkılarını gördüklerinde pratikte uygulanabilen bu kuramların yöntemlerini, hiç çekinmeden kendi sahaları için değerlendirme kabiliyetini göstermelidir.
- Sosyal hizmet sahasında farklı kuram ve yaklaşımların kullanılmasıyla örneğin kadınlar, çocuklar, engelliler, ergenler ve yaşlılar gibi çeşitli gruplarla yapılan sosyal hizmetler başarılı bir şekilde sürdürülebilmektedir.
- Sosyal sorunların azaltılması, engellenmesi ve ortadan kaldırılması amacıyla sosyal hizmet bilimi/mesleği, uygulamalarının etkililiğini yükseltmeye yönelik olarak bilimsel yönden kendini devamlı olarak yenilemeye devam etmeli ve bu bağlamda farklı sosyal kuramlardan faydalanmasını ve kendine özgü yöntemler geliştirmesini bilmelidir.
- Sosyal hizmet faaliyetlerini uygulayacak olan yetkin kişiler yine sosyal hizmet uzmanlarıdır. Bu nedenle hizmet içi eğitim ve çeşitli sertifika programları ve süpervizyonlarla mesleki formasyonlarının geliştirilmesi ve kuramsal bilgiye dair gelişmeler aktarılabilir, yararları hatırlatılabilir ve bu konudaki farkındalık sağlanabilir.
- Sosyal inceleme raporları, müracaatçıların problemlerinin çözüme kavuşması noktasında araçsal bir çıktıdır. Bu raporların gelişi güzel yazılmış bir metin olmaması için rapor yazımının sosyal hizmet uzmanları tarafından bir değil birden fazla kuramsal bilgi temeliyle yürütülmesi gerekmektedir.

- Sosyal hizmet uzmanının bir vakayı tüm müdahale süreçleriyle ele alarak bütüncül bir değerlendirme yapabilecek düzeyde olması gerekmektedir. Bütüncül bir bakış açısının oluşturulabilmesi için kuramsal bilgi temelini yanında kurum ve kuruluşların gerekli imkân ve ekipmanları sağlaması da bir zorunluluktur.
- Sosyal hizmet uzmanlarının etkin bir sosyal inceleme raporu hazırlaması için zaman baskısını hissetmemeleri, etkili bir müdahale sunulması açısından önemlidir. Diğer taraftan süreç yönetiminde ve kaynaklara ulaşmada yetkili olarak inisiyatif gösterebilmeleri de önem arz etmektedir.
- Sosyal hizmet uzmanları, etkileşime geçtikleri ilgili formel ve informal sistemleri bir kaynak olarak görerek bu sistemlerden faydalanmayı bilmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanları, bir süreç yöneticisi olarak vakanın ilerleyen dönemlerde takibini yaparak gerektiği durumlarda devreye girerek müdahale sürecini yeniden başlatabilmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanları, bireyin ve ailenin iyilik halini önceleyerek karar verme süreçlerinde inisiyatif kullanabileceklerini unutmamalıdır.
- Sosyal hizmet uzmanları hem kendi mesleğinin hem müracaatçının hem de kuruluşun üstün yararlarını gözeterek sorumlu bir bilinçle hareket etmelidirler.

5.3.2. Gelecekte yapılacak araştırmalara yönelik öneriler

- Kuramsal bilgilerin doğası gereği soyut kavramları içermelerinden dolayı bu kavramların pekiştirilmesi amacıyla lisans eğitimi süresince uygulama sahasının somut örnekleri derslerde sunulabilir.
- Sistem kuramı ve sosyal hizmet ilişkisi/bağlantısı üzerine uygulamaların ve çalışmaların yetersiz olduğu düşünüldüğünde akademisyenlerin bu alanda yeni araştırmalar yapması, yeni kaynak oluşturulması açısından önemlidir.
- Araştırma, sistem kuramı bağlamı ile sınırlı kalmıştır. Gelecekte yapılması planlanan çalışmalarda farklı kuram ve yaklaşımların sosyal inceleme raporlarındaki etkileri üzerine araştırmalar yürütülebilir.
- Araştırma kapsamı sosyal hizmet uzmanlarının dışında sosyal inceleme raporu hazırlayan -pedagog, psikolog, sosyolog gibi- diğer meslek elemanları ile genişletilebilir ve bu sayede mukayese edilebilir.

Çalışmanın alana katkı sağlaması dileğiyle...

KAYNAKLAR

- Acar, N. (2020). “Sosyal Teori: Pozitivizm ve Hermenötik Metodoloji Üzerine Bir Değerlendirme”/“Social Theory: A Positivism and an Evaluation on Hermeneutic Methodology”. *Bilar: Bilim Armonisi Dergisi*, 3(1), 71-79.
- Adıgüzel, İ. B. (2016). Sosyal hizmet Bilgisinin Pratiğe Dönüşümü: Kanıta Dayalı Uygulama. İ. Cılga, E. Erkul, Y. Buğra, İ. B. Adıgüzel (Ed.). *Sosyal hizmet ve Sosyal Politika Yazıları* (39-46). Ankara: Bellek Yayınları.
- AİLE (16 Haziran 2022). *Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarihçesi*. <https://www.aile.gov.tr/bakanlik/hakkinda/tarihce/>
- AİLE (16 Haziran 2022). *Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Teşkilat Şeması*. <https://www.aile.gov.tr/bakanlik/hakkinda/teskilat-semasi/>
- Akkuş, B. ve Alevok İzci, N. (2018). Sistem Yaklaşımı, Kavramları ve Yönetim. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (7), 223-237.
- Akyıldız, Y. ve Abay, A. R. (2017). Vakıf Müessesesinin Gelişimi ve Mahiyeti Tarihsel Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(15), 141-157.
- Akyüz, N. (2019). *Türkiye ve Almanya’da sosyal hizmet uygulamalarının karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Altındağ, Ö. (2020). *Sosyal Hizmette Kayıt Tutma ve Standartları, Rapor Yazma İlke ve Teknikleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Alver, F. (2006). *Niklas Luhmann Kadife Karanlık 2. Ayna Şövalyeleri içinde* (141-171). İstanbul: Su Yayınları.
- ARBEITSAGENTUR (5 Ağustos 2022). *Blickpunkt Arbeitsmarkt. Akademikerinnen und Akademiker August 2022. Kapitel 2.7*. https://statistik.arbeitsagentur.de/DE/Statischer-Content/Statistiken/Themen-im-Fokus/Berufe/AkademikerInnen/Berufsgruppen/Generische-Publikationen/2-7-Sozialwesen.pdf?__blob=publicationFile&v=2#:~:text=Die%20Besch%C3%A4ftigungsstatistik%20weist%20f%C3%BCr%202021,hohen%20Frauenanteil%20zu%20sehen%20ist
- Artan, T. (2010). *Sosyal Hizmet Kuramları. Sistem Kuramı*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayını.
- Artan, T., Yıldız, H., Ünlü, D. ve H. Türk Çataloluk (2018). *Karar Sürecini Yapılandırma Aracı Olarak Sir (Sosyal İnceleme Rapor Örnekleri)*. Ankara: Sabev Yayınları.
- ARTVİN (8 Nisan 2022). *Artvin Valiliği. Şehrimiz*. <http://www.artvin.gov.tr/sehrimiz>
- ARTVİN (8 Nisan 2022). *Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Artvin İl Müdürlüğü Kuruluşlarımız*. <https://www.aile.gov.tr/artvin/kuruluslarimiz/>

- Ataman, E. (2018). *Sosyal çalışmada sosyolojik bakış açısının değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Ataman, E. (2022). Mario Bunge'nin Ontolojik Sistemcilik Kuramının Sosyal Çalışma Bilim ve Mesleğine Etkileri. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 174-186.
- Atatanır, H. (2016). *Türkiye'de yoksulluk, sosyal yardım ve sivil toplum: hak temelli yaklaşım açısından bir değerlendirme* [Yayımlanmış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Badak, A. ve Özdaşlı, K. (2019). Sistem Yaklaşımı Açısından Türkiye'de Fuarcılığın Gelişimine Yönelik Bir Model Önerisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(4), 847-869.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231274.
- Baltacı, A. (2019). Sosyal Sistem Kuramı ve Eğitim Örgütlerine Etkileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-19.
- Baltacı, A. (2019a). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Barış, İ. ve Ataman, E. (2019). Kamusal Sosyal Yardımlar: Türkiye ve Almanya Örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 86-100.
- Barış, İ. ve Ataman, E. (2020). Sosyal Çalışma Disiplininde Sosyolojik Bakış Açısının Değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 31(1), 22-46.
- Bayır Aslan, Ş. ve Güngör, F. (2019). Bir Sosyal Bilim Disiplini Olarak Sosyal Çalışmanın Türkiye'de Bilgi Sorunu. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 3(2), 222-236.
- Baykara Acar, Y. ve Acar, H. (2002). Sistem Kuramı-Ekolojik Sistem Kuramı ve Sosyal Hizmet: Temel Kavramlar ve Farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 13(1), 29-35.
- Bayraktar, K. O. (2017). *Sistem teorisi bağlamında sanat nesnesi ve eşleşme* [Sanatta yeterlilik tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Belardi, N. (1980). *Pädagogik. Sozialpädagogische Arbeitsfelder*. (Soziale Arbeit, Band 1). Frankfurt: Diesterwerk Verlag.
- Bertalanffy, L. V. (1956). *General system theory*, General System Year Book, Vol:1.
- Bertalanffy, L. V. (1969). *General system theory foundations*. Development, Applications. New York: George Braziller.
- Birgül, E. (2008). *İlköğretim okulu yöneticilerinin mevcut eğitim sistemine ilişkin görüşlerinin sistem yaklaşımına göre belirlenmesi ve değerlendirilmesi (Muğla İli Örneği)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Muğla Üniversitesi.

- BMFS (2 Eylül 2022). *Bundesministerium Für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. Geschichte Des Ministeriums*. <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/ministerium/geschichte>
- BMFS (2 Eylül 2022). *Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. Geschichte des Ministeriums. Auflistung der Adressen der Jugendämter*. <https://www.daten.bmfsfj.de/daten/daten/jugendaemter-der-bundesrepublik-deutschland-160458>
- Bommes, M. ve Scherr A. (2000). *Soziologie Der Sozialen Arbeit Eine Einführung In Formen Und Funktionen Organisierter Hilfe*. Weinheim und Münschen: Juventa Verlag.
- Brody, R. ve M. D. Nair. (2020). *Makro Sosyal Hizmet*. (Çev. Ed.: Sema Buz, Mustafa Çağrı Ayalp). Ankara: Nika Yayınları.
- Buck, G. (1982). *Gemeinwesenarbeit und Kommunale Sozialordnung*. Berlin: Hofgarten Verlag.
- Bulduklu, Y. (2019). Eleştirel Çalışmalarda Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Gömülü Teori. *Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 1-14.
- Can, B. (2015). *Niklas Luhmann'ın genel sistem teorisinde din ve toplum* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Cankurtaran Öntaş, Ö. ve Akçay, S. (2014). Niklas Luhmann'ın Sistem Teorisi ve Teorinin Sosyal Hizmet Disiplinindeki Yansımaları. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 25(2), 97-110.
- Ceylan, H. (2013). *İsveç refah devletinde bakım hizmeti alan yaşlıların yaşam algıları: stockholm örneği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Creswell, J. W. (2014). *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. (Çev. Ed.: Selçuk Beşir Demir). Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- Creswell, J. W. (2015). *Nitel Araştırma Yöntemleri. Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (Çev. Ed.: Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çağlar, T (2015). *Türkiye ve Almanya'da karşılaştırmalı yaşlı bakım model ve uygulamaları* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Çavuşoğlu, T. (2014). *Sosyal Hizmetler Tarihinde Kilometre Taşları*. Ankara: Kadın ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayını.
- Çelebi, N. (2004). *Sosyoloji ve Metodoloji Yazıları*. Ankara: Anı Yayınevi.
- Çelik, C. (2007). Niklas Luhmann'da Sosyal Sistem Olarak Toplum ve Modern Toplumun Karmaşıklığı Sorunu. *Bilimname Dergisi*, (1), 51-74.
- Danış, M. Z. (2006). Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı. *Aile ve Toplum Dergisi*, 8(9), 45-53.

- Demir, H. ve Gümüőoğlu, Ş. (1986). *Üretim Yönetimi, Sistem Analizi Açısından Planlama ve Kontrol*. İzmir: Aydın Yayınevi.
- DESTATİS (09 Mart 2023). 210 000 junge Menschen wuchsen 2021 in Heimen oder Pflegefamilien auf.
https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2022/10/PD22_454_225.html#:~:text=WIESBADEN%20%E2%80%93%20Im%20Jahr%202021%20lebten,87%20300%20in%20einer%20Pflegefamilie.
- Dieckmann, W. (2005). *Einführung in die systemtheorie*. Stuttgart: UTB Verlag.
- Diğer, Ö. (1990). *Sistem Yaklaşımı*. Sosyal Bilimler Ansiklopedisi cilt 3. Ankara: Risale Yayınları.
- Diğer, Ö. ve Y. Fidan (1996). *İşletme Yönetimi*, İstanbul: Beta Yayımcılık.
- Dominelli, L. (1997). *Sociology for social work*. Palgrave: Basingstoke.
- Dönmezer, S. (1978). *Sosyoloji*, 7. Baskı. İstanbul: İTİA Vakfı Yayınları.
- Duyan, V., Arsan, T. ve İ. G. Yolcuoğlu. (2014). *Dünü, Bugünü ve Yarınıyla İnsanı Anlamak (İnsan Davranışının Kökenleri ve Sosyal Çevrenin Etkileri)*, İstanbul: Nar Yayınevi.
- Duyan V. (2019). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yaklaşımları, Sistem Kuramı (4-20)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Dür, W. (2012). *Luhmann ve Sistem Kuramı*. Sosyolojik Paradigmalar (127-154). İstanbul: Küre Yayınları.
- Ege, G. (2017). *Çocukları için bakım tedbiri talep eden ebeveynlerin sorun ve gereksinimlerinin eko-sistem yaklaşımı temelinde incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Ehrhardt, A. (2009). *Methoden der sozialen arbeit*. Frankfurt am Main: Wochenschau Verlag.
- Engelke, E. (1999). *Theorien der sozialen arbeit. Eine einföhrung*. Freiburg: Lambertus Verlag.
- Engelke, E., Borrmann, S. & Spatscheck, C. (2018). *Theorien der sozialen arbeit. Eine einföhrung*. 7. Auflage. Freiburg im Breisgau: Lambertus Verlag.
- Erdem, F. ve Özen, J. (2003). Niklas Luhmann'ın Tanıdıklık, Emin Olma ve Güven Ayrımı. Ferda Erdem (Ed.). *Sosyal Bilimlerde Güven*. 53-58. Ankara: Vadi Yayınları.
- Eren, E. (1998). *Yönetim ve Organizasyon Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Erkut, H. (2000). *Analiz Tasarım ve Uygulamalı Sistem Yönetimi*. İstanbul: İrfan Yayımcılık.

- Ertong, G. (2011). Niklas Luhmann'ın Sosyal Sistemler Kuramı ve Güven Tartışmaları Bağlamında Sağlık Sistemi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3-26.
- Ertong, G. (2011a). *Sağlık sisteminde hekim hasta ilişkisi ve güven unsuru* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Forder, A. (1976). Social work and system teory. *The British Journal of Social Work*. 6 (1), 23-42.
- Forrester, J. W. (1973). *Principles of systems*. Cambridge: Wright-Allen Press.
- Galuske, M. (2007). *Methoden Der Sozialen Arbeit. Eine Einführung*. Weinheim/ Münih: Juventa Verlag.
- Gez, K. (2011). *T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı örneğinde sistem kuramı çerçevesinde organizasyonlarda medya analizi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Gitterman, A. ve Germain, C. B. (2008). *The life model of social work practice: Advances in knowledge and practice*. New York: Columbia University Press.
- Gökler, I. (2008). *Sistem yaklaşımı ve sosyal-ekolojik yaklaşım çerçevesinde oluşturulan kavramsal model temelinde kronik hastalığı olan çocuklar ve ailelerinde psikolojik uyumun yordanması* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Gray, M. ve Webb, S.A. (2013). *Social work theories and methods*. London: Sage.
- Hartmann, M. ve Herzog, K. (2013). *Gedanken Zur Funktion Sozialer Arbeit. Auf Dem Weg Zu Einem Kritischen Selbstverständnis. Inspiriert Von Walter Hollstein (1973/1980)*. In: Soz Passagen. Band 2, Nr. 5.
- Hindmarsh, H. J. (1992) *Social Work Oppositions: New Graduates Experiences*. Aldershot: Gower.
- Howe, D. (1987). *An introduction to social work theory*. Aldershof: Ashgate Publishing.
- IFSW (20 Haziran 2021). *International Federation of Social Work. What is Social Work*. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/>
- Ilgar, M. Z. ve Ilgar, S. C. (2013). Nitel Bir Araştırma Deseni Olarak Gömülü Teori (Temellendirilmiş Kuram). *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 197-247.
- INFOSOZİAL (05 Nisan 2022). *Die soziale seite des Netzes. Soziale Einrichtungen im Internet*. <https://www.info-sozial.de/datenbank/>
- İslamoğlu, A. H. ve Alınçık, Ü. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Jensen, S. (1999). *Erkenntnis, Konstruktivismus, Systemtheorie*. Berlin: Verlag für Sozialwissenschaften.

- Kaban, Z. (1994). Genel Sistem Teorisi ve Siberetik. *Marmara İletişim Dergisi*, 8(8), 219-226.
- Karakuş, B. (2015). Sosyal Hizmet Mezunlarının Kadro Ünvanı. *Sosyal Hizmet Uzmanı/ Sosyal Çalışmacı. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 26(2), 169-190.
- Karataş, Z. (2016). *Çocuk adalet sistemi kapsamında suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamaların nitel analizi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal Bilim Araştırmalarında Paradigma Değişimi: Nitel Yaklaşımın Yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 69-86.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Kirst-Ashman K. ve Hull G.H. (1999). *Understanding generalist practice*. Chicago: Nelson-Hall Publishers.
- Kleve, H. (2011). *Aufgestellte Unterschiede: Systemische Aufstellung und Tetralemma in Der Sozialen Arbeit*. Heidelberg: Carl Auer Verlag.
- Koçel, T. (2005). *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul: Arıkan Yayınevi.
- Kongar, E. (2007). *Sosyal Çalışmaya Giriş*. Tıpkıbasım (1972). Ankara: Sabev Yayınları.
- Koyunoğlu, F. (2008). *Sistem yaklaşımı açısından uzaktan eğitim: inönü üniversitesi uzaktan eğitim merkezi model önerisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Kozaman, S. (2013). *Sosyo-Ekonomik sistem yaklaşımı bağlamında uyum kapasitesi değerlendirmesi: batı ege bölgesi örneği* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Krause, D. (1996). *Luhmann Lexikon: Eine Einführung in Das Gesamtwerk Von Niklas Luhmann Mit 25 Abbildungen Und 400 Stichworten*. Stuttgart: Enke Verlag.
- Krysik, J. L. ve J. Finn. (2015). *Etkili Uygulama İçin Sosyal Hizmet Araştırması*. (Çev. Ed. Ercüment Erbay). Ankara: Nika Yayınları.
- Kuhlmann, C. (2014). *Geschichte der sozialen arbeit. Band 1: Studienbuch-Eine Einführung Für Soziale Berufe*. Frankfurt am Main: Wochenschau Verlag.
- Kumkumoğlu, S. (2001) *Hizmet pazarlamasında sistem yaklaşımı, karar verme süreci ve hayat sigortası sektörüne yönelik bir uygulama*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kürkçüoğlu, T. (2016). *Açılım yapmış gay ve lezbiyen birey ailelerinin geçirdiği evrelerin aile sistem teorisine göre açıklanması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Beykent Üniversitesi.

- Lambers, H. (2013). *Theorien der sozialen arbeit. Ein kompendium und vergleich.* Opladen/Toronto: Barba Budrich Verlag.
- Layder, D. (2014). *Sosyal Teoriye Giriş.* (Çev: Ümit Tatlıcan). İstanbul: Küre Yayınevi.
- Luhmann, N. (1984). *Soziale systeme. Grundriß einer allgemeinen theorie.* Frankfurt: Suhrkamp Verlag.
- Luhmann, N. (1995). *Soziale systeme.* Frankfurt: Suhrkamp Verlag.
- Luhmann, N. (1997a). *Gesellschaft der gesellschaft.* Frankfurt: Suhrkamp Verlag.
- Luhmann, N. (2002). *Refah Devletlerinin Siyaset Teorisi.* (Çev: Medeni Beyaztaş). İstanbul: Bakış Yayınları.
- Lüssi, P. (1995): *Systemische sozialarbeit. Praktisches Lehrbuch der Sozialberatung.* 3. Auflage. Bern: Haupt Verlag.
- Mennemann, H ve Dummann, J. (2018). *Einführung in die soziale arbeit.* 2. Auflage. Baden-Baden: Nomos Verlag.
- Merten, R. (2000). *Systemtheorie Sozialer Arbeit: Eine Einleitung.* Berlin: Springer Verlag.
- Michel-Schwartz, B. (2007). *Methodenbuch soziale arbeit: Basiswissen für die praxis.* Berlin: Verlag für Sozialwissenschaften.
- Milowiz, W. (2009). *Teufelskreis und lebensweg – Systemisch Denken in der sozialarbeit.* Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht Verlag.
- Müftüler, H. (2019). Parsons Sistem Teorisi Açısından Kuşaklar Arası İlişkilerde Çatışma ve Dayanışma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 100-135.
- Müller, K. (1996). *Allgemeine systemtheorie. Geschichte, methodologie und sozialwissenschaftliche heuristik eines wissenschaftsprogramms.* Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar.* I-II. Cilt, 5. Baskı. İstanbul: Yayın Odası.
- Öngen, Ç. (2016). Eleştirel Düşünümsellik ve Sosyal Çalışma. Cılga, İ., Erkul E., Buğra Y., Adıgüzel İ. B. (Ed.). *Sosyal Çalışma ve Sosyal Politika Yazıları* (47-60). Ankara: Bellek Yayınları.
- Özbesler, C. ve I. Bulut. (2013). Sosyal Hizmette Genelci Yaklaşım ve Ekolojik Perspektif. *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları* içinde (97-107) İstanbul: Maya Akademi.
- Özdemir, C. (2000). *Fonksiyonalizmden neofonksiyonalizme: Klâsik teorilerin yeniden inşası* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

- Özdemir, U. (1992) *İsteyerek düşük yapan kadınların aile işlevleri ve ruhsal belirti düzeylerinin sistem yaklaşımı içinde değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Paslı, F. (2017). *Cinsel istismarın yasal sürecinin, maruz kalanlar, ebeveynler ve profesyoneller açısından ekolojik sistem yaklaşımına göre incelenmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Paslı, F. (2017a). Cinsel İstismarın Yasal Sürecinin, Maruz Kalanlar, Ebeveynler ve Profesyoneller Açısından Ekolojik Sistem Yaklaşımına Göre İncelenmesi, *Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 39-53.
- Payne, M. (1997). *Modern social work theory*. Ed. Jo. Campling. Pub: Pgrave.
- Payne, M. (2020). *Modern Sosyal Hizmet Kuramı*. (Çev: Kasım Karataş). Ankara: Nika Yayınevi.
- Pegels, C. (1976). *System analysis for production operations*. New York: Gordon And Breach Science Pub.
- PFLEGEVERSİCHERUNG (10 Mart 2023). *Die Soziale Pflegeversicherung*. <https://www.bundesgesundheitsministerium.de/themen/pflege/online-ratgeber-pflege/die-pflegeversicherung.html>
- Pincus, A., Minahan, A. (1973). *Social work practice: Model and method*. Adelaide: Peacock Publishers.
- Ritzer, G. (2011). *Modern Sosyoloji Kuramları*. (Çev. Himmet Hülür). Ankara: De Ki Yayınları.
- Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2018). *Sosyoloji Kuramları*. (Çev. Himmet Hülür). Ankara: De Ki Yayınları.
- Rogers, M., Whitaker, D., Edmondson, D. ve D. Peach. (2019). *Sosyal Hizmet Uygulaması İçin Beceri Geliştirmek*. (Çev. Ed. Seda Attepe Özden, Merve Deniz Pak). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Saalabey, D. (2009). *The Strengths Perspective in Social Work Praktike*. London: Allyn and a Bacon.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4 (1), 227-250.
- Secker, C. (1993). *From theory to practice in social work: Development of social worker students*. Surrey: Ashgate Publishing.
- Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. J. (2016). *Sosyal Hizmet Uygulaması-Temel Teknikler ve İlkeler*. (Çev. Ed. Baran Çiftçi, D.) Ankara: Nika Yayınevi.
- Scherpner, H. (1974). *Theorie der Fürsorge*. Göttingen.

- Slattery, M. (2007). *Sosyolojide Temel Fikirler*. (Çev: Ü. Tatlıcan ve G. Demiriz). Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Sosyal Hizmet Sempozyumu (2022). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Hizmet 13-15 Ekim 2022*. Zonguldak: Karabük Üniversitesi.
- Sozialarbeitstudium (10 Aralık 2021). *Lehrkanon und Teilgebiete des Studiums*. <https://web.archive.org/web/20130422231132/http://sozialarbeitstudium.info/soziale-arbeit-teilgebiete-des-studiums/>
- Sozialestudieren (2 Haziran 2021). *Der Wegweiser zu Deinem Studium*. <https://www.soZIAles-studieren.de/>
- STADT KÖLN (6 Haziran 2022). *Stadt Köln. Bevölkerung und Haushalte*. <https://www.stadt-koeln.de/politik-und-verwaltung/statistik/bevoelkerung-und-haushalte?kontrast=schwarz>.
- STADT KÖLN (6 Haziran 2022). *Amt für Kinder, Jugend und Familie*. <https://www.stadt-koeln.de/Einrichtungen>
- Staub-Bernasconi, S. (1995). *Systemtheorie, Soziale Probleme und Soziale Arbeit: Lokal, National, International. Oder: Vom Ende Der Bescheidenheit*. Bern: Haupt Verlag.
- Staub-Bernasconi, S. (2018). *Soziale Arbeit Als Handlungswissenschaft*. Opladen / Toronto: Barbara Budrich Verlag.
- Suğur, N. (2012). Sosyolojik Yöntemde Klasik ve Yeni Dönem Tartışmaları. *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri* (32-63). Ed. Temmuz Gönçşavran. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şarman, S. (1992). *Endüstriyel Sistem Analizleri*. İzmir: Doğruluk Matbaacılık.
- Şeker, A. (2008). *Sosyal Çalışma Mesleği- 21. Yüzyılda Sosyal Adalet Arayışında Sosyal Hizmet Mesleği*. Ankara: Sabev Yayınları.
- Şener, S. (2009). *Sosyoloji. Sosyal Bilimlere Alternatif Yaklaşım*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Şimşek, M. Ş. (2005). *Yönetim ve Organizasyon*. Konya: Günay Ofset.
- TDK (1 Şubat 2021). *Türk Dil Kurumu*. <http://www.tdk.gov.tr/>
- Teater, B. (2015). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Bir Giriş*. (Çev. Ed. Abdullah Karatay). Ankara: Nika Yayınları.
- Tecim, V. (2004). Sistem Yaklaşımı ve Soft Sistem Düşüncesi. *D.E.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19 (2). 75-100.
- Tekgöz Obuz, A. (2019). *Ekolojik sistem yaklaşımı kapsamında suça sürüklenen ve hakkında danışmanlık tedbir kararı verilen çocuklara yönelik nitel bir çalışma* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.

- Tekindal, M. (2020). Sosyal Hizmet Ortamlarında Rapor Yazmanın Önemi, *Rapor Yazma İlke ve Teknikleri* içinde (102-118). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Thompson, N. (2014). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*. (Çev: Buğra Yıldırım, Burcu Hatiboğlu, Çağıl Öngen). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Thompson, N. (2016). *Güç ve Güçlendirme*. (Çev. Ed. Özlem Cankurtaran). Ankara: Nika Yayınları.
- Tomanbay, İ. (2010). *Rapor Yazma ve Mülakat Teknikleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Topbaş, H. (2009). *David Easton'un siyasal sistem teorisi bağlamında türkiye'de siyasal iletişim ve siyasal katılma (Erzurum seçmeni üzerine bir araştırma)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Tortop, N. E. G. İsbir, B. Aykaç, H. Yayman, M. Akif Özer. (1999). *Yönetim Bilimi*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- TRT (14 Ekim 2022). *Türkiye Radyo ve Televizyonu*. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/sosyal-hizmet-merkezi-sayisi-400e-yukseltilecek-653303.html>
- Turan, N. (1999). *Sosyal Kişisel Çalışma: Birey ve Aile İçin Sosyal Hizmet*. Veli Duyan (Ed.) Ankara: Aydınlar Matbaa.
- Turhanoğlu, F. A. (2012). Bilim, Yöntem ve Toplumsal Araştırma, *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri* (2-32). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- TÜİK (18 Ağustos 2022). *Türkiye İstatistik Kurumu. Artvin Nüfusu*. <https://www.tuik.gov.tr/>
- TÜİK (02 Mart 2023). *İstatistiklerle Çocuk 2021*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Cocuk-2021-45633>
- Uyanık, M. (2018). *Almanya sosyal yardım sistemi ve sosyal hizmet uygulamaları* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Yalova Üniversitesi.
- Uygur, A. (2010). *Yönetim ve Organizasyon*. (4. Baskı), Mesleki ve Teknik Yayınlar Serisi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yalçın, Z. (2019). *Eğitim sistemi paydaşlarının 4+4+4 sisteminin ortaokul düzeyine yönelik algı ve yaklaşımlarının sistem teorisi çerçevesinde değerlendirilmesi: Adıyaman ili örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adıyaman Üniversitesi.
- Yeler, A. (2020). Sosyal Hizmet Kuram ve Yaklaşımları. Enver Sinan Malkoç (Ed.). *Sosyal Hizmetin Temel Konuları* içinde (47-62). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yenisu, E., Şahin, F. ve Öztekkeli, F. (2019). Yönetim Düşüncesinin Evriminde Sistem Kuramının Etkileri: Kavramsal Bir Çözümleme. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(18), 514-527.

- Yetim, A. (1996). Spor Yönetiminde Sistem Yaklaşımı. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 58-63.
- Yıldırım, K. (2007). *Sosyal Hizmet*. Ankara: Sakarya Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve H. Şimşek. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, N. ve K. Yıldırım. (2008). *Sosyal Hizmete Giriş*. Adapazarı: Sakarya Yayınevi.
- Yılmaz, D. (2017). Ekolojik Sistem Yaklaşımı Çerçevesinde Bir Olgu Sunumu: Suça Sürüklenen Çocuk ve Ailesi Üzerine Çalışma, Yönetim, Ekonomi, Edebiyat. *İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 2(1), 87-94.
- Yoldaş, Y. (2004). *İşlevsel Yapısal Sistem Kuramı*. İstanbul: Alfa Akademi.
- Yoldaş, Y. (2019). *Sistem Kuramı*. İstanbul: Derin Yayınları.
- YÖKATLAS (13 Ağustos 2021). *Programı Bulunan Tüm Üniversiteler*. <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10193>
- YÖKTEZ (08 Şubat 2021). *Yökseköğretim Kurulu Başkanlığı. Ulusal Tez merkezi*. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Yüceer, D. (2020). *Erken çocukluk döneminde düşünme ve felsefe eğitimi: çocuklar sorguluyor* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Yüksel, A. H. (2016). İletişim Süreci ve Sistem Yaklaşımı Açısından İletişim Sürecinin İncelenmesi. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*, 6(6). 15-63.
- Yüksel, A. N. (2020). “Nitel Bir Araştırma Tekniği Olarak: Görüşme”, *International Social Sciences Studies Journal*. (e-ISSN:2587-1587) 6(56), 547-552.
- Wendt, W. R. (2020). *Kurze geschichte der sozialen arbeit*. Berlin: Springer Verlag.
- Zapf, M. K. (2010). Transforming Social Work's Understanding of Person and Environment: Spirituality and the “Common Ground”. *Journal of Religion & Spirituality in Social Work*. 27(1-2), 171-181.
- Zastrow, C. (2016). *Sosyal Hizmete Giriş*. (Çev. Ed. Durdu Baran Çiftçi). Ankara: Nika Yayınları.
- Zencirkıran, M. (2016) *Sosyoloji*. Ankara: Dora Yayınevi.

EKLER

Ek1. Sosyal İnceleme Raporu Dosya Bilgi Formu

SOSYAL İNCELEMENİN

Yapıldığı Yer:

Rapor Tarihi ve No:

Bilgi Kaynakları:

GÖRÜŞME DETAYLARI

Görüşme Tarihleri:

Görüşmelerin Yeri:

Görüşülen Kişiler:

KİMLİK BİLGİLERİ

Adı Soyadı:

T.C. Kimlik No:

Doğ. Yeri-Tarihi:

Öğrenim Durumu:

İşi:

Sosyal Güvencesi:

Aylık Geliri:

İkamet Adresi ve Tel:

Cep Tel:

Başvuru Tarihi:

GENEL TANITIM:

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ:

ÖĞRENİM DURUMU:

İŞ VE EKONOMİK DURUMU:

EVİN DURUMU VE ÇEVRESEL ŞARTLAR:

SAĞLIK DURUMU:

SABİKA DURUMU:

EVLİLİK YAŞANTISI:

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ:

Not: Bu formun içeriği vakanın konusuna (SED, Kadın, Çocuk, Engelli, yaşlı, örneğin evlat edinme, koruyucu aile) göre farklı konu başlıkları altında değişmektedir.

Ek 1'in Almanca Versiyonu

Anhang 1 Informationsformular für die Sozialanalyse Berichtsdatei

SOZIALE STUDIE

Ort:

Berichtsdatum und -nummer:

Informationsressourcen:

INTERVIEW-DETAILS

Interviewtermine:

Ort der Treffen:

Befragte Personen:

ID-INFORMATIONEN

Name und Nachname:

TC-Identifikationsnummer:

Hund. Ort Datum:

Bildungsstatus:

Arbeit:

Soziale Sicherheit:

Monatliches Einkommen:

Wohnadresse und Tel:

Handy:

Antragsdatum:

ALLGEMEINE FÖRDERUNG:

PERSÖNLICHKEITSMERKMALE:

BILDUNGSSTATUS:

GESCHÄFTS- UND WIRTSCHAFTLICHE SITUATION:

HAUSZUSTAND UND UMWELTBEDINGUNGEN:

GESUNDHEITSSITUATION:

STRAFRECHTLICHER STATUS:

EHELEBEN:

BEWERTUNG UND SCHLUSSFOLGERUNG:

Hinweis: Gegenstand dieses Falles sind wechselnde Fächer nach SÖH, Kinderfall, Frauen, Behinderten, Alten, Kleinkind, Pflegefamilie.

Ek2. Aydınlatılmış Onam Formu

Ben Emine ATAMAN. Doktora tez çalışmam kapsamında yürüttüğüm bir araştırma için sizinle görüşme yapmayı rica ediyorum. Karar vermeden önce araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını anlamanız çok önemlidir. Lütfen biraz zaman ayırınız ve aşağıdaki bilgileri dikkatlice okuyunuz/dinleyiniz. Açık olmayan bir bölüm varsa ya da daha ayrıntılı bilgiye ihtiyaç duyuyorsanız lütfen sorunuz.

Bu kapsamda yapılacak alan araştırması için Artvin Valiliği Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’nden resmî izin alınmıştır (28.12.2021 tarih ve 2167204 sayılı Valilik Makam Olur’u yazısı). Ayrıca Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu’ndan Etik Onay alınmıştır (06.03.2022 tarih 2022/30 protokol no). Araştırma kapsamında görüşme yapılması planlanan sosyal hizmet uzmanları çalışma alanları esas alınarak seçilmiştir.

Bu araştırma bir doktora tez çalışmasıdır. Araştırmanın adı; **“Türkiye ve Almanya’da Hazırlanan Sosyal İnceleme Raporlarının Sistem Kuramı Bağlamında Analizi”**dir. Araştırmanın amacı; sosyal inceleme raporlarını sistem yaklaşımının bağlamında analiz edip değerlendirmeye sunmaktır. Bu bağlamda siz sosyal hizmet meslek elemanlarının öznel görüşlerinin araştırmaya katkı sağlaması beklenmektedir.

Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir.

“Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu”ndaki tüm açıklamaları okudum. Bana, konusu ve amacı belirtilen araştırma ile ilgili yazılı ve sözlü açıklama, aşağıda adı belirtilen kişi tarafından yapıldı. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabilceğimi ve kendi isteğime bakılmaksızın araştırmacı tarafından araştırma dışı bırakılabilceğimi biliyorum. Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı kabul ediyorum.

Açıklamaları Yapan Araştırmacının Adı / Soyadı / İmzası

Gönüllünün Adı / Soyadı / İmzası /

Tarih

Ek 2'nin Almanca Versiyonu

Anhang 2 Einwilligungserklärung

Ich bin Emine ATAMAN. Ich möchte Sie für eine Forschungsarbeit interviewen, die ich im Rahmen meiner Doktorarbeit durchgeführt habe. Es ist sehr wichtig, dass Sie verstehen, warum und wie die Forschung durchgeführt wird, bevor Sie eine Entscheidung treffen. Bitte nehmen Sie sich etwas Zeit und lesen/hören Sie sich die folgenden Informationen sorgfältig an. Wenn ein Abschnitt nicht klar ist oder Sie detailliertere Informationen benötigen, fragen Sie bitte nach.

Für die in diesem Zusammenhang durchzuführende Feldforschung wurde eine offizielle Genehmigung von der Artvin Governorate Provincial Directorate of Family and Social Services eingeholt (Genehmigungsschreiben des Gouverneurs vom 28.12.2021 und nummeriert 2167204).

Darüber hinaus wurde eine Ethikgenehmigung von der Ethikkommission für Humanforschung der Universität Yalova (vom 06.03.2022, Protokollnummer 2022/30) eingeholt. Die im Rahmen der Recherche zu befragenden Sozialarbeiter wurden anhand ihrer Studienrichtungen ausgewählt.

Diese Forschung ist eine Doktorarbeit. Der Name der Forschung; **"Analyse der in der Türkei und in Deutschland erstellten Sozialanalyseberichte im Kontext der Systemtheorie"**. Zweck der Forschung; die Sozialprüfungsberichte im Rahmen des Systemansatzes zu analysieren und auszuwerten. In diesem Zusammenhang wird erwartet, dass Ihre subjektiven Ansichten über Fachkräfte der Sozialen Arbeit in die Forschung einfließen.

Damit die Studie ihren Zweck erfüllt, wird von Ihnen erwartet, dass Sie alle Fragen vollständig beantworten, ohne von irgendjemandem unter Druck gesetzt zu werden, und aufrichtig die am besten geeigneten Antworten geben. Wenn Sie dieses Formular lesen und genehmigen, bedeutet dies, dass Sie damit einverstanden sind, an der Studie teilzunehmen. Sie haben jedoch auch das Recht, nicht an der Studie teilzunehmen oder Ihre Arbeit jederzeit nach der Teilnahme einzustellen. Die aus dieser Studie gewonnenen Informationen werden zu Forschungszwecken verwendet und Ihre persönlichen Daten werden vertraulich behandelt; Ihre Daten können jedoch zu Veröffentlichungszwecken verwendet werden.

Ich habe alle Erläuterungen in der "Einwilligungserklärung" gelesen. Schriftliche und mündliche Erklärungen über die Forschung, deren Gegenstand und Zweck angegeben ist, wurden mir von der Person gegeben, deren Name unten genannt ist. Mir ist bekannt, dass ich freiwillig an der Forschung teilgenommen habe, dass ich die Forschung jederzeit mit oder ohne Begründung verlassen kann und dass ich von der Forschung ohne eigenen Willen von der Forschung ausgeschlossen werden kann. Ich erkläre mich bereit, freiwillig, ohne Druck oder Zwang, an der betreffenden Forschung teilzunehmen.

Name / Nachname / Unterschrift des Forschers, der die Angaben gemacht hat

Name des Freiwilligen / Nachname / Unterschrift /

Datum

Ek3. Yapılandırılmış Görüşme Soruları

Doktora tez çalışmam kapsamında **Türkiye ve Almanya’da hazırlanan sosyal inceleme raporlarının sistem kuramı bağlamında analizini** değerlendirmeye yönelik olarak sizlerin görüşlerini öğrenmek istiyorum.

Soracağım sorular hazırladığınız sosyal inceleme raporlarına yönelik sistem yaklaşımına bakış açınızı ortaya koyacaktır.

Katılımınız için teşekkür ederim.

1. Sosyal inceleme raporu hazırlarken sosyal hizmet kuramlarından yararlanıyor musunuz?
2. Hazırladığınız sosyal inceleme raporlarında vakayı bütüncül açıdan anlamaya yarayacak sistem yaklaşımını kullanıyor musunuz?
3. Sosyal inceleme raporlarını değerlendirdiğinizde sistem yaklaşımının uygulamaya ne tür katkıları olabilir?
4. Sosyal inceleme raporu hazırlarken kuramlardan faydalanmada ne tür güçlükler yaşamaktasınız?

Ek 3'ün Almanca versiyonu

Anhang 3. Strukturierte Interviewfragen

Im Rahmen meiner Doktorarbeit möchte ich Ihre Sicht auf die systemtheoretische Analyse von in der Türkei und in Deutschland erstellten gesellschaftsanalytischen Berichten erfahren.

Die Fragen, die ich stellen werde, werden Ihre Sichtweise auf den Systemansatz für die von Ihnen erstellten Sozialprüfungsberichte offenbaren.

Danke für Ihre Teilnahme.

1. Wenden Sie bei der Erstellung eines Sozialanalyseberichts Theorien der Sozialarbeit an?
2. Verwenden Sie in den von Ihnen erstellten Sozialermittlungsberichten einen systemischen Ansatz, der Ihnen hilft, den Fall aus einer ganzheitlichen Perspektive zu verstehen?
3. Welche Beiträge kann der Systemansatz bei der Auswertung der Sozialgutachten für die Praxis leisten?
4. Welche Schwierigkeiten haben Sie bei der Verwendung von Theorien bei der Erstellung eines Sozialanalyseberichts?

4. Resmi Kurum İzni Yazısı

T.C.
ARTVİN VALİLİĞİ
Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü

Sayı : E-96246212-773.99-2193561

29.12.2021

Konu : Doktora Tezi İzin Talebi hk. (Emine
ATAMAN)

YALOVA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : Yalova Üniversitesi Rektörlüğünün 20.12.2021 tarihli ve E-76051854-000-2100062494 sayılı yazısı.

İlgi yazınızla Müdürlüğümüze bildirilen Üniversiteniz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Sosyal Hizmet doktora programı kapsamında 187303001 numaralı öğrenciniz Emine ATAMAN'ın "**Türkiye ve Almanya'da Hazırlanan Sosyal İnceleme Raporlarının Sistem Kuramı Bağlamında Analizi**" konu başlıklı doktora tezinin araştırma çalışmasını Müdürlüğümüz bünyesinde gerçekleştirme talebinize ilişkin alınan 28.12.2021 tarihli ve 2167204 sayılı Valilik Makam Olur'u yazımız ekinde gönderilmiştir.

Bilgi ve gereğini arz ederim.

T.C.
ARTVİN VALİLİĞİ
Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü

Sayı : E-96246212-773.99-2167204
Konu : Doktora Tezi İzin Talebi (Emine
ATAMAN)

28.12.2021

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Yalova Üniversitesi Rektörlüğünün 20.12.2021 tarihli ve E-76051854-000-2100062494 sayılı yazısı.

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Sosyal Hizmet doktora programı kapsamında 187303001 numaralı öğrenci Emine ATAMAN'ın "**Türkiye ve Almanya'da Hazırlanan Sosyal İnceleme Raporlarının Sistem Kuramı Bağlamında Analizi**" konu başlıklı doktora tezinin araştırma çalışmasını Müdürlüğümüz bünyesinde gerçekleştirme talebi ilgi yazıyla Müdürlüğümüze bildirilmiştir.

Bu kapsamda 187303001 numaralı öğrenci Emine ATAMAN'ın Müdürlüğümüz bünyesinde doktora tez araştırma çalışmalarını gerçekleştirmesi Müdürlüğümüzce uygun olacağı düşünülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde;

Olur'larınıza arz ederim.

Ek. 5. Etik Kurul Kararı

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARARI

PROTOKOL NO: 2022/30

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Türkiye ve Almanya’da Hazırlanan Sosyal İnceleme Raporlarının Sistem Kuramı Bağlamında Analizi
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	1- Nitel Araştırma – Görüşme 2- Doktora Tez Çalışması
ARAŞTIRMACILAR	1- Sorumlu Araştırmacı : Öğr. Gör. Emine ATAMAN 2- Tez Danışmanı : Doç. Dr. Harun CEYLAN
KARAR	Etik Yönden Onay Verilmiştir.

TARİH
16.03.2022

ÖZGEÇMİŞ

Emine ATAMAN, 2002 yılında Trabzon’da Büro Yönetimi ve Sekreterlik ön lisans programını bitirdi. 2013 yılında Köln Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Bilimler Fakültesinde sosyal hizmet bölümünden mezun oldu. 2014 ve 2016 yılları arasında özel bir engelli bakım merkezinde sosyal hizmet uzmanı ve sorumlu müdür olarak görev aldı. 2018 yılında Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalında tezli yüksek lisans programını tamamladı. 2018 yılında başladığı Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalındaki doktora eğitimine halen devam etmektedir. Şu an bir devlet üniversitesinde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER

Ataman, E. (2022). Mario Bunge’nin Ontolojik Sistemcilik Kuramının Sosyal Hizmet Bilim ve Mesleğine Etkileri. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (1), 174-18